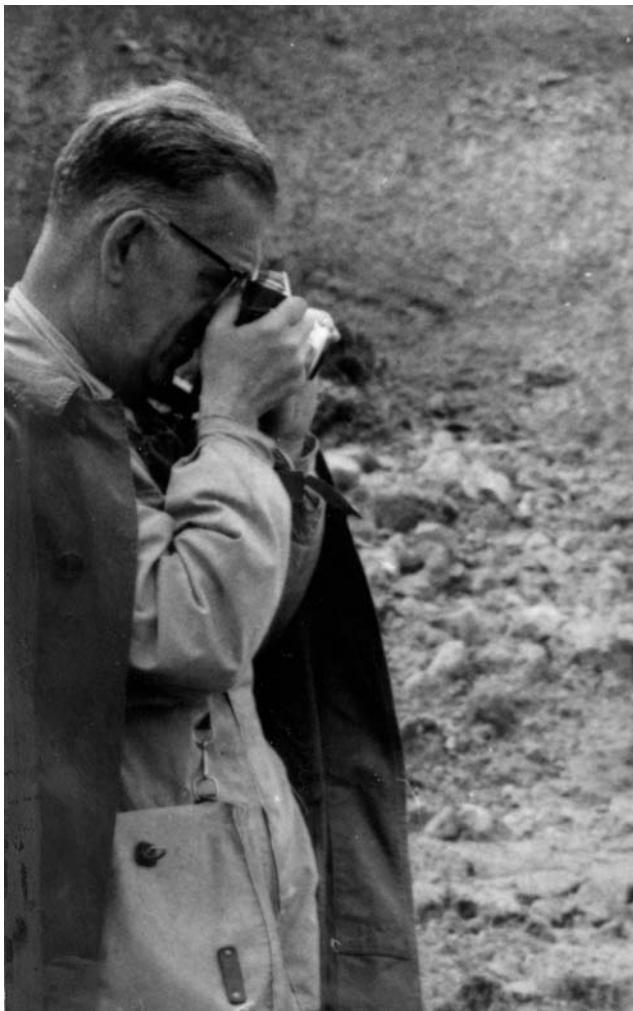

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Kazimierz KOSTRAKIEWICZ (1907–1975) – botanik, taksonom, docent Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie i Uniwersytetu Jagiellońskiego, dziekan Wydziału Geograficzno-Biologicznego WSP w Krakowie (1962–1964), kierownik Katedry i Zakładu Botaniki WSP.

Zdjęcie o wymiarach 8 × 13,5 cm wykonane w Dziadowych Kątach koło Krościenka nad Dunajcem, 1 VI 1963. Autor: nieznanym. Właściciel: dr Leszek Kostrakiewicz.

Opracował: Piotr KÖHLER

Wilhelmina STEC-ROUPPERTOWA (1903–1988) – botanik, mikolog, fitopatolog, absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracownik Stacji Ochrony Roślin w Krakowie, współpracowniczka Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności, członek Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie.

Fotografia o wymiarach 13 × 8,5 cm z lat dwudziestych XX w., autor nieznany. Właściciel: Andrzej Krokowski, siostrzeniec Wilhelminy Stec-Rouppertowej

Opracował: Piotr KÖHLER

ROZSTANIA • OBITUARIES

**DR EDWARD BRÓŹ (1940–2008).
ŻYCIE I DZIEŁO****Dr Edward Bróż (1940–2008). Life and work**

18 kwietnia 2008 roku zmarł nagle dr Edward Bróż, adiunkt, a ostatnio starszy wykładowca w Zakładzie Botaniki Akademii Świętokrzyskiej, obecnie Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach. W ostatniej drodze życia towarzyszyła Mu rodzina oraz tłumnie zgromadzeni współpracownicy, studenci, absolwenci, przyjaciele, znajomi. W imieniu współpracowników i władz uczelni dr. Edwarda Bróza pożegnał prof. Stanisław Cieśliński.

Dr Edward Bróż urodził się 13 września 1940 roku we wsi Kosina, w powiecie Łańcut. W 1958 roku ukończył Liceum Ogólnokształcące w Łańcutcie. W latach 1959–1964 odbył studia

na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pracę magisterską wykonał pod kierunkiem prof. Józefa Motyki.

Pracę zawodową rozpoczął w 1964 roku jako nauczyciel w szkolnictwie podstawowym w Radomiu. Dwa lata później podjął pracę w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym, w którym w latach 1969–1973 pełnił funkcję zastępcy dyrektora szkoły. W okresie radomskim ukazały się drukiem pierwsze opracowania naukowe dr. E. Bróza. Dotyczyły one flory i zbiorowisk roślinnych Puszczy Kozienickiej i rezerwatu „Ciechostowice” w Górach Świętokrzyskich. W tym też okresie wspólnie z dr. S. Cieślińskim przygotował „Przewodnik przyrodniczy po okolicach Radomia” wydany przez Radomskie Towarzystwo Naukowe (1971), jako pomoc dla nauczycieli biologii do prowadzenia zajęć w terenie. Przewodnik został bardzo pozytywnie przyjęty przez miejscowe środowisko nauczycielskie, jak też uzyskał bardzo przychylnie recenzje w ogólnopolskich czasopismach przyrodniczych. W ówczesnych czasach było to opracowanie pionierskie.

Pracując zawodowo w radomskim szkolnictwie, dr E. Bróż równolegle rozpoczął intensywne badania naukowe, które zaowocowały uzyskaniem stopnia doktora nauk przyrodniczych. Rozprawę doktorską pt. „Zbiorowiska leśne nadleśnictwa Pionki” wykonaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Krystyna Izdebskiego, kierownika Zakładu Ekologii i Ochrony Przyrody Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, obronił w 1972 roku.

W 1973 roku w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach został powołany nowy kierunek studiów – biologia. Dr E. Bróż podjął pracę w tej uczelni w Zakładzie Botaniki na etacie adiunkta, a w ostatnich latach na stanowisku starszego wykładowcy. Jednostce tej pozostał wierny do końca życia. W nowym miejscu pracy, obok ogromu zajęć związanych z organizacją nowego kierunku studiów, intensywnie rozwijał działalność naukową zapoczątkowaną w okresie radomskim. Dotyczyła ona różnych dyscyplin z zakresu geobotaniki.

Ryc. 1. Fotografowanie rzadkich gatunków (fot. A. Przemyski).

Fig. 1. Taking photo of rare species (phot. A. Przemyski).

W początkowym okresie, zgodnie z ówczesnym trendem w badaniach szaty roślinnej, były to głównie opracowania fitosocjologiczne naturalnych fragmentów roślinności leśnej. Z czasem większy nacisk położył na badania florystyczne, koncentrując się głównie na gatunkach górskich występujących na niżu, oraz gatunkach rzadkich i zagrożonych i ich ochronie. Badania obejmowały głównie obszar Wyżyny Małopolskiej ze szczególnym uwzględnieniem Gór Świętokrzyskich. Niektóre aspekty badawcze dotyczyły całego obszaru Polski. Wieloletnie badania florystyczne sprawiły, że dr E. Bróż stał się najlepszym, niekwestionowanym znawcą i autorytetem z zakresu znajomości regionalnej flory i roślinności, jej zasobów, przemian, zagrożenia i ochrony. Jego wiedza merytoryczna zdecydowanie przeważała formalne kwalifikacje.

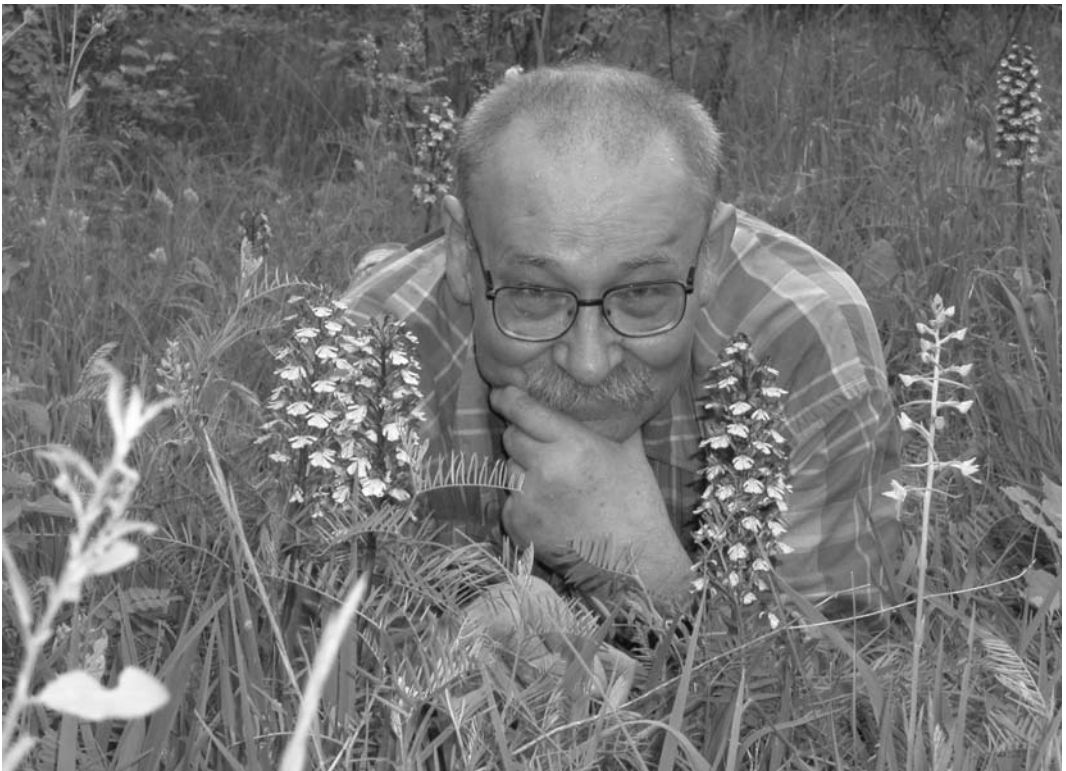
Przewodnim problemem w badaniach fitosocjologicznych i przedmiotem rozprawy habilitacyjnej były zbiorowiska leśne z udziałem jodły na Wyżynie Środkowo-Małopolskiej. Niestety ciężka choroba w pierwszej połowie lat 90. XX wieku, a następnie rekonwalescencja i urlop zdrowotny uniemożliwiły finalizację tego projektu. Pozostały jedynie bogate materiały w postaci zdjęć fitosocjologicznych (około 5000) i pierwsze próby ich opracowania, a także kilkanaście opublikowanych prac przyczynkowych.

W pracach badawczych utrzymywał ścisłe kontakty naukowe z sąsiednimi ośrodkami botanicznymi, głównie z rodzimym Uniwersytetem im. Marii Curie-Skłodowskiej, Instytutem Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie i Instytutem Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1984–1989, w ramach Centralnego Programu

Badań Podstawowych (04.04/VI) dr E. Bróż prowadził badania nad przemianami flory naczyniowej Kiele i strefy podmiejskiej, koordynowane przez Instytut Botaniki PAN w Krakowie. Mniej więcej w tym samym czasie w ramach tematu „Badania nad gatunkami zagrożonymi flory polskiej” koordynowanego również przez Instytut Botaniki PAN (problem międzyresortowy MR. II. 2 Flory i zasoby roślinne Polski) dr E. Bróż podjął się opracowania kilkudziesięciu gatunków zagrożonych w Polsce. W okresie dwóch lat (1984–1985), we współpracy z mgr. Alojzym Przemyskim, zostało opracowanych 10 gatunków do przygotowywanej „Polskiej czerwonej księgi roślin”. Były to badania bardzo pracochłonne. Wymagały weryfikacji stanowisk wymienianych we wcześniejszych opracowaniach na obszarze całego kraju, oceny ich aktualnego rozmieszczenia, warunków siedliskowych,

zmian wielkości populacji, zagrożeń oraz sformułowania postulatów ochronnych. Zgromadzone materiały były publikowane w kolejnych zeszytach *Chrońmy Przyrodę Ojczyznę*. Tylko badacz o szerokich zainteresowaniach, wyjątkowej pracowitości i pasji badawczej, jakim był dr E. Bróż, mógł się podjąć takiego zadania.

Gruntowna znajomość flory Gór Świętokrzyskich, potwierdzona publikacjami naukowymi, zaowocowała zaproszeniem dr. E. Bróza wraz z dr. Alojzym Przemyskim do prac nad „Atlasem rozmieszczenia roślin naczyniowych Polski” pod redakcją prof. Adama Zająca i prof. Marii Zając. Prace nad florą roślin naczyniowych na Wyżynie Małopolskiej prowadził do końca życia. Jej owocem są manuskrypty flor: Płaskowyżu Suchedniowskiego, Gór Świętokrzyskich, Pogórza Szydłowskiego, które przygotowywał do druku wspólnie ze swoimi uczniami. Zamysłem

Ryc. 1. Fascynacja storczykami (fot. A. Przemyski).

Fig. 1. Fascination for orchid plants (phot. A. Przemyski).

Ryc. 3. Obserwacje w lesie (fot. A. Przemyski).

Fig. 3. Observations in forest (phot. A. Przemyski).

Doktora było opracowanie rozmieszczenia roślin naczyniowych na całej Wyżynie Małopolskiej.

Główną pozycję w dorobku naukowym stanowią opracowania dotyczące gatunków rzadkich w regionie, chronionych, zagrożonych, ich rozmieszczenia oraz wymagań siedliskowych, a także waloryzacji najbardziej cennych fragmentów przyrody Gór Świętokrzyskich z uwzględnieniem postulatów ich ochrony. Poza wieloma publikacjami przyczynkowymi z tego zakresu, jak np. „Notatki florystyczne z Gór Świętokrzyskich” (1977, 1981, 1984), pojawiły się pierwsze opracowania o charakterze podsumowującym, m.in. „czerwona lista” gatunków zagrożonych Gór Świętokrzyskich (1990), jedno z pierwszych tego rodzaju opracowań w kraju. Śmierć dr. Bróza przerwała przygotowania do wydania nowej rozszerzonej i uaktualnionej wersji tej listy, obejmującej obszar całej Wyżyny Małopolskiej. Ogólnie dorobek naukowy dr. E. Bróza obejmuje około 90 prac

opublikowanych w czasopismach regionalnych, krajowych i zagranicznych, samodzielnie lub we współautorstwie.

Działalność naukową dr E. Bróz umiejętnie łączył z działalnością organizacyjną i aplikacyjną. Uczestniczył w opracowywaniu planów ochrony obiektów chronionych, był inicjatorem powołania nowych rezerwatów przyrody, brał udział w inwentaryzacji flory gmin, parków krajobrazowych, a ostatnio uczestniczył w pracach nad wyznaczaniem w regionie obszarów Natura 2000. W ostatnich dwóch latach przed śmiercią zajmował się również rozmieszczeniem gatunków „naturowych” na terenie województwa świętokrzyskiego i południowej części województwa mazowieckiego.

Uczestniczył w trakcie kolejnych kadencji w pracach Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody w Kielcach, był członkiem Rady Naukowej Świętokrzyskiego Parku Narodowego. W latach

1990–1995 pracował w Komisji Ochrony Roślin Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Aktywność naukowa i organizatorska dr. E. Bróza przejawiała się również w angażowaniu, przygotowywaniu oraz uczestnictwie w wielu konferencjach naukowych, np. w kieleckim etapie 19 Międzynarodowej Wycieczki Fitogeograficznej (23–27.07.1989). Istotnym wkładem dr. Bróza w organizacji tej imprezy było przygotowanie czterech opracowań dotyczących flory i roślinności Gór Świętokrzyskich, opublikowanych w materiałach pokonferencyjnych „Contributions to the knowledge of flora and vegetation of Poland”, wydanych w Szwajcarii. Uczestniczył także w przygotowaniu Przewodnika Sesji Terenowych na 49 Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego, zorganizowany przez Oddział Kielecki PTB.

Dr E. Bróz wspaniale łączył działalność naukową z powinnością nauczyciela akademickiego. Jego zaangażowanie na tym odcinku było niezwykle. Cieszył się ogromnym uznaniem wśród studentów. Poza zajęciami wynikającymi

z planu studiów z wybranych przedmiotów, organizował i uczestniczył w różnego rodzaju wycieczkach, rajdach, pełnił rolę opiekuna studenckich obozów naukowych oraz ćwiczeń terenowych. Szczególnie te ostatnie były Jego ulubionymi zajęciami. Potrafił zarazić swoimi zainteresowaniami przyrodniczymi podopiecznych studentów. Był opiekunem około 110 prac magisterskich. W ostatnich latach pięciu magistrantów dr. E. Bróza podjęło studia doktoranckie w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Trzech z nich ukończyło studia, podejmując pracę w charakterze nauczycieli akademickich na UJ i macierzystej uczelni. Dwóch pozostałych jeszcze studiuje.

Dr E. Bróz był nieustępliwy w wydawaniu rzetelnych, obiektywnych opinii z zakresu ochrony przyrody. Nie interesowały Go jakiegokolwiek interesy polityczne, czy gospodarcze jeżeli działania te były zagrożeniem dla rzadkich, chronionych gatunków bądź siedlisk. Z tego powodu nie zawsze zyskiwał przyjaciół.

Za osiągnięcia naukowe w działalności

Ryc. 4. Zajęcia ze studentami w terenie (fot. A. Przemyski).

Fig. 4. Field research with students (phot. A. Przemyski).

dydaktyczno-badawczej dr E. Bróz kilkakrotnie otrzymywał nagrody Rektora, został też wyróżniony Złotym Krzyżem Zasługi i Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

W początkowym okresie działalności zawodowej był nauczycielem w szkolnictwie podstawowym i średnim. Później, pracując na Uczelni, nie zerwał kontaktów i współpracy z poprzednim środowiskiem. Od 1974 roku aktywnie uczestniczył w pracach Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej w Kielcach, a w latach 1986–1995 pełnił funkcję przewodniczącego tego Komitetu. We współpracy z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym uczestniczył w pracach komisji do przeprowadzenia egzaminu na stopnie specjalizacji zawodowej dla nauczycieli biologii. A od 1986 roku pełnił funkcję przewodniczącego tej komisji. Ponadto prowadził wykłady dla nauczycieli w ramach konferencji metodycznych.

W latach 1992–1995 pełnił funkcję przewodniczącego Oddziału Kieleckiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Dr E. Bróz był pasjonatem przyrody Gór Świętokrzyskich. Odkrywał i utrzymywał najcenniejsze wartości w pracach naukowych i fotografii roślin. Była to Jego kolejna pasja, którą wykonywał z ogromnym zaangażowaniem, łącząc ją z badaniami terenowymi. Pokochał przyrodę świętokrzyską i stał się jej orędownikiem.

Doktor posiadał dwa obywatelstwa: polskie i amerykańskie (Jego matka urodziła się w USA). Kilkakrotnie odwiedzał Stany Zjednoczone, gdzie przebywa Jego najbliższa rodzina; jednak zawsze bardzo szybko wracał, bo jego serce i myśl była silnie związana z polską ziemią.

Jako badacz i nauczyciel akademicki dr E. Bróz łączył takie przymioty osobowościowe jak: pracowitość, naukowa uczciwość, rzetelność, intuicja badawcza. Był bezpośredni w kontaktach i życzliwy dla wszystkich. Odszedł z kieleckiego środowiska botanicznego w pełni sił twórczych i możliwości intelektualnych. Pozostawił wiele niedokończonych prac, a celem Jego działalności w ostatnich latach było monograficzne opracowanie szaty roślinnej Gór Świętokrzyskich.

Nad przygotowaniem tej publikacji pracował do ostatnich dni życia.

Stanisław CIEŚLIŃSKI, Alojzy PRZEMYSKI,
Małgorzata SZYSZKA

WYBRANE PUBLIKACJE

- BRÓZ E., CIEŚLIŃSKI S. 1971. Przewodnik przyrodniczy po okolicach Radomia. Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom.
- BRÓZ E. 1973. Charakterystyka geobotaniczna rezerwatu „Zagożdżon” w Puszczy Kozienickiej. *Biul. Kwart. Radom. Tow. Nauk.* **10**(1–2): 54–91.
- BRÓZ E. 1974. Analiza biometryczna drzewostanów w rezerwacie „Zagożdżon”. *Biul. Kwart. Radom. Tow. Nauk.* **11**(3–4): 209–216.
- BRÓZ E. 1974. Flora naczyniowa rezerwatu „Zagożdżon”. *Biul. Kwart. Radom. Tow. Nauk.* **11**(3–4): 201–208.
- BRÓZ E., CIEŚLIŃSKI S. 1976. Rezerwat modrzewia polskiego Ciechostowice w Górach Świętokrzyskich. *Ochr. Przyr.* **41**: 155–178.
- BRÓZ E. 1977. *Allium victorialis* na obszarze Gór Świętokrzyskich i ich pobrzeży. *Fragm. Flor. Geobot.* **23**(3–4): 277–283.
- BRÓZ E. 1977. Notatki florystyczne z Gór Świętokrzyskich. Cz. I. *Fragm. Flor. Geobot.* **23**(3–4): 295–300.
- BRÓZ E. 1981. Notatki florystyczne z Gór Świętokrzyskich. Cz. II. *Fragm. Flor. Geobot.* **27**(3): 320–330.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1981. Chronione oraz rzadsze elementy flory naczyniowej Krainy Świętokrzyskiej. *Stud. Kiel.* **4**(32): 141–160.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1982. Stanowisko długosza królewskiego (*Osmunda regalis* L.) na obszarze Krainy Świętokrzyskiej. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **38**(6): 109–113.
- BRÓZ E. 1983. Notatki florystyczne z Gór Świętokrzyskich. Cz. III. *Fragm. Flor. Geobot.* **27**(4): 607–617.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1983. Interesująca szata roślinna kompleksu leśnego „Żyznów” koło Klimontowa w woj. tarnobrzeskim. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **39**(6): 20–34.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1983(1985). Nowe stanowiska rzadkich gatunków roślin naczyniowych z lasów Wyżyny Środkowomłopolskiej. Cz. I. *Fragm. Flor. Geobot.* **29**(1): 19–30.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1983(1985). Występowanie *Helictotrichon planiculme* (Schrad.) Pilg. na polskim niżu. *Fragm. Flor. Geobot.* **29**(1): 31–38.
- BRÓZ E. 1985. Roślinność rezerwatu stepowego Polana Po-

- lichno koło Pińczowa oraz uwagi dotyczące jej ochrony. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **41**(6): 22–35.
- BRÓZ E. 1985. Szata roślinna rezerwatu „Czarny Las” w Świętokrzyskim Parku Narodowym. *Rocz. Świętokrz.* **12**: 99–123.
- BRÓZ E. 1986. Projektowany rezerwat leśny „Grzywy Kozieckowskie” w Górach Świętokrzyskich. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **42**(1): 23–37.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1986. Projekt rezerwatu leśno-florystycznego koło Starachowic. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **42**(5): 61–70.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1986. Występowanie, zagrożenia oraz możliwości ochrony tojadów: mołdawskiego *Aconitum moldavicum* i dzióbatego *A. variegatum* w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **42**(6): 28–42.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1986–1987. Stanowisko *Ligularia sibirica* (L.) Cass. na obszarze Niecki Włoszczowskiej. *Fragm. Flor. Geobot.* **31–32**(3–4): 293–299.
- BRÓZ E. 1987. Czosnek siatkowaty *Allium victorialis* – występowanie, zagrożenia oraz uwagi dotyczące ochrony jego reliktowych stanowisk w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **43**(1): 29–39.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1987. Chronione oraz rzadsze elementy flory naczyniowej Krainy Świętokrzyskiej (część II). *Stud. Kiel.* **4**(56): 7–18.
- BRÓZ E. 1988. Goryczki *Gentiana* L. sp. Krainy Świętokrzyskiej. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **44**(5): 22–32.
- BRÓZ E. 1988. Miesiącznica trwała *Lunaria rediviva*: występowanie, zagrożenia i uwagi dotyczące jej ochrony w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **44**(1): 39–55.
- BRÓZ E. 1988. Walory geobotaniczne wybranych rezerwatów przyrody nieożywionej w Górach Świętokrzyskich. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **44**(2): 18–34.
- BRÓZ E. 1988. Występowanie oraz zagrożenie zanokcic: zielonej *Asplenium viride* i północnej *Asplenium septentrionale* w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem ich reliktowych stanowisk na niżu. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **44**(4): 33–42.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1988. Gatunki ciemiężyc *Veratrum* L. sp. rosnące w Polsce, stopień ich zagrożenia i stan ochrony. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **44**(6): 24–39.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1988. Nowe stanowiska rzadkich oraz zagrożonych gatunków roślin naczyniowych na Wyżynie Środkowomłopolskiej i jej pobrzeżach. Część I. *Fragm. Flor. Geobot.* **33**(3–4): 239–249.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1989. Nowe stanowiska rzadkich gatunków roślin naczyniowych z lasów Wyżyny Środkowomłopolskiej. Część II. *Fragm. Flor. Geobot.* **34**(1–2): 15–25.
- BRÓZ E. 1990. Lista wymierających i zagrożonych gatunków roślin naczyniowych Krainy Świętokrzyskiej. *Rocz. Świętokrz.* **17**: 97–105.
- BRÓZ E. 1990. Zagrożenia rodzimej flory naczyniowej Krainy Świętokrzyskiej. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **46**(2–3): 14–31.
- BRÓZ E., KAPUŚCIŃSKI R. 1990. Chronione i zagrożone gatunki roślin naczyniowych Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz projektowanego Zespołu Parków Krajobrazowych Gór Świętokrzyskich. *Rocz. Świętokrz.* **17**: 107–133.
- BRÓZ E. 1991. Archeologiczne i przyrodnicze wartości rezerwatu „Krzemionki Opatowskie” na Kielecczyźnie. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **47**(6): 27–39.
- BRÓZ E. 1991. Flora paproci Krainy Świętokrzyskiej – zasady, zagrożenia oraz postulaty ochronne. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **47**(5): 32–52.
- BRÓZ E. 1991. Rezerwaty archeologiczno-przyrodnicze w regionie Gór Świętokrzyskich. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **47**(3): 39–51.
- BRÓZ E. 1992. Archaeological and nature reserve „Krzemionki Opatowskie” (Góry Świętokrzyskie Mountains, Central Poland). W: K. ZARZYCKI, E. LANDOLT, J. J. WÓJCICKI (red.), Contributions to the knowledge of flora and vegetation of Poland. *Veröff. Geobot. Inst. ETH, Stiftung Rübel, Zürich* **107**: 369–373.
- BRÓZ E. 1992. The Góry Świętokrzyskie Mountains (Central Poland). W: K. ZARZYCKI, E. LANDOLT, J. J. WÓJCICKI (red.), Contributions to the knowledge of flora and vegetation of Poland. *Veröff. Geobot. Inst. ETH, Stiftung Rübel, Zürich* **107**: 331–344.
- BRÓZ E. 1992. The Świętokrzyski National Park (Central Poland). W: K. ZARZYCKI, E. LANDOLT, J. J. WÓJCICKI (red.), Contributions to the knowledge of flora and vegetation of Poland. *Veröff. Geobot. Inst. ETH, Stiftung Rübel, Zürich* **107**: 345–349.
- BRÓZ E. 1992. Góry Świętokrzyskie. Część ogólna. W: S. CIEŚLIŃSKI (red.), Przewodnik sesji terenowych 49 Zjazdu PTB. Oddział Kielecki PTB, Kielce, s. 5–19.
- BRÓZ E. 1992. Trasa 1. Subregion Chęciński. W: S. CIEŚLIŃSKI (red.), Przewodnik sesji terenowych 49 Zjazdu PTB. Oddział Kielecki PTB, Kielce, s. 21–30.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1992. Omieg górski *Doronicum austriacum* – występowanie, zagrożenia oraz uwagi dotyczące ochrony jego reliktowych stanowisk w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* **48**(1): 51–61.
- MACIEJCZAK B., BRÓZ E. 1992. Changes in the vascular flora of the city and suburban zone of Kielce (Central Poland) and present state. W: K. ZARZYCKI, E. LANDOLT, J. J. WÓJCICKI (red.), Contributions to the knowledge of flora and vegetation of Poland. *Veröff. Geobot. Inst. ETH, Stiftung Rübel, Zürich* **107**: 347–385.
- BRÓZ E., PRZEMYSKI A. 1993. *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kuntze (*Malaxis paludosa* Sw.) – wątlík błotny. W: K. ZARZYCKI, R. KAŻMIERCZAKOWA (red.), Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe.

Instytut Botaniki PAN, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków, s. 274–275.

BRÓZ E., ZIELIŃSKI J. 1993. *Rubus xanthocarpus* (Rosaceae) – a new naturalized species in the flora of Poland. *Fragm. Flor. Geobot.* **38**(1): 153–157.

BRÓZ E., KAPUŚCIŃSKI R. 2000. Przegląd roślin naczyniowych. W: S. CIEŚLIŃSKI, A. KOWALKOWSKI (red.), Monografia Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Świętokrzyski Park Narodowy, Bodzentyn – Kraków, s. 235–252.

BRÓZ E. 2001. [Autor opracowań regionalnych]. W: A. ZAJĄC, M. ZAJĄC (red.), Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki UJ, Kraków.

BRÓZ E., NOBIS M., PIWOWARCZYK R. 2003. Nowe stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych na Przedgórzu Iłżeckim (Wyżyna Małopolska). *Fragm. Flor. Geobot. Polon.* **10**: 13–18.

BARYŁA J., BRÓZ E., CZYŁOK A., MICHALEWSKA A., NIKEL A., NOBIS M., PIWOWARCZYK R., POŁOCZEK A. 2005. *Typha laxmanii* Lepech. the new, expansive kenophyte in Poland: distribution and taxonomy. *Acta Soc. Bot. Pol.* **74**(1): 25–28.

BRÓZ E., PODGÓRSKA M. 2005. *Symphotrichum ciliatum* (*Brachyactis ciliata*) (Asteraceae) w Polsce. *Fragm. Flor. Geobot. Polon.* **12**(2): 291–299.

BRÓZ E., PODGÓRSKA M., PRZEMYSKI A. 2006. The extinction of relict locations of *Pleurospermum austriacum* (L.) Hoffm. on the Małopolska Upland. *Nat. Conserv.* **62**(5): 43–52.

WSPOMNIENIE O PROF. DR HAB. EUGENII POGAN (15 IX 1919–28 XI 2007)

Obituary for Professor Eugenia Pogan (15 IX 1919–28 XI 2007)

28 listopada 2007 roku zmarła prof. dr hab. Eugenia Pogan, wybitna uczona, nestor polskiej cytologii roślin, znakomity nauczyciel akademicki i wychowawca licznej rzeszy botaników i cytologów. Zapamiętaliśmy Panią Profesor jako osobę życzliwą, skromną i obowiązkową, która dzięki swej pasji naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej potrafiła skupić wokół siebie niemałe grono uczniów i współpracowników. Była dla wielu z nas niekwestionowanym autorytetem, doradcą w sprawach naukowych, przy tym osobą wiele wymagającą zarówno od siebie jak i od innych.

Profesor Eugenia Pogan (z d. Banach) urodziła się 15 września 1919 roku w Krakowie. Tutaj też złożyła w 1937 roku egzamin dojrzałości i rozpoczęła studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, przerwane wybuchem wojny. Trudne lata okupacji niemieckiej przetrwała pracując w biurze Powiatowego Związku Cechów Rzemieślniczych w Krakowie. Po wojnie wznowiła studia, które ukończyła w 1948 roku uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie botaniki. Już w 1947 roku, jako studentka, podjęła pracę naukowo-dydaktyczną w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego, którą kontynuowała aż do czasu odejścia na emeryturę w 1989 roku, kolejno jako młodszy asystent (1948–1949), starszy asystent (do 1950), adiunkt (do 1962), docent etatowy, w końcu zaś profesor nadzwyczajny (od 1973) i profesor zwyczajny (od 1983). Stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskała w 1950 roku na podstawie rozprawy pt. „Badania cyto-ekologiczne nad polskimi gatunkami rodzaju *Cardamine*”, wykonanej pod kierunkiem

prof. Marii Skalińskiej. W 1962 roku, w oparciu o rozprawę pt. „Odrębność gatunkowa i próba wyjaśnienia genezy *Alisma lanceolatum* With.” uzyskała stopień doktora habilitowanego.

W roku 1964 prof. Eugenia Pogan przejęła po prof. Marii Skalińskiej kierownictwo Katedry Anatomii i Cytologii Roślin UJ (od 1970 roku Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin), które sprawowała aż do czasu przejścia na emeryturę. W tym czasie pełniła wiele innych ważnych funkcji na Uniwersytecie Jagiellońskim, m.in. Prodziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (1966/67–1968/69), Dyrektora (dwie kadencje), oraz Zastępcy Dyrektora Instytutu Botaniki (jedna kadencja). Uczestniczyła także aktywnie w pracach licznych komisji senackich i wydziałowych UJ. Poza tym, prof. Pogan była członkiem Komitetu Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej PAN (od 1974), Komisji Biologicznej Oddziału Krakowskiego PAN (od 1963), komitetu redakcyjnego *Acta Biologica Cracoviensia Series Botanica* (od 1978) oraz *Evolutionary Trends in Plants* (1988–1990), a także członkiem licznych krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych.

Zainteresowania naukowe prof. Eugenii Pogan koncentrowały się wokół zagadnień z zakresu cytotaksonomii i embriologii roślin okrytonasiennych. Wiązały się one z problemami ewolucyjnymi, szczególnie zaś z zagadnieniami mechanizmów cytologicznych specjacji oraz zróżnicowania wewnątrzgatunkowego roślin. Już pierwsza opublikowana przez nią rozprawa, traktująca o zróżnicowaniu kariologicznym zbiorowego gatunku *Cardamine pratensis* L., pozwoliła na wykrycie niezwykle interesujących zjawisk z tego zakresu. W dalszych pracach nad *Cardamine* i innymi rodzajami (*Dentaria*, *Parnassia*, *Sedum*) kontynuowała z powodzeniem te wątki i dostarczyła wielu danych, w znacznej części nowych dla nauki, rzucających światło na pochodzenie i ewolucję badanych taksonów oraz ich cytologiczne zróżnicowanie. Do najważniejszych osiągnięć Pani Profesor z wcześniejszego okresu Jej działalności naukowej zaliczyć należy monograficzne opracowania rodzaju *Alisma*, przeprowadzone w oparciu o okazy z całego obszaru występowania rodzaju (Europa, Azja, Ameryka Północna). Skompletowanie materiału

Ryc. 1. Uroczystość w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, ul. św. Jana 20 (1962 r.).
Fig. 1. Celebration in the Chair of Plant Anatomy and Cytology of the Jagiellonian University, Kraków, Św. Jana str. 20 (1962).
Od lewej siedzą [sitting from the left]: Romana Czapik, Zofia Trela-Sawicka, Eugenia Pogan, Maria Skalińska, Mieczysław Rozmus, Janina Małecka, Krystyna Turała; stoją [standing]: Elżbieta Kubień, Irena Dorda, Ewa Zastawniak, Maria Ochlewska, Romana Izmailow, Andrzej Jankun, Eugeniusz Bielecki.

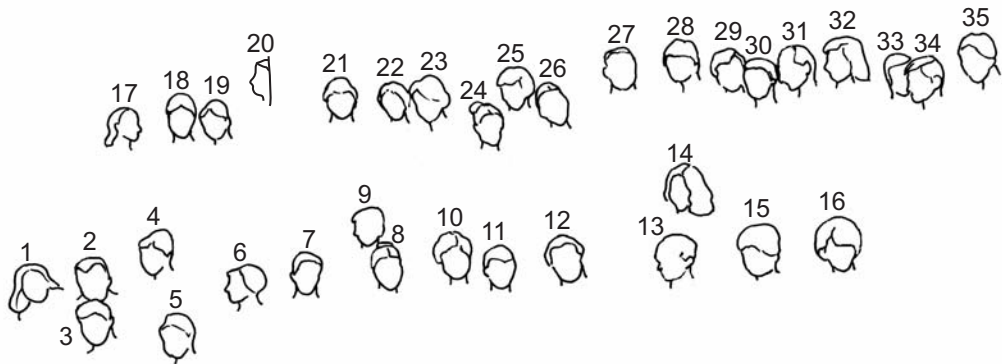
Ryc. 2. Pochód inauguracyjny rok akademicki 1997/1998; w pierwszym szeregu profesor Jadwiga Dyakowska i profesor Eugenia Pogan.

Fig. 2. Cortege inaugurating academic year 1972/1973; professor Jadwiga Dyakowska and professor Eugenia Pogan in the first row.

oraz przeprowadzenie części tych badań możliwe było dzięki stypendium Fundacji Rockefellera (1961/1962), w ramach którego odbyła wielomiesięczny staż naukowy w Zakładzie Biosystematyki Uniwersytetu w Montrealu, kierowanym wówczas przez światowej sławy biosystematyka, prof. Askela Löve. Praca pod jego kierunkiem umożliwiła prof. Pogan nie tylko przeprowadzenie własnych badań, ale i ułatwiła jej zorientowanie się w najnowszych problemach biologii ewolucyjnej roślin. Przeprowadzone badania obejmowały nie tylko kariologię, ale i morfologię, anatomię i embriologię badanych gatunków. Na szczególną uwagę zasługuje fakt wykrycia – po raz pierwszy w rodzaju *Alisma* – mieszańców międzygatunkowych oraz udokumentowanie istotnej roli poliploidyacji i zmian strukturalnych chromosomów w ewolucji tego rodzaju. W następnych latach Pani Profesor zajmowała się z nie mniejszym powodzeniem m.in. biosystematyką takich rodzajów jak *Eleocharis* oraz *Ficaria*. Dorobek prof. Pogan z zakresu

biosystematyki roślin okrytozalążkowych jest bogaty i zróżnicowany. Cechuje go, jak wszystkie inne Jej przedsięwzięcia naukowe, wyjątkowa rzetelność badawcza, wszechstronność i dołączna znajomość poruszanych zagadnień.

Odrębną, niezwykle ważną, choć dziś trochę niedocenianą dziedziną działalności naukowej Pani Profesor była kariologia flory polskiej, której poświęciła bardzo wiele uwagi, pracy i wysiłków organizacyjnych. To właśnie z jej inspiracji i pod jej kierunkiem Zakład Cytologii i Embriologii Roślin stał się najważniejszym w Polsce i jednym z najbardziej znaczących w Europie ośrodków prowadzących bardzo szeroko zakrojone badania w tym kierunku. Przez wiele lat pracownicy naukowcy Zakładu opracowywali kariologię kolejnych gatunków roślin okrytozalążkowych, co owocowało regularnie ukazującymi się raportami dotyczącymi liczb chromosomów oraz innymi, zbiorczymi i syntetycznymi opracowaniami. Ostatnie podsumowanie stanu wiedzy na temat liczb chromosomów

Ryc. 3. Wycieczka botaniczna Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiej Akademii Nauk w 1972 r. – okolicie Leżajska.

Fig. 3. Botanical excursion of the Institute of Botany of the Jagiellonian University and the Polish Academy of Sciences in 1972 – vicinity of Leżajsk.

1 – Krystyna Wasylkowa, 2 – Bogdan Zemanek, 3 – Józef Wróbel, 4 – Krystyna Towpasz, 5 – Stefania Loster, 6 – Elżbieta Baradziej, 7 – Trau Dink Nghia, 8 – Krystyna Harmata, 9 – ?, 10 – Anna Wandzilak, 11 – Danuta Tumidajowicz, 12 – Eugenia Pogan, 13 – Jerzy Rychlewski, 14 – Romana Walter, 15 – Maria Godlewska, 16 – Irena Bednarska, 17 – Romana Czapiak, 18 – Gaber Soliman, 19 – Halina Piękoś, 20 – Irena Kucowa, 21 – Danuta Żabińska, 22 – Romana Izmailow, 23 – Ewa Skalna, 24 – Maria Ptak, 25 – Krystyna Turała, 26 – Elżbieta Kuta, 27 – Andrzej Jankun, 28 – Zbigniew Mirek, 29 – Adam Nadachowski, 30 – ?, 31 – Kazimierz Szczepanek, 32 – Józef Bober, 33 – ?, 34 – Marek Matoga, 35 – Adam Jasiewicz.

polskich roślin okrytozalążkowych, autorstwa prof. Eugenii Pogan i prof. Heleny Wcisło, ukazało się drukiem w 1990 roku. Konsekwentne, długoletnie wysiłki zespołu pracowników Zakładu, mające na celu skompletowanie danych

na temat kariologii polskich roślin okrytozalążkowych, zostały wyróżnione wpisem do Księgi Czynów UJ. Po odejściu Pani Profesor na emeryturę badania w tym kierunku były wprowadzone w Zakładzie kontynuowane, ale ich zakres uległ

Ryc. 4. Po spotkaniu w Terenowej Stacji Ekologicznej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Polance Haller, 1980 r (fot. S. Loster).

Fig. 4. After meeting in the Ecological Field Station of the Institute of Botany of the Jagiellonian University in Polanka Haller, 1980 (phot. S. Loster).

Od prawej [From the right]: Elżbieta Kuta, Jerzy Rychlewski, Lesław Przywara, Eugenia Poganowa, Romana Izmailow, Andrzej Jankun, Anna Medwecka-Kornaś, Katarzyna Turnau, Helena Trzczińska-Tacik, Krystyna Turała-Szybowska, Zofia Trela-Sawicka, Krystyna Towpasz, Andrzej Joachimiak, Małgorzata Kotańska

znaczному ograniczeniu. Szkoda, gdyby bowiem prowadzone były nadal z podobną intensywnością, flora polska z pewnością należałaby dziś do najlepiej zbadanych pod tym względem na świecie. O znaczeniu tej części dorobku naukowego prof. Pogan i zespołu, który potrafiła do badań kariologicznych zmobilizować, świadczy fakt, że wyniki tych badań są nadal często cytowane zarówno przez polskich jak i zagranicznych autorów. Ze względu na znaczne rozciągnięcie badań nad kariologią flory polskiej w czasie, ich wyniki były rozproszone i trudno dostępne dla badaczy z innych ośrodków, szczególnie zagranicznych. Ostatnio udało się je opracować i udostępnić w formie elektronicznej (<http://www.binoz.uj.edu.pl:8080/chromosomes/>), tak więc wszyscy zainteresowani mogą się z nimi zapoznać i ocenić wielki wkład Pani Profesor w rozwój badań nad kariologią roślin okrytozalążkowych.

Dorobek naukowy profesor Eugenii Pogan obejmuje 53 prace oryginalne oraz znaczną liczbę prac przeglądowych, monografii, recenzji, sprawozdań i streszczeń referatów przedstawianych na zjazdach i konferencjach naukowych. Poza tym Pani profesor była autorką kilku rozdziałów w opracowaniach książkowych i brała udział w zbiorowym tłumaczeniu podręcznika botaniki dla szkół wyższych.

Profesor Eugenia Pogan była zamiłowanym pedagogiem, wybijającym się dydaktykiem i wychowawcą. Jako wieloletni członek Komisji Dydaktycznej Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ oraz członek i przewodniczący Komisji Dydaktycznej kierunku biologii uczestniczyła m.in. w opracowaniu programu studiów biologicznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Opracowała też nowe szczegółowe programy wykładów kursowych i monograficznych, organizowała i prowadziła wszelkie typy zajęć

laboratoryjnych, seminaria oraz pracownie. Kwestiom dydaktycznym poświęcała zawsze wiele uwagi i czasu, pracując nieustannie nad doskonaleniem i poszerzaniem oferty dydaktycznej Zakładu, śledząc postępy studentów i wspierając doskonalenie umiejętności dydaktycznych swoich pracowników. Była opiekunem dużej rzeszy magistrantów oraz promotorem sześciu przewodów doktorskich. Prowadziła szkolenia dydaktyczne asystentów UJ, pod jej kierunkiem odbywali staże pracownicy krajowych i zagranicznych instytucji naukowych. Przez wiele lat uczestniczyła też w organizacji Olimpiad Biologicznych.

W swoim podejściu do współpracowników i studentów prof. Pogan była niezwykle zasadnicza. Nie tolerowała objawów lekceważenia obowiązków, wielki nacisk kładła na wzajemną życzliwość i szacunek, które w jej opinii powinny cechować wszystkich członków wspólnoty akademickiej. Możliwość studiowania i pracy na

Uniwersytecie Jagiellońskim stanowiła według niej specjalne wyróżnienie i tę postawę starała się wpoić także swoim uczniom i podopiecznym. Czynn timer uczestniczyła w życiu uczelni, nie tylko rzetelnie wypełniając wszelkie stojące przed nią zadania, ale i uczestnicząc we wszelkiego rodzaju uroczystościach, nadzwyczaj bowiem ceniła sobie zwyczaje i tradycje uniwersyteckie, do których była niezmiernie przywiązana. Surową postawę w kwestiach zasadniczych Pani Profesor umiejętnie łączyła z pobłażliwością w sprawach mniejszej wagi, a także z wielką i szczerą życzliwością wobec studentów, uczniów i kolegów.

Za wybitne zasługi w działalności naukowej i dydaktycznej prof. Eugenia Pogan była wielokrotnie odznaczana, między innymi Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem im. Władysława Szafera, medalem za działalność w Olimpiadach Biologicznych. Jej osiągnięcia naukowe były wielokrotnie

Ryc. 5. Prof. E. Pogan (pierwsza z prawej) na Ogólnopolskiej Konferencji Embriologów Roślin, Toruń-Bachotek, 20–23 września 1981 r.

Fig. 5. Prof. E. Pogan (first from the right) on Polish Conference of Plant-Embryologists, Toruń-Bachotek, 20–23 September 1981.

Ryc. 6. Profesor Eugenia Pogan i profesor Jan Kornaś, Kraków, 1993 r. (fot. E. Kuta).

Fig. 6. Professor Eugenia Pogan and professor Jan Kornaś, Kraków, 1993 (phot. E. Kuta).

wyróżniane Nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Nagrodą Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Nagrodą Komitetu Botanicznego Polskiej Akademii Nauk.

Po przejściu na emeryturę prof. Pogan, dopóki pozwalało jej na to zdrowie, studiowała bieżącą literaturę, prowadziła wymianę naukową, z życzliwością śledziła postępy swoich uczniów i współpracowników oraz służyła pomocą i radą wszystkim, którzy tego potrzebowali. Równocześnie bardzo zdecydowanie odcięła się od wszelkich spraw bieżących i wpływu na funkcjonowanie Zakładu, przyjmując postawę życzliwego obserwatora i doradcy wobec tych, którzy przejęli Jej obowiązki.

Śmierć prof. Pogan była dla nas wszystkich wydarzeniem niezwykle smutnym. Pani Profesor pozostanie w naszej pamięci jako wybitny uczyony i wychowawca, człowiek o ogromnej

wiedzy i wielkiej kulturze osobistej, osoba życzliwa, zawsze sprawiedliwa w ocenie innych ludzi i nieugięta w sprawach zasadniczych. Ludzi tego pokroju nigdy nie jest wielu, ich odejście zawsze budzi poczucie niepowetowanej straty.

Andrzej JOACHIMIAK

NAJWAŻNIEJSZE PUBLIKACJE NAUKOWE
PROF. EUGENII POGAN:

- POGAN E. 1950. [Opracowanie kariologii 8 gatunków: *Cardamine impatiens*, *C. amara*, *C. opizii*, *C. trifolia*, *C. hirsuta*, *C. flexouosa*, *C. pratensis*]. W: SKALIŃSKA M. et al. Studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **20**: 45–68.
- BANACH E. 1950. Studies in karyological differentiation of *Cardamine pratensis* L. in connection with ecology. *Bull. Acad. Pol. Sci. Lett., Sér. B.: Sci. Nat.* **1950**: 197–211.

- BANACH-POGAN E. 1954. Karyological studies in species of *Dentaria* L. occurring in Poland. *Acta Soc. Bot. Pol.* **23**: 375–382.
- BANACH-POGAN E. 1955. Further cytological studies in *Cardamine* L. *Acta Soc. Bot. Pol.* **24**: 275–286.
- BANACH-POGAN E. 1956. Karyological studies in *Parnassia palustris* L. *Acta Soc. Bot. Pol.* **25**: 675–679.
- SKALIŃSKA M., BANACH-POGAN E., WCISŁO H. et al. 1957. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **26**(1): 215–246.
- BANACH-POGAN E. 1958. Cytological studies in three species of the genus *Sedum* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **1**: 91–101.
- POGAN E. 1959. [Opracowanie kariologii 6 gatunków: *Thalictrum aquilegifolium* L., *Sedum alpestre* Vill., *Cortusa matthioli* L., *Erigeron uniflorus* L., *Bidens cernuus* L., *Bidens tripartitus* L.]. W: M. SKALIŃSKA, R. CZAPIK, M. PIOTROWICZ et al. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms (Dicotyledons). *Acta Soc. Bot. Pol.* **28**: 487–529.
- POGAN E. 1961. [Opracowanie kariologii 4 gatunków: *Alisma plantago-aquatica* L., *Alisma lanceolatum* With., *Sieglingia decumbens* (L.) Lam., *Epipactis latifolia* (L.) All.]. W: M. SKALIŃSKA, M. PIOTROWICZ, A. SOKOŁOWSKA-KULCZYCKA et al. Further addition to chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Soc. Bot. Pol.* **30**: 463–489.
- POGAN E. 1961. The origin of *Alisma lanceolatum* With. in light of karyological and morphological studies. *Acta Soc. Bot. Pol.* **30**: 667–718.
- POGAN E. 1962. Karyological studies in *Alisma* L. The origin and the karyotype evolution of *A. lanceolatum* With. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **5**: 1–28.
- POGAN E. 1963. Taxonomical value of *Alisma subcordatum* Rafin. and *Alisma triviale* Pursh. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **6**: 185–202.
- POGAN E. 1963. Taxonomical value of *Alisma triviale* Pursh. and *Alisma subcordatum* Rafin. *Can. J. Bot.* **41**: 1011–1013.
- POGAN E. 1965. Embryological studies in a triploid hybrid *Alisma*. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **8**: 11–19.
- SKALIŃSKA M., POGAN E. et al. 1966. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Sixth contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **9**: 31–58.
- POGAN E. 1967. Cytotaxonomical remarks on two Asiatic representatives of *Alisma* L. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **10**: 185–193.
- POGAN E. 1967. Cytological mechanisms of speciation within the genus *Alisma* L. *Gen. Pol.* **8**: 167–171.
- POGAN E. 1968. *Alisma lanceolatum*, *A. plantago-aquatica*, *A. subcordatum*. W: IOBP chromosome number reports XVII. *Taxon* **17**: 419–422.
- SKALIŃSKA M., POGAN E., JANKUN A. et al. 1968. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Seventh contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **11**: 199–224.
- POGAN E. 1970. Mechanizmy specjacji w obrębie rodzaju *Alisma* L. *Zesz. Nauk. WSR Krak.* **58**: 125–130.
- POGAN E. 1970. Poliploidy and Embryology. W: Die Bedeutung der Polyplodie für die Evolution und die Pflanzenzüchtung. *Tagungsbericht der Deutschen Akademie der Landwirtschaftswissenschaften zu Berlin* **101**: 69–79.
- POGAN E. 1971. Karyological studies in a natural hybrid of *Alisma lanceolatum* With. × *Alisma plantago-aquatica* L. and its progeny. *Gen. Pol.* **12**: 219–222.
- POGAN E. 1971. [Opracowanie kariologii 2 gatunków: *Sedum sexangulare* L., *Juncus bulbosus* L.]. W: M. SKALIŃSKA, A. JANKUN, H. WCISŁO et al. Studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Eight contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **14**: 55–102.
- SKALIŃSKA M., POGAN E. et al. 1971. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Ninth contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **14**: 199–213.
- POGAN E. 1972. Studies in *Eleocharis* R. Br. I. Chromosome numbers of *Eleocharis palustris* (L.) R. et S. and *Eleocharis uniglumis* (Link.) Schult. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **15**: 69–75.
- POGAN E., WCISŁO H. 1973. Studies in *Ranunculus ficaria* L. I. Karyological analysis of *R. ficaria* L. ssp. *bulbifer* (Marsden-Jones) Lawalrée and *R. ficaria* L. ssp. *calthifolius* (Rchb.) Arcang. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **16**: 135–143.
- SKALIŃSKA M., POGAN E. 1973. A list of chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **16**: 145–201.
- POGAN E., WCISŁO H. 1974. Studies in *Ranunculus ficaria* L. II. Further karyological studies. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **17**: 165–173.
- POGAN E. 1974. [Opracowanie kariologii 4 gatunków: *Hypericum perforatum* L., *Armeria maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* (Hoffm.) Bonnier, *Eleocharis palustris* (L.) R. et S. subsp. *palustris* Strandhede, *Goodyera repens* (L.) R. Br.]. W: M. SKALIŃSKA, J. MAŁECKA, R. IZMAŁOW et al. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Tenth contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **17**: 133–175.
- POGAN E., WCISŁO H. 1975. Studies in *Ranunculus ficaria* L. III. Karyotype analysis. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **18**: 79–99.
- POGAN E. 1976. [Opracowanie kariologii 4 gatunków: *Thalictrum minus* L., *Betonica officinalis* L., *Festuca drymeja* Mert. et Koch., *Carex remota* L.]. W: M. SKALIŃSKA,

- A. JANKUN, H. WCISŁO et al. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Eleventh contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **19**: 107–148.
- SKALIŃSKA M., POGAN E., CZAPIK R. et al. 1978. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Twelfth contribution. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **21**: 31–63.
- POGAN E., WCISŁO H., JANKUN A. 1980. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **22**: 37–69.
- POGAN E., RYCHLEWSKI J. et al. 1980. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **22**: 129–153.
- POGAN E., WCISŁO H. 1981. Studies in *Ranunculus ficaria* L. IV. Cyto-embryological studies. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **23**: 37–54.
- POGAN E., WCISŁO H. 1981. Studies in *Ranunculus ficaria* L. V. Cytoembryological analysis of *Ranunculus ficaria* L. subsp. *calthifolius* (Rchb.) Arcang. with B-chromosomes. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **23**: 83–96.
- POGAN E., CZAPIK R., JANKUN A., KUTA E. et al. 1982. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **24**: 91–126.
- POGAN E., WCISŁO H., IZMAIŁOW R., PRZYWARA L. et al. 1982. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVI. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **24**: 159–189.
- POGAN E., WCISŁO H. 1981. Cytoembryological aspects of reduced seed setting in *Ranunculus ficaria* L. subsp. *bulbifer* (Marsden-Jones) Lawalreé. *Acta Soc. Bot. Pol.* **50**: 253–255.
- POGAN E., WCISŁO H. 1983. Studies in *Ranunculus ficaria* L. VI. Cytoembryological analysis of triploids from Poland. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **25**: 43–55.
- POGAN E., IZMAIŁOW R. et al. 1983. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **25**: 57–77.
- POGAN E., WCISŁO H. 1983. A list of chromosome numbers of Polish Angiosperms II. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **25**: 103–172.
- POGAN E., CZAPIK R., JANKUN A. et al. 1985. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XVIII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **27**: 57–74.
- POGAN E., JANKUN A., MAŁECKA J., WCISŁO H. et al. 1986. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XIX. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **28**: 65–85.
- POGAN E., WCISŁO H. 1986. Studies in *Ranunculus ficaria* L. VII. Additions to chromosome numbers. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **28**: 87–92.
- POGAN E., JANKUN A., TURALA-SZYBOWSKA K. et al. 1987. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XX. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **29**: 1–17.
- POGAN E., JANKUN A., WCISŁO H. et al. 1988. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXI. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **30**: 119–136.
- POGAN E., JANKUN A., SAWICKA Z. et al. 1989. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **31**: 1–17.
- POGAN E., WCISŁO H. 1989. Cytological investigations on *Hieracium pilosella* L. from Poland. I. Karyological studies. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **31**: 19–28.
- POGAN E., JANKUN A., WCISŁO H. et al. 1990. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXIII. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **32**: 171–188.
- POGAN E., WCISŁO H. 1990. Chromosome numbers of Polish Angiosperms. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **32**: 1–169.
- POGAN E., JANKUN A., WCISŁO H. et al. 1991. Further studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms. Part XXIV. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **33**: 25–43.
- POGAN E., WCISŁO H. 1995. Embryological analysis of *Hieracium pilosella* L. from Poland. *Acta Biol. Cracov., Ser. Bot.* **37**: 53–61.

ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

SERIA WYDAWNICZA „NASZE DRZEWA
LEŚNE” – W SETNĄ ROCZNICĘ URODZIN
STEFANA BIAŁOBOKA

‘Our Forest Trees’ editorial series in 100th
anniversary of Stefan Białobok

Profesor Stefan Białobok (Ryc. 1) urodził się 11 maja 1909 r. w Czernichowie koło Krakowa. Wychowywał się w Puławach, a po skończeniu studiów ogrodniczych w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w roku 1933 został zatrudniony w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Dzięki stypendiom z Funduszu Kultury Narodowej miał możliwość zapoznać się

Ryc. 1. Profesor Stefan Białobok (fot. K. Jakusz).

Fig. 1. Professor Stefan Białobok (phot. K. Jakusz).

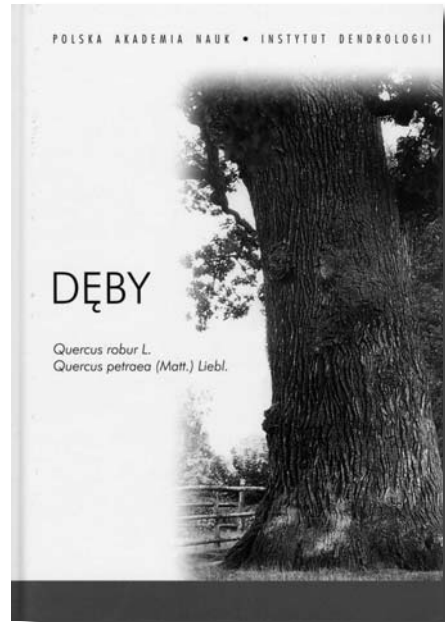
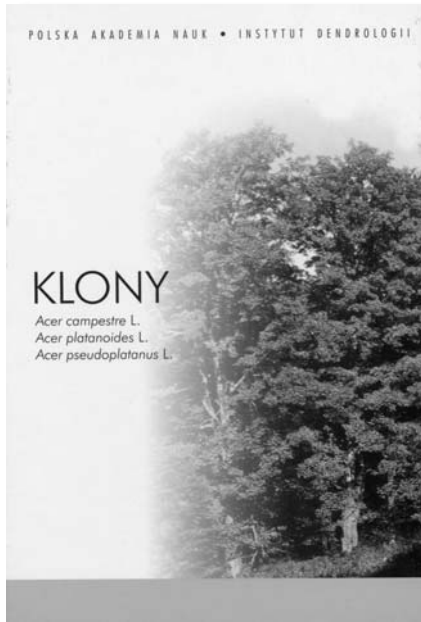
z pracami sadowniczymi oraz selekcyjnymi, prowadzonymi w najważniejszych ośrodkach Europy. Z Ogrodami Kórnickimi zapoznał się pod koniec lat trzydziestych ubiegłego wieku, kiedy podjął pracę w Państwowej Szkole Ogrodniczej w Poznaniu. Wtedy też nawiązał kontakt z ówczesnym dyrektorem Ogrodów, Antonim Wróblewskim (1881–1944). Po jego śmierci, w 1945 r., Stefan Białobok objął kierownictwo Ogrodów, zajmując się ich rozwojem, organizacją badań naukowych i przekształcaniem ich w placówkę naukową, najpierw w ramach Fundacji „Zakłady Kórnickie”, a od 1952 r. w strukturze Polskiej Akademii Nauk (Boratyński et al. 1993, Bugała 1993, 1996).

Profesor Białobok doskonale rozumiał, że najpierw Zakład, a następnie Instytut (Bugała 1996, Chałupka 2008) nie będzie właściwie spełniał swojej roli bez własnych wydawnictw oraz bez popularyzacji wiedzy. To ostatnie zadanie było wpisane, jako jedno z najważniejszych, w zakres obowiązków wszystkich pracowników

naukowych. W tym kontekście rozpoczęcie wydawania rocznika naukowego (*Pamiętnik Zakładu Badania Drzew i Lasu* – jeszcze w ramach Fundacji „Zakłady Kórnickie”, następnie *Prace Zakładu Dendrologii i Pomologii w Kórniku*, przekształcone później w *Arboretum Kórnickie*, a od roku 2000 w *Dendrobiology*) i zapoczątkowanie serii książek popularyzujących wiedzę o drzewach, było traktowane na równi z samymi badaniami.

„Nasze Drzewa Leśne” to tytuł serii wydawniczej poświęconej zagadnieniom biologii drzew naturalnie występujących w Polsce. Pomysł jej powołania, jak pisze Stefan Białobok w przedmowie zamieszczonej w pierwszym tomie (Białobok 1970a), w znacznym zakresie zawdzięczać należy profesorowi Władysławowi Szaferowi. Planował on wydanie książki popularnonaukowej poświęconej drzewom, której nadał roboczy tytuł „Mozaiki leśne”. Jak sam Szafer wspomina (za Białobokiem 1970a) „W tych pełnych nadziei, lecz i trosk, miesiącach zimy 1944/45 wzbudziła się we mnie tak pięką tęsknota za drzewami i lasem (nie byłem w lesie od 5 lat), że musiałem dać jej jakieś ujście. Wtedy ułożyłem plan napisania popularnonaukowej książki, której w myśli dałem tytuł „Mozaiki leśne”. Skończyło się na przemyśleniu treści książki, która miała mieć 12 rozdziałów, zgromadzeniu do niektórych z nich urywkowych materiałów oraz do napisania przedmowy”.

Pomysł opracowania i wydania biologicznych monografii drzew leśnych został podjęty przez profesora Stefana Białoboka, który rozpoczął przygotowania do jego realizacji, starając się zainteresować tym ambitnym przedsięwzięciem botaników, leśników i dendrologów. Dwie konferencje naukowe, zorganizowane między innymi pod Jego przewodnictwem w ówczesnym Zakładzie Dendrologii i Arboretum Kórnickim Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, były krokiem w tym kierunku. Pierwsza (1965), poświęcona była biologii sosny zwyczajnej (Białobok, Żelawski 1967), druga (1967; patrz Sprawozdanie Zakładu Dendrologii PAN) dotyczyła świerka pospolitego (Białobok 1967). W konferencjach tych wzięli udział liczni botanicy i leśnicy z wielu ośrodków

Ryc. 2. Ostatnio wydane monografie klonów i dębów.

Fig. 2. Recently published monographs of maples and oaks.

naukowych Polski, zajmujący się biologią drzew. Podstawowym sukcesem konferencji było uzyskanie informacji, jakie zagadnienia są poznane, a jakim należy poświęcić więcej uwagi.

Profesor Białobok wdrażał w kierowanym przez siebie Zakładzie, a następnie Instytucie Dendrologii, nowe metody i kierunki badawcze. Jego szczególnym zainteresowaniem cieszyła się zawsze fizjologia i genetyka drzew, którym poświęcał wiele uwagi. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku były to kierunki intensywnie rozwijające się w Europie i świecie. Podstawowe informacje dotyczące tych właśnie zagadnień wydano jako materiały pokonferencyjne z konferencji poświęconej sośnie w książce zatytułowanej *Zarys fizjologii sosny zwyczajnej* (Białobok, Żelawski 1967, 1976). Dopelnieniem było wydanie pierwszego tomu monografii z serii „Nasze Drzewa Leśne” – *Sosna zwyczajna (Pinus silvestris L.)* w roku 1970 (Białobok 1970b). Monografia obejmowała wszystkie, poza fizjologią, najważniejsze zagadnienia dotyczące biologii sosny zwyczajnej, od informacji z zakresu paleobotaniki, poprzez

systematykę, zmienność i rozmieszczenie geograficzne, morfologię i anatomię z cytologią i embriologią, podstawy ekologii, zagadnienia genetyczne, aż po omówienie innych organizmów związanych z sosną jako żywicielem, właściwości drewna, przegląd użytkowania w czasach historycznych i wykaz drzew pomnikowych.

Zaangażowanie wybitnych znawców zagadnień omawianych w monografii sosny, a także brak podobnych opracowań sprawiły, że książka ta, jak również następne tomy serii, spotkały się z dużym zainteresowaniem i dobrym odbiorem zarówno wśród pracowników naukowych i studentów, jak i w gronie leśników (Bernadzki 1970, Mowszowicz 1972).

W Przedmowie do serii „Monografie popularnonaukowe – Nasze Drzewa Leśne” został jasno określony cel wydawnictwa (Białobok 1970a). Czytamy tam: „W każdym tomie „Monografii” (...) [znajdą się] (...) działy: historia, systematyka, zmienność i rozmieszczenie, morfologia, anatomia, cytologia i embriologia, genetyka, ekologia, najważniejsze choroby i szkodniki oraz ich

zwalczanie, znaczenie drewna, chemizm, ochrona drzew i drzewostanów”. Program ten realizowany był konsekwentnie w kolejnych tomach serii, wzbogacanych o coraz szerszy zakres informacji, bądź to specyficznych dla danego gatunku, bądź też z uwagi na pojawiające się nowe, ważne działy, jak np. żywienie mineralne, ekofizjologia, mikoryza, etc., na co zwracano uwagę w recenzjach czy omówieniach kolejnych tomów (np. Anonim 1986, Wk 2006, Wójcicki 2008). Wydawnictwo nie popadło w rutynowe powielanie podobnych informacji, uwzględniając specyfikę poszczególnych drzew oraz aktualne i nowe osiągnięcia nauki. Reakcją na proces zamierania drzew i lasu z końca lat 70. i początku 80. XX wieku było zorganizowanie konferencji poświęconej tym zagadnieniom, która zaowocowała dodatkowym, specjalnym tomem *Życie drzew w skażonym środowisku* (Białobok 1989).

Monografie były „ukochanym” dziełem Profesora Stefana Białoboka. Uważał on, że popularyzacja wiedzy o drzewach jest nie mniej ważnym zadaniem, niż same badania naukowe. Stąd wydawanie kolejnych tomów monografii miało miejsce dość szybko, jak na ówczesne warunki, ograniczone przydziały papieru oraz limity wydawnicze. Redakcją techniczną i opracowaniem graficznym zajmowało się Państwowe Wydawnictwo Naukowe, które dbało także o poprawność języka. Wydało ono w sumie 11 tomów; ostatnie w roku 1990. Po przełomie 1989/1990 poszczególne tomy wydawane były w Agencji Arkadia (3 tomy), następnie Wydawnictwie Sorus (2 tomy) i w Wydawnictwie Naukowym Bogucki (2 tomy). Ostatnio wydane tomy monografii, poświęcone klonom i dębom (Ryc. 2) zyskały także bogatszą szatę graficzną.

Profesor Białobok redagował monografie do śmierci w 1992 roku. W sumie spod jego ręki wyszło 14 tomów. Redaktorem czterech ostatnich tomów był Profesor Władysław Bugała, zmarły w czerwcu 2008 roku. Z inicjatywy profesora Bugały podjęte zostały także starania nad przygotowaniem monografii wiązów (*Ulmus minor*, *U. laevis* i *U. glabra*), ostatniego rodzaju drzew w Polsce, których monografii jak dotąd

Ryc. 3. Kamień z tablicą pamiątkową dla uczczenia 100 rocznicy urodzin Stefana Białoboka (fot. A. Boratyński).

Fig. 3. Erratic block with commemorating plate of 100th anniversary of Stefan Białobok (phot. A. Boratyński).

nie opublikowano. Prace nad tym tomem są obecnie kontynuowane. W redagowaniu monografii drzew czynnie wspomagali profesora Białoboka, a później profesora Bugałę, sekretarze redakcji: Tadeusz Przybylski (1970–1979), Leon Mejnartowicz (1979–1983), a od roku 1980 – Adam Boratyński.

Poszczególne tomy przygotowywane były przez zespoły autorów, każdorazowo zapraszanych przez redakcję. W przygotowaniu dotychczas wydanych tomów monografii brało udział 126 autorów pochodzących z 34 instytucji naukowych¹ z 20 ośrodków w kraju. Największy wkład w przygotowywanie kolejnych tomów monografii wniósł Instytut Dendrologii PAN, w którym 34 autorów opracowało w sumie 149 rozdziałów dotychczas wydanych tomów, to jest ponad połowę. Bardzo duży udział w opracowywaniu monografii mieli także autorzy z Poznania, Krakowa i Warszawy.

Celem, jaki nakreślono monografiom, była popularyzacja wiedzy o biologii drzew (Białobok 1970a), jednak już od początku ich wydawania

¹ Instytutów i/lub katedr na uczelniach, instytutów bądź zakładów Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Badawczego Leśnictwa, a także Muzeum Tatrzańskiego, Białowieskiej Stacji Geobotanicznej i Parków Narodowych.

spełniały one także ważną rolę w badaniach naukowych. Planowanie badań z zakresu fizjologii, genetyki, zmienności morfologicznej, systematyki drzew leśnych w Polsce zaczynało się zwykle od przestudiowania właściwego rozdziału w monografii określonego gatunku drzewa. Znajdowany tam przegląd piśmiennictwa, zwłaszcza przed uzyskaniem dostępu do cyfrowych bibliotek i baz danych literatury, ułatwiał dotarcie do wielu cennych źródeł informacji. Spowodowało to w pewnym zakresie spopularyzowanie „Naszych Drzew Leśnych” także za granicą, o czym świadczy z jednej strony ponad 150 cytowań w ISI Web of Knowledge, a z drugiej wydanie angielskie „Fizjologii sosny zwyczajnej” (Białobok, Żelawski 1976), monografii sosny zwyczajnej i limby (Białobok 1975a, b) oraz cisa i topoli (Białobok 1978a, b), sfinansowane przez U.S. Department of Agriculture i National Science Foundation w Waszyngtonie.

Liczne zapytania kierowane do redakcji w sprawie wznowienia wcześniej wydanych monografii, których nakłady uległy wyczerpaniu, sprowokowały opracowanie „Biologii sosny zwyczajnej” (Białobok et al. 1993), a następnie „Biologii świerka pospolitego” (Boratyński, Bugała 1998). Przygotowywanie maszynopisów tych książek też zostało zapoczątkowane dzięki inicjatywie profesora Białoboka, któremu nie było jednak dane doczekać ich wydania.

Obecnie, przygotowując kolejny, ostatni już tom monografii z serii „Nasze Drzewa Leśne”, przypominamy sylwetkę jej inicjatora oraz zakres dzieła przez niego zapoczątkowanego. W dniach 14–15 maja 2009 roku w Instytucie Dendrologii Polskiej Akademii Nauk zorganizowana została konferencja naukowa, połączona z odsłonięciem tablicy pamiątkowej dla uczczenia pamięci profesora Stefana Białoboka (Ryc. 3).

LITERATURA

ANONIM 1986. Modrzewie. *Las Polski* 60(23): 22.

BERNADZKI E. 1970. Sosna zwyczajna w monografii. *Las Polski* 44(20): 13–14.

BIAŁOBOK S. (red.) 1967. Materiały z konferencji naukowej, poświęconej badaniom nad świerkiem pospo-

litym w Polsce. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

BIAŁOBOK S. 1970a. Przedmowa do serii „Monografie popularnonaukowe. Nasze Drzewa Leśne”. W: S. BIAŁOBOK (red.), Sosna zwyczajna – *Pinus silvestris* L. Nasze Drzewa Leśne, 1. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań, s. 5–8.

BIAŁOBOK S. (red.) 1970b. Sosna zwyczajna – *Pinus silvestris* L. Nasze Drzewa Leśne, 1. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań.

BIAŁOBOK S. (red.) 1975a. Scots pine – *Pinus sylvestris* L. Published for the U. S. Department of Agriculture and National Science Foundation, Washington, D.C., by the Foreign Scientific Publications Department of the National Center for Scientific, Technical and Economic Information, Warsaw, Poland.

BIAŁOBOK S. (red.) 1975b. Stone pine – *Pinus cembra* L. Published for the U. S. Department of Agriculture and National Science Foundation, Washington, D.C., by the Foreign Scientific Publications Department of the National Center for Scientific, Technical and Economic Information, Warsaw, Poland.

BIAŁOBOK S. (red.) 1978a. The Yew – *Taxus baccata* L. Published for the U. S. Department of Agriculture and National Science Foundation, Washington, D.C., by the Foreign Scientific Publications Department of the National Center for Scientific, Technical and Economic Information, Warsaw, Poland.

BIAŁOBOK S. (red.) 1978b. The Poplars – *Populus* L. Published for the U. S. Department of Agriculture and National Science Foundation, Washington, D.C., by the Foreign Scientific Publications Department of the National Center for Scientific, Technical and Economic Information, Warsaw, Poland.

BIAŁOBOK S. (red.) 1989. Życie drzew w skażonym środowisku. Nasze Drzewa Leśne, 21. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań.

BIAŁOBOK S., BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. (red.) 1993. Biologia sosny zwyczajnej. Sorus, Poznań – Kórnik.

BIAŁOBOK S., ŻELAWSKI W. 1967. Przedmowa. W: S. BIAŁOBOK, W. ŻELAWSKI (red.), Zarys fizjologii sosny zwyczajnej. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań, s. 7.

BIAŁOBOK S., ŻELAWSKI W. (red.) 1976. Outline of physiology of Scots pine. Published for the U. S. Department of Agriculture and National Science Foundation, Washington, D.C., by the Foreign Scientific Publications Department of the National Center for Scientific, Technical and Economic Information, Warsaw, Poland.

BORATYŃSKI A., BUGAŁA W. (red.) 1998. Biologia świerka pospolitego. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

- BORATYŃSKI A., DOLATOWSKI J., OLEKSYN J. 1993. Stefan Białobok (1909–1992). *Wiad. Bot.* **37**(1/2): 93–98.
- BUGAŁA W. 1993. Prof. dr Stefan Białobok (1909–1992). *Wiad. Bot.* **27**(1/2): 110–112.
- BUGAŁA W. 1996. Od Ogrodów Kórnickich do Instytutu Dendrologii. *Arbor. Kórnickie* **41**: 5–13.
- CHAŁUPKA W. 2008. 75 lat Instytutu Dendrologii w Kórniku (1933–2008): wybrane karty z historii. *Rocz. Dendrol.* **56**: 53–73.
- MOWSZOWICZ J. 1972. Sosna zwyczajna, *Pinus silvestris* L. Nasze drzewa leśne, 1. Warszawa – Poznań 1970. *Rocz. Dendrol.* **26**: 195 [recenzja].
- NOWAK E. 1993. Bibliografia prac profesora doktora Stefana Białoboka. *Wiad. Bot.* **37**(1/2): 98–109.
- WÓJCICKI J. J. 2008. W. Bugała, A. Boratyński (red.) 2006. Dęby. Nasze drzewa leśne. Monografie popularnonaukowe. Tom 11. *Wiad. Bot.* **52**(1/2): 164.
- WK [W. KUSIAK] 2006. Nasze drzewa leśne – Dęby. *Przegl. Leśn.* **10**: 7 [recenzja].

Adam BORATYŃSKI

w kościele ss. Norbertanek, parafia Najśw. Salwatora w Krakowie); córka – Justyna Tacik-Schwan, lekarz pediatra.

3. WYKSZTAŁCENIE. 1932/1933 – Instytut Marii (ul. Pędzichów, Kraków), 1933/1934–1937/1938 – szkoła podstawowa przy ul. Biskupiej w Krakowie, 1938/1939 – ukończył I kl. III Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, 1940/1941 – Szkoła Rzemieślnicza w Krakowie, 1941–1943 – Szkoła Handlowa w Krakowie, 1943/1944 – szkoła handlowa „wyższego stopnia” w Krakowie. Równocześnie przygotowywał się do egzaminu dojrzałości, który zdał przed Państwową Tajną Komisją Egzaminacyjną w Krakowie w 1944, matura z zakresu liceum ogólnokształcącego typu humanistycznego [świadectwo dojrzałości zweryfikowane przez Państwową Komisję Weryfikacyjną w 1945]. W 1944 wstąpił do diecezjalnego Seminarium Duchownego mieszczącego się w pałacu arcybiskupim (ul. Franciszkańska 3, Kraków). Seminarium to opuścił po około dwóch latach; była to decyzja zarówno jego, jak i władz seminaryjnych. 1946–1952 – studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH DICTIONARY OF POLISH BOTANISTS

70. TADEUSZ STANISŁAW TACIK

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. Ur. 20 VII 1926 Kraków, zm. 2 IV 1989 Kraków.

2. RODZINA. Ojciec – Władysław (1883–1938), pochodził ze wsi Kliszów koło Mielca, z zawodu krawiec, po I wojnie światowej przeniósł się do Krakowa, tu kupił i prowadził aż do śmierci mały sklep spożywczy na rogu ul. Karmelickiej i Pawlikowskiego; matka – Maria z domu Wiącek (1893–1983), pochodziła ze wsi Borowa koło Mielca, po 10-letnim pobycie w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (1914–1924) wróciła do Polski i wyszła za mąż za Władysława Tacika, po jego śmierci przejęła prowadzenie sklepu; żona – Helena Trzciska-Tacik, botanik, profesor w Instytucie Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego (ślub 25 VI 1962

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 23 X 1952 – dyplom ukończenia studiów wyższych na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego i uzyskanie stopnia magistra filozofii w zakresie botaniki na podstawie pracy „Rodzaje: *Epilobium* L. i *Chamaenerium* [sic!] Adans. (rodzina Oenotheraceae). Opracowanie do »Flory Polskiej«” wykonanej pod kierunkiem prof. Władysława Szafera [praca została opublikowana jako część rzędu Myrtales – Rząd: Myrtales, Mirtowce. [W:] W. Szafer, B. Pawłowski (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. VIII. Dwuliścienne wolnopłatkowe-dwuokwiatowe. Cz. V. PWN, Warszawa 1959, s. 219–253 i 253–257]. 20 VI 1962 – publiczna obrona i uchwała Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN w Krakowie o nadaniu stopnia dr. nauk przyrodniczych na podstawie wykonanej pod kierunkiem prof. B. Pawłowskiego rozprawy „Rząd: Myrtales, Mirtowce” [praca została 3 lata wcześniej opublikowana – Rząd: Myrtales, Mirtowce. [W:] W. Szafer, B. Pawłowski (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. VIII. Dwuliścienne wolnopłatkowe-dwuokwiatowe. Cz. V. PWN, Warszawa 1959, s. 184–269] i złożonych egzaminów, 29 X 1962 – zatwierdzenie przez Wydział Nauk Biologicznych PAN nadanego stopnia.

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ. W czasie okupacji i po jej zakończeniu pomagał w prowadzeniu sklepu spożywczego w Krakowie aż do ok. 1950–1951, gdy sklep został zarekwirowany matce na podstawie tzw. „domiaru” czyli bardzo wysokiego podatku wyznaczonego dowolnie przez urzędnika; ten fakt pozbawił ją i jej syna środków do życia i spowodował, że matka zapadła na ciężką astmę. Przyjęcie T. Tacika do pracy w Instytucie Botaniki było aktem odwagi i wielką pomocą ze strony W. Szafera. Od XI 1949 – przyjęty do pracowni Instytutu Botaniki UJ [jako wolontariusz], gdzie specjalizował się w systematyce roślin naczyniowych pod kierunkiem prof. Bogumiła Pawłowskiego. Uniwersytet Jagielloński, Instytut Botaniczny: 1 XI 1950 – 31 VIII 1951 – młodszy asystent, 1951–1952

– prace zlecone, 1 XI 1952 – 30 VI 1954 – aspirant (pobierał stypendium aspiranckie). Polska Akademia Nauk – Zakład Ochrony Przyrody w Krakowie: 1 VIII–XII 1954 – starszy asystent [być może tylko do końca X 1954], Instytut (początkowo Zakład) Botaniki PAN w Krakowie: 1953–1954 – prace zlecone, 8 XI 1954 – 31 XII 1962 – starszy asystent, 1 I 1963 – 31 XII 1968 – adiunkt, od 1 I 1969 do śmierci – adiunkt stabilizowany.

6. PODRÓŻE NAUKOWE. 1957 – badania botaniczne na Słowacji w Tatrach, 1965 – przez 10 dni przebywał w Czechosłowacji.

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH. Systematyka roślin kwiatowych, florystyka, fitogeografia, historia botaniki.

7b. LICZBA WSZYSTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC. Opublikował co najmniej 52 prace. Wykaz 51 z nich w: M. Nowak, 2003. Instytut Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk (1953–2003), t. 2. Bibliografia. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków, s. 118, 163, 260, 279–281, 300, 390–393, 453. Najważniejsze prace to (oprócz pracy doktorskiej): 1. 1959. Zapiski florystyczne z południowej części Wyżyny Małopolskiej wraz z uwagami o zasięgach i wędrówkach kilku rzadszych gatunków. *Notulae floristicae de territorii elati Wyżyna Małopolska dicti parte meridionali una cum adnotationibus de specierum quarundam rariorum. Fragmenta Floristica et Geobotanica* 5(3): 365–383; 2. 1960. Przyczynek do znajomości flory synantropijnej Krakowa. *Additamentum ad florae ruderalis urbis Cracoviae cognitionem. Fragmenta Floristica et Geobotanica* 6(4): 489–495; 3. 1963. Rodzina: Cuscutaceae, Kianankowate. [W:] B. Pawłowski (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. X. Dwuliścienne wolnopłatkowe-dwuokwiatowe. Cz. VIII. Zrosłopłatkowe, Cz. I. PWN, Warszawa – Kraków, s. 119–134; 4. 1963. *Verbascum* L., Dziewanna. [W:] B. Pawłowski (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. X. Dwuliścienne wolnopłatkowe-dwuokwiatowe. Cz. VIII. Zrosłopłatkowe, Cz. I. PWN, Warszawa – Kraków,

s. 232–254; 5. 1963. *Veronica* L., Przetacznik. [W:] B. Pawłowski (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. X. Dwuliścienne wolnopłatkowe-dwuokwiatowe. Cz. VIII. Zrosłopłatkowe, Cz. I. PWN, Warszawa – Kraków, s. 280–338 [współautor: H. Trzcńska-Tacik]; 6. 1967. *Mentha* L., Mięta. [W:] B. Pawłowski (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. XI. Dwuliścienne. Cz. IX. Zrosłopłatkowe, Cz. II. PWN, Warszawa – Kraków, s. 210–234; 7. 1971. Observationes ad *Campanulae* subsectionem *Heterophyllae* (Nyman ex Witasek) Fedorov e Polonia meridionali pertinentes. Pars 1. *Campanula rotundifolia* L. s.l. — Uwagi dotyczące *Campanula* subsect. *Heterophyllae* z Polski południowej. Część 1. *Campanula rotundifolia* L. s.l. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 17(2): 221–236; 8. 1971. Rodzina: *Campanulaceae*, Dzwonkowate. Rodzina: *Lobeliaceae*, Lobeliowate. [W:] B. Pawłowski, A. Jasiewicz (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. XII. Dwuliścienne. Cz. IX. Zrosłopłatkowe, Cz. III. PWN, Warszawa – Kraków, s. 51–99, 99–101; 9. 1980. *Taraxacum* Wiggers, Mniszek (Dmuchawiec). [W:] A. Jasiewicz (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. T. XIV. Dwuliścienne. Cz. IX. Zrosłopłatkowe, Cz. V. PWN, Warszawa – Kraków, s. 7–199; 10. 1992. *Rumex* L., Szczaw. [W:] A. Jasiewicz (red.), Flora Polski. Rośliny naczyniowe. T. III. Dwuliścienne wolnopłatkowe-jednokwiatowe. Instytut Botaniki PAN, Kraków, s. 90–117.

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE. 1. Systematyka roślin kwiatowych – przeważająca część jego dorobku naukowego to opracowania szeregu rodzajów i rodzin, w tym bardzo trudnych, do wielotomowego wydawnictwa „Flora polska. Rośliny naczyniowe polski i ziem ościennych”: rząd Myrtales (z wyjątkiem rodziny Hydrocaryaceae) do t. VIII, rodziny Hydrocaryaceae, Convolvulaceae, Cuscutaceae, Polemoniaceae, Hydrophyllaceae oraz rodzaj *Verbascum* (Scrophulariaceae), razem z Heleną Trzcńską-Tacik rodzaj *Veronica* (Scrophulariaceae) do t. X, rodzaj *Mentha* (Labiatae) oraz rodzina Plantaginaceae

do t. XI, rodziny Campanulaceae, Lobeliaceae, rodzaje *Helianthus*, *Cosmos*, *Dahlia*, *Coreopsis*, *Heliopsis*, *Galinsoga*, *Silphium*, *Tagetes*, *Iva*, *Ambrosia*, *Xanthium* (Compositae) do t. XII, rodzaje *Mycelis*, *Cicerbita*, *Lactuca* (Compositae) do t. XIII, rodzaj *Taraxacum* (Compositae) do t. XIV, rodzaj *Rumex* (Polygonaceae) do t. III drugiego wyd., rodzaje *Brassica*, *Nasturtium*, *Rorippa* (Cruciferae) do t. IV drugiego wyd. [patrz: p. 7b, poz. 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10]. Opisał nowy gatunek *Trapa jankovicii* T. Tacik i podgatunek *Epilobium palustre* L. subsp. *slendzinski* T. Tacik, oraz utworzył co najmniej 70 taksonów różnej rangi ponad- i wewnątrzgatunkowych oraz nowych kombinacji nomenklatorycznych. W odrębnej publikacji przedstawił różne rodzaje zmienności w obrębie subsekcji *Heterophyllae* rodzaju *Campanula* z Polski południowej, składające się na całokształt cech poszczególnych okazów czy populacji, charakterystykę poszczególnych podgatunków występujących w Polsce i szczegółowe uwagi dotyczące każdego z nich [patrz: p. 7b, poz. 7]. Przetłumaczył (i wydał w 1993) wraz z M. Reymanówną i A. Skirgiełło „Międzynarodowy Kodeks Nomenklatury Botanicznej przyjęty przez XIV Międzynarodowy Kongres Botaniczny w Berlinie (lipiec–sierpień 1987)”. 2. Florystyka i fitogeografia – opublikował wykaz 42 gatunków wraz z rozważaniami historyczno-geograficznymi o kierunkach migracji grup gatunków na południową część Wyżyny Małopolskiej [patrz: p. 7b, poz. 1], opublikował wykaz 19 gatunków wraz z uwagami o okresie ich przybycia na teren Krakowa [patrz: p. 7b, poz. 2]. 3. Historia botaniki – opracował (wraz z K. Zarzyckim i J. Guzikiem) dorobek B. Pawłowskiego w zakresie systematyki roślin łącznie z nowymi taksonami i nowymi ujęciami taksonomicznymi wprowadzonymi przez tego botanika.

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCJONERSKA. Organizował i brał czynny udział w seminarium dla pracowników w Zakładzie Systematyki Roślin IB PAN; seminarium oparte było na nowoczesnym (ówcześnie) podręczniku „Principles of Angiosperm Taxonomy” (Davis, Heywood 1963).

Seminarium to było początkiem wprowadzania nowoczesnych ujęć i poglądów na systematykę roślin w IB PAN i jest ono do dziś wspomniane przez osoby, które w nim uczestniczyły. Współpracował z wieloma systematykami roślin, zarówno z Polski, jak i z zagranicy. Współpraca ta polegała na wymianie myśli i koncepcji, ale przede wszystkim na wymianie materiałów zielnikowych i ich oznaczaniu; bardzo wiele arkuszy zrewidowanych przez specjalistów od poszczególnych grup wzbogaciło krakowskie zielniki i podniosło ich wartość. Wśród tych współpracowników byli m.in.: prof. Krzysztof Rostański (rodz. *Oenothera*), dr Aleksander Plocek z Průhonic (rodz. *Alchemilla*, część swych zbiorów z tego rodzaju T. Tacik ofiarował temu botanikowi), dr Sigurd Fröhner z Drezna (rodz. *Alchemilla*), dr Paul Aellen z Bazylei (rodz. *Chenopodium* i *Atriplex*), Kamila Zahradnikova z Bratysławy i dr Matti Kääntönen z Tampere, Finlandia (rodz. *Taraxacum*), prof. Johannes Leendert van Soest z Hagi (rodz. *Taraxacum*). Zorganizował i kierował zespołem przygotowującym wydawnictwo zielnikowe „Flora Poloniae Exsiccata”; centuria I ukazała się w 1969 (współautor: H. Piękoś), a ostatnia, w przygotowaniu której uczestniczył – w 1983 (współautorzy: A. Pałkowska i M. Szewczyk). 1985 – prowadził zajęcia na praktyce wakacyjnej zorganizowanej przez Instytut Botaniki PAN dla studentów III roku biologii. Zbiory zielnikowe gromadził przez całe życie. Obecnie są przechowywane głównie w Zielniku Instytutu Botaniki PAN (KRAM), znacznie mniej ich jest w Zielniku Instytutu Botaniki UJ (KRA). Szacunkowo liczą ok. 15 tys. arkuszy.

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. [nie działał]

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. Od 1 III 1984 do śmierci – kierownik Pracowni Atlasu Flory Polskiej, od 1985 do śmierci – redaktor „Atlasu Flory Polskiej”.

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNACZENIA. 1970 – otrzymał wraz z zespołem nagrodę naukową dla autorów XII tomu „Flory

polskiej”, 1971 – otrzymał wraz z zespołem nagrodę naukową dla autorów XIII tomu „Flory polskiej”, 1973 – otrzymał wraz z zespołem nagrodę naukową za opracowanie, wydanie drukiem i rozesłanie 5 centurii wydawnictwa zielnikowego „Flora Poloniae Exsiccata”, 17 IX 1980 – Srebrny Krzyż Zasługi, 1981 – nagroda Sekretarza Naukowego PAN za t. XIV „Flory polskiej”, 1985 – Medal 40-lecia PRL, 7 X 1986 – pamiątkowy medal 100-lecia urodzin prof. W. Szafera. Prof. Krzysztof Rostański nazwał na cześć T. Tacika jeden z opisanych przez siebie taksonów *Oenothera tacikii* Rostański (jest to utrwalony mieszańiec *Oenothera suaveolens* Desf. ex Pers × *Oe. rubricaulis* Kleb.).

12. INNE INFORMACJE. W czasie studiów należał i aktywnie działał w Akademickiej Sodalicii Mariańskiej; przez ostatnie pół roku przed rozwiązaniem tej organizacji przez kard. Adama Sapiechę pełnił funkcję prezesa. Stało się to powodem jego aresztowania przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego, więzienia i przesłuchiwania przez ok. 7–10 dni w siedzibie UB w Krakowie przy Pl. Wolności. Pretekstem było znalezienie przez UB w domu akademickim Sodalicii Mariańskiej przy ul. Kanoniczej gazet sprzed 1939 z artykułami antykomunistycznymi. Zwolniony został z więzienia po interwencji kard. Sapiechy. Po tym zdarzeniu, nie chcąc narażać innych byłych członków sodalicii, starał się nie utrzymywać z nimi kontaktów i wycofał się z tej działalności, ograniczając się do pracy w Kole Przyrodników Studentów UJ. W czasie studiów aktywnie uczestniczył w działalności koła, a szczególnie w wycieczkach i kursach. W 1949 został przyjęty do pracowni Instytutu Botaniki UJ, gdzie zajmował się porządkowaniem egzotycznych zbiorów zielnikowych (zwłaszcza afrykańskich), zbieraniem i konserwowaniem roślin do wydawnictwa zielnikowego „Flora Poloniae Exsiccata” oraz przygotowywał pracę magisterską. Następnie pracował tam na pracach zleconych lub stypendiach, wykonywał opracowania do „Flory Polskiej” i rysunki do prac naukowych (np. „Flora Polska”, „Flora Tatr” i in.) oraz uczestniczył w opisywaniu nowych gatunków rodzaju *Alchemilla* (u prof.

B. Pawłowskiego). Latem corocznie brał udział w wycieczkach naukowych i terenowych pracach naukowo-badawczych: m.in. w badaniach prof. B. Pawłowskiego nad florą Tatr, w badaniach nad zespołami roślinnymi doliny Wisły, w zespołowych badaniach na terenie przyszłego zbiornika wodnego na Wiśle w Goczałkowicach (1954–1957), w badaniach nad fenologią zespołów bagiennych koło Krakowa (1954–1956), w badaniach fitosocjologicznych w Tatrach (1955–1957), w badaniach nad zespołami leśnymi w Beskidzie Niskim (1956–1969), w badaniach zespołów łąkowych w dolinie Nidy (1958–1966), prowadził studia systematyczne nad rozwojem *Verbascum* (1970–1973), od 1979 uczestniczył w pracach przygotowawczych do nowego wydania „Flory Polski”. Świetnie znał łacinę, w tym łacinę botaniczną, jak również terminologię morfologii roślin, był w związku z tym często proszony przez wiele osób z różnych ośrodków o tłumaczenie na język łaciński tekstów naukowych i diagnoz nowych taksonów roślin. Udzielał też w tym zakresie licznych konsultacji. Sporo czasu poświęcił na oznaczanie roślin dla zielnika Instytutu Botaniki PAN. Oprócz taksonomii interesowały go też flory synantropijne oraz geografia roślin, zwłaszcza w aspekcie historycznym. Miał wybitny talent rysowniczy. Od 1946 – członek Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, od 1951 – członek Związku Nauczycielstwa Polskiego. Był członkiem PTB, do którego wstąpił między 1951 a 1958. Po wprowadzeniu stanu wojennego (13 XII 1981) nie przyszedł do pracy w dniach 14–16 XII, za co został przez dyrektora Instytutu ukarany finansowo. Był kochającym i kochanym synem, mężem i ojcem. Pielęgnował więzi rodzinne, zachowując niezależność tak w rozkładzie dnia, jak i w poglądach. Był głęboko wierzący, a jednocześnie otwarty na ludzi o innych poglądach. Podczas wakacji lubił pływać rekreacyjnie, zwłaszcza w jeziorach i płytkich rzekach. Wakacje najchętniej spędzał na Pogórze Karpackim. Hodował ptaki (najczęściej papużki faliste) i dokarmił w parku gołębice. Kolekcjonował odmiany pelargonii. Z zamiłowaniem naprawiał sprzęty domowego użytku,

zwłaszcza urządzenia elektryczne (kuchenki, żelazka, lampy itp.). Pedantycznie dbał o czystość i porządek w domu. Był słabego zdrowia (cierpiał na wrodzoną wadę serca, alergie), lecz nigdy nie skarżył się na dolegliwości. Hospitalizowany w Szpitalu im. J. Dietla w Krakowie pod koniec marca 1989 z powodu astmy i ogólnie złego stanu zdrowia. Zmarł na zawał serca. Pochowany jest na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ. Archiwalne: Archiwum UJ – KM 56 (Tadeusz Tacik), KM 57 (Tadeusz Tacik), S III 246 (Tadeusz Tacik); Instytutu Botaniki PAN w Krakowie (teczka osobowa), „Sprawozdania z działalności Zakładu (potem Instytutu) Botaniki PAN” za poszczególne lata. Publikowane: Z. Mirek, 1990. Tadeusz Tacik (20.VII.1926–2.IV.1989). *Wiadomości Botaniczne* 34(2): 25–26; E. Cieślak, Z. Mirek, W. Paul. Indeksy do tomów serii „Flora Polski” (1919–1980) oraz „Flora polska – Rośliny naczyniowe” (1985–1992). <http://bobas.ib-pan.krakow.pl/flora/flora.htm> (stan w dn. 14 I 2009). Informacje ustne uzyskane od prof. Heleny Trzczińskiej-Tacik.

14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. Archiwalne: Instytutu Botaniki PAN w Krakowie (teczka osobowa) oraz zbiory rodziny. Publikowane: J. J. Wójcicki, 1998. Tadeusz Tacik (1926–1989). *Wiadomości Botaniczne* 42(1): 63. Niepublikowane: w zbiorach prof. dr hab. Heleny Trzczińskiej-Tacik.

Piotr KÖHLER

71. FRANCISZEK (FRANZ) HERBICH

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. Ur. 3 V 1791, Wiedeń; zm. 29 IX 1865 [inne daty – błędne], Kraków.

2. RODZINA. Ojciec – lekarz (chirurg) w miejscowości Findelhausa, Austria (zm. 1829); matka – [brak informacji]; żona – Józefa (1801–?); syn – Franz (1821–1887), geolog, naczelnik Urzędu Górniczego w mieście Domokos

w Siedmiogrodzie; córka – Augusta, wyszła za dra D. Bendellę, radcę wyższego sądu krajowego we Lwowie; córka – Franciszka, wyszła za Hubricha, radcę wyższego sądu krajowego w Krakowie.

3. WYKSZTAŁCENIE. 1809 – ukończył jedno z gimnazjów w Wiedniu. 1810 – ukończył [w Wiedniu?] jednoroczny kurs medycyny „polowej” lub chirurgii, 1813–1815 – wyższe studia medyczne w Akademii Józefińskiej (przerwane w 1815 rozkazem wyjazdu na wojnę).

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 1818 – doktorat medycyny (już w 1816 zdał egzaminy końcowe w Akademii Józefińskiej, jednakże by móc otrzymać stopień doktora musiał odsłużyć w wojsku jeszcze dwa lata).

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ. 1809 – wstąpił do wojskowej służby lekarskiej i otrzymał stopień młodszego lekarza (felczera). Po rozpoczęciu ponownej wojny Austrii z Napoleonem w 1815, Herbich otrzymał z początkiem maja rozkaz urzędowania szpitala polowego w Loeben (na pn.-zach. od Grazu). 13 VI 1815 wyruszył z całym szpitalem przez Górną Austrię, Bawarię, Wirtembergię, Badenię i Szwajcarię do Francji do twierdzy Huningue (Hünigen), która właśnie poddała się Austriakom. Stamtąd przez Wogezy – do Auxonne, gdzie urządzono szpital wojskowy, w którym Herbich pracował do X 1815. Następnie przydzielony został do austriackiego korpusu okupacyjnego, początkowo przebywał w Dijon i Montheliard, później w Hagenau (Alzacja), gdzie kierował szpitalem jako naczelny lekarz (11 II – 29 VII 1816). Po rozwiązaniu tego szpitala Herbich powrócił do Wiednia (IX 1816). W Wiedniu przebywał dwa lata (do XII 1818), pracując intensywnie w szpitalu wojskowym. Obowiązki służbowe nie pozwoliły mu w tamtym okresie na prowadzenie badań botanicznych. 30 XII 1818 Herbich przybył ze swym pułkiem piechoty „Cesarz Aleksander” do garnizonu w Bratysławie i tam pozostał do VIII 1820, kiedy to otrzymał rozkaz wymarszu do Włoch. Trasa przemarszu wiodła przez miasta: Lublana, Palmanova, Treviso i Vicenza do Werony, gdzie pozostał aż do zimy. 7 II 1821 pułk wyruszył na

południe w kierunku Neapolu, mijając po drodze Mantuę, Modenę, Bolonię, Florencję, Rzym (10 III). Po kilku potyczkach pułk wkroczył do Neapolu (24 III). Po otrzymaniu awansu na lekarza pułkowego (1824) Herbich opuścił Neapol (w IV 1824). Droga powrotna do Wiednia trwała dwa miesiące (do 18 VI 1824). 16 IV 1825 opuścił Wiedeń razem z pułkiem dragonów Kinsky’ego i udał się do Galicji, której granicę przekroczone 8 V 1825. W Galicji stacjonował w Tarnowie (V 1825 – II 1831) z kilkumiesięczną przerwą (od XI 1829 do 1830) na pobyt w Brodach i organizowanie tam szpitali w obliczu zbliżającej się epidemii dżumy orientalnej. W 1831 epidemie tyfusu i cholery spowodowały, że był ogromnie zajęty: najpierw jako naczelny lekarz szpitala wojskowego w Łańcucie (III 1831), od jesieni 1831 – w Niepołomicach, od V 1832 do IX 1832 – ponownie w Tarnowie. Dokonywał też przeglądów wszystkich szpitali wojskowych w Zachodniej Galicji. Częste poruczanie mu organizowania i kierowania szpitalami świadczy, że w tej dziedzinie miał szczególne uzdolnienia. Od IX 1832 do X 1834 przebywał z pułkiem

piechoty barona Straucha w Stanisławowie. Od X 1834 do 1845 stacjonował w Czerniowcach na Bukowinie. 1845 – pensjonowany z wojska (po 36 latach służby).

6. PODRÓŻE NAUKOWE. V 1815 – zwiedzał Alpy wokół miejscowości Loeben (na pn.-zach. od Grazu). Będąc we Francji, pomimo trudnych wojennych warunków, znajdował czas na botanizowanie. Zbierał rośliny we wszystkich miejscowościach, w których przebywał. Pobyt w Hagenau (11 II – 29 VII 1816) był szczególnie dogodny do urządzania dłuższych wycieczek i zbierania roślin. Późną jesienią 1816 odbył wycieczkę na pogórze Bakony (Bakonyer Wald) i nad jezioro Velence (obecnie na terenie Węgier). Podczas trzyletniego pobytu w Neapolu (1821–1824) przedsięwziął liczne wycieczki botaniczne, np. aż 27 razy wchodził na Wezuwiusz, przez dłuższy czas przebywał na Capri i Ischii, a w klasztorze Santa Caterina a Formello w Neapolu założył nawet niewielki ogród botaniczny. Tam poznał kilku botaników, z innymi rozpoczął korespondencję. Jego nazwisko zaczęło być znane w botanicznym świecie. W czasie drogi powrotnej z Neapolu do Wiednia (1824) zwiedzał mijane okolice. Po drodze z Wiednia do Galicji (1825) każdą okazję wykorzystywał na botanizowanie: zwiedził Polauer Berge, morawskie Sudety i śląskie Karpaty. W czasie licznych podróży służbowych dobrze poznał Małopolskę, był w Tatrach, Pieninach, Karpatach Wschodnich. Odbywał częste podróże służbowe oraz liczne wycieczki przedsięwzięte na własny koszt. Z wyjątkiem okolic Tarnopola botanizował częściej lub rzadziej we wszystkich pozostałych obwodach galicyjskich. W 1829, 1830 i 1832 wchodził na najwyższe szczyty Tatr i Spisza. Dokonał w 1832 pierwszego znanego wejścia na Giewont. Jako pierwszy zwrócił uwagę na bogactwo flory dolin tatrzańskich Kościeliska i Zakopanego. W 1829, 1830 i 1832 zwiedził Pieniny, w 1833 i 1834 – Karpaty Stanisławowskie (Gorgany), w 1833 – góry po obu stronach Dniestru, w 1840 – Czarnohorę, w 1834 i 1853 – Pietrosu (2305 m n.p.m., najwyższy szczyt Alp Rodniańskich), a w 1857 – Dolinę Ojcowską. Swe liczne podróże botaniczne i wycieczki

odbywał samotnie lub tylko z nielicznymi przyjaciółmi. Aleksander Zawadzki towarzyszył mu w wycieczkach w Tatry (1830) i na Bukowinie (1833), pastor Gustaw Zipser – w wyprawie naddniestrzańskiej (1856) i na hale Bukowiny, Alojzy Alth i Wilhelm Alth – podczas licznych podróży po Bukowinie, syn Franciszek – w góry Kirlibaba (płd. Bukowina) i hale Alp Rodniańskich (1852 i 1853), a Antoni Rehman – w okolicy Krakowa.

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH. Florystyka, systematyka, fitogeografia.

7b. LICZBA WSZYSTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC. Opublikował co najmniej 34 prace botaniczne. Niepełna bibliografia w: D. Szymkiewicz, 1925. Bibliografja flory polskiej. *Prace Monograficzne Komisji Fizjograficznej PAU* 2: 88–89, spis publikacji liczący 35 pozycji – w posiadaniu autora niniejszego biogramu. Wykaz najważniejszych prac botanicznych: 1. 1831. *Additamenta ad floram Galiciae*. Leopoli, Stanislavoviae et Tarnoviae, ss. 46; 2. 1836. *Botanischer Ausflug in das Hochgebirge der Bucovina*. *Flora* II: 625–653; 3. 1836. *Selectus plantarum rariorum Galiciae et Bucovinae*. Czernovicium, typ. Pet. et Joannis Ekhardt, ss. 19; 4. 1853. *Stirpes rariores Bucovinae, oder die seltenen Pflanzen der Bucovina*. Stanislawow, gedruckt bei Johann Paul Piller, ss. 68; 5. 1859. *Flora der Bucovina*. Verlag von F. Volckmar, Leipzig, ss. VI + 460; 6. 1860. *Beiträge zur Flora Galiziens*. I. *Spicilegium Florae Galiciae*. *Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien* 10: 607–626; 7. 1860. *Pflanzengeografische Bemerkungen über die Wälder Galiziens*. *Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien* 10: 359–366; 8. *Ueber die Verbreitung der in Galizien und der Bucovina wildwachsenden Pflanzen*. *Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien* 11: 33–70; 9. 1864. Rzepień kolczysty (*Xanthium spinosum*) pod względem geograficznym, a w szczególności pod względem rozszerzania się tej rośliny w Galicji. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego* 31:

1–18 [separatum 1863]; 10. 1866. Przyczynek do geografii roślin w Galicyi. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego* 33: 70–129 [separatum 1865].

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE. 1. Florystyka – w czasopiśmie *Flora* wydawanym w Ratyźbonie opublikował 9 sprawozdań z wycieczek włoskich; podczas pobytu w Galicji publikował dalsze notatki i prace florystyczne [patrz: p. 7b, poz. 1, 2, 3, 4, 6]; jego największą publikacją w tej dziedzinie było obszerne dzieło, efekt 20-letnich badań, zawierające informacje o ok. 1300 gat. [patrz: p. 7b, poz. 5]. 2. Systematyka – opisał 24 gatunki, jednak brak dostępu do ówczesnej najnowszej literatury przedmiotu spowodował, że większość diagnoz tych taksonów została już wcześniej opublikowana przez innych botaników, obecnie *Flora Europaea* za poprawnie opisane uznaje: *Chrysanthemum zawadzkii* Herbich (obecnie: *Dendranthema zawadskii* (Herbich) Tzvelev), *Erysimum pallescens* Herbich, *Ranunculus carpaticus* Herbich i *Silene zawadzkii* Herbich. 3. Fitogeografia – opracował i opublikował jedną z pierwszych map pokazujących rozmieszczenie różnych typów lasów w Galicji [patrz: p. 7b, poz. 7]; opisał rozmieszczenie niektórych gatunków na terenie Galicji i Bukowiny [patrz: p. 7b, poz. 8, 9]; przeprowadził badania statystyczne nad liczebnością poszczególnych rodzin roślin kwiatowych w Galicji, zaproponował podział Galicji na krainy geobotaniczne, dla każdej z tych krain podał gatunki charakterystyczne [patrz: p. 7b, poz. 10].

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCYJNERSKA. Okazy zielnikowe zbierane podczas pobytu we Francji przesyłał Winklerowi do Wiednia. Zbiory nie były obfite lub przychodziły w nienajlepszym stanie, na co wskazuje fakt, iż w zielniku Winklera znalazły się nieliczne okazy zebrane przez Herbicha w tamtych okolicach. Z roślin zbieranych zarówno w Neapolu, jak i podczas podróży włoskiej odnaleziono w jego spuściźnie nieliczne. Najwięcej ich przesał swym przyjaciółom, a zwłaszcza Winklerowi, dużą część skradziono mu w Neapolu, jeszcze większa część uległa zniszczeniu z powodu złego opakowania podczas częstych

przemarszów wojskowych. Przez cały pobyt w Galicji starał się pozyskiwać zielniki i spisy roślin, a ponieważ ówczesnie botanicy byli tam bardzo nieliczni, starał się wzbudzić zainteresowania botaniką u nauczycieli gimnazjalnych, proboszczów i innych odpowiedzialnych osób, lub przynajmniej nakłonić ich, by szukali mu roślin według jego wskazówek i dostarczali mu je. Podczas swego pobytu w Krakowie rozdał ponad 2000 własnoręcznie narysowanych i pokolorowanych rycin roślin. Rysunki te zawierały także opisy roślin (np. wysokość, kolor i budowa kwiatów), informacje o siedlisku i o sposobach suszenia. Pozyskał liczne grono współpracowników, do których należeli m.in. późniejsi znani botanicy: Feliks Berdau (1826–1895), Edward Hüchel (1830–1896), Wincenty Jabłoński (1824–1895), Eugeniusz Janota (1823–1878), Antoni Rehman (1840–1917) czy Aleksander Zawadzki (1798–1868), a także prawnik i geolog Alojzy Alth (1819–1886), którzy nadsyłałi mu zebrane rośliny, np. E. Hüchel zbierał dla Herbicha rośliny w okolicach Drohobycza i konsultował z nim oznaczenia trudniejszych okazów. Swym współpracownikom nie szczędził dobrych rad, instrukcji, przysyłał własnoręcznie wykonane ryciny roślin, a także dzieła botaniczne, a E. Hücklowi – nawet piękne herbarium. Głównym celem naukowych działań Herbicha było napisanie flory Galicji; służyły temu i wycieczki, i pozyskiwanie zielników, i kontakty z licznymi współpracownikami. Niknące pod koniec życia siły sprawiły, że musiał postarać się o kontynuację swego dzieła. Planował zorganizować towarzystwo zajmujące się badaniem Galicji. W III 1863 przesał do Towarzystwa Naukowego Krakowskiego projekt Galicyjskiego Towarzystwa Fizjograficznego i jego czasopisma. Podczas prac nad założeniem towarzystwa zmodyfikował swój projekt: badaniami miałyby zająć się komisja utworzona w obrębie Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (na wzór Komisji Balneologicznej TNK). TNK zorganizowało Komisję Fizjograficzną i jej czasopismo „Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej”, a zasadniczy trzon komisji w pierwszych latach jej istnienia stanowili współpracownicy Herbicha. Ta bardzo zasłużona instytucja prowadziła efektywnie

badania fizjograficzne, w tym botaniczne, od 1865 aż do wybuchu II wojny światowej (została rozwiązana dopiero decyzją Zarządu PAU w dn. 9 VII 1945).

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. Z zawodu był lekarzem wojskowym. Dzięki swym zdolnościom i wytrwałej pracy przeszedł w tej specjalności drogę od felczera przez doktora medycyny aż do lekarza pułkowego. Prowadził również rozległą prywatną praktykę lekarską.

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. Był członkiem wielu towarzystw naukowych, m.in.: Gesellschaft der Ärzte in Wien, Gesellschaft der Ärzte in Lemberg [Lwów], Naturforschende Societät der Wetterau (Wetterau'schen Gesellschaft für die gesamte Naturkunde), Physikalischen Gesellschaft in Halle, Physikalischen Gesellschaft in Zürich, Medizinisch-physikalischen Societät in Erlangen, Medizinisch-physikalischen Societät in Jassy, Bayerischen Botanischen Gesellschaft zu Regensburg, Gesellschaft der Naturforschenden des Osterlandes, Zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien, Galizischen Ackerbau-Gesellschaft zu Lemberg, Vereines für Landeskunde und Landeskultur in der Bucovina, Des Siebenbürgischen Vereines für Naturwissenschaft zu Hermannstadt, Cesarskie Francuskie Towarzystwo Badaczy Przyrody w Cherbourgu, Towarzystwo Naukowe Krakowskie (członek czynny miejscowy od 1862), Komisja Fizjograficzna TNK (członek i organizator 1865).

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNACZENIA. Na jego cześć został nazwany rodzaj: *Herbichia* (Asteraceae) Zawadzki ex Guillemin (1833) i kilka gatunków roślin, m.in.: *Centaurea herbichii* Janka, *Melampyrum herbichii* Wołoszczak, *Potentilla herbichii* Błocki ex Zimmerman, *Rosa herbichii* H. Braun, *Scleranthus herbichii* Reichb., oraz motyl: *Gnorimoschema herbichii* (Nowicki 1864) (Gelechiidae, Lepidoptera). Został odznaczony złotym medalem zasłużonych [brak dokładniejszych danych].

12. INNE INFORMACJE. Ojciec wybrał dla niego zawód lekarza. Zamiłowanie do botaniki obudził w nim wprawny botanik-aptekarz,

F. Winkler, towarzysz jego wycieczek florystycznych z okresu wiedeńskiego w latach 1810–1814. Razem weszli na Schneeberg (2076 m n.p.m., Alpy, na granicy Styrii i Dolnej Austrii), co było ówczesnie wielkim przedsięwzięciem. Po opuszczeniu wojska (1845) nadal mieszkał w Czerniowcach, a w X 1856 przeniósł się na stałe do Krakowa. Podczas tej przeprowadzki uległa zniszczeniu część jego zielnika (ok. 2 tys. arkuszy). W 1857 odwiedził po raz ostatni Wiedeń. Poznał wtedy takich botaników, jak Eduard Fenzl (1808–1879), profesor botaniki i dyrektor Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wiedeńskiego, Franz Unger (1800–1870), słynny paleobotanik i profesor fizjologii roślin Uniwersytetu Wiedeńskiego, Oskar Kotschy, Siegfried Reissek (1819–1871) i August Neilreich (1803–1871), florysta. Zawiazane wtedy znajomości, szczególnie z tym ostatnim, trwały długo, podtrzymywane korespondencją. Podczas wieloletniego pobytu w Galicji poznał gruntownie jej florę. Najintensywniej zajmował się botaniką podczas pobytu na Bukowinie, zwiedził tam prawie każdą hałą. We IX 1855 zachorował na serce i „na głowę” [brak bliższych informacji o charakterze tej choroby], co było źródłem ogromnych, nasilających się z biegiem lat cierpień. Pomimo swego wykształcenia medycznego nie miał zaufania do farmakologii. Pisywał wiersze (kilka z nich cytuje Mel'nyk w swym artykule), prowadził pamiętnik. Prawy w życiu osobistym, miły i pogodny, był też życzliwy i wrażliwy przy łożu chorego. U ludzi nie tolerował przede wszystkim fałszu i kłamstwa. Jeszcze za życia przekazał swe bogate i cenne notatki profesorowi gimnazjum realnego w Wiedniu – Karolowi Hoelzlowi, a księgozbiór i zielnik roślin bukowińskich – Towarzystwu Zoologiczno-Botanicznemu w Wiedniu. Po śmierci Herbicha większość jego manuskryptów botanicznych znalazła się w rękach Josefa Armina Knappa (1843–1899) w Wiedniu, kilka rękopisów przekazano do biblioteki Towarzystwa im. Szewczenki we Lwowie, a zielnik roślin galicyjskich – zapisany w testamencie – przeszedł w posiadanie Edwarda Hückla (w chwili śmierci Herbicha – nauczyciela w Państwowym Niższym Gimnazjum im. Franciszka Józefa I w Drohobyczu). E. Hückel

obiecał opublikować sprawozdanie na temat tego zielnika, ale dotychczas nie natrafiałem na tę publikację. Znaczniejsze zbiory zielnikowe trafiły do herbariów uniwersytetów w Czerniowcach i we Wrocławiu.

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ. Archiwalne: Archiwum Państwowe w Krakowie (ul. Sienna 16): sygn. 5-246 (Akta zgonu, rok 1865, Parafia Mariacka, s. 21, nr 181); Spis ludności 1857 r. (Kraków, nr domu 625). Publikowane: *Allgemeine Deutsche Biographie*. Leipzig 1880, t. 12, s. 41; *Biographisches Lexikon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker*. Wyd. II, t. III, 1931, s. 176–177; H. Bukowiecki, 1960–1961. Herbich Franciszek (1791–1865). *Polski Słownik Biograficzny* t. 9: 436–437; J. A. Knapp, 1872. *Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina von [...] Wien*, Wilhelm Braumüller, ss. XXXI + 502; J. A. Knapp, 1900. Franciszek Herbich. [W:] W. Dybowski, Skorowidz do Zielnika Flory Polskiej. *Kosmos* 24: 112; P. Köhler, 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2; S. Kościński, 1888. *Słownik lekarzów polskich [...]*. Warszawa, ss. XVII + 665, cyt. s. 167; M. Mel'nyk. 1925. Dr. Franc Herbich iak doslidnyk flory skhidnoyi Halychyny i Bukovyny. *Zbirnyk Fiziografichnoyi Komisiyi (Sammelschrift der physiographischen Kommission)* 1: 27–41; A. Neilreich, 1865. Fr. Franz Herbich. Sein Leben und sein Wirken. *Verhandlungen der k.k. zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien* 15: 963–975; *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Bd. 2, 1959, s. 279; Z. Radańska-Paryska, W. H. Paryski, 1995. *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*. Wydawnictwo Górskie, Poronin, ss. 1555, cyt. s. 406–407; *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, t. 27–28, Warszawa 1901, s. 799.

14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. A. Neilreich, 1865. Fr. Franz Herbich. Sein Leben und sein Wirken. *Verhandlungen der k.k.*

zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien 15: 963–975, zdjęcie z powyższego opracowania jest zamieszczone także w Internecie: http://www.biologiezentrum.at/pdf_frei_remote/VZBG_15_0963-0974.pdf.

Piotr KÖHLER

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

VIII OGÓLNOPOLSKIE SPOTKANIE NAUKOWE „BIOLOGIA TRAW” (KRAKÓW, 20–21 LISTOPADA 2008)

8th All-Polish Scientific Meeting ‘Grass biology’ (Cracow, Poland, 20–21 November 2008)

To był kolejny, już ósmy, „nasz” listopad. Nasz – to znaczy tych, którzy lubią i chcą rozmawiać o trawach. Spotkanie odbyło się tradycyjnie w Instytucie Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie. Hasłem przewodnim tegorocznego Spotkania, była myśl rzucona pół żartem, pół serio przez Prof. Romanę Czapiak na zakończenie siódmej konferencji w 2006 r.: „Niech żyją i kwitną trawy, pierwsze wśród innych roślin”. Jednocześnie w ten sposób została uczczona pamięć o Pani Profesor, uczestniczce kilku kolejnych Spotkań, która zmarła nagle w lutym 2008 r.

W VIII Spotkaniu uczestniczyło 60 osób z 16 ośrodków naukowych (uniwersytety, uniwersytety rolnicze, akademie pedagogiczne, instytuty PAN) z Białowieży, Bydgoszczy, Katowic, Kielc, Krakowa, Lublina, Łodzi, Olsztyna, Poznania, Torunia i Wrocławia. Najliczniej reprezentowane były tym razem Kraków, Katowice i Wrocław. Niezmiennie cieszyła organizatorów obecność osób, które zdecydowały się przyjechać na Spotkanie po raz pierwszy. Z przyjemnością trzeba powiedzieć, że nie zawiedli profesorowie Tadeusz Korniak

z Olsztyna i Romuald Kosina z Wrocławia, „weterani” spotkań z trawami, którzy od 14 lat (!) wiernie im towarzyszą i nie opuścili ani jednej konferencji!

Spotkanie trwało tylko półtora dnia, a interesujących problemów do omówienia była moc, z reguły więc brakowało czasu na szerszą dyskusję tuż po zakończeniu poszczególnych wystąpień. Dlatego też dyskusje i polemiki odbywały się głównie podczas przerw.

Wygłoszono 21 referatów i przedstawiono 27 plakatów. W referatach poruszano szeroki wachlarz zagadnień z biologii traw *sensu lato*. Omawiano więc rolę badań molekularnych w taksonomii i chorologii traw (np. „Filogeneza rodzaju *Calamagrostis* (Poaceae: Agrostidinae) i rodzajów pokrewnych” B. Paszko; „Geograficzny wzór zróżnicowania genetycznego *Melica uniflora* – analiza mechanizmów kształtujących zasięg gatunku w Europie” – M. Szczepaniak, E. Cieślak). Mówiono o taksonomii rodziny Gramineae jako całości w aspekcie historycznym („Klasyfikacja traw Roberta Browna” – L. Frey), czy też poszczególnych gatunków („Wybrane cechy biometryczne *Avena fatua* i *Avena ×vilis*” – T. Korniak). Uczestnicy Spotkania zostali nawet zaproszeni w podróż w czasie i przestrzeni na Antarktydę, w poszukiwaniu jedynej występującej tam z natury trawy („Stanowisko taksonomiczne *Deschampsia antarctica* w rodzaju i rodzinie traw – przegląd literatury” – P. Loro), jak też w egzotyczne azjatyckie pasmo górskie, w celu poznania rosnących tam ostnic („Ostnice (*Stipa*) Gór Pamiro-Ałaju (Środkowa Azja) – badania wstępne” – M. Nobis). Kilka referatów dotyczyło mechanizmów i dróg rozprzestrzeniania się traw w różnych warunkach (np. „Sposoby zawlekania traw należących do efemerofitów na teren Polski” – A. Urbisz, czy „Rola mikrosiedlisk tworzonych przez zwierzęta w rozprzestrzenianiu traw” – M. Kucharczyk). Nie zabrakło też wystąpień o tematyce fitosocjologicznej, jak np. o rozmieszczeniu i udziale w zbiorowiskach roślinnych rzadkich w Polsce dwóch gatunków: kostrzewy nitkowatej („*Festuca tenuifolia* – rozmieszczenie i udział w zbiorowiskach roślinnych Dolnego Śląska – P. Kwiatkowski)

i seslerii błotnej („Występowanie *Sesleria uliginosa* w zbiorowiskach z rzędu *Caricetalia davallianae* na obszarze Niecki Nidziańskiej” – K. Towpasz, A. Stachurska-Swakoń). Wyniki długoletnich obserwacji nad przebiegiem sukcesji wtórnej na gruntach porolnych w warunkach eksperymentu przedstawili W. Adamowski i A. Bomanowska („Zmiany udziału traw na nienawożonej łące kośnej w Puszczy Białowieskiej w ciągu 24 lat”), a interesującą prelekcję o wymownym tytule „*Trisetum flavescens* w Polsce – stan wiedzy, pytania, kontrowersje” wygłosił T. Załuski. W części poświęconej cytologii traw znalazły się m.in. referaty: „Analiza przebiegu mejozy u dwóch mieszańców żyta” (J. Krawczyk, M. Hara) oraz „O zmienności skrobi w bielmie traw”, bogato ilustrowany interesującymi i pięknymi fotografiami spod mikroskopu, który – jak zawsze z ogromnym zaangażowaniem i pasją – zaprezentował R. Kosina. Spotkanie zakończył referat o tematyce paleobotanicznej, dotyczący nader rzadkich na terenie Polski znalezisk ziaren pyłku bambusów („Współwystępowanie ziaren

pyłku bambusów *Graminitides bambusoides* oraz grzyba *Tetraploa* w neogeńskich osadach z wierceni Józefina...” – E. Worobiec, G. Worobiec, P. Gedl) oraz wystąpienie zatytułowane „Charakterystyka dobowego rozkładu stężenia pyłku traw w sezonie pyłkowym” (D. Myszkowska, B. Jenner), w którym poruszano zagadnienia ważne z punktu widzenia profilaktyki i leczenia alergii pyłkowej.

Wiele zagadnień podobnych do poruszonych w referatach, zaprezentowano również na plakatach. Oto przykłady kilku z nich: „*Hordeum murinum* w zbiorowiskach roślinnych Wyżyny Śląskiej” (A. Błońska, A. Kompała-Bąba), „Rodzaj *Bromus* na terenach kolejowych Lubelszczyzny” (M. Wrzesień), „Charakterystyka ekologiczna populacji *Stipa pulcherrima* na Wyżynie Małopolskiej” (R. Piwowarczyk et al.), „Zmiany chromosomowe u międzygatunkowych mieszańców *Phleum*” (A. Kula et al.), czy „Zmienność mikrostrukturalna *Brachypodium distachyon*” (A. Jaroszewicz, R. Kosina).

Dla zacieśnienia kontaktów towarzyskich uczestnicy konferencji spożyli w pierwszym dniu wspólny obiad. Spotkaniu towarzyszyła wystawa, bardzo udana od strony poznawczej i artystycznej, nosząca tytuł: „Fotoróżnorodność traw czyli Poaceae w obiektywie (współ) pracowników Zakładu Systematyki Roślin Nacząniowych IB PAN”. Zaprezentowano na niej kilkadziesiąt pięknych fotogramów, zarówno portretów traw, jak też nastrojowych pejzaży. Jej duchem opiekuńczym i głównym konstruktorem był dr W. Paul.

Dla udokumentowania i upamiętnienia krakowskiego Spotkania wszyscy jego uczestnicy otrzymali „zeszyt streszczeń”, piękny plakat ze zdjęciem *Hordeum murinum* (autorstwa Ł. Wilka) oraz fotografie – portrety traw lub pejzaże z trawami. Organizatorzy Spotkania zaplanowali, oczywiście, opublikowanie w roku 2009 materiałów z tegorocznego Spotkania.

Ósma konferencja, podobnie jak siedem poprzednich, miała na celu poszerzenie wiedzy o trawach oraz zintegrowanie tej części środowiska botaników polskich, którzy w swych badaniach podstawowych wiele czasu, miejsca

i uwagi poświęcają Gramineae. Od 14 lat, kolejne Spotkania pozostają forum ożywionej wymiany doświadczeń, wyników prac i przemyśleń. Pozwalają na dokonanie przeglądu badań, zarówno już zakończonych, jak też i planowanych. Nierzadko pomagają też zorientować się, jakie problemy wymagają priorytetowego potraktowania, wreszcie – oddziałują inspirująco nie tylko na botaników w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale także na łąkarzy i rolników.

Jednakże wiadomo, że dla organizatorów podobnych konferencji nastąpiły trudne czasy, związane głównie ze zdobywaniem środków finansowych. Dlatego, chociaż podkreślano jak zawsze miłą i ciepłą atmosferę krakowskich Spotkań, nie jest pewne, czy listopadowe sympozja będą kontynuowane. Mimo wszystko pozostaje pewna nadzieja, że jednak za dwa lata znowu spotkają się w Krakowie botanicy, pragnący zgłębiać tajemnice traw, aby wiedzieć „jak trawa rośnie” i „co w trawie piszczy”.

Ludwik FREY, Marta MIZIANTY

**XV KONGRES EUROPEJSKICH
MIKOLOGÓW
(SANKT PETERSBURG,
16–21 WRZEŚNIA 2007)**

**XV Congress of European Mycologists
(Saint Petersburg, 16–21 September, 2007)**

Piętnasty, jubileuszowy, Kongres Europejskich Mikologów (KEM) odbywał się pod hasłem „European Mycology for Global Progress”. Organizatorami Kongresu byli mikolodzy

z Instytutu Botaniki Komarowa Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt Petersburgu, na czele z A. Kowalenką i N. Psurtsewą. W kongresie uczestniczyło 281 osób z 40 krajów nie tylko Europy, ale i Azji, Ameryki Północnej, Afryki i Australii. Najliczniejszą grupę, 123 osób, stanowili Rosjanie, a drugą co do wielkości, 17 osób, Polacy z ośrodków naukowych takich jak Kraków, Łódź, Warszawa, Poznań, Szczecin, Kórnik, Lublin, Białystok i Skierniewice.

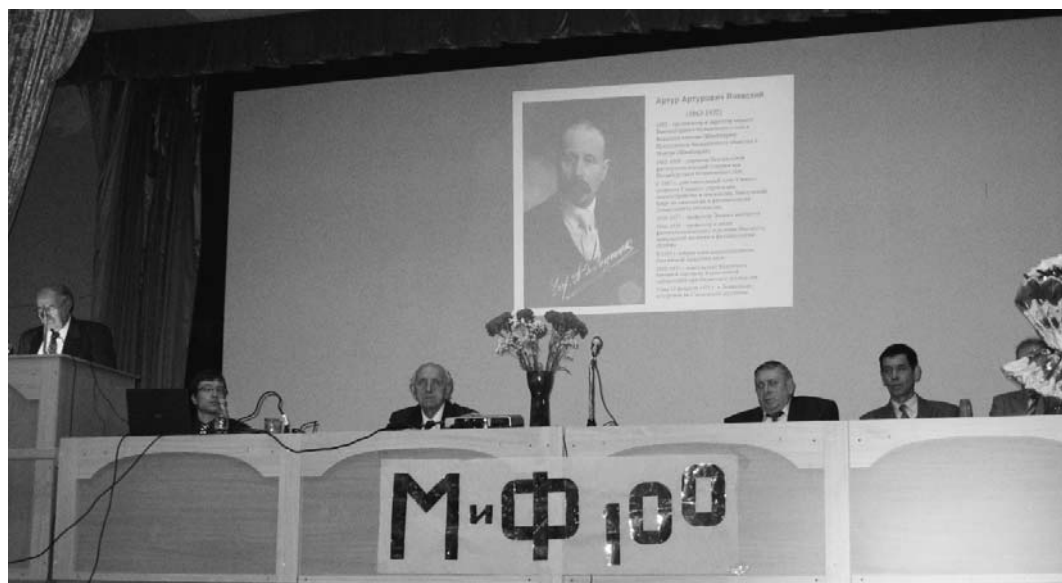
Posiedzenia zorganizowano w centrum konferencyjno-hotelowym Park Inn Pulkovskaya. Uroczystego otwarcia Kongresu w imieniu gospodarzy dokonał A. Kowalenko, który wyraził radość z obecności tak wielu mikologów z różnych stron świata. W imieniu European Mycological Association (EMA), zebranych powitał D. Minter, prezydent EMA. Miłym akcentem kończącym uroczystą część była propozycja przesłania życzeń Pani Profesor Alinie Skirgiełło, członkowi honorowemu EMA, która z uwagi na stan zdrowia i zaawansowany wiek po raz pierwszy nie uczestniczyła w KEM osobiście. Brała jednak udział jako współautorka referatu o grzybach podziemnych na terenach

zurbanizowanych, przygotowanego wspólnie z M. Ławrynowicz i D. Ślusarczyk. Mówiąc o roli EMA w ułatwianiu korzystania z literatury, D. Minter podał przykład czasopisma *Acta Mycologica*, udostępnionego na stronie www.cybertruffle.org.uk/cyberliber.

W pierwszym dniu sesji referaty plenarne wygłosili D. Hawksworth (Spain/UK) i D. Minter (UK). Pierwszy wskazał na złożoność nomenklatury grzybów, drugi zaś zwrócił uwagę zebranych na potrzebę ochrony grzybów mikroskopijnych oraz jednoczesnego tworzenia dostępnych w internecie baz danych dotyczących poszczególnych gatunków grzybów. Jako godną polecenia podał stronę www.cybertruffle.org.uk/robogalia, zawierającą informacje taksonomiczne i nomenklaturowe dotyczące ponad 600 tysięcy gatunków grzybów.

Obrady Kongresu koncentrowały się na dziewięciu głównych grupach tematycznych:

1. Systematyka, ewolucja i genetyka grzybów;
2. Grzyby w ekosystemach;
3. Ochrona i różnorodność biologiczna grzybów;
4. Mikologia eksperymentalna;
5. Grzyby w biotechnologii;
6. Grzyby w medycynie i farmacji;
7. Interakcje

Ryc. 1. Otwarcie uroczystości 100-lecia Instytutu A. A. Jaczewskiego (fot. D. Ślusarczyk).

Fig. 1. Opening Ceremony of 100 anniversary of A. A. Jaczewski Institute (phot. D. Ślusarczyk).

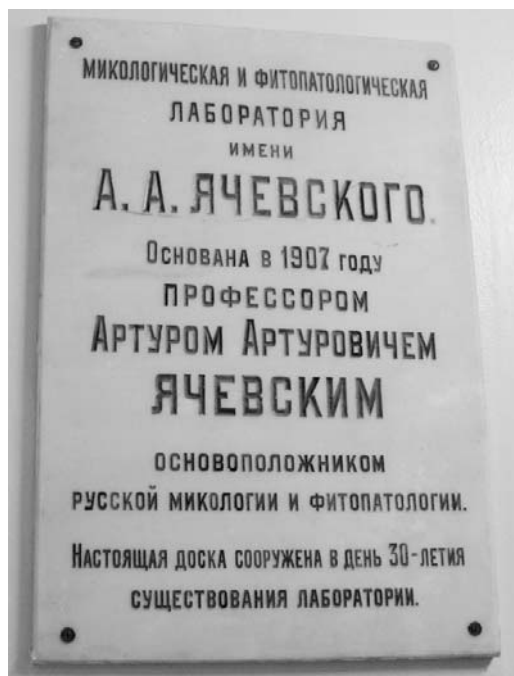
roślina-grzyb; 8. Grzyby fitopatogeniczne; 9. Narzędzia wykorzystywane w studiach mikologicznych.

Integralną częścią były dwa satelitarne sympozja. Pierwsze dotyczyło toksynogennych grzybów mikroskopijnych w Europie. Drugie, pt. „Setna rocznica Laboratorium Jaczewskiego”, odbywało się w miejscowości Puszkina (Ryc. 1), gdzie istniejący od 1907 r. ośrodek słynie z posiadania największego mikologicznego Herbarium (LEP) w Rosji. Założycielem herbarium w 1892 r., a następnie pierwszym dyrektorem Laboratorium (Biura) Mikologii i Fitopatologii (później Instytutu Jaczewskiego), obecnie włączonego do Rosyjskiego Instytutu Ochrony Roślin (VIZR) był Polak, wybitny fitopatolog i mikolog, Profesor A. A. Jaczewski (1863–1932) (Ryc. 2).

Program Kongresu był bardzo bogaty i tematycznie rozległy. Wygłoszono 4 wykłady plenarne i 120 referatów oraz zaprezentowano ok. 200 plakatów.

Obrady odbywały się w trzech równoległych sesjach, które dotyczyły systematyki i ewolucji grzybów, mikologii stosowanej, grzybów fitopatogenicznych i biotechnologii grzybów. W ramach sesji dotyczącej systematyki grzybów wygłoszono m.in. referaty: na temat ekologicznych aspektów taksonomii grzybów (M. A. Bondartsewa), rodzaju *Ganoderma* (V. Demoulin), badań molekularnych nad rodzajami *Oudemansiella* i *Xerula* (R. H. Petersen i K. W. Hughes). Jednocześnie w przerwach między sesjami była możliwość zapoznania się z plakatami. Ożywione dyskusje służyły wymianie doświadczeń i nawiązywaniu bezpośrednich kontaktów między specjalistami.

W ramach Kongresu odbyła się całonocna sesja terenowa w Karelii Isthmus (Komarowo – Roshchino). Część uczestników zdecydowała się na mikologiczne poszukiwania, część udała się do miejscowości Puszkina, aby wziąć udział w jubileuszowej konferencji oraz skorzystać ze zbiorów słynnego Herbarium mikologicznego (LEP), które obecnie spełnia niezwykle ważną funkcję dokumentacyjno-badawczą. Zawiera ono ponad 150 tysięcy gatunków z różnych grup taksonomicznych grzybów oraz porostów

Ryc. 2. Tablica upamiętniająca założyciela mikologicznego Herbarium (fot. D. Ślusarczyk).

Fig. 2. Monumental table devoted to the creator of mycological Herbarium (phot. D. Ślusarczyk).

i śluzowców. Kuratorem Herbarium jest L. I. Berestetskaya.

Kolejne odbywające się równoległe sesje były poświęcone: grzybom w ekosystemach, interakcjom roślina-grzyb, różnorodności biologicznej grzybów i ich ochronie oraz grzybom w medycynie. Znalazły się tu referaty z Polski: A. Ronikier na temat problemów taksonomicznych grzybów podsekcji *Omphaliariae*, I. Kałużkiej o sukcesji grzybów ektomikoryzowych w sosnowych uprawach porolnych oraz L. Trochy o morfotypach mikoryz wyróżnionych w czasie badań nad dwunastoma gatunkami drzew obcego pochodzenia.

W ramach Kongresu odbyło się tradycyjnie posiedzenie European Council for Conservation of Fungi (ECCF), na którym przedstawiciele państw członkowskich składali krajowe raporty dotyczące zagrożenia i ochrony grzybów.

Wybrano nowe władze ECCF z B. Senn-Irlet (Szwajcaria) jako przewodniczącą, a funkcję

sekretarza objęła V. P. Hayova (Ukraina). Specjalne podziękowanie skierowano do A. Bohlina, dotychczasowego przewodniczącego, który ze względu na stan zdrowia nie mógł nadal pełnić tej zaszczytnej funkcji.

Na zakończenie Kongresu odbyło się spotkanie European Mycological Association podczas którego D. Minter (UK) jako prezydent podziękował za współpracę zespołowi wchodzącemu w skład prezydium EMA: vice-prezydentowi R. Pöderowi (Austria), sekretarzowi T. Andrianowej (Ukraina), skarbnikowi S. Diamandisowi (Grecja), sekretarzowi członkowskiemu I. Kałuckiej (Polska) i sekretarzowi spotkań I. Kautmanovej (Słowacja) oraz całej grupie członków zarządu: R. Agarerowi, L. van Griensvenowi, D. Hawksworthowi, A. Kowalence, M. Ławrynowicz, E. Parmasto i C. Perini. Zebrani entuzjastycznie poparli propozycję nadania A. Bohlinowi członkostwa honorowego EMA. W punkcie dotyczącym kandydatów na prezydenta EMA wywiązała się dyskusja, w wyniku której zaproponowano, aby w sytuacji, gdy Europejskie Towarzystwo Mikologiczne stoi przed wieloma problemami organizacyjnymi, funkcję prezydenta mógł pełnić najlepiej zorientowany i doświadczony D. Minter. Zebrani opowiedzieli się za tym rozwiązaniem, proponując odpowiednią poprawkę do statutu, którego niektóre punkty jeszcze są dyskutowane. Wybrany na nową kadencję D. Minter jako prezydent podziękował za okazane mu uznanie i zaufanie. W skład nowego prezydium EMA weszli: S. Diamandis jako vice prezydent, T. Andrianova jako sekretarz, Z. Gonou-Zagou jako skarbnik oraz I. Kałucka w dalszym ciągu jako sekretarz członkowski.

Przeprowadzono także wybory Rady Towarzystwa składającego się z reprezentantów wszystkich krajów. Grupa naszych mikologów wytypowała M. Ławrynowicz na przedstawiciela Polski. Następny Kongres odbędzie się w dniach 26–30 września 2011 roku w Grecji.

Na zakończenie Kongresu odbył się bankiet w miejscowości Peterhof, malowniczo położonej posiadłości carskiej. Uroczystość miała charakter integracyjny, dający sposobność do pogłębienia istniejących i nawiązania nowych kontaktów,

a także wyrażenia wdzięczności organizatorom za wszelkie starania, które zaowocowały udanym Kongresem.

Maria ŁAWRYNOWICZ
Dominika ŚLUSARCZYK

**MURAWY XEROTERMICZNE
REGIONU KUJAWSKO-POMORSKIEGO
– STAN ZACHOWANIA, OCHRONA
I PERSPEKTYWY
(BYDGOSZCZ, 28–30 MAJA 2009)**

**Xerothermic grasslands of the Kujawsko-
Pomorski region: state of preservation,
protection and perspectives
(Bydgoszcz, Poland, 28–30 May 2009)**

W tym roku przypadła 40 rocznica działalności Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. W ramach tych obchodów, w dniach 28–30 maja 2009 roku w Bydgoszczy, odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa zorganizowana przez pracowników Katedry Botaniki Wydziału Nauk Przyrodniczych tego uniwersytetu. Współorganizatorami konferencji były: Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy oraz Zespół Parków Krajobrazowych: Chełmińskiego i Nadwiślańskiego, reprezentowane odpowiednio przez: dr Ewę Krasicką-Korczyńską oraz dr. Jarosława Pająkowskiego. Komitet Honorowy konferencji stanowili: J. M. Rektor UKW prof. dr hab. Józef Kubik, dyrektor Instytutu Biologii Środowiska prof. dr hab. Józef Banaszak i dziekan Wydziału Nauk Przyrodniczych dr hab. Sławomir Kaczmarek, prof. nadzw. UKW. Komitet naukowy reprezentowali: prof. dr hab. Mirosława Ceynowa-Gieldon jako przewodnicząca, dr hab. Halina Ratyńska, prof. nadzw. UKW, jako kierownik naukowy konferencji oraz prof. dr hab. Adam Boratyński, a obowiązki sekretarza naukowego podjęła dr Barbara Waldon. W skład Komitetu Organizacyjnego wchodziły również mgr Renata Hoffmann i mgr Ewa Wachowiak. Miejscom obrad referatowej sesji plenaryjnej, sesji posterowej jak i imprez towarzyszących konferencji były

nowoczesna aula, sale i korytarze w niedawno powstałym budynku Instytutu Biologii Molekularnej UKW przy ul. Chodkiewicza 30.

Podczas otwarcia konferencji prof. J. Banaśkiewicz nawiązał do rocznicy powstania Uniwersytetu poprzez krótkie przedstawienie 40-letniej historii uczelni. Powstała ona w 1969 roku jako Wyższa Szkoła Nauczycielska, w latach 1974–2005 działała jako Wyższa Szkoła Pedagogiczna, przekształcona następnie w Akademię Bydgoską, później zaś w Uniwersytet Kazimierza Wielkiego. Mimo swej stosunkowo niewielkiej bazy lokalowej i niezbyt licznej personelu, odegrała ważną rolę w rozwoju regionu i wniosła znaczący wkład w rozwój nauki polskiej. Prelegent przedstawił także pokrótce historię powołania i działalności Instytutu Biologii Środowiska, którym kieruje, jego teraźniejszość oraz nowe kierunki badań i plany badawczo-rozwojowe.

W konferencji, oprócz przedstawicieli gospodarzy, wzięli udział goście z ośrodków naukowych Polski i Ukrainy. Na konferencji dominowały referaty poświęcone dynamice zmian zachodzących w zbiorowiskach muraw kserotermicznych, zwłaszcza zaś ich reakcji na zmiany sposobu ich użytkowania. Nie zabrakło również dyskusji na temat perspektyw zachowania tych siedlisk przez podejmowanie różnorodnych form ochrony, zwłaszcza czynnej.

W trakcie konferencji, w ramach sesji plenarnej, wygłoszono 16 referatów, które w wielu przypadkach stanowiły wynik długoletnich prac tak pojedynczych osób jak i całych zespołów badawczych. Wprowadzający referat prof. Jana Marka Matuszkiewicza poświęcony był geobotanicznej specyfice regionu kujawsko-pomorskiego. Obraz dynamiki zmian zbiorowisk muraw kserotermicznych tego regionu przedstawiony został w referatach: dr B. Waldon (we współautorstwie z mgr Aliną Rapacką-Gackowską), dr. Macieja Korczyńskiego i dr. hab. Juliana Chmiela. Rolę tych zbiorowisk w utrzymaniu gatunków rzadkich przedstawili dr Lucjan Rutkowski, mgr Waldemar Heise oraz, prezentując dość nieintuicyjne wyniki badań statystycznych, mgr Katarzyna Barańska (we współautorstwie

z mgr. Michałem Żmihorskim). Uzupełnieniem wiedzy o stanie tych zbiorowisk w innych rejonach kraju były referaty: dr Ewy Szczeniak o murawach w Sudetach, dr hab. Beaty Babczyńskiej-Sendek (we współautorstwie z mgr Renatą Bulą i dr Teresą Nowak) o stanie muraw Płaskowyżu Twardowickiego (Wyżyna Śląska), dr Bożeny Łuszczynskiej o florze muraw Garbu Pińczowskiego w Niece Nidziańskiej i prof. dr hab. Czesławy Trąby o różnorodności florystycznej i stanie zachowania muraw w Czumowie koło Hrubieszowa. O szczególnym typie muraw – galmanowych na obszarach przemysłowych – mówiła dr Grażyna Szarek-Łukaszewska (referat we współautorstwie z prof. dr hab. Krystyną Grodzińską). Związane z ochroną zbiorowisk problemy i sposoby radzenia sobie z nimi zostały zaprezentowane w referatach dr. inż. Marka Machnikowskiego i dr E. Krasickiej-Korczyńskiej, która przedstawiła rolę programów rolno-środowiskowych w utrzymaniu muraw. Natomiast dr Dmytro Iakushenko przedstawił pokrótce skutki podejmowanych różnych form ochrony zbiorowisk murawowych w rezerwacie Miodobory na Ukrainie.

Sesję referatową zakończyła burzliwa dyskusja, która głównie dotyczyła efektywności dotychczas stosowanych metod ochrony czynnej oraz kosztów, spodziewanych i realnych wyników podejmowanych prac.

Podzielonej na 4 bloki tematyczne sesji referatowej towarzyszyły prezentacje posterowe (w sumie 38 plakatów), dostępne przez cały czas trwania konferencji. Uczestnicy sesji mogli też podziwiać wystawę fotogramów (autorstwa swych koleżanek i kolegów) obrazujących piękno gatunków kserotermicznych i ich środowiska oraz malownicze krajobrazy dolin Wisły, Noteci i Bugu. Można też było nabyć wydawnictwa naukowe i popularnonaukowe Uniwersytetu. Na zakończenie dość wyczerpującego dnia sesji kameralnych, w ramach uroczystej kolacji (na której swój kularowy ciąg dalszy znalazła niejedna dyskusja fachowa), odbyła się skromna, ale bardzo miła uroczystość – wszyscy zebrani, na czele z dr H. Ratyńską i prof. A. Boratyńskim, złożyli serdeczne gratulacje jubilatce, prof.

Mirosławie Ceynowie-Giełdon, obchodzącej w bieżącym roku 60-lecie swej pracy naukowej, w głównej mierze poświęconej florze i ekologii zbiorowisk kserotermicznych.

Dwudniowa sesja terenowa obejmowała wizyty w najciekawszych rezerwatach murawowych regionu kujawsko-pomorskiego, występujących w Dolinie Wisły (29 maja) i Noteci (30 maja).

Szczegółowych informacji o walorach przyrodniczych i historii badań tych obszarów dostarczyły materiały do sesji terenowych autorstwa dr Waldon, dr. Ratyńskiej, dr Krasickiej-Korczyńskiej oraz współprowadzącej sesję prof. Ceynowy-Giełdon. W pierwszym dniu sesji terenowej, obok zagadnień *stricte* botanicznych („Uroczysko Kozielec”, rezerwaty: „Zbocza Płutowskie” i „Ostnicowe Parowy Gruczna”), uczestnicy wycieczek mogli zapoznać się z dziejami wczesnego i średniowiecznego osadnictwa (przy rezerwacie-grodzisku „Góra Św. Wawrzyńca”), perłami miejskiej (Chełmno) i wiejskiej (zabytkowa zagroda mennonitów w Chrystkowie) architektury regionu oraz historią rolniczego użytkowania tych terenów. Jej ożywianiem zajmuje się obecnie Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły, wskrzeszając ginące już tradycje i kolekcjonując dawne i zanikające odmiany drzew i krzewów owocowych. Degustacja pieczonego „na żywo” według dawnych receptur chleba w prowadzonym przez to prężnie działające stowarzyszenie ośrodka w Grucznie, stanowiła smakowity akcent na zakończenie pierwszego dnia sesji terenowej. Jego miłej atmosfery nie był w stanie zepsuć towarzyszący z początku uczestnikom rzęsy majowy deszcz. Drugi dzień wycieczek przebiegał już pod znakiem dużo suchszej pogody, co pozwoliło wszystkim w pełni nacieszyć się urokami rezerwatu „Skarpy Ślesieńskie”. Jego stepowe zbiorowiska swe istnienie zawdzięczają w olbrzymiej mierze działalności człowieka – a mianowicie przeprowadzeniu linii kolejowej Poznań-Bydgoszcz w połowie XIX w. i związanym z tym powstaniem stromych skarp o dokładnie południowej ekspozycji. Po zwiedzeniu tych bardzo ciepłych i suchych siedlisk przyszła

kolej na transekt w okolicach Szubina przez świeże i zmiennowilgotne łąki doliny Gąsawki (dopływu Noteci), wśród których (oprócz wilgociolubnych rarytasów jak *Laserpitium prutenicum*, *Ostericum palustre*, *Viola stagnina* czy *Ophioglossum vulgatum*), na suchszych, wyniesionych ponad przeciętny poziom doliny stanowiskach (np. na wydmowym pagórku koło Folusza) trafiały się takie ciepłolubne rzadkości, jak *Pulmonaria angustifolia*, *Scorzonera purpurea* czy *Aster linosyris*. Sesję zakończył smaczny obiad w oryginalnym zajeździe „Stara Winnica” w miejscowości Kołaczkowo.

Większość wystąpień oraz tematów prezentowanych na posterach będzie opublikowana w formie artykułów w wydawnictwie monograficznym, którego ukazanie się jest planowane na przełomie 2009 i 2010 roku.

Uczestnicy nie szczędzili gratulacji i podziękowań Organizatorom konferencji. Naturalnym było w tej sytuacji pytanie o kontynuację tak ciekawego wydarzenia naukowego. Mijemy nadzieję, że podobne imprezy, organizowane być może w różnych obfitujących w stepowe zbiorowiska okolicach kraju, staną się stałą pozycją w kalendarium naukowych spotkań polskich botaników.

Elżbieta CIEŚLAK, Wojciech PAUL,
Magdalena SZCZEPANIAK

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W 2008 ROKU

Polish Botanical Society in 2008

Podstawę do opracowania sprawozdania stanowiły:

1. protokoły z zebrań Zarządu Głównego PTB,
2. sprawozdanie z działalności Biblioteki PTB,

3. sprawozdania z działalności poszczególnych Oddziałów i Sekcji PTB.

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA PTB

ZEBRANIA PLENARNE ZARZĄDU GŁÓWNEGO

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 posiedzenia Zarządu Głównego. Poświęcone były one sprawom bieżącym Towarzystwa m.in. podniesieniu wartości i poczytności czasopism PTB,

statutowej działalności Oddziałów i Sekcji PTB oraz przygotowaniom do 55 Zjazdu PTB.

Obrady prowadzone dnia 12 kwietnia 2008 r. dotyczyły sprawozdania i wytycznych Głównej Komisji Rewizyjnej PTB, stanu finansowego Towarzystwa i zmian w trybie składania wniosków do Ministerstwa Nauki i Informatyzacji o dotacje finansowe, stanu przygotowań do 55 Zjazdu oraz informacji o przyjęciu 18 nowych członków w poczet Towarzystwa. Dokonano podsumowania

Tabela 1. Władze Oddziałów PTB w 2008 roku.

Oddział	Data wyboru władz	Przewodniczący	Wiceprzewodniczący	Sekretarz	Skarbnik
Białostocki	29.11.2007	dr Katarzyna Kolanko	dr hab. Iwona Ciereszko	dr Ewa Pirożnikow	dr Anna Matwiejuk
Bydgoski	31.05.2007	dr inż. Ewa Krasicka-Korczyńska	–	dr inż. Tomasz Stosik	dr inż. Anna K. Sawilska
Gdański	31.05.2007	dr hab. prof. UG Jacek Herbach	dr Martin Kukwa	dr Monika Badura	dr Krystyna Burkiewicz
Kielecki	31.05.2007	dr Renata Piwowarczyk	dr Janusz Łuszczyński	dr Anna Łubek	dr Joanna Ślusarczyk
Krakowski	24.05.2007	prof. dr hab. Konrad Wołowski	prof. dr hab. Ludwik Frey	dr Paweł Kapusta	dr hab. Krystyna Towpasz
Lubelski	17.05.2007	dr hab. Marek Kucharczyk	prof. dr hab. Elżbieta Weryszko-Chmielewska	dr Joanna Czarnecka	dr Aneta Sulborska
Łódzki	25.06.2007	prof. dr hab. Jan Siciński	prof. dr hab. Kazimierz Marciniak prof. dr hab. Krystyna Janas prof. dr hab. Krystyna Janas	mgr Maria Jolanta Serwik	dr Jacek Patkowski
Olsztyński	29.06.2007	prof. dr hab. Czesław Holdyński	–	dr Elżbieta Ejdys	dr Dariusz Kubiak
Poznański	23.05.2007	prof. dr hab. Elżbieta Zenkteler	prof. dr hab. Maria Wojterska	dr Sławomir Borek	mgr Łukasz Wojtyła
Skierniewicki	26.04.2007	dr Hanna Bryk	dr hab. Krystyna Górecka	dr Adam Marosz	dr Ludwika Kawa-Miszczak
Szczeciński	30.05.2007	dr hab. Agnieszka Popieła	dr Marcin Kubus	dr Zofia Sotek	dr Wojciech Kowalski (do 06.2008), dr Małgorzata Puc (od 07.2008)
Śląski	26.04.2007	dr hab. Adam Rostański	dr Zbigniew Wilczek	dr Katarzyna Bzdęga	dr Monika Jędrzejczyk-Korycińska
Toruński	14.03.2007	dr hab. Anna Goc	–	mgr Dariusz Kamiński	dr Lucjan Rutkowski
Warszawski	13.06.2007	prof. Jacek Zakrzewski	dr Piotr Sikorski	dr Małgorzata Sułkowska	dr Danuta Solecka
Wrocławski	31.05.2007	dr hab. prof. Romuald Kosina	dr hab. Ewa Fudali	dr Agnieszka Kreitschitz	lic. Adrian Popiel (od 13.12.2007)

Tabela 2. Władze Sekcji PTB w 2008 roku.

Sekcja	Data wyboru władz	Przewodniczącą	Wiceprzewodniczącą	Sekretarz
Aerobiologiczna	21.05.2005	prof. dr hab. Elżbieta Weryszko-Chmielewska	dr Idalia Kasprzyk	dr Krystyna Piotrowska
Briologiczna	27.04.2007	dr Anna Rusińska	dr hab. Ewa Fudali	mgr Mirosław Szczepański
Dendrologiczna	25.06.2008	dr Jacek Borowski	mgr inż. Piotr Banaszczak	dr Ewa Zaraś-Januskiewicz
Fizjologii i Biochemii Roślin	06.09.2007	prof. dr hab. Janusz Kępczyński	–	–
Fykologiczna	vacat od 3.09.2007			
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	30.05.2006	prof. dr hab. Jan Holeksa	prof. dr hab. Jacek Herbich dr Ewa Pirożnikow	dr Magdalena Żywiec
Historii Botaniki	22.05.2007	prof. dr hab. Ludwik Frey	prof. dr hab. Tomasz Majewski	dr Izabela Krzeptowska-Moszkowicz
Kultur Tkankowych Roślin	07.09.2006	prof. dr hab. Ewa Kępczyńska	dr hab. Barbara Thiem	dr Eleonora Gabryszewska
Lichenologiczna	05.09.2007	dr hab. Urszula Bielczyk	dr Maria Kossowska	dr Robert Kościelniak
Mikologiczna	06.09.2007	prof. dr hab. Maria Dynowska	prof. dr hab. Stefan Friedrich	dr hab. Janusz Łuszczynski
– przy Oddz. Łódzkim	20.01.2008	prof. dr hab. Maria Ławrynówic	dr Kazimierz Kopczyński	dr Dominika Ślusarczyk
– przy Oddz. Poznańskim		prof. dr hab. Anna Bujakiewicz	–	dr Tomasz Leski
– przy Oddz. Warszawskim		prof. dr hab. Joanna Marcinkowska	–	dr Krystyna Grzelak
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	06.09.2007	dr Maria Lankosz-Mróz	dr Narcyz Piórecki	mgr Elżbieta Melon
Paleobotaniczna	20.04.2007	dr hab. Dorota Nalepka	dr Barbara Słodkowska	dr Jadwiga Ziaja
Pteridologiczna	05.09.2007	dr Ewa Szczęśniak	–	prof. dr hab. Elżbieta Zenkteler
Struktury i Rozwoju Roślin	06.09.2007	prof. dr hab. Elżbieta Bednarska	dr hab. Janusz Kozdój	dr Joanna Leśniewska

działalności PTB w zakresie wydawania czasopism w roku 2007 i powołano Redakcję i Rady Redakcyjne *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, *Acta Agrobotanica*, *Acta Mycologica*, *Monographiae Botanicae*, *Rocznika Dendrologicznego* oraz *Wiadomości Botanicznych*. Z uwagi na rezygnację Redaktora Naczelnego Biuletynu Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów z piastowanego stanowiska, działalność tego czasopisma przedłużono do końca bieżącego roku.

Posiedzenie w dniu 18 października 2008 roku poświęcone było organizacji 55 Zjazdu

PTB. Ustalono ostatecznie, że Zjazd odbędzie się w dniach 6–12 września 2010 r. na terenie kampusu SGGW w Warszawie. Zatwierdzono skład Komitetu Organizacyjnego i motto Zjazdu: *Planta in vivo, in vitro et in silico*. Ponadto omawiano bieżące sprawy związane z sytuacją finansową Towarzystwa oraz wydawaniem i rejestracją sądową czasopism PTB. W poczet członków Towarzystwo przyjęło 20 nowych osób. Przewodniczący Oddziałów i Sekcji PTB przedstawili najważniejsze osiągnięcia w działalności statutowej swoich członków. Dyskutowano

również nad unowocześnieniem i modernizacją strony internetowej PTB oraz sposobami promowania aktywności młodych naukowców.

Dnia 18 stycznia 2008 roku odbyło się posiedzenie Redaktorów czasopism PTB. Obrady były poświęcone: finansowaniu czasopism i ich rejestracji w Ministerstwie Nauki i Informatyzacji oraz dyskusji nad zwiększeniem ich dostępności. Ostatecznie podjęto decyzję o udostępnieniu treści czasopism PTB on-line (od roku 2000) oraz podjęciu działań w kierunku wdrożenia elektronicznego systemu przyjmowania i recenzowania artykułów.

DANE OSOBOWE O TOWARZYSTWIE

Władze PTB, wybrane na Walnym Zgromadzeniu Delegatów w 2007 r., w roku bieżącym nie uległy zmianie (<http://ptb.ib-pan.krakow.pl/PTB/WLADZE.HTM>). Skład Zarządu Oddziałów i Sekcji przedstawiono w Tabelach 1–2. Towarzystwo Botaniczne na koniec roku sprawozdawczego liczyło 1244 członków, w tym 30 krajowych członków honorowych i 17 zagranicznych. Do PTB przyjęto 37 nowych członków, a ubyło (zmarło, skreślono z listy lub zrzekło się członkostwa) 29 osób (Tab. 3). Wykazy nowoprzyjętych członków przedstawiono w sprawozdaniach z posiedzeń Zarządu Głównego PTB.

BIBLIOTEKA PTB

Opracowany księgozbiór Biblioteki PTB składa się z 6735 woluminów wydawnictw zwartych (w tym 19 woluminów starodruków), 18023 odbitek i broszur oraz 22042 woluminy i 815 tytułów wydawnictw ciągłych. W 2008 roku nie zakupiono żadnych wydawnictw, gromadzenie zbiorów oparte było wyłącznie na wpływach z wymiany (głównie wymiany zagranicznej, w niewielkim stopniu z wymiany krajowej) i z darów. Wydawnictwa PTB przeznaczone na wymianę i wprowadzane do księgozbioru przekazał Bibliotece nieodpłatnie Zarząd Główny PTB.

W okresie sprawozdawczym opracowano 228 woluminów wydawnictw ciągłych (543 egz.) o wartości 36527,5 zł oraz 20 woluminów druków zwartych o wartości 1764 zł. Wycena

wpływów oparta jest na aktualnym średnim kursie walut obcych, publikowanym przez Narodowy Bank Polski. Do kontrahentów zagranicznych wysłano 809 egzemplarzy czasopism o wartości 20060 zł, natomiast do polskich bibliotek w ramach wymiany wysłano 51 egzemplarzy czasopism o wartości 1240 zł. W ramach egzemplarzy obowiązkowych przekazano 89 egzemplarzy czasopism o wartości 2680 zł. Razem rozesłano 949 egzemplarzy czasopism o wartości 23980 zł. Na zamówienie instytucji i pracowników naukowych sprzedano 405 egz. wydawnictw PTB o wartości 10059,75 zł oraz przygotowano 712 przesyłek listowych o wartości znaczków 9035,5 zł.

Na miejscu skorzystało z Biblioteki 112 pracowników naukowych i studentów (w tym 28 osób uzyskało jedynie informacje). W czytelni udostępniono 50 druków zwartych, 193 czasopisma i 3 odbitki. Poza Bibliotekę wypożyczono 9 druków zwartych i 31 tytułów czasopism. Wykonano kserokopie 121 artykułów z czasopism zagranicznych dla 16 instytucji naukowych i 12 osób.

Uaktualniono wykaz tytułów czasopism zagranicznych otrzymywanych przez Bibliotekę i notowanych przez Katalog Centralny Biblioteki Narodowej. Opracowano 21 nowych rekordów bibliograficznych tytułów czasopism i zasobów do katalogu elektronicznego w systemie bibliotecznym MAK, w formacie Marc 21. Uaktualniono katalog elektroniczny i katalog kartkowy czasopism. Oprawiono 3 tytuły czasopism: *Fragmenta Floristica et Geobotanica*, *Planta Polonica* i *Wiadomości Botaniczne*.

Biblioteka udostępnia zbiory czytelnikom dwa razy w tygodniu (wtorki i czwartki); tel: 022 5530532; e-mail: ptb-bibl@biol.uw.edu.pl

II. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Polskie Towarzystwo Botaniczne uczestniczy w rozwoju nauk botanicznych i upowszechnianiu wiedzy botanicznej na skalę ogólnopolską i międzynarodową. Organizowane sympozja, konferencje, sesje naukowe, wycieczki terenowe oraz regularnie wydawane czasopisma naukowe

umożliwiają podnoszenie poziomu naukowego członków Towarzystwa i służą wymianie myśli naukowej.

W roku sprawozdawczym Oddziały i Sekcje Towarzystwa wzięły udział w zorganizowaniu następujących konferencji, sympozjów i warsztatów naukowych (Tab. 3, 4):

1. VIII Międzynarodowa Konferencja pt. „Anthropization and Environment of Rural Settlements – Flora and vegetation in a changing landscape”, Katowice, 30.06–2.07.2008. Organizatorzy: Oddział Śląski PTB, Zakład Botaniki Systematycznej, Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego. Liczba uczestników – 62 (w tym 22 gości zagranicznych), liczba referatów – 18, liczba posterów – 49. Celem cyklicznie organizowanej konferencji było kontynuowanie istnienia forum współpracy pomiędzy badaczami zajmującymi się problemami synantropizacji flor i zbiorowisk roślinnych z krajów Europy. Wśród najważniejszych tematów diskutowanych na konferencji były zagadnienia związane z przemianami roślinności na terenach wiejskich i miejskich; wpływ gatunków obcych na florę oraz na zmiany w różnorodności biologicznej danego terenu zachodzące pod wpływem różnych form antropopresji; zagadnienia dynamiki populacji gatunków synantropijnych; stan zachowania gatunków chronionych i zagrożonych.

2. Zjazd członków Sekcji Dendrologicznej PTB pt. „Dendrologia w badaniach środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego – historia, stan obecny oraz wizja przyszłości”, Szklarska Poręba, 25–27.06.2008. Organizatorzy: Sekcja Dendrologiczna PTB, Nadleśnictwo Szklarska Poręba, Katedra Przyrodniczych Podstaw Leśnictwa Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Karkonoski Park Narodowy, Fundacja Zakłady Kórnickie, Instytut Dendrologii PAN w Kórniku. Liczba uczestników – 125, liczba referatów – 10, liczba posterów – 42. Celem Zjazdu była weryfikacja dotychczasowych badań środowiska przyrodniczego, jak również określenie zadań na przyszłość dla poszczególnych ośrodków naukowych. Istotnym elementem

konferencji była również wymiana wiedzy i doświadczeń między specjalistami z Polski i krajów ościennych (Czech, Litwy i Słowacji) z zakresu biologii drzew.

3. II Ogólnopolska Konferencja Pteridologiczna pt. „Zasoby paprotników w Polsce i możliwości ich ochrony”, Wrocław, 17–19.09.2008. Organizatorzy: Sekcja Pteridologiczna i Oddział Wrocławski PTB, Instytut Biologii Roślin Uniwersytetu Wrocławskiego. Liczba uczestników – 76; liczba referatów – 18, liczba posterów – 11. Celem konferencji było omówienie zagadnień dotyczących aktualnej wiedzy, biologii, zagrożeń i możliwości ochrony rzadkich okazów paproci na terenie Polski. Szczególną uwagę poświęcono gatunkom krytycznie zagrożonym i ich czynnej ochronie zgodnie z europejskimi konwencjami i strategią ochrony zagrożonych gatunków roślin: zachowaniu i kształtowaniu siedlisk, ochronie *in situ* i *ex situ*, hodowli zachowawczej i możliwości reintrodukcji oraz restytucji wymierających taksonów oraz bankom genów. Istotną częścią konferencji była dwudniowa sesja terenowa poświęcona gatunkom paprotników występującym w Polsce wyłącznie na Dolnym Śląsku, wysoko wyspecjalizowanym i przez to silnie zagrożonym, jednocześnie niezwykle trudnym do zabezpieczenia.

4. Sesja Naukowa Sekcji Paleobotanicznej PTB pt. „Fosylne i subfosylne szczątki roślin w rejonie Górnego Śląska”, Zabrze, 12.04.2008. Organizatorzy: Sekcja Paleobotaniczna PTB i Komitet Badań Czwartorzędu PAN. Liczba uczestników – 50, liczba referatów – 16. Celem konferencji było pogłębienie wiedzy paleobotaników w zakresie pełnego okresu dziejów Ziemi, poprzez zwiedzanie naturalnych miejsc depozycji i ekspozycji szczątków roślinnych (np. w kopalniach, odkrywkach, muzeach) oraz integracja środowiska paleobotaników polskich, bez względu na okres geologiczny, jakim się zajmują.

5. X Dni Alergii Pyłkowej w Krakowie, Kraków, 30–31.05.2008. Współorganizator – Sekcja Aerobiologiczna PTB. Liczba uczestników – 80, liczba referatów – 21. Program konferencji obejmował prezentacje wyników badań oraz referaty plenarne. Tematyka:

Tabela 3. Dane liczbowe Oddziałów PTB w 2008 roku.

Oddział	Liczba członków							Posiedzenia /liczba/			* Konferencje /liczba/			
	ogólna	honorowych		emerytowanych	przyjętych w 2008	wystąpiło / zmarło	wspierających	posiedzeń	referatów	uczestników	spotkań	referatów	posterów	uczestników
		krajowych	zagranicznych											
Białostocki	20	b.d.	0	b.d.	1	0	–	5	2	62	2	10	0	60
Bydgoski	25	b.d.	0	1	2	1	–	5	5	52	0	0	0	0
Gdański	58	1	0	4	0	15	–	4	4	94	0	0	0	0
Kielecki	28	b.d.	0	2	1	0	–	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Krakowski	155	4	3	36	3	1	–	22	22	604	0	0	0	0
Lubelski	86	1	0	10	0	2	–	11	11	287	1	14	0	50
Łódzki	105	2	2	7	1	0	3	2	2	39	0	0	0	0
Olsztyński	44	1	0	6	2	1	–	5	5	153	2	837	800	837
Poznański	185	3	0	b.d.	5	1	–	9	9	154	0	0	0	0
Skierwiński	36	2	0	6	0	2	1	7	6	114	0	0	0	0
Szczeciński	50	1	0	5	0	0	1	5	6	84	2	b.d.	b.d.	45
Śląski	72	1	1	b.d.	5	1	–	9	6	116	1	18	49	62
Toruński	47	2	0	10	0	0	–	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Warszawski	235	6	0	b.d.	1	4	3	8	7	205	0	0	0	0
Wrocławski	98	1	1	21	16	1	–	7	7	190	4	34	16	262
RAZEM	1244	30	17	108	37	29	8	99	92	2154	12	913	865	1316

* – konferencje, zjazdy, ogólnopolskie lub międzynarodowe spotkania zorganizowane przez członków Oddziałów PTB.

Tabela 4. Dane liczbowe Sekcji PTB w 2008 roku.

Sekcja	Liczba członków	Spotkania sekcyjne, w tym zjazdy, konferencje, warsztaty zorganizowane przez Sekcje PTB /liczba/			
		spotkań	uczestników	referatów	posterów
Agrobiologiczna	22	3	80	23	–
Briologiczna	27	1	24	4	4
Briologiczna przy Oddziale Poznańskim		126	7	0	
Dendrologiczna	115	1	125	10	42
Fizjologii i Biochemii Roślin	267	1	b.d.	15	b.d.
Fykologiczna	87	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	440	1	67	4	-
Historii Botaniki	37	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Kultur Tkankowych Roślin	40	2	b.d.	b.d.	b.d.
Lichenologiczna	55	2	27	11	6
Mikologiczna	68				
Mikologiczna przy Oddziale Poznańskim	19	10	39	10	0
Ogrodów Botanicznych i Arboretów	65	1	50	0	0
Paleobotaniczna	50	1	50	16	0
Pteridologiczna	28	1	76	18	11
Struktury i Rozwoju Roślin	87	9	225	14	24
RAZEM	1388	34	789	132	87

monitoring powietrza pod względem pyłków roślin i zarodników grzybów, zawartość plech porostów w powietrzu oraz pyłku roślin w miodach; omówienie wyników badań epidemiologicznych dotyczących częstości występowania chorób alergicznych w Polsce.

6. XXIII Zjazd Lichenologów w Polsce pt. „Ostoje porostów w Polsce”, Karpacz, 16–21.09.2008. Organizatorzy: Oddział Wrocławski PTB, Instytut Biologii Roślin, Zakład Bioróżnorodności i Ochrony Szaty Roślinnej Uniwersytetu Wrocławskiego. Liczba uczestników – 30, liczba referatów – 12, liczba posterów – 5. Celem spotkania była analiza stanu rozmieszczenia ostoi rzadkich porostów na terenie Polski, ich zagrożenia oraz perspektyw ochrony.

7. X wyprawa przyrodniczo-krajoznawcza Sekcji Ogrodów Botanicznych i Arboretów PTB na Korsykę pt. „Przyroda Korsyki i ogrody botaniczne wybrzeża Morza Liguryjskiego”, Korsyka, 20.04–4.05.2008. Organizator: Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów PTB. Liczba uczestników – 50.

8. Warsztaty Sekcji Briologicznej PTB pt. „Zróżnicowanie brioflory borów i torfowisk Puszczy Noteckiej”, Mierzyn, 1–4.05.2008. Organizatorzy: Sekcja Briologiczna PTB, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Nadleśnictwo Międzychód. Liczba uczestników – 26.

9. Ogólnopolskie seminarium Sekcji Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej pt. „Antropogeniczne przemiany szaty roślinnej – kierunki i perspektywy badań”, Wrocław, 09.05.2008. Organizatorzy: Oddział Wrocławski PTB, Instytut Biologii Roślin Uniwersytetu Wrocławskiego. Liczba uczestników – 67, liczba referatów – 4. Celem spotkania była dyskusja poświęcona problemom przemian antropogenicznych szaty roślinnej.

10. 37 Białowieskie Seminarium Geobotaniczne pt. „Wykorzystanie dawnych zdjęć fitosocjologicznych i innych opisów roślinności w badaniach nad jej przemianami”, Białowieża, 18–20.11.2008. Współorganizator – Oddział Białostocki PTB. Liczba uczestników – 60, liczba referatów – 10.

11. Ogólnopolskie seminarium pt. „Biologia i ekologia populacji roślin: skąd przychodzimy – dokąd zmierzamy?” Zwierzyniec, 23–26.06.08. Współorganizator – Oddział Lubelski PTB. Liczba uczestników – około 50, liczba referatów – 4 referaty wiodące i 10 referatów zgłoszonych przez uczestników. Program seminarium obejmował m.in. całodzienną sesję terenową na Roztoczu.

12. Mikrokonferencja PTBER pt. „Ewolucja Komórki Roślinnej”, Wrocław, 30.09.2008. Organizatorzy: Oddział Wrocławski PTB, Instytut Biologii Roślin Uniwersytetu Wrocławskiego. Liczba uczestników – 80, liczba referatów – 6. Celem spotkania było podsumowanie stanu wiedzy dotyczącej zagadnień ewolucji komórki pod względem jej budowy i funkcjonowania na poziomie tkankowym i organizmalnym.

13. Konferencja pt. „Kultury *in vitro* w fizjologii roślin”, Kraków, 4–5.12.2008. Organizatorzy: Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin PTB oraz Zakład Fizjologii Roślin Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. Liczba referatów – 15.

14. Kongres Biochemii i Biologii Komórki, Olsztyn, 7–11.09.2008. Współorganizator – Oddział Olsztyński PTB. Liczba uczestników – 750, liczba referatów – 117, liczba posterów – 800.

15. 9th ISSS Conference on Seed Biology, Olsztyn, 6–11.07.2008. Współorganizator – Oddział Olsztyński PTB. Liczba referatów – 87.

16. Międzynarodowe warsztaty botaniczne pt. „Dolina Dolnej Odry”, Zatoń, Bielinek, 8–9.05.2008. Organizatorzy: Oddział Szczeciński PTB i Uniwersytet w Greifswald w Niemczech. Liczba uczestników – 25. Cel spotkania – poznanie szaty roślinnej krawędzi Doliny Dolnej Odry.

17. XXVIII Conference on Embryology Plants, Animals, Humans, Wisła, 14–17.05.2008. Współorganizator: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB. Liczba referatów członków Sekcji: 9 (w tym 3 referaty plenarne), liczba posterów członków Sekcji: 11.

18. Kongres Biochemii i Biologii Komórki, Olsztyn, 7–11.09.2008. Współorganizator: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB. Liczba referatów członków Sekcji: 1, liczba posterów członków Sekcji: 13.

19. Seminarium „Rewolucja kwantowa” w technikach fluorescencyjnych, Toruń, 20.02.2008. Współorganizatorzy: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB, UMK Toruń. Cel – zapoznanie uczestników ze stosowanymi w badaniach biologicznych technikami fluorescencyjnymi tj. z użyciem klasycznych fluorochromów oraz tzw. kropek kwantowych. Liczba uczestników: 108.

20. Warsztaty naukowe NuPAGE – elektroforeza białek bez artefaktów oraz „Rewolucja kwantowa” w technologii Western Blotting, Toruń, 11–12.06.2008. Współorganizatorzy: Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB, UMK Toruń. Cel: praktyczne zapoznanie uczestników z najnowszymi technikami Western Blottingu oraz immunocytochemii. Liczba uczestników – 56.

21. Sesja Pharmaceutical plant biotechnology w ramach kongresu: Eurobiotech 2008 – Central European Congress of Life Sciences, Kraków, 17–19.10.2008. Współorganizator: Sekcja Kultur Tkankowych Roślin PTB.

22. XXXVIII Spotkanie European Society for New Methods in Agricultural Research, Kraków, 27–31.08.2008. Współorganizator: Sekcja Kultur Tkankowych Roślin PTB, Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin PTB. Cel: prezentacja Wydziału Ogrodniczego Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie dla *Working Group 4 – Plant genetics, breeding and physiology* – zapoznanie członków grupy roboczej z pracą jednostek Wydziału stosujących metody kultur *in vitro* i metody molekularne.

23. Warsztaty terenowe pt. „Zasoby mikologiczne Drawskiego Parku Krajobrazowego” (w ramach cyklu pt. „Spotkania Parkowe”), Drawski Park Krajobrazowy, 12.09.2008. Organizatorzy: Szczeciński Oddział PTB, Ośrodek Edukacji Ekologicznej Pojezierza Drawskiego i Ińskiego w Złocięcu. Liczba uczestników – 20.

24. Warsztaty terenowe pt. „Grzyby Puszczy Noteckiej”, 28.08.2008. Organizatorzy: Sekcja Mikologiczna przy Oddziale Łódzkim PTB, Urząd Miasta i Gminy Skwierzyna. Liczba uczestników – 25.

Konferencje i sympozja umożliwiają wymianę poglądów, wiedzy i doświadczenia

w oparciu o badania własne i najnowsze problemy naukowe. Pozwalają na śledzenie postępu w różnych dziedzinach nauk, które skupia Polskie Towarzystwo Botaniczne. Szczególną okazją do wymiany poglądów naukowych w dziedzinie synantropizacji szaty roślinnej była VIII Międzynarodowa Konferencja pt. „Anthropization and Environment of Rural Settlements – Flora and vegetation in a changing landscape” w Katowicach. Obradowano w 5 sesjach tematycznych: „Chosen aspects of synanthropisation”, „Survey on synanthropic flora and vegetation”, „The alien species in floras”, „Anthropogenic changes in rural landscape”, „Urban habitats and its flora and vegetation”. W ramach Konferencji odbyła się terenowa sesja naukowa, obejmująca problematykę antropogenicznych zmian w szacie roślinnej wybranych terenów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej.

Spotkania sekcyjne, warsztaty i seminaria terenowe służą rozwijaniu poglądów, zaszczepianiu pasji naukowych, pogłębianiu wiedzy studentów i młodych naukowców. Prowadzone są przez wybitnej klasy specjalistów przekazujących aktualną wiedzę w połączeniu z jej praktycznym wykorzystaniem. Przykładem takich naukowo-edukacyjnych spotkań są terenowe seminaria i warsztaty organizowane cyklicznie przez członków Sekcji Ogrodów Botanicznych i Arboretów, Sekcji Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej oraz Sekcji Briologicznej, Pteridologicznej i Dendrologicznej. Ogólnopolski Zjazd członków Sekcji Dendrologicznej PTB odbył się w Szklarskiej Porębie, a jego tematem była „Dendrologia w badaniach środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego – historia, stan obecny oraz wizja przyszłości”. W programie Zjazdu znalazły się: sesja plenarna z 2 wykładami, sesja referatowa z 8 wystąpieniami, sesja posterowa, zebranie sprawozdawczo-wyborcze Sekcji oraz sesja terenowa w Arboretum Instytutu Botaniki Czeskiej Akademii Nauk w Průhonicach oraz Ogrodu Dendrologicznego Instytutu Roślin Ozdobnych. Obrady były poświęcone m.in. pamięci wybitnego polskiego dendrologa prof. dr hab. Władysława Bugały, zmarłego 16 czerwca 2008 r.

W roku 2008 podczas 99 lokalnych spotkań zorganizowanych przez Oddziały PTB wygłoszono 92 referaty. W spotkaniach w sumie wzięły udział 2154 osoby. Uczestnikami spotkań byli nie tylko naukowcy i członkowie PTB, ale również miłośnicy przyrody, uczniowie, nauczyciele, studenci i sympatycy Towarzystwa. Tematyka spotkań była bardzo różnorodna i zależała od specjalizacji i przynależności sekcyjnej członków, poszczególnych Oddziałów PTB.

Poniżej podano tematy poruszane na posiedzeniach poszczególnych Oddziałów:

Oddział Białostocki:

- 04.07.2008 – Rzeźba i gleby Puszczy Knyszyńskiej i okolic na zdjęciach ze skaningu laserowego oraz w krajobrazie – seminarium terenowe współorganizowane z Białostockim Oddziałem Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego. Uczestnicy seminarium zapoznali się z zasadą działania i efektami skaningu laserowego powierzchni terenu przy pomocy urządzenia LIDAR, a także możliwościami wykorzystania go w leśnictwie. Wysłuchali referatów na temat geomorfologii i genezy Puszczy Knyszyńskiej, przeobrażeń środowiska przyrodniczego rezerwatu „Gorbacz”, jak również technologii wydobywania torfu i rekultywacji wyrobisk potorfowych na przykładzie kopalni torfu IMSZAR,
- 25.11.2008 – Aktualne tendencje w rozwoju produkcji i spożycia żywności w Polsce, liczba uczestników – 27,
- 18.12.2008 – Po co roślinom zęb?, liczba uczestników – 35.

Oddział Bydgoski:

- 17.01.2008 – Zróżnicowanie genetyczne drzew, liczba uczestników – 15,
- 17.03.2008 – Roślinność kserotermiczna regionu Kujawsko-Pomorskiego, liczba uczestników – 7,
- 03.06.2008 – Sesja terenowa pt. „Łąki trzęślicowe” (Dolina Noteci), liczba uczestników – 7,
- 16.10.2008 – Pakiety przyrodnicze Pro-

gramów Rolnośrodowiskowych, liczba uczestników – 12,

11.12.2008 – Aktualne tendencje w rozwoju produkcji i spożycia żywności w Polsce, liczba uczestników – 11.

Oddział Gdański:

- 24.01.2008 – Fitogeograficzna rola Wisły, liczba uczestników – 20,
- 08.05.2008 – Choroby i zaburzenia psychiczne w ziołolecznictwie afrykańskim, liczba uczestników – 21,
- 23.10.2008 – Boliwia i Peru – kraje kontrastu, liczba uczestników – 30,
- 04.12.2008 – Sukuba – miasto stworzone dla nauki, liczba uczestników – 23.

Oddział Krakowski:

- 10.01.2008 – Mszaki w życiu człowieka – czy i jak umiemy je wykorzystywać?
- 17.01.2008 – Bogowie, bóstwa, demony starożytności w nazwach współczesnych leków,
- 24.01.2008 – Ryjkowce i rośliny – historia pewnego uzależnienia,
- 28.02.2008 – Flora naczyniowa borów dolnośląskich,
- 06.03.2008 – Ochrona przyrody w Australii,
- 13.03.2008 – Oszukiwanie, nagradzanie i ekonomia – czyli o wybranych aspektach zapyłania u roślin,
- 03.04.2008 – Ile jest gatunków *Euphrasia* w Polsce?
- 10.04.2008 – Lecznicze i toksyczne właściwości grzybów,
- 17.04.2008 – Apostołowie Linneusza,
- 08.05.2008 – Moje wędrowanie po Alpach,
- 15.05.2008 – Dwa metry nad ziemią. Mikozyza przygodnych epifitów,
- 29.05.2008 – Odporność chwastów na herbicydy,
- 05.06.2008 – Symbiozy porostowe – różnorodność związków między grzybami a fotobiontami,
- 12.06.2008 – Wizyta w Ogrodzie Botanicznym UJ,

09.10.2008 – Adaptacje *Arabidopsis halleri* (Brassicaceae) do wysokich stężeń metali ciężkich w glebie – badania genetyczne i fenotypowe populacji z Polski południowej,

16.10.2008 – O zmienności zbiorowisk glonów w stawie Ogrodu Botanicznego UJ,

23.10.2008 – Złożenie kwiatów na grobach botaników na Cmentarzu Rakowickim,

06.11.2008 – Metoda klasyczna i analizy totalnego DNA w badaniu różnorodności bakterii i grzybów biofilmu naskalnego,

13.11.2008 – Szafranologia,

27.11.2008 – Rośliny w heraldyce,

04.12.2008 – Ogródki Królowej Bony na Wawelu,

11.12.2008 – Roślinność gleb galmanowych i jej znaczenie dla zachowania różnorodności biotycznej i krajobrazowej terenów pogórnicznych.

Oddział Lubelski:

17.01.2008 – Bornholm i Rugia okiem botanika, liczba uczestników – 29,

28.02.2008 – Reakcje roślin bobiku w warunkach stresu ołowiowego modyfikowanego selenem, liczba uczestników – 5,

06.03.2008 – Zachodnia Portugalia oczami przyrodnika, liczba uczestników – 78,

13.03.2008 – Konfiguracja cytoszkieletu w woreczkach zalążkowych wybranych gatunków amfi- i apomiktycznych, liczba uczestników – 84,

24.04.2008 – Flora glonów strumienia Świerszcz i jego dorzecza w Roztoczańskim Parku Narodowym, liczba uczestników – 17,

15.05.2008 – Bogactwo flory naczyniowej rowów melioracyjnych w Poleskim Parku Narodowym, liczba uczestników – 11,

18.11.2008 – Kwitnienie, nektarowanie i pylenie ozdobnych przedstawicieli rodzaju *Allium*, liczba uczestników – 8,

25.11.2008 – Ogrody botaniczne w Kijowie, liczba uczestników – 14,

02.12.2008 – Flora pożytkowa pszczoły miodnej na podstawie obrazu pyłkowego produktów pszczelich, liczba uczestników – 8,

03.12.2008 – Struktury wydzielnicze pędu kilku gatunków *Hypericum*, liczba uczestników – 33,

18.12.2008 – Ziemia i życie – co decyduje o bioróżnorodności?

Oddział Łódzki:

28.01.2008 – Analiza ekspresji genów podczas interakcji *Cucumis melo* L. z *Fusarium oxysporum* sp. *melonis*. Wspomnienia ze stażu naukowego w Weronie, liczba uczestników – 24.

Oddział Olsztyński:

28.02.2008 – Roślinność i grzyby Ameryki Środkowej – relacja z wyprawy Panama-Kostaryka, liczba uczestników – 30,

27.03.2008 – Konsekwencje strategii grzybów mikoryzowych i współżyjących z nimi roślin, liczba uczestników – 38,

29.05.2008 – Krajobraz alejowy na Warmii i Mazurach, liczba uczestników – 29,

19.06.2008 – Jarząb brekinia *Sorbus torminalis* (L.) Crantz (Rosaceae) w Polsce – występowanie, problemy ochrony i perspektywy na przyszłość, liczba uczestników – 12,

2.12.2008 – Sinice – fotosyntetyzujące bakterie czy bezjądrowe rośliny? Współczesne zasady systematyki sinic, liczba uczestników – 44.

Oddział Poznański:

09.01.2008 – Bornholm wzorcowe centrum edukacji przyrodniczej, liczba uczestników – 23,

19.03.2008 – Rola proteaz mitochondrialnych w rozwoju roślin, liczba uczestników – 35,

16.04.2008 – Wierzyby też korodują – problem porażenia wierzb przez rdze z rodzaju *Melampsora*, liczba uczestników – 26,

07.05.2008 – Rośliny górskie w Ogrodach Botanicznych, liczba uczestników – 21,

04.06.2008 – Apomiksja – aktualna problematyka badań w zakresie embriologii

i genetyki molekularnej, liczba uczestników – 23,
 15.10.2008 – Chimery roślin użytkowych w badaniach podstawowych i w praktyce,
 21.10.2008 – BGBM – a great place for botany,
 12.11.2008 – Nowe kierunki w badaniach roślin mięsożernych,
 13.12.2008 – Bakterie jako czynniki biologicznej ochrony roślin przed chorobami.

Oddział Skierniewicki:

12.02.2008 – Głożyna (*Zizyphus jujuba*) – roślina lecznicza (Okienko botaniczne), Pożyteczny i piękny świat grzybów, liczba uczestników – 25,
 13.05.2008 – Chimery roślin użytkowych w badaniach i praktyce, liczba uczestników – 29,
 29.09.2008 – zebranie Zarządu Oddziału Skierniewickiego PTB,
 28.10.2008 – relacja z IV Konferencji Naukowo-Technicznej pt. Zieleń Miejska – Naturalne Bogactwo Miasta (Toruń, 9–11.10.2008) oraz referat pt. Lasy, drzewa i krajobrazy Chin Środkowych, liczba uczestników – 23,
 04.11.2008 – Hodowla roślin ogrodniczych – „Twelfth Eucarpia Symposium on Fruit Breeding and Genetics”, Zaragoza, 16–20 September 2007, liczba uczestników – 10,
 18.11.2008 – Prof. Szczepan Aleksander Pieniążek we wspomnieniach prof. Augustyna Miki, liczba uczestników – 13,
 09.12.2008 – Produkcja roślin ozdobnych w Chinach i w prowincji Fujian; Ogrody chińskie – ponadczasowa tradycja, liczba uczestników – 14.

Oddział Szczeciński:

28.02.2008 – Formy edukacji ekologicznej, liczba uczestników – 11,
 13.03.2008 – Rodzaj *Elatine* L. na świecie – wspomnienia z pobytu w Kew Herbarium, liczba uczestników – 21,
 10.04.2008 – Źródłiskowe solniska z so-

lirodem w Dorzeczu Parsęty: zagrożenia i perspektywy ochrony, liczba uczestników – 18,
 16.10.2008 – Przejawy zniszczeń założeń ogrodowych i parkowych w województwie zachodniopomorskim oraz możliwości działań konserwatorskich; Aleje przydrożne jako charakterystyczny element krajobrazu Pomorza Zachodniego; liczba uczestników – 18,
 18.12.2008 – Magia roślin w symbolice Świąt Bożego Narodzenia, liczba uczestników – 16.

Oddział Śląski:

21.02.2008 – Zaburzenia embriologiczne u *Armeria maritima* s.l., *Cardaminopsis arenosa* i *Medicago lupulina* na terenach przemysłowych, liczba uczestników – 20,
 13.03.2008 – Dar Boga czy zemsta Szatana? – Rośliny psychoaktywne, halucynogenne i narkotyczne, liczba uczestników – 45,
 17.04.2008 – Funkcjonowanie pułapek u roślin mięsożernych, liczba uczestników – 23,
 19.04.2008 – Sesja terenowa pt. Wiosna na Czantorii w Beskidzie Śląskim, liczba uczestników – 15,
 02.10.2008 – organizacyjne zebranie Zarządu w roku akademickim 2008/2009,
 16.10.2008 – Procesy mikroewolucyjne roślin w warunkach skażonego środowiska na przykładzie *Viola tricolor* L. (sekcja *Melanium* Ging., *Violaceae*), liczba uczestników – 21,
 18.10.2008 – Sesja terenowa pt. Jesień w Beskidach w zespole przyrodniczo-krajoobrazowym Cygański Las w Beskidzie Śląskim,
 20.11.2008 – Procesy erozyjne w lasach górskich powodowane zastosowaniem ciężkiego sprzętu do eksploatacji lasu – na przykładzie pasma Babiej Góry, liczba uczestników – 9,
 18.12.2008 – Analityczna mikroskopia elektronowa w obrazowaniu materii – stan obecny i perspektywy.

Oddział Warszawski:

- 24.01.2008 – Kserotermy Doliny Bugu, liczba uczestników – 28,
 06.03.2008 – Możliwości renaturalizacji lasów na gruntach polnych, liczba uczestników – 35,
 10.04.2008 – Kurhany jako refugia flory stepowej w krajobrazie rolniczym południowej Ukrainy, liczba uczestników – 36,
 29.05.2008 – Zastosowanie roślin transgenicznych w leśnictwie, liczba uczestników – 31,
 21–22.06.2008 – sesja terenowa pt. Walory przyrodnicze i kulturowe Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu, liczba uczestników – 23,
 23.10.2008 – Aktualne problemy występowania borówki czernicy w Polsce, liczba uczestników – 9,
 20.11.2008 – Tensorowe aspekty wzrostu roślin, liczba uczestników – 17,
 11.12.2008 – Kwitnące pustynie Kalifornii, liczba uczestników – 26.

Oddział Wrocławski:

- 21.03.2008 – Tajemnice koloru roślin – od białej róży do czarnej oliwki, liczba uczestników – 45,
 26.03.2008 – Wpływ gospodarki leśnej na strukturę zbiorowisk borowych, liczba uczestników – 20,
 16.04.2008 – Przyroda Parku Narodowego Mulu (Borneo), liczba uczestników – 28,
 14.05.2008 – Rzeczywistość wirtualna w Aotearoa – krainie Długiej Białej Chmury, liczba uczestników – 39,
 11.06.2008 – Przyroda Gór Izerskich, liczba uczestników – 20,
 26.11.2008 – Tybet – przyroda i ludzie. Wrażenia z podróży na Dach Świata, liczba uczestników – 25,
 03.12.2008 – Jizerskie Hory – środowisko przyrodnicze, liczba uczestników – 13,
 25.10.2008 – sesja terenowa Masyw Ślęży – obiekt o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych, liczba uczestników – 5.

Członkowie sekcji PTB byli organizatorami następujących spotkań:

SEKCJA AGROBIOLOGICZNA:

Dwa posiedzenia poświęcone współpracy pomiędzy ośrodkami naukowymi w Polsce i międzynarodowej organizacji European Aeroallergen Network (z siedzibą w Wiedniu):

31.05.2008 – w Krakowie,

23.06.2008 – w Lublinie.

Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin:

16.02.2008 – Zależności fazowe w cyklu komórkowym u roślin, Cytoskielet tubulinowy podczas mikrosporogenezy i rozwoju komórki generatywnej, Prawidłowa organizacja i dynamika cytoskieletu aktynowego determinuje efektywne zakończenie spermatogenezy u zwierząt oraz transport pozbawionych zdolności ruchu komórek plemnikowych u roślin wyższych, Konfiguracja cytoskieletu w woreczkach zalążkowych wybranych gatunków roślin amfi- i apomiktycznych. Liczba uczestników – 37.

Sekcja Mikologiczna:

20–22.09.2008 – XVI Ogólnopolska Wystawa Grzybów w Białowieży w ramach współpracy z Ośrodkiem Edukacji Przyrodniczej Białowieskiego Parku Narodowego zorganizowana przez członków Sekcji z Poznania, Warszawy, Łodzi i Krakowa. Liczba zwiedzających – ponad 1000 osób,
 28.02.2008 – Roślinność i grzyby Ameryki Środkowej – relacja z wyprawy Panama-Kostaryka (spotkanie w Olsztynie),
 27.03.2008 – Konsekwencje strategii grzybów mikoryzowych i współżyjących z nimi roślin (spotkanie w Olsztynie).

Sekcja Mikologiczna przy Oddziale Łódzkim:

22.02.2008 – Seminarium „Terenowe metody badań mikologicznych”,
 05.05.2008 – „O znaczeniu badań mikologicznych w Polsce” w powiązaniu z prezentacją checklist Basidiomycetes autorstwa prof. W. Wojewody,
 14–24.09.2008 – Wycieczka dla mikologów

belgijskich z Brukseli: Bagna Biebrzańskie-Puszcza Białowieska-Bełchatowski Okręg Przemysłowy. Liczba uczestników – 8 osób,

18–29.09.2008 – Mikologiczny obóz studencki w Skwierzynie (woj. lubuskie) w ramach współpracy z Sekcją Mikologiczną Studenckiego Koła Naukowego Biologów Uniwersytetu Łódzkiego. Liczba uczestników – 10 (w tym 3 członków Sekcji Mikologicznej PTB),

04.11.2008 – Seminarium mikologiczne „Las i jego tajemnice” połączone z wystawą i konkursem fotograficznym (zajęcia całodzienne) dla uczniów Szkoły Podstawowej nr 162 w Łodzi. Liczba uczestników – ponad 100 osób,

Wrzesień – październik 2008 – seria jesiennych spotkań weekendowych połączonych z wyjściem do lasu, zbieraniem i omawianiem zebranych grzybów. Liczba uczestników – 10–20 osób.

Sekcja Mikologiczna przy Oddziale Poznańskim:

16.01.2008 – Chronione i zagrożone gatunki grzybów wielkoowocnikowych w Parku Krajobrazowym im. Gen. D. Chłapowskiego,

27.02.2008 – Cechy morfologiczne, skład chemiczny i wartości lecznicze bocznika ostrogowatego (*Pleurotus ostreatus*) w zależności od podłoża,

12.03.2008 – Relacja między trawami a grzybami endofitycznymi: nowe fakty i hipotezy,

16.04.2008 – Badania nad śluzowcami (Myxomycota) – problemy i perspektywy,

07.05.2008 – Stan wiedzy o grzybach zoosporowych.

Sekcja Mikologiczna przy Oddziale Warszawskim:

17.01.2008 – Wykorzystanie metody klasycznej i molekularnej do określania zbiorowisk grzybów, Życie i działalność naukowa prof. dr hab. Aliny Skirgiełło, Wspomnienie o działalności i osiągnięciach pani prof. dr Aliny Skirgiełło. Komunikaty o tematyce

Zjazdu Polskiego Botanicznego w Szczecinie we wrześniu 2007 oraz dyskusja na temat możliwości działania Sekcji,

28.05.2008 – Związki mikoryzowe modrzewia europejskiego, Grzyby chitynofilne występujące w jeziorach augustowskich,

06.11.2008 – sesja terenowa Instytutu Badań Leśnictwa, Sękocin koło Warszawy.

III. WSPÓLPRACA NAUKOWA Z TOWARZYSTWAMI I ORGANIZACJAMI NA TERENIE KRAJU

Członkowie Oddziałów i Sekcji Towarzystwa prowadzą stałą lub okresową współpracę z wieloma organizacjami oraz towarzystwami na terenie kraju. Współpracują z placówkami naukowymi, zarządami obszarów chronionych, z władzami lokalnymi i ogólnopolskimi, z fundacjami, kołami naukowymi i klubami, kształtując świadomość w zakresie ochrony środowiska oraz wspierając edukację młodzieży i ich nauczycieli. Wielu członków PTB wchodzi w skład zespołów i komisji, np. Komitetu Badań Naukowych Botaniki PAN, Ochrony Przyrody PAN, Badań Polarnych PAN, Fizjologii, Genetyki i Olimpiady Biologicznej itp., pełniąc funkcję recenzentów oraz przewodniczących. W organizacjach rządowych i pozarządowych zajmują ważne stanowiska, wchodząc w skład zarządów i rad. Jako biegli biorą udział w wydawaniu różnych ekspertyz i opinii. Współpracując z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody, prowadzą konsultacje, inwentaryzacje przyrodnicze i plany ochrony.

Współpraca PTB z licznymi towarzystwami i placówkami działającymi na terenie kraju wykracza poza środowisko polskich botaników, mikologów i lichenologów. Poniższy wykaz dotyczy instytucji, z którymi współpracują członkowie Oddziałów i Sekcji Towarzystwa. Pominięto w nim placówki naukowe (uczelnie, instytuty i zakłady), których działalność statutowa obejmuje botanikę, mikologię i lichenologię.

1. Agencja Artystyczna Art Media w Gdyni – Sekcja Mikologiczna
2. Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej,

Instytut Chemii Przemysłowej w Warszawie – Oddział Skierniewicki

3. Bolimowski Park Krajobrazowy – Oddział Skierniewicki

4. Bydgoskie Towarzystwo Naukowe – Oddział Bydgoski

5. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach – Oddział Śląski, Sekcja Pteridologiczna

6. Częstochowskie Towarzystwo Naukowe – Oddział Łódzki

7. Europejskie Stowarzyszenie Roślin Strączkowych – Oddział Olsztyński

8. Federacja Europejskich Towarzystw Biologii Roślin (FESPB) – Oddziały: Białostocki, Olsztyński

9. Federacja Europejskich Towarzystw Fizjologii Roślin – Oddział Krakowski

10. Gdańskie Towarzystwo Naukowe – Oddział Gdański

11. Instytut Archeologii i Etnologii PAN Oddział Wrocław – Oddział Wrocławski

12. Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego – Oddział Wrocławski

13. Instytut Ekologii Terenów Uprzemysłowionych w Katowicach – Oddział Śląski

14. Iński Park Krajobrazowy – Oddział Szczeciński

15. Karkonoski Park Narodowy – Sekcja Pteridologiczna

16. Komitet Badań Czwartorzędu PAN – Oddział Białostocki

17. Lasy Państwowe (regionalne dyrekcje na terenie Wielkopolski) – Oddziały: Lubelski, Poznański, Szczeciński, Sekcja Pteridologiczna

18. Liga Ochrony Przyrody – Oddziały: Lubelski, Szczeciński, Skierniewicki, Łódzki

19. Lubelskie Koło Pszczelarzy – Oddział Lubelski

20. Lubelskie Towarzystwo Naukowe – Oddział Lubelski

21. Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne – Oddział Lubelski

22. Łódzkie Stowarzyszenie „Film – Przyroda – Kultura” – Oddział Łódzki

23. Łódzkie Towarzystwo Naukowe – Oddział Łódzki

24. Miejski Szpital Zespolony w Olsztynie – Sekcja Mikologiczna, Oddział Olsztyński

25. Muzeum Mineralogiczne Uniwersytetu Wrocławskiego – Oddział Wrocławski

26. Muzeum w Częstochowie – Oddział Łódzki

27. Naukowe Koło Mikrobiologów przy Wydziale Biologii UWM w Olsztynie – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna

28. Olsztyński Ośrodek Onkologiczny – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna

29. Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk – Sekcja Lichenologiczna

30. Ośrodek Badania Alergenów Środowiskowych w Warszawie – Oddział Lubelski

31. Ośrodek Dokumentacji Fizjograficznej PAN – Sekcja Lichenologiczna

32. Państwowy Instytut Geologiczny – Oddział Wrocławski

33. Park Narodowy „Bory Tucholskie” – Oddziały: Łódzki, Poznański, Toruński

34. Poleski Park Narodowy – Oddział Lubelski

35. Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu – Oddziały: Białostocki, Lubelski

36. Polski Klub Ekologiczny – Sekcja Dendrologiczna

37. Polski Związek Działkowców – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna

38. Polskie Towarzystwo Agronomiczne – Oddział Bydgoski

39. Polskie Towarzystwo Alergologiczne – Sekcja Aerobiologiczna

40. Polskie Towarzystwo Biochemiczne – Oddziały: Białostocki, Olsztyński

41. Polskie Towarzystwo Biologii Eksperymentalnej Roślin – Oddziały: Białostocki, Lubelski, Łódzki, Olsztyński, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin

42. Polskie Towarzystwo Biologii Komórki – Oddziały: Łódzki, Olsztyński, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin

43. Polskie Towarzystwo Dermatologiczne

- Oddział Olsztyński, Sekcje: Aerobiologiczna, Mikologiczna
44. Polskie Towarzystwo Ekologiczne – Oddział Lubelski, Sekcje: Lichenologiczna, Mikologiczna
45. Polskie Towarzystwo Entomologiczne – Oddział Białostocki
46. Polskie Towarzystwo Epidemiologiczne – Oddział Białostocki
47. Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne – Oddziały: Lubelski, Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
48. Polskie Towarzystwo Fykologiczne – Oddział Bydgoski
49. Polskie Towarzystwo Genetyczne – Oddziały: Lubelski, Olsztyński, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin
50. Polskie Towarzystwo Geograficzne – Oddział Lubelski
51. Polskie Towarzystwo Histochemików i Cytochemików – Oddział Olsztyński, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin
52. Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne – Oddziały: Białostocki, Bydgoski, Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
53. Polskie Towarzystwo Inżynierii Ekologicznej – Oddział Szczeciński
54. Polskie Towarzystwo Lekarskie – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
55. Polskie Towarzystwo Leśne – Oddziały: Gdański, Łódzki, Lubelski, Szczeciński, Sekcja Mikologiczna
56. Polskie Towarzystwo Limnologiczne – Oddziały: Białostocki, Olsztyński
57. Polskie Towarzystwo Łąkarskie – Oddział Szczeciński
58. Polskie Towarzystwo Mikrobiologiczne – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
59. Polskie Towarzystwo Miłośników Kaktusów – Oddział Lubelski
60. Polskie Towarzystwo Miłośników Storzyczków – Oddział Szczeciński
61. Polskie Towarzystwo Nauk Agrotechnicznych – Oddział Lubelski
62. Polskie Towarzystwo Nauk Ogrodniczych – Oddziały: Lubelski, Olsztyński, Skierniewicki, Szczeciński, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin
63. Polskie Towarzystwo Ogródów Botanicznych – Oddział Wrocławski
64. Polskie Towarzystwo Parazytologiczne – Oddziały: Białostocki, Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
65. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi – Oddział Wrocławski
66. Polskie Towarzystwo Przyrodników im. M. Kopernika – Oddziały: Olsztyński, Białostocki, Lubelski, Łódzki
67. Polskie Towarzystwo Storzyczkowe „Orchis” – Oddział Szczeciński
68. Polskie Towarzystwo Torfoznawcze – Oddział Szczeciński
69. Polskie Towarzystwo Zoologiczne – Oddział Białostocki
70. Polskie Towarzystwo Zwalczenia Chorób Alergicznych – Sekcja Aerobiologiczna
71. Pracowni Zachowania Różnorodności Biologicznej Górnego Śląska – Oddział Śląski
72. Pracownia Ekofizjologii Ptaków w Katedrze Ekologii i Zoologii Kregowców Uniwersytetu Gdańskiego – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
73. Przedsiębiorstwo Geologiczne „Proxima” we Wrocławiu – Oddział Wrocławski
74. Przedsiębiorstwo Geologiczne POLGEOL S.A. w Warszawie, Zakład w Lublinie – Oddział Lubelski
75. Pszczelnicze Towarzystwo Naukowe – Oddziały: Lubelski, Olsztyński, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin
76. PTTK – Oddział Szczeciński
77. Roztoczański Park Narodowy – Oddział Lubelski
78. Samodzielny Publiczny Zespół Gruźlicy i Chorób Płuc w Olsztynie – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna
79. Sekcja Biologii Populacji Roślin Komitetu Ekologii PAN – Oddział Lubelski
80. SITO – Oddział Bydgoski
81. Stowarzyszenie Archeologii Środowiskowej – Oddział Białostocki
82. Stowarzyszenie Inżynierów i Techników

Ogrodnictwa – Oddziały: Lubelski, Szczeciński

83. Stowarzyszenie Miłośników Żubrów – Oddział Białostocki

84. Stowarzyszenie na Rzecz Ochrony Krajobrazu Kulturowego Mazur „SADYBA” – Sekcja Dendrologiczna

85. Stowarzyszenie Ochrona Krajobrazu, Środowiska Naturalnego i Dziedzictwa Kulturowego, Klub SILESIA – Oddział Wrocławski

86. Stowarzyszenie Ratujmy Drzewa – Sekcja Dendrologiczna

87. Szczecińskie Towarzystwo Naukowe – Oddział Szczeciński

88. Szpital MSWiA w Olsztynie – Oddział Olsztyński

89. Tatrzański Park Narodowy – Sekcja Pteridologiczna

90. Towarzystwo Ekologiczno-Kulturalne w Bobolicach – Oddział Szczeciński

91. Towarzystwo Przyjaciół Łodzi – Oddział Łódzki

92. Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Greckiej – Oddział Łódzki

93. Towarzystwo Roślin Wrzosowatych – Oddział Wrocławski

94. Uniwersytet III Wieku – Oddział Szczeciński

95. Warmińsko-Mazurska Izba Pielęgniarek i Położnych – Oddział Olsztyński, Sekcja Mikologiczna

96. Wielkopolski Park Narodowy – Oddział Poznański

97. Zachodniopomorska Sieć Ośrodków Edukacji Ekologicznej – Oddział Szczeciński

98. Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław” S.A. w Bukowni (Dział Ochrony Środowiska) – Sekcja Kultur Tkankowych Roślin

99. Zespół Konsultacyjny ds. Programu Rolno-środowiskowego w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi – Oddział Szczeciński

100. Zespół Parków Krajobrazowych Polesia – Oddział Lubelski

101. Zespół Parków Krajobrazowych Wyżyny Lubelskiej – Oddział Lubelski

102. Zrzeszenie Rolników Gospodarujących

na Cennych Przyrodniczo Użytkach Zielonych AGRONATURA – Oddział Szczeciński

103. Związek Polskich Fotografów Przyrody – Oddział Lubelski.

IV. WSPÓLPRACA NAUKOWA TOWARZYSTWA Z ORGANIZACJAMI ZAGRANICZNYMI

Międzynarodowa działalność naukowa PTB jest realizowana z jednej strony poprzez stałą lub okresową współpracę z towarzystwami zagranicznymi, z drugiej zaś poprzez indywidualną przynależność członków PTB do federacji towarzystw lub międzynarodowych towarzystw naukowych, w których często pełnią istotne funkcje. Poniżej podano wybrane przykłady współpracy Oddziałów i Sekcji z towarzystwami zagranicznymi:

- Grupa palinologiczna z Sekcji Paleobotanicznej jest afiliowana przy Międzynarodowej Federacji Towarzystw Palinologicznych (International Federation of Palynological Societies – IFPS) jako Towarzystwo Palinologiczne. Ponadto członkowie Sekcji Paleobotanicznej prowadzą stałą współpracę z następującymi placówkami: Association for Environmental Archaeology, Commission International de Microflore du Paléozoïque (CIMP), International Organization of Palaeobotany.

- Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin współpracuje z European Pollen Database.

- Sekcja Kultur Tkankowych Roślin jest afiliowana przy International Association for Plant Biotechnology. Członkowie Sekcji współpracują z University of British Columbia, Faculty of Land and Food Systems, Botanical Garden and Centre for Plant Research, Kanada.

- Sekcja Lichenologiczna współpracuje z British Lichen Society, American Bryological and Lichenological Society, Bryological-Lichenological Section of the Czech Botanical Society, Bryologisch-Lichenologische Arbeitsgemeinschaft für Mitteleuropa, International Symbiosis Society, Nordic Lichen Society.

- Oddział Łódzki współpracuje z Ogrodem Botanicznym Uniwersytetu P. Safarika w Koszycach (Słowacja).

- Oddział Śląski współpracuje z International Association for Plant Taxonomy (IAPT) oraz z International Association for Vegetation Sciences (IAVS).

- Członkowie Sekcji Struktury i Rozwoju Roślin współpracują z European Pollen Database, z Europejską Grupą Charophytologów oraz Europejską Federacją Fizjologów Roślin (FESPP).

- Oddział Szczeciński bierze udział w pracach Komisji Helsińskiej (Balic Marine Environment Protection Commission).

- Oddział Skierniewicki współpracuje z międzynarodowym Instytutem Zasobów Genowych IPGRI.

- Sekcja Dendrologiczna współpracuje z Międzynarodowym Towarzystwem Uprawy i Ochrony Drzew, Niemieckim Towarzystwem Przyjaciół Cisa oraz Niemieckim Towarzystwem Arboretów.

- Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów współpracuje z Botanic Garden Conservation International oraz z Arbeitsgemeinschaft der Technischen Leiter Botanischer Gärten.

- Sekcja Briologiczna współpracuje z Bryologiczno-Lichenologicznej Sekcje (Česka Botanická Společnost). Współpraca polega na wzajemnym uczestnictwie w warsztatach terenowych organizowanych przez obie sekcje.

- Członkowie Sekcji Mikologicznej współpracują z Europejskim Towarzystwem Mikologicznym oraz Europejską Radą Ochrony Grzybów.

- Sekcja Pteridologiczna współpracuje z International Association of Pteridologists, przesyłając informacje o pracach pteridologicznych opublikowanych przez autorów polskich, które są następnie zamieszczane w Annual Review of Pteridological Research.

- Sekcja Aerobiologiczna współpracuje z International Association for Aerobiology (IAA), European Pollen Information (EPI), European Aeroallergen Network (EAN), European Aeroallergen Network z siedzibą w Wiedniu.

- Członkowie Oddziałów Skierniewickiego i Warszawskiego współpracują w ramach

programów międzynarodowych: COST 631, COST 863, COST 924, COST 871, COST 851, COST E38, projektu EUREKA 3117.

Osoby reprezentujące Polskie Towarzystwo Botaniczne przynależą do przeszło 50 towarzystw zagranicznych i organizacji międzynarodowych (ich wykaz zawarto w sprawozdaniu z 2007 r.). Przykłady indywidualnej przynależności członków PTB do międzynarodowych towarzystw naukowych i pełnionych w nich funkcji podano poniżej:

- Botanical Society of Japan – dr E. Skórzyńska-Polit z Oddziału Lubelskiego (członkini towarzystwa),

- British Lichen Society – dr A. Zalewska z Oddziału Olsztyńskiego (członkini towarzystwa),

- Deutsche Efeu-Gesellschaft, Deutsche Fuchsen-Gesellschaft, Deutsche Rhododendron-Gesellschaft – prof. T. Nowak, dr M. Mularczyk z Oddziału Wrocławskiego (członkowie towarzystwa),

- European Aeroallergen Network – prof. E. Weryszko-Chmielewska, dr K. Piotrowska z Oddziału Lubelskiego (członkini towarzystwa),

- European Association for Bee Research (EurBee) – dr hab. A. Wróblewska z Sekcji Struktury i Rozwoju Roślin, dr M. Masierowska z Oddziału Lubelskiego (członkini towarzystwa),

- European Association for Research on Plant Breeding (EUCARPIA) – prof. K. Niemirowicz-Szczytt z Oddziału Warszawskiego, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin (członek towarzystwa),

- European Council for Conservation of Fungi – prof. M. Ławrynowicz – reprezentant Polski,

- European Mycological Association (EMA) – 20 osób z Polski, dr I. Kałucka – członek Prezydium ZG, prof. M. Ławrynowicz – delegat z Polski,

- European Phycological Society – dr K. Burkiewicz z Oddziału Gdańskiego (członkini towarzystwa),

- European Weed Research – prof. A. Dobrzański z Oddziału Skierniewickiego (członek Zarządu Głównego EWR),
- Federation of European Societies of Plant Biology (FESPB) – prof. dr hab. E. Kępczyńska, prof. J. Kępczyński z Oddziału Szczecińskiego, prof. B. Borkowska z Oddziału Skierniewickiego (członkowie towarzystwa),
- Federation of European Societies of Plant Physiology – dr K. Burkiewicz z Oddziału Gdańskiego PTB, dr M. Wójcik, dr E. Skórzyńska-Polit z Oddziału Lubelskiego (członkowie towarzystwa),
- Gesellschaft für Quelloekologie und Quellschutz, Niemcy (GfQ) – dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członek towarzystwa),
- International Asclepiad Society – Dr G. Szymczak z Oddziału Lubelskiego (członkini towarzystwa),
- International Association for Ecology (INTECOL) – dr hab. G. Łaska z Oddziału Białostockiego, prof. B. Czarnecka z Oddziału Lubelskiego (członkowie towarzystwa),
- International Association for Landscape Ecology – dr hab. G. Łaska z Oddziału Białostockiego, prof. B. Czarnecka, dr P. Sugier z Oddziału Lubelskiego, prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego (członkowie towarzystwa),
- International Association for Plant Tissue Culture and Biotechnology (IAPTC&B) – prof. dr hab. T. Orlikowska, dr M. Podwyszyńska z Oddziału Skierniewickiego (członkowie towarzystwa),
- International Association for Vegetation Science – prof. M. Herbich, prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego (członkowie towarzystwa),
- International Association of Sexual Plant Reproduction Research (IASPRR) – dr hab. E. Szczuka (sekretarz generalny IASPRR) oraz prof. R. Śniezko, prof. J. Bednara, dr hab. I. Gielwanowska z Oddziału Lubelskiego, Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin PTB (członkowie towarzystwa),
- International Association for Vegetation Science (IAVS) – dr hab. A. Popiela, dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członkowie towarzystwa),
- International Commission For Plant – Bee Relationships, Nectar Working Group – prof. E. Weryszko-Chmielewska, dr M. Masierowska z Oddziału Lubelskiego (członkini towarzystwa),
- International Dendrology Society – dr hab. J. Dolatowaki z Sekcji Dendrologicznej (członek towarzystwa),
- International Federation of Palynological Societies – prof. T. Kuszell z Oddziału Wrocławskiego (członek towarzystwa),
- International Federation of Palynological Societies – dr hab. M. Kupryjanowicz z Oddziału Białostockiego (członek towarzystwa),
- International Mire Conservation Group (IMCG) – prof. M. Herbichowa, prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego, dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członek Rady Głównej),
- International Peat Society (IPS) – prof. M. Herbich, prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego, dr D. Drzymulska z Oddziału Białostockiego (członkowie towarzystwa),
- International Scientific Society of Food, Agriculture and Environment (ISFAE) – prof. A. Basak z Oddziału Skierniewickiego (członek towarzystwa),
- International Society for Diatom Research (ISDN) – prof. A. Witkowski z Oddziału Szczecińskiego (wiceprezydent towarzystwa),
- International Society for Horticultural Science (ISHS) – prof. A. Basak, prof. A. Dobrzański, prof. A. Mika, prof. T. Orlikowska, dr M. Podwyszyńska, dr D. Sochacki z Oddziału Skierniewickiego (członkowie towarzystwa),
- International Society for Seed Science (ISSS) – prof. E. Kępczyńska, prof. J. Kępczyński z Oddziału Szczecińskiego (członkowie towarzystwa),
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) – dr B. Jaroszewicz z Oddziału Białostockiego (członek towarzystwa),
- Japanese Society of Soil Science and Plant

Nutrition – prof. E. Weryszko-Chmielewska z Oddziału Lubelskiego (członkini towarzystwa),

- Międzynarodowe Towarzystwo Nauk Ogrodniczych (ISHS) – prof. T. Lipecki z Oddziału Lubelskiego (członek towarzystwa),

- Międzynarodowy program Krajów nadbałtyckich INTRERREG B3 – prof. R. Kochanowska z Oddziału Szczecińskiego (koordynator),

- Naturbornholm, Dania – dr hab. A. Popiela, dr M. Kubus z Oddziału Szczecińskiego (członkowie towarzystwa),

- Nordic Lichen Society – dr A. Zalewska z Oddziału Olsztyńskiego (członkini towarzystwa),

- Pollen Monitoring Programme – grupa robocza w ramach Komisji Paleoekologii i Ewolucji Człowieka (PAHE) Międzynarodowej Asocjacji do Badania Czwartorzędu (INQUA) – dr I. A. Pidek z Oddziału Lubelskiego (przewodnicząca),

- The Maple Society – prof. J. Tumiłowicz, mgr P. Banaszczak z Sekcji Dendrologicznej (członkowie towarzystwa),

- International Weed Science Society – prof. A. Dobrzański z Oddziału Skierniewickiego (członek towarzystwa),

- Vegetables Networking Coordinating Group – Umbelliferae – dr T. Kotlińska z Oddziału Skierniewickiego (wiceprzewodnicząca towarzystwa),

- konsultant krajowego zespołu koordynującego projektem Global Environmental Facility – dr hab. C. Ślusarski z Oddziału Skierniewickiego.

V. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRÓDNICZEGO

Działalność na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego jest bardzo ważnym aspektem aktywności Towarzystwa. Przejawia się ona poprzez zaangażowanie członków w pracach na rzecz ochrony przyrody w Polsce. Członkowie PTB współpracują z komisjami i komitetami na wszystkich szczeblach administracji

państwowej. Są członkami rad naukowych i społeczno-naukowych obszarów chronionych. Udzielają konsultacji jednostkom państwowym i organizacjom pozarządowym. Pełnią funkcje biegłych do spraw ochrony środowiska. Wykonują ekspertyzy, inwentaryzacje przyrodnicze, opracowują plany ochrony rezerwatów przyrody oraz listy roślin chronionych. Opiniują także projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Członkowie Towarzystwa wchodzi w skład licznych organów opiniodawczych i decydujących o ochronie środowiska przyrodniczego:

Institucje międzynarodowe:

- European Plant Specialist Group – prof. Z. Mirek z Oddziału Krakowskiego (członek),

- Scientific Working Group of the Habitats Committee przy Komisji Europejskiej w Brukseli – prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego,

- Species Survival Commission IUCN – prof. Z. Mirek z Oddziału Krakowskiego (członek),

- Program Important Plants Areas (program paneuropejski) – prof. Z. Mirek z Oddziału Krakowskiego (krajowy koordynator),

- International Organization of Palaeobotany – dr J. Ziaja z Oddziału Krakowskiego (członek).

Institucje krajowe:

- Fundacja Botaniki Polskiej im. W. Szafera – prof. L. Frey (wiceprzewodniczący Rady Nadzorczej), dr hab. D. Nalepka (członek Rady), prof. K. Wołowski (przewodniczący Zarządu Fundacji), prof. B. Godzik z Oddziału Krakowskiego (członek Zarządu Fundacji),

- Klub Przyrodników – dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członek zarządu),

- Komisja ds. Planu Ochrony Szczecińskiego Parku Krajobrazowego – dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członek),

- Komisja Paleogeografii Czwartorzędu PAU – dr hab. D. Nalepka z Oddziału Krakowskiego (sekretarz), dr A. Mueller-Bieniek z Oddziału Krakowskiego (członek),

- Rada Naukowa Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem – prof. Z. Mirek z Oddziału Krakowskiego (członek),
- Rada Naukowa Muzeum Ziemi PAN w Warszawie – prof. E. Zastawniak z Oddziału Krakowskiego (członek),
- Rada Naukowa Parku Narodowego Bory Tucholskie – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej, prof. M. Ławrynowicz z Oddziału Łódzkiego (członkowie),
- Rada Naukowa Leśnego Kompleksu Promocyjnego Bory Tucholskie – dr E. Krasicka-Korczyńska, dr M. Korczyński z Oddziału Bydgoskiego (członkowie),
- Rada Naukowa Parku Narodowego Gór Stołowych – prof. K. Pender z Oddziału Wrocławskiego (członek),
- Rada Naukowa Poleskiego Parku Narodowego – dr hab. B. Lorens, prof. F. Święś z Oddziału Lubelskiego (udział w pracach rady społeczno-naukowej),
- Rada Naukowa Roztoczańskiego Parku Narodowego – dr hab. B. Lorens, prof. F. Święś z Oddziału Lubelskiego (udział w pracach rady społeczno-naukowej),
- Rada Naukowa Słowińskiego Parku Narodowego – prof. M. Herlich z Oddziału Gdańskiego, prof. W. Fałtynowicz z Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Rada Naukowa Tatrzańskiego Parku Narodowego – prof. Z. Mirek z Oddziału Krakowskiego (członek),
- Rada Naukowa Zespołu Parków Krajobrazowych Wyżyny Lubelskiej – dr hab. M. Kucharczyk, dr hab. B. Lorens z Oddziału Lubelskiego (udział w pracach rady społeczno-naukowej),
- Rada Naukowa Zespołu Nadpilickich Parków Krajobrazowych – prof. J. K. Kurowski z Oddziału Łódzkiego (zastępca przewodniczącego),
- Rada Naukowa Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego – dr M. Korczyński z Oddziału Bydgoskiego (członek),
- Rada Naukowo-Społeczna Leśnego Kompleksu Promocyjnego Bory Tucholskie – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Rada Naukowo-Społeczna Leśnego Kompleksu Promocyjnego Puszcza Notecka – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Rada Społeczno-Naukowa Suwalskiego Parku Krajobrazowego – prof. W. Fałtynowicz z Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Rada Społeczno-Naukowa Zespołu SieRADzkich Parków Krajobrazowych – prof. J. T. Siciński (zastępca przewodniczącego), prof. R. Olaczek, mgr M. Kurzac z Oddziału Łódzkiego (członkowie),
- Rada Parków Krajobrazowych Doliny Dolnej Odry – prof. J. Jasnowska z Oddziału Szczecińskiego (członek),
- Rada Społeczno-Naukowa Ińskiego Parku Krajobrazowego – dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członek),
- Rada Społeczno-Naukowa Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej – dr A. Zalewska z Oddziału Olsztyńskiego i Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Rada Społeczno-Naukowa Parku Krajobrazowego Wysoczyzny Elbląskiej – dr A. Zalewska z Oddziału Olsztyńskiego i Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Rada Społeczno-Naukowa Szczecińskiego Parku Krajobrazowego – dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członek),
- Rada Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego – mgr M. Machnikowski z Oddziału Gdańskiego (członek),
- Rada Naukowa Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego – prof. S. Wika, dr hab. A. Rostański z Oddziału Śląskiego, prof. J. Hereźniak z Oddziału Łódzkiego (członkowie),
- Rada Społeczno-Naukowa Wdeckiego Parku Krajobrazowego – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej (przewodniczący),
- Rada Naukowa Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich – prof. J. K. Kurowski z Oddziału Łódzkiego (przewodniczący),

- Rada Naukowa Bolimowskiego Parku Krajobrazowego – prof. L. Kucharski (przewodniczący), prof. J. Jakubowska-Gabara (zastępca przewodniczącego) z Oddziału Łódzkiego,
- Komisja Planu Ochrony przy Dyrekcji Bolimowskiego Parku Krajobrazowego w Skierniewicach – dr E. Gabryszewska z Oddziału Skierniewickiego (przedstawiciel Skierniewickiego Oddziału PTB do prac nad aktualizacją planu ochrony Parku),
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody – prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego, prof. M. Ławrynowicz, prof. R. Olaczek z Oddziału Łódzkiego, dr hab. L. Wołejko z Oddziału Szczecińskiego (członkowie),
- Rada Ekologiczna Miasta i Gminy Niemcza – prof. T. Nowak z Oddziału Wrocławskiego (założyciel i przewodniczący),
- Regionalny zespół opiniodawczo-doradczy przy Dyrektorze Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach – prof. J. HOLEKSA z Oddziału Krakowskiego (członek zespołu),
- Rada Miejska w Drezdenku, Komisja Ochrony Środowiska – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej (wiceprzewodniczący Rady, członek Komisji),
- Społeczna Rada Konsultacyjna d/s Zieleni Miejskiej w Łodzi – prof. R. Olaczek z Oddziału Łódzkiego (członek),
- Społeczny Zespół ds. Ochrony Terenów Zieleni Miasta Szczecina przy Prezydencie Miasta Szczecina – prof. R. Kochanowska, dr M. Kubus z Oddziału Szczecińskiego (członkowie),
- Stowarzyszenie Archeologii Środowiskowej – dr hab. D. Nalepka z Oddziału Krakowskiego (członek założyciel),
- Stowarzyszenie Kultura i Natura im. J. G. Pawlikowskiego – prof. Z. Mirek z Oddziału Krakowskiego (współzałożyciel i wiceprezes),
- Towarzystwo Badań Przemian Środowiska GEOSFERA – prof. B. Godzik z Oddziału Krakowskiego (członek),
- Wojewódzka Komisja ds. Ocen Oddziaływania na Środowisko – dr E. Pirożnikow z Oddziału Białostockiego (udział w pracach Komisji),
- Wojewódzka Komisja ds. Ocen Oddziaływania na Środowisko w Lublinie – dr hab. M. Kucharczyk z Oddziału Lubelskiego (członek),
- Wojewódzka Komisja Ochrony Przyrody we Wrocławiu – prof. W. Fałtynowicz, dr Z. Kącki z Oddziału Wrocławskiego (członkowie),
- Wojewódzka Komisja Ochrony Przyrody w Katowicach – prof. J. HOLEKSA z Oddziału Krakowskiego (członek),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Bydgoszczy – dr M. Korczyński z Oddziału Bydgoskiego (członek),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Gdańsku – prof. J. Herbich (wiceprzewodniczący), prof. M. Herbach, mgr M. Machnikowski (członkowie) z Oddziału Gdańskiego,
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Łodzi – prof. R. Olaczek, prof. L. Kucharski z Oddziału Łódzkiego (członkowie),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Gorzowie Wielkopolskim – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej (przewodniczący Rady),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Katowicach – prof. S. Wika (przewodniczący), dr J. Parusel (zastępca przewodniczącego) z Oddziału Śląskiego, prof. J. Hereźniak z Oddziału Łódzkiego, dr hab. A. Rostański z Oddziału Śląskiego (członkowie),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Lublinie – dr hab. M. Kucharczyk, dr hab. B. Lorens z Oddziału Lubelskiego (członkowie),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Szczecinie – prof. S. Friedrich z Oddziału Szczecińskiego (wiceprzewodniczący Rady),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody we Wrocławiu – prof. W. Fałtynowicz z Sekcji Lichenologicznej (członek),
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach – prof. S. Wika z Oddziału Śląskiego (członek rady nadzorczej),

- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze – prof. L. Lipnicki z Sekcji Lichenologicznej (członek rady nadzorczej),

- Wojewódzki Zespół Specjalistów ds. Uzupelnienia Sieci Natura 2000 na terenie Dolnego Śląska – dr K. Pender, dr E. Szcześniak, dr Z. Dajdok, dr Z. Kącki z Oddziału Wrocławskiego (członkowie),

- Wojewódzki Zespół Specjalistyczny ds. Natura 2000 w Lublinie – dr hab. M. Kucharczyk, dr hab. B. Lorens, dr A. Buczek z Oddziału Lubelskiego (członkowie),

- Wojewódzki Zespół Specjalistyczny ds. Natura 2000 w województwie podlaskim – dr B. Matowicka, dr hab. G. Łaska z Oddziału Białostockiego (członek),

- Wojewódzki Zespół Specjalistyczny przy Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim – wykonywano ekspertyzy badawcze i raporty oceny oddziaływania na środowisko.

Współpraca z organizacjami oraz jednostkami mającymi na celu ochronę przyrody i środowiska:

Członkowie PTB uczestniczą w spotkaniach konsultacyjnych dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego, wykonują ekspertyzy i wydają opinie. Biorą udział w tworzeniu strategii rozwoju miast, gmin i powiatów, a także w tworzeniu planów ochrony rezerwatów i parków krajobrazowych oraz ich monitoringu. Większość Oddziałów i Sekcji PTB ściśle współpracuje z Radami Naukowymi Parków Narodowych, rad społeczno-naukowych parków krajobrazowych i leśnych kompleksów, z wojewódzkimi i regionalnymi komisjami ds. ochrony przyrody, Wydziałami Ochrony Środowiska Urzędów Wojewódzkich i Miejskich. Członkowie Towarzystwa sporządzają plany obszarów chronionych, dokonują inwentaryzacji i czynnie uczestniczą w realizacji projektów na rzecz ochrony środowiska.

Przykłady współpracy:

- Scientific Working Group of the Habitats

Committee (przy Komisji Europejskiej w Brukseli) – prof. J. Herbich z Oddziału Gdańskiego,

- Klub Przyrodników, Life International i WFOŚiGW w Gdańsku – prof. M. Herbich, dr P. Ćwiklińska, dr A. Budyś z Oddziału Gdańskiego (reintrodukcja torfowców na powierzchniach poeksploatacyjnych torfu),

- Biebrzański Park Narodowy – dr A. Kolanek z Sekcji Lichenologicznej (współpraca),

- Biuro Ochrony Środowiska – dr J. Borowski, dr E. Zaraś-Januszkiewicz z Sekcji Dendrologicznej (dobór drzew i krzewów dla terenów miejskich Warszawy),

- Biuro Ochrony Warstwy Ozonowej, Instytut Chemii Przemysłowej w Warszawie – dr C. Ślusarski z Oddziału Skierniewickiego,

- Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w Brzegu – dr K. Szczepańska z Sekcji Lichenologicznej (konsultacje w zakresie inwentaryzacji przyrodniczej na powierzchniach monitoringowych),

- Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie – dr D. Wołkowycki z Oddziału Białostockiego (udział w ogólnopolskim monitoringu przyrodniczym gatunków i siedlisk Natura 2000), dr E. Krasicka-Korczyńska z Oddziału Bydgoskiego (monitoring terenowy *Cypripedium calceolus*), dr A. Buczek z Oddziału Lubelskiego (monitoring siedlisk na obszarach Natura 2000), dr E. Szcześniak z Oddziału Wrocławskiego (monitoring siedlisk priorytetowych Natura 2000),

- Instytut Ochrony Środowiska w Warszawie – dr H. Ciecierska z Oddziału Olsztyńskiego (udział w wypracowywaniu metod biologicznych wg Dyrektywy Unii Europejskiej przy Ministerstwie Środowiska),

- Karkonoski Park Narodowy – prof. K. Kromer, prof. W. Fałtynowicz, dr M. Kosowska, dr E. Szcześniak z Oddziału Wrocławskiego (współpraca, m.in. rozmnażanie w warunkach *in vitro* oraz tworzenie stanowisk zastępczych i reintrodukcja ginących gatunków, wymienionych w Polskiej Czerwonej Księdze),

- Kazimierski Park Krajobrazowy – dr A. Dąbrowska, mgr K. Rysiak, dr G. Szymczak, dr M. Czernecki z Oddziału Lubelskiego (ochrona i zagospodarowanie edukacyjno-przyrodnicze muraw kserotermicznych),
- Mazurski Park Krajobrazowy – prof. M. Dynowska z Oddziału Olsztyńskiego (współpraca),
- Lasy Państwowe – dr K. Pender, dr E. Szczęśniak, dr K. Świerkosz, dr Z. Dajdok, dr Z. Kącki z Oddziału Wrocławskiego (mapowanie siedlisk nieleśnych w ostojach Natura 2000), dr H. Wójciak z Sekcji Lichenologicznej (przygotowywanie ekspertyz w zakresie programu Natura 2000), prof. R. Olaczek, prof. J. Hereźniak, prof. J. K. Kurowski, prof. L. Kucharski, prof. J. T. Siciński, dr B. Woziwoda, mgr M. Kurzac z Oddziału Łódzkiego (udział w zespołach inwentaryzacyjnych gatunków roślin i zwierząt mających znaczenie wskaźnikowe przy ocenie stanu lasów i prognozowania zmian w ekosystemach leśnych),
- Lasy Państwowe, Regionalna Dyrekcja w Lublinie i podległe nadleśnictwa – dr H. Wójciak z Oddziału Lubelskiego (ekspertyzy, konsultacje),
- Lasy Państwowe, Regionalna Dyrekcja w Szczecinie – prof. J. Jasnowska z Oddziału Szczecińskiego (konsultowanie planów ochrony przyrody w Nadleśnictwach w województwie zachodniopomorskim),
- Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Bobolice – prof. R. Kochanowska z Oddziału Szczecińskiego (ochrona łąk pełnikowych i nadzór nad właściwym użytkowaniem łąk),
- Liga Ochrony Przyrody, Zarząd Wojewódzki w Olsztynie – członkowie Oddziału Olsztyńskiego PTB (prelekcje, prowadzenie wycieczek terenowych),
- Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, Dział Przyrody – prof. M. Dynowska z Oddziału Olsztyńskiego (współpraca),
- Lubuski Klub Przyrodników – dr E. Krasicka-Korczyńska, dr M. Korczyński, dr T. Stosik z Oddziału Bydgoskiego (udział w projekcie pt. „Inwentaryzacja Roślinności Kserotermicznej w Regionie Kujawsko-Pomorskim”),
- Ośrodki Doradztwa Rolniczego w Mini-kowie i Przysieku – dr E. Krasicka-Korczyńska, dr M. Korczyński z Oddziału Bydgoskiego (szkolenia dla doradców rolnośrodowiskowych, publikacje: Podręcznik dla doradców rolnośrodowiskowych i Obszary Natura 2000 w kujawsko-pomorskiem),
- Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Nadleśnictwie Kliniska – prof. R. Kochanowska z Oddziału Szczecińskiego,
- Park Narodowy Gór Stołowych – dr E. Szczęśniak, dr K. Świerkosz, prof. W. Berdowski, mgr M. Smoczyk, dr K. Pender, dr G. Wójcik, dr E. Panek, dr W. Stojanowska z Oddziału Wrocławskiego (opracowanie rozdziału pt. „Szata roślinna” w książce pt. „Przyroda Parku Narodowego Gór Stołowych”),
- Polskie Towarzystwo Chirurgów Drzew – dr M. Kubus z Oddziału Szczecińskiego (stała współpraca),
- Stowarzyszenie „Człowiek i Przyroda” w Suwałkach – dr A. Zalewska z Sekcji Lichenologicznej (współpraca),
- Stowarzyszenie Partnerstwo dla Krajny i Pałuk – Oddział Bydgoski (udział w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju gmin powiatu nakielskiego),
- Telewizja Polska, Oddział Regionalny w Szczecinie – dr M. Kubus z Oddziału Szczecińskiego (stała współpraca przy tworzeniu cyklicznego programu „Zielonym do góry”),
- Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Szczecinie – prof. J. Jasnowska z Oddziału Szczecińskiego (opiniowanie w sprawach ochrony gatunkowej, rezerwatów i innych form ochrony powierzchniowej w Województwie Zachodniopomorskim),
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie – członkowie Sekcji Mikologicznej (opracowywanie planów ochrony rezerwatów przyrody),
- Wojewódzcy Konserwatorzy Przyrody: Wielkopolski, Łódzki, Dolnośląski – Sekcja Pteridologiczna,

- Wojewódzki Konserwator Przyrody w Lublinie – dr H. Wójciak z Oddziału Lubelskiego, Sekcja Lichenologiczna (przygotowywanie ekspertyz w zakresie programu Natura 2000),

- Wojewódzki Konserwator Przyrody w Olsztynie – członkowie Sekcji Mikologicznej (opracowywanie planów ochrony rezerwatów przyrody),

- Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie – dr M. Kubus z Oddziału Szczecińskiego (wydawanie opinii i ekspertyz dendrologicznych, ocena stanu historycznych założeń ogrodowych),

- Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska np. w Olsztynie i Szczecinie – członkowie Sekcji Mikologicznej, dr A. Biedunkiewicz z Oddziału Olsztyńskiego (współpraca),

- Wojewódzki Zespół Specjalistyczny ds. Natura 2000 w województwie podlaskim – dr D. Wołkowycki z Oddziału Białostockiego (współpraca),

- Zarząd Dróg Krajowych i Autostrad – dr E. Krasicka-Korczyńska z Oddziału Bydgoskiego (opiniowanie przebiegu drogi S-5 przez projektowany obszar Natura 2000),

- Zespół Parków Krajobrazowych Polesia w Chełmie – dr A. Buczek z Oddziału Lubelskiego (prace nad planem ochrony Obszaru Natura 2000 Chełmskie Torfowiska Węglanowe).

GROMADZENIE, PRZECHOWYWANIE I WYMIANA ZASOBÓW GENOWYCH

Zachowanie bioróżnorodności związane z czynną ochroną w połączeniu z informowaniem społeczeństwa o stanie zagrożenia gatunków flory polskiej aktywnie jest realizowane przez członków wielu Oddziałów PTB.

Członkowie Oddziału Krakowskiego i Białostockiego biorą czynny udział w sporządzaniu czerwonych ksiąg/list zagrożonych wyginięciem roślin. Członkowie Sekcji Mikologicznej pracują nad czerwoną listą grzybów w Europie oraz nad grzybami zagrożonymi i chronionymi w Polsce, objętymi programem European Council for Conservation of Fungi. Członkowie Sekcji Pteridologicznej prowadzą monitoring małych populacji kilkunastu rzadkich i ginących

gatunków paprotników, w różnych regionach kraju. Z inicjatywy członków PTB tworzone są nowe ogrody botaniczne, które obok roli edukacyjnej i rekreacyjnej pełnią funkcję gromadzenia zasobów genowych w postaci żywych kolekcji czy banków genów. Członkowie Oddziału Kieleckiego uczestniczą w budowie Ogródu Botanicznego w Kielcach (kontynuacja prac i projektów podjętych w 2006 roku), a Oddziału Warszawskiego i Śląskiego w tworzeniu Ogródu Botanicznego na Śląsku.

Ochrona *ex situ* zasobów genowych z wykorzystaniem techniki kultur *in vitro* realizowana jest sukcesywnie przez Członków Oddziału Wrocławskiego (prof. T. Nowak i prof. K. Kromer). Opracowywane są warunki rozmnażania *in vitro*, tworzenia stanowisk zastępczych i re-introdukcji ginących gatunków rosnących na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego. Członkowie Oddziału Warszawskiego pracują nad wykorzystaniem ciekłego azotu (-196°C) do długoterminowego przechowywania materiału roślinnego chronionych gatunków paproci (dr A. Mikuła). W ramach gromadzenia i wymiany zasobów genowych roślin członkowie Oddziału Skierniewickiego (dr T. Kotlińska) współpracują z wieloma zagranicznymi placówkami naukowymi, co może zaowocować opracowaniem podstawowych parametrów katalogowania i wymiany materiału roślinnego gromadzonego w bankach genów. Banki genów wykorzystujące ciekły azot są nowoczesną techniką ochrony materiału roślinnego, która może stanowić doskonałe uzupełnienie tradycyjnego utrzymywania bioróżnorodności w postaci żywych kolekcji np. w ogrodach botanicznych.

VI. UPOWSZECHNIANIE WIEDZY BOTANICZNEJ

Wszystkie Oddziały i Sekcje PTB w ramach upowszechniania wiedzy botanicznej wśród młodzieży szkolnej i akademickiej, ich nauczycieli oraz sympatyków Towarzystwa, brały czynny udział w organizowaniu wykładów, spotkań naukowych, prelekcji, szkoleń, wystaw, olimpiad i konkursów biologicznych, sesji i wycieczek terenowych oraz pogadanek i poradnictwa,

wykorzystując do tego celu wszelkie dostępne formy propagowania wiedzy. Członkowie uczestniczyli w pracach lokalnych i ogólnopolskich fundacji, kół naukowych i klubów. Do szerokiego kręgu słuchaczy trafiają także dzięki udziałowi w audycjach radiowych i programach telewizyjnych oraz zamieszczając artykuły popularno-naukowe na łamach różnych dzienników, czasopism (tę działalność praktykuje większość oddziałów) oraz w przewodnikach i książkach. Dynamicznie funkcjonuje licznie odwiedzany internetowy serwis botaniczny *Lonicera*. Strona internetowa PTB jest odzwierciedleniem codziennej, aktywnej działalności Oddziałów i Sekcji naszego Towarzystwa.

UPOWSZECHNIANIE WIEDZY WŚRÓD MŁODZIEŻY I NAUCZYCIELI. OLIMPIADY I KONKURSY

Członkowie większości Oddziałów PTB biorą czynny udział w prowadzeniu licznych szkoleń dla nauczycieli gimnazjów i liceów w zakresie ochrony środowiska, prelekcji oraz zajęć z ekologii i ochrony przyrody dla dzieci i młodzieży, prelekcji w zakresie ochrony gatunków roślin chronionych i zagrożonych wyginięciem oraz wycieczek i seminariów terenowych dla uczniów i nauczycieli. Jedną z najczęściej wykorzystywanych form upowszechniania wiedzy botanicznej są także olimpiady i konkursy, w których członkowie PTB często zajmują miejsca m.in. jako przewodniczący Komisji Olimpiad Biologicznych.

Upowszechnianie wiedzy wśród młodzieży i nauczycieli:

- organizowanie Zielonego Tygodnia w Szkole Podstawowej nr 9 w Bydgoszczy – dr B. Paczuska z Oddziału Bydgoskiego (wycieczki botaniczne, prezentacje mikroskopowe),
- koordynator Wydziału BiNoZ UMCS ds. kontaktów z licealnymi klasami profilowanymi w zakresie biologii (okręg lubelski) – dr H. Wójciak z Oddziału Lubelskiego,
- konsultacje dla nauczycieli szkół licealnych – dr K. Burkiewicz z Oddziału Gdańskiego,
- spotkania z nauczycielami i odczyty

– prof. R. Olaczek, prof. J. Hereźniak, prof. J. T. Siciński z Oddziału Łódzkiego,

- prelekcje dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych w zakresie ochrony gatunków roślin chronionych i zagrożonych wyginięciem – dr M. Czarnecki, dr A. Dąbrowska, mgr K. Ryśiak, dr G. Szymczak z Oddziału Lubelskiego,
- zajęcia w Liceum Ogólnokształcącym w Pasłęku – prof. T. Korniak z Oddziału Olsztyńskiego,
- zajęcia edukacyjne pt. „Uczymy się mikroskopować” dla III klasy szkoły podstawowej – dr A. Biedunkiewicz z Oddziału Olsztyńskiego,
- wzbogacanie zbiorów botanicznych i pomocy dydaktycznych w pracowni przyrody w Szkole Podstawowej nr 3 w Olsztynie – dr E. Ejdys z Oddziału Olsztyńskiego,
- pomoc uczniom i nauczycielom w przygotowaniu prac olimpijskich – dr K. Kolanko, dr A. Matwiejuk, dr E. Pirożnikow z Oddziału Białostockiego,
- prelekcje w szkołach średnich (Szkoła nr 5, Szkoła nr 9 w Krakowie) – członkowie Oddziału Krakowskiego,
- wystawy grzybów i prelekcje w szkołach – Szkoła Podstawowa nr 162 w Łodzi, Gimnazjum w Skwierzynie, wycieczki i konkursy mikologiczne dla uczniów szkół w Łodzi, Oddział Łódzki, Sekcja Mikologiczna.

Olimpiady i konkursy:

- organizowanie olimpiad biologicznych dla młodzieży szkół ponadpodstawowych na poziomie regionalnym – dr hab. B. Kiziewicz, dr B. Mazalska, dr M. Orłowska z Oddziału Białostockiego,
- udział w pracach jury Centralnej Olimpiady Wiedzy Ekologicznej – dr E. Krasicka-Korczyńska z Oddziału Bydgoskiego (członek jury),
- udział w pracach Okręgowego Komitetu Olimpiady Biologicznej przy Oddziale Gdańskim Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika – dr K. Burkiewicz z Oddziału Gdańskiego (przewodnicząca Komitetu),

- recenzenci konkursowych prac olimpijskich – członkowie Oddziału Krakowskiego,
- udział w organizacji XXVI Konkursu Dendrologicznego dla młodzieży szkół ponadpodstawowych pod hasłem: „Znam drzewa i krzewy” – prof. J. T. Siciński, dr J. Kołodziejek, dr J. Sieradzki, mgr A. Grzyl z Oddziału Łódzkiego,
- organizacja IX Konkursu Dendrologicznego w Częstochowie wspólnie z Zarządem Okręgu LOP w Częstochowie – prof. J. Hereźniak, dr J. Kołodziejek, dr J. Sieradzki i mgr A. Grzyl z Oddziału Łódzkiego,
- udział w pracach Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej w Łodzi – prof. J. Jakubowska-Gabara, prof. J. T. Siciński, dr K. Bytniewska, dr M. Ruszkiewicz-Michalska z Oddziału Łódzkiego,
- udział w pracach Komitetu Okręgowego Olimpiady Biologicznej w Olsztynie – dr hab. I. Giełwanowska, prof. UWM (zastępca przewodniczącego Komitetu, członek zespołu oceniającego), dr G. Fiedorowicz (członek zespołu oceniającego) z Oddziału Olsztyńskiego.

KOŁA NAUKOWE

- opieka nad Kołem Naukowym Botaniki i Ekologii dla studentów Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego – dr T. Stosik z Oddziału Bydgoskiego,
- opieka nad Studenckim Kołem Botaników na Uniwersytecie Gdańskim – dr M. Kukwa z Oddziału Gdańskiego (opiekun Koła),
- opieka nad Studenckim Kołem Naukowym Botaników UWM – obóz naukowy przeprowadzony we współpracy Parku Krajobrazowego Wysoczyzny Elbląskiej i Nadleśnictwa Elbląg (28.06–5.07.2008), wykonanie inwentaryzacji flory naczyniowej górnej części Doliny Grabianki na Wysoczyźnie Elbląskiej – dr A. Zalewska z Oddziału Olsztyńskiego,
- opiekunowie sekcji Studenckiego Koła Naukowego Biologów UŁ, Oddział Łódzki: Sekcja Botaniczna – dr K. Zielińska, Sekcja Mikologiczna – dr I. Kałucka, mgr B. Grzesiak,

- opiekun Koła Ochrony Przyrody UŁ – dr J. Sieradzki, Oddział Łódzki.

SZKOLENIA, PORADNICTWO, WYKŁADY, PRELEKCJE I WYWIADY

Członkowie PTB brali czynny udział lub byli organizatorami szkoleń oraz różnego rodzaju prelekcji tematycznych:

- szkolenie pracowników Nadleśnictwa Czarna Białostocka w zakresie rozpoznawania, roli i ochrony porostów – dr K. Kolanko z Oddziału Białostockiego (1.12.2008),
- udział w organizacji VI Podlaskiego Festiwalu Nauki i Sztuki 26.05–1.06.2008 – dr D. Drzymulska, dr K. Kolanko, dr A. Matwiejuk, dr J. Leśniewska, dr hab. I. Ciereszko, dr B. Kozłowska-Szerenos z Oddziału Białostockiego (prelekcje, warsztaty laboratoryjne i pokazy multimedialne dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych),
- udział w organizacji Lubelskiego Festiwalu Nauki – pokazy „Zgadnij co świeci?” (22.09.2008) i „Żywe czy martwe? – Tajemnice życia i śmierci komórek” (23.09.2008) – mgr M. Mroczek-Zdyrska z Oddziału Lubelskiego,
- udział w organizacji przedsięwzięć o charakterze popularyzatorsko-edukacyjnym, skierowanych do społeczeństwa miasta Lublina i województwa lubelskiego (współpraca z Lubelskim Komitetem Planeta Ziemia): wykład pt. „Ziemia i życie – co decyduje o bioróżnorodności?” z cyklu „10 pytań o Ziemię” – dr hab. M. Kucharczyk (18.12.2008); warsztaty pt. „Pyłkowe rekonstrukcje roślinności i klimatu” – dr I. Pidek (5.06.2008); wystawy fotograficzne i konkurs na prezentację multimedialną „Planeta Ziemia i jej zagrożenia” – członkowie Oddziału Lubelskiego (szczegółowe informacje – www.planetaziemia.umcs.lublin.pl),
- opiniowanie podręczników szkolnych zatwierdzanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej – dr K. Burkiewicz z Oddziału Gdańskiego (rzeczoznawca),
- wykłady dla Lubelskiego Uniwersytetu III Wieku: „Przestrzeń i czas w życiu roślin klonalnych” (23.04.2008) i „Źródła strefy krawędziowej Rostocza” (26.11.2008) – prof.

B. Czarnecka; „Zachodnia Portugalia oczami przyrodnika” (12.11.2008) – dr hab. M. Kucharczyk – członkowie Oddziału Lubelskiego,

- udział w przygotowaniu projektu i imprezy plenerowej pt. „Wianki 2008 – Rynarzewo” – dr E. Krasicka-Korczyńska z Oddziału Bydgoskiego (pokaz metod oznaczania gatunków roślin),

- wykład „Po co roślinom żubr?” – dr B. Jaroszewicz z Oddziału Białostockiego („Spotkania dookoła żubra” organizowane przez Stowarzyszenie Miłośników Żubrów, 6.05.2008),

- wykład pt. „Pożytki pszczele Lubelszczyzny” wygłoszony na zebraniu Lubelskiego Koła Pszczelarzy (13.01.2008) – prof. Z. Warakomska z Oddziału Lubelskiego,

- wykład pt. „Programy edukacji ekologicznej i możliwości ich realizacji w Ogrodzie Botanicznym UMCS w Lublinie” na seminarium edukacyjnym „Rola i znaczenie ośrodków edukacyjnych województwa lubelskiego” w Ośrodku Dydaktyczno-Administracyjnym PPN w Urszulinie (16–18.10.2008) – dr A. Dąbrowska z Oddziału Lubelskiego,

- prelekcje w Muzeum Ziemi Szubińskiej: „Dziedzictwo przyrodnicze Pałuk” oraz „Gatunki i siedliska Natura 2000” – dr E. Krasicka-Korczyńska z Oddziału Bydgoskiego,

- prelekcja „Roślinność i klimat w przeszłości – rekonstrukcja metoda analizy pyłkowej” w ramach Dni Otwartych Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej (14–15.03.2008) – dr I. Pidek z Oddziału Lubelskiego,

- analizy pyłkowe miodów krajowych i zagranicznych (np. z Ukrainy i Francji) oraz oznaczenie pierzgi dzikiej pszczoły *Apis dorsata* z Laosu – prof. Z. Warakomska z Oddziału Lubelskiego,

- wywiady nt. grzybów jadalnych (zwłaszcza trufli) i trujących, problemów ochrony grzybów dla prasy, radia, a także poradnictwo mikologiczne drogą internetową, korespondencyjną i telefoniczną – prof. M. Ławrynowicz, Oddział Łódzki,

- bieżące informacje w sezonie owoco-

wania grzybów dla dziennikarzy – dr I. Kałużka, Oddział Łódzki,

- wywiady dotyczące grzybów dla „Wiadomości Uniwersyteckich” (UMCS) pt.: „Czarci krąg” i „Zagrzybiony świat” – prof. W. Mułenko z Oddziału Lubelskiego,

- uroczyste otwarcie ścieżki edukacyjnej „U źródeł Szeszupy” – mgr I. Tałałaj z Oddziału Białostockiego.

WYCIECZKI

Wyprawy terenowe to kolejna forma krzewienia wiedzy botanicznej, ciesząca się dużą popularnością. Tego typu działania edukacyjne prowadziły Oddziały: Bydgoski, Krakowski i Łódzki:

- wycieczka do źródeł rzeki Gąsawki dla młodzieży Szkoły w Rynarzewie – dr E. Krasicka-Korczyńska z Oddziału Bydgoskiego,

- wycieczki „Skarpy Ślesieńskie” i „Ostrów w Pszczółczynie”, dotyczące roślinności kserotermicznej – członkowie Oddziału Bydgoskiego (kwiecień 2008),

- Zwiedzanie Ogrodu Botanicznego UJ w Krakowie – członkowie Oddziału Krakowskiego,

- Wycieczki – „Zwiedzanie kolekcji roślinnych oraz mało znanych zakątków Ogrodu Botanicznego w Łodzi” – mgr M. J. Serwik z Oddziału Łódzkiego,

- Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi – organizacja wycieczek: w Parku im. S. Staszica – prof. J. Hereźniak, w Parku im. J. Poniatowskiego – prof. J. T. Siciński z Oddziału Łódzkiego,

- Obóz studencki – „Inwentaryzacja mikologiczna terenu gminy Skwierzyna” – prof. M. Ławrynowicz, mgr B. Grzesiak z Oddziału Łódzkiego.

WYSTAWY

Upowszechnianiu wiedzy botanicznej sprzyjają wystawy o tematyce przyrodniczej, organizowane przez członków Towarzystwa, takie jak:

- cykliczne wystawy (1–2 w ciągu roku) w Instytucie Botaniki PAN i Ogrodzie

Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie – członkowie Oddziału Krakowskiego,

- wystawa porostów i fotografii pt. „Niezwyczajne, piękne, pożyteczne” (w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki) – dr H. Wójciak z Oddziału Lubelskiego,

- wystawa storczyków (30.05–1.06.2008) – dr G. Szymczak z Oddziału Lubelskiego,

- wystawa kaktusów (13–15.06.2008) – dr G. Szymczak, dr M. Czernecki z Oddziału Lubelskiego,

- „Grzyby znane i mniej znane” – wystawa w Ogrodzie Botanicznym w Łodzi – prof. M. Ławrynowicz, dr K. Kopczyński z Oddziału Łódzkiego.

INTERNETOWE UPOWSZECHNIANIE WIEDZY BOTANICZNEJ

Zainicjowany w 2004 r. przez Oddział Szczeciński internetowy serwis botaniczny „Lonicera” (www.lonicera.hg.pl), w którym przedstawiane są najnowsze odkrycia botaniczne, wydarzenia związane z botaniką i ochroną szaty roślinnej w kraju i na świecie, cieszą się dużym zainteresowaniem. Serwis zawiera również informacje o bieżącej ofercie wydawniczej z zakresu botaniki oraz system nawigacji umożliwiającej dostęp do naukowych periodyków botanicznych (krajowych i zagranicznych) oraz innych stron botanicznych. Dotychczas odnotowano przeszło 97600 odsłon tej strony. Informacje o bieżącej działalności PTB zamieszczane są w „Wiadomościach Botanicznych” oraz na stronie internetowej Towarzystwa (<http://ptb.ib-pan.krakow.pl>). W 2008 roku swoją stronę internetową utworzył Oddział Warszawski. Obecnie własne strony internetowe prowadzą Oddziały: Bydgoski, Poznański, Szczeciński i Warszawski, oraz Sekcje: Historii Botaniki, Kultur Tkanekowych Roślin i Lichenologiczna.

On-line dostępne są obecnie pełne teksty (od 2000 roku) artykułów publikowanych na łamach czasopism wydawanych przez PTB (wejście ze strony internetowej PTB).

PUBLIKACJE POPULARNONAUKOWE

- Matwiejuk A. 2008. Porosty i ich właściwości lecznicze. *Kosmos* 57(1–2): 85–91 – Oddział Białostocki,

- Świerubska T., Tałała J., Wróblewska A., Gałka M. 2008. U źródeł Szeszupy. Przewodnik po ścieżce edukacyjnej. Stowarzyszenie Miłośników Suwalskiego Parku Krajobrazowego „Kraina Hańczy”, Tortul – Oddział Białostocki,

- Mułenko W. 2008. Mykologiczne badania terenowe. Przewodnik metodyczny (podręcznik). Lublin, Wyd. UMCS – Oddział Lubelski,

- Wójciak H. – publikowanie zdjęć w wydawnictwach popularyzujących wiedzę przyrodniczą: Multico, książki dla dzieci: „Świat grzybów”, „W krainie mchów i paproci”, „Flora Polski: atlas roślinności lasów”. Oddział Lubelski.

VII. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Polskie Towarzystwo Botaniczne prowadzi działalność wydawniczą, korzystając z pomocy finansowej Ministerstwa Nauki i Informatyzacji. W 2008 roku ukazały się następujące tomy wydawnictw Towarzystwa:

Acta Societatis Botanicorum Poloniae vol. 77 (zeszyty 1–4) – prof. J. Fabiszewski, redaktor naczelny – Oddział Wrocławski,

Acta Agrobotanica vol. 61 (z. 1 i 2) – prof. E. Weryszko-Chmielewska, redaktor naczelny – Oddział Lubelski,

Acta Mycologica vol. 43 (z. 1 i 2) – prof. M. Ławrynowicz, redaktor naczelny – Oddział Łódzki,

Monographiae Botanicae vol. 99 – prof. K. Czyżewska, redaktor naczelny – Oddział Łódzki,

Wiadomości Botaniczne vol. 52 (No. 1/2, 3/4) – prof. Z. Mirek, redaktor naczelny – Oddział Krakowski,

Rocznik Dendrologiczny vol. 56 – dr hab. J. Dołatowski, redaktor naczelny – Oddział Warszawski,

Biuletyn Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów vol. 17 – dr hab. J. Puchalski, redaktor naczelny – Oddział Warszawski.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA CZŁONKÓW ODDZIAŁÓW I SEKCJI

Książka jubileuszowa z okazji utworzenia Białostockiego Oddziału PTB pt. „Różnorodność badań botanicznych – 50 lat Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego 1958–2008” wydana przez Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko (179 stron i wkładka z fotografiami) – Oddział Białostocki.

Danielewicz W. (red.), Materiały konferencyjne pt. „Dendrologia w badaniach środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego – materiały Zjazdu Sekcji Dendrologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Szklarska Poręba 25–27 czerwca 2008” (352 stron, 51 artykułów) – Sekcja Dendrologiczna.

Materiały konferencyjne – II Ogólnopolska Konferencja Pteridologiczna, Wrocław 17–19.09.2008 pt. „Zasoby paprotników w Polsce i możliwości ich ochrony” – Sekcja Pteridologiczna.

Cierieszko I., Kozłowska-Szerenos B., Leśniewska J., Siegień I. 2008. Dostosowania roślin do niekorzystnych warunków środowiska. W: KOLANKO K. (red. nauk.), Różnorodność badań botanicznych – 50 lat Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego 1958–2008. Białystok, s. 147–167 – Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin.

VIII. WYRÓŻNIENIA

W 2008 roku za wybitne prace naukowe i upowszechnianie wiedzy botanicznej wyróżnienia honorowe przyznano:

prof. Marii HERBICHOWEJ – nagroda Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku za działalność na rzecz ochrony środowiska (Oddział Gdański),

prof. Róży KOCHANOWSKIEJ – Złoty Krzyż Zasługi (Oddział Szczeciński),

prof. Adamowi WOŹNEMU – nagroda zespołowa I stopnia Rektora UAM (Sekcja Struktury i Rozwoju Roślin).

Halina GALERA, Anna MIKUŁA

IX KONKURS DENDROLOGICZNY „ZNAM DRZEWA I KRZEWY” W CZĘSTOCHOWIE

IX Dendrological Competition in Częstochowa 'I know trees and shrubs'

W dniach 29 września i 20 października 2008 r. odbył się w Częstochowie kolejny, IX Konkurs Dendrologiczny pod hasłem „Znam drzewa i krzewy”, który organizowany jest dla uczniów częstochowskich szkół ponadpodstawowych. Jak w latach ubiegłych, organizatorami konkursu byli: Sekcja Dendrologiczna Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie oraz Zespół Szkół im. C. K. Norwida w Częstochowie, który był zarazem gospodarzem imprezy.

Konkurs tradycyjnie już odbywał się w dwóch etapach: pierwszy – pisemny, obejmujący test złożony z 42 pytań z zakresu morfologii, ekologii i ochrony drzew i krzewów, oraz drugi – praktyczny, polegający na rozpoznawaniu gatunków w terenie.

Do konkursu przystąpiło w tym roku 32 uczniów szkół ponadgimnazjalnych, m.in. z Zespołu Szkół im. C. K. Norwida (7 osób), I LO im. J. Słowackiego (5), Zespołu Szkół Technicznych im. S. Żeromskiego (4), II LO im. R. Traugutta (3), IV LO im. H. Sienkiewicza (3), Zespołu Szkół im. W. S. Reymonta (2), jak również z Żarek, z Zespołu Szkół im. T. Kościuszki (4) oraz z Kłobucka, z Zespołu Szkół nr 3 im. K. Kosińskiego (4). Szkoły gimnazjalne reprezentowało 9 uczniów z Gimnazjum im. Jana Pawła II w Kłobucku, Zespołu Szkół im. A. Mickiewicza we Wręczycy Wielkiej oraz z Gimnazjum w Opatowie.

Zmagania uczniów w obu etapach konkursu oceniło jury pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza

Hereźniaka, w składzie: dr Jarosław Sieradzki, dr Jeremi Kołodziejek oraz mgr Andrzej Grzyl. Po podliczeniu punktów uzyskanych w obu etapach konkursu jury wytypowało zwycięzców i przyznało nagrody. Z uwagi na duże różnice w wieku uczestników i w programach nauczania w szkołach różnego typu – nagrody przyznano w dwóch kategoriach wiekowych:

W grupie liceów najlepsze wyniki uzyskali:

1. Izabela Szerszeniewska – Zespół Szkół nr 3 im. K. Kosińskiego w Kłobucku – 164 pkt.
2. Justyna Kot – Zespół Szkół im. T. Kościuszki w Żarkach – 160 pkt.
3. Kornelia Gładysz – II LO im. R. Traugutta w Częstochowie – 157 pkt.

Wyróżnienia otrzymali:

- Dagmara Sobierajska – Zespół Szkół im. T. Kościuszki w Żarkach – 154 pkt.

– Michał Koperek – Zespół Szkół im. C. K. Norwida w Częstochowie – 130 pkt.

– Grzegorz Rutko – IV LO im. H. Sienkiewicza w Częstochowie – 128 pkt.

W grupie gimnazjów wyróżniono indywidualnie 3 osoby. Pierwszej nagrody nie przyznano, II nagrodę otrzymała Katarzyna Syguda z Zespołu Szkół im A. Mickiewicza we Wręcycy Wielkiej – 111 pkt.

Wyróżnieni zostali: Paulina Labocha – Gimnazjum w Zespole Szkół im A. Mickiewicza we Wręcycy Wielkiej – 90 pkt. i Kamil Strzelczyk – Gimnazjum im. Jana Pawła II w Kłobucku – 88 pkt.

Główną, Przechodnią Nagrodę Zespołową Konkursu zdobyła 3 osobowa ekipa Zespołu Szkół im T. Kościuszki w Żarkach, w składzie: Justyna Kot, Dagmara Sobierajska i Dariusz

Ryc. 1. Laureaci IX edycji Konkursu Dendrologicznego w Częstochowie, wraz z opiekunami i organizatorami konkursu na uroczystości wręczenia nagród (fot. B. Wcześniak).

Fig. 1. The winners of IX Dendrological Competition in Częstochowa with their teachers and competition administrators (phot. B. Wcześniak).

Ryc. 2. Główna, przechodnia nagroda zespołowa Konkursu, ufundowana przez Prezydenta Miasta Częstochowy (fot. R. Sasiadek).

Fig. 2. The grand prize of Competition sponsored by President of Częstochowa (phot. R. Sasiadek).

Halabowski pod opieką nauczyciela mgr. Stanisława Kasparka, uzyskując łącznie 439 punktów. Warto wspomnieć, że od 2007 roku nagrodę przechodnią, ufundowaną przez Prezydenta Miasta Częstochowy, stanowi płaskorzeźba, przedstawiająca zabytkowe dęby rogałińskie, sfotografowane i zaproponowane przez prof. Janusza Hereźniaka jako symboliczny temat do płaskorzeźby, którą wykonał znany ze swych licznych prac artysta plastyk, Włodzimierz Ciesielski z Łodzi.

Uroczyste wręczenie nagród tradycyjnie odbyło się na terenie Zespołu Szkół im. C. K. Norwida, przy ulicy Jasnogórskiej w Częstochowie. Obok organizatorów konkursu, laureatów i ich opiekunów obecni byli liczni dostojni goście, w tym przedstawiciele władz miasta – Naczelnik Wydziału Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa w Częstochowie Zbigniew Kaleta i Inspektor tegoż Wydziału Blanka Adamska. W uroczystości wzięli udział również przedstawiciele Kuratorium Oświaty w Częstochowie – Władysława Tkaczyk, oraz z Wydziału Edukacji i Sportu UM w Częstochowie – Urszula Gospodarek. Fundator I nagrody w konkursie – mgr Joanna Sobolska – właścicielka Przedsiębiorstwa Urządzania i Pielęgnacji Terenów Zieleni „JES”

z Częstochowy, oraz wicedyrektor Zespołu Szkół im. C. K. Norwida w Częstochowie – mgr Barbara Bałchanowska. Nagrody i wyróżnienia w postaci cennych książek ufundowane zostały m.in. przez Zarząd Okręgu Ligi Ochrony Przyrody w Częstochowie oraz Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa Urzędu Miasta w Częstochowie.

Jak co roku, rozdanie nagród uświetnił program słowno-muzyczny o tematyce dendrologicznej przygotowany przez uczniów z Zespołu Szkół im. C. K. Norwida.

Organizatorzy konkursu wyrażają uznanie dla wszystkich jego laureatów, zarówno uczniów, jak również nauczycieli i wychowawców, którzy przygotowali młodzież do tych niełatwych eliminacji. Szczególne wyrazy uznania należą się mgr. Stanisławowi Kasparkowi z Żarek oraz Joannie Foszner z Kłobucka, którzy zaangażowaniem i trudem swej pracy doprowadzili uczniów do grona laureatów tej edycji konkursu.

Jesienią 2009 roku odbędzie się w Częstochowie jubileuszowa, X edycja konkursu „Znam drzewa i krzewy”.

Jarosław SIERADZKI

**KONFERENCJA NAUKOWA SEKCJI
PALEOBOTANICZNEJ POLSKIEGO
TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO
„50 ROCZNICA PUBLIKACJI
PIERWSZEGO POLSKIEGO PODRĘCZNIKA
PALINOLOGII”
(KRAKÓW, 25 KWIETNIA 2009)**

**The Conference of Palaeobotanical Section of the
Polish Botanical Society ‘50th anniversary of the
first Polish palynological handbook publishing’
(Kraków, 25 April 2009)**

Organizatorem konferencji była Sekcja Paleobotaniczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego, przy współdziałaniu Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk i Komitetu Badań Czwartorzędu Polskiej Akademii Nauk. W Konferencji wzięło udział 34 członków i sympatyków Sekcji (Ryc. 1).

W 2009 roku minęło 50 lat od ukazania się pierwszego polskiego podręcznika palinologii pt. „Podręcznik palynologii – metody i problemy” (Ryc. 2a, b), autorstwa Jadwigi Dyakowskiej (1959), ówczesnego docenta Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W podręczniku ujęto pełny zakres wiadomości o tej dziedzinie nauki, począwszy od historii palinologii na świecie i w Polsce, kończąc na charakterystyce roślinności na podstawie wyników badań palinologicznych poszczególnych er geologicznych. Podręcznik J. Dyakowskiej zawiera jednak przede wszystkim wyczerpujący opis metod badawczych stosowanych w palinologii oraz sposobów przedstawiania i interpretacji otrzymywanych wyników. Treść rozdziałów poświęconych metodyce do dzisiaj nie straciła nic na swojej aktualności. Na końcu książki autorka zamieściła dane bibliograficzne 323 pozycji literatury, dokonując

koniecznego wyboru z bardzo wielu publikacji palinologicznych zarówno polskich, jak i zagranicznych autorów.

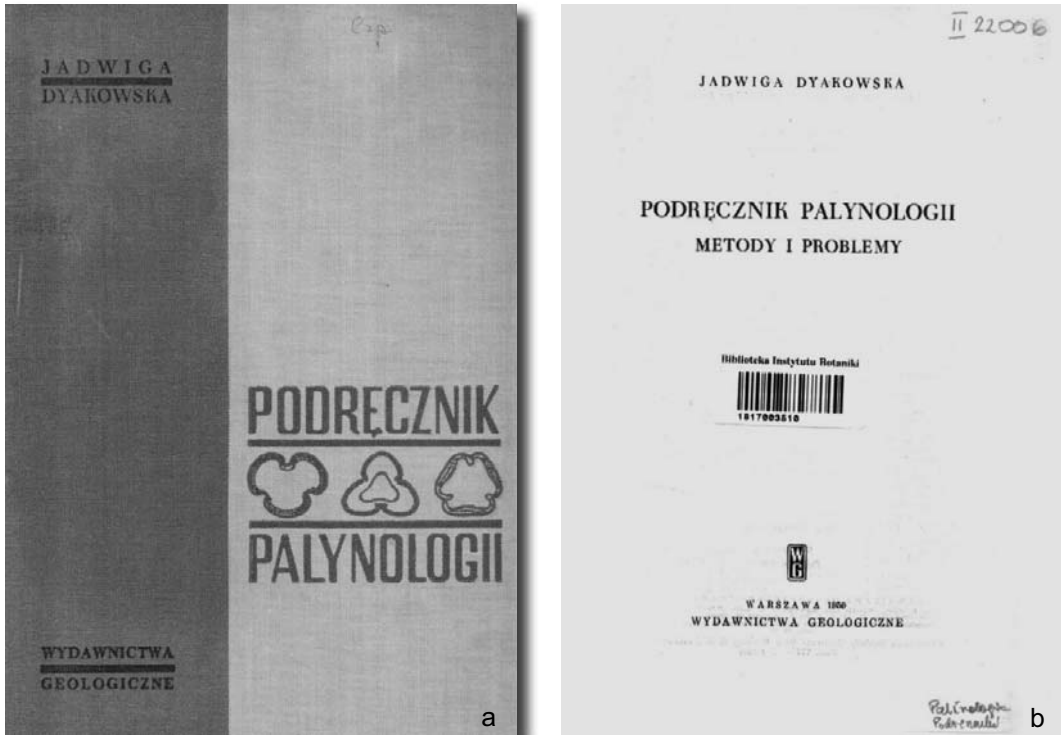
Układ podręcznika J. Dyakowskiej i tematykę poszczególnych rozdziałów, w świetle minionych 50 lat, omówiła autorka niniejszego sprawozdania, D. Nalepka. Prof. J. Dyakowska była jednak nie tylko wybitnym palinologiem, o czym przypomnieli Jej uczeń i pierwszy doktorant, prof. Kazimierz Szczepanek (Ryc. 3), w wystąpieniu zatytułowanym „Profesor jako palinolog, bibliotekarz, historyk botaniki, autor podręcznika, tłumacz”. Przy okazji rocznicowej daty prof. K. Szczepanek odczytał napisaną wówczas przez siebie recenzję podręcznika (Szczepanek 1960).

Prof. J. Dyakowska (1905–1992) była pracownikiem Instytutu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1930 roku (Zemanek 1993,

Ryc. 1. Uczestnicy konferencji naukowej Sekcji Paleobotanicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego „50 rocznica publikacji pierwszego polskiego podręcznika palinologii” w sali konferencyjnej Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (fot. A. Walanus).

Fig. 1. Proceedings of the conference of Palaeobotanical Section of the Polish Botanical Society ‘50th anniversary of the first Polish palynological handbook publishing’ in the W. Szafer Institute of Botany Polish Academy of Sciences the conference room (phot. A. Walanus).

Ryc. 2. „Podręcznik palynologii” autorstwa Jadwigi Dyakowskiej (1959). a – okładka, b – strona tytułowa (fot. A. Walanus).
 Fig. 2. „Handbook of palynology” by Jadwiga Dyakowska (1959). a – the plate of handbook, b – the front page (phot. A. Walanus).

Ryc. 3. Prof. Kazimierz Szczepanek, pierwszy doktorant prof. Jadwigi Dyakowskiej przedstawia Jej osobę (fot. A. Walanus).
 Fig. 3. Prof. Kazimierz Szczepanek, the first PhD student of prof. Jadwiga Dyakowska, characterises of her Person (phot. A. Walanus).

Ryc. 4. „Podręcznik analizy pyłkowej” K. Faegriego i J. Iversena, przetłumaczony na język polski przez Jadwigę Dyakowską (1978). a – okładka, b – strona tytułowa (fot. A. Walanus).

Fig. 4. ‘Handbook of pollen analysis’ translated to Polish language by Jadwiga Dyakowska (1978). a – the plate of handbook, b – the front page (phot. A. Walanus).

1994). W okresie przed II wojną światową badała przede wszystkim roślinność plejstocenu Polski. W latach późniejszych publikowała również prace o charakterze metodycznym, które przyczyniły się do wzbogacenia teoretycznych podstaw palinologii. Do takich należą m.in. artykuły poświęcone dalekiemu transportowi sporomorf (Dyakowska 1948), pomiarom ciężaru ziaren pyłku (Dyakowska i Zurzycki 1959), analizie zmienności ciężaru i kształtu ziarna pyłku (Dyakowska 1964). Ze względu na intensywny rozwój badań palinologicznych w Polsce J. Dyakowska uznała za celowe przetłumaczenie z języka angielskiego książki pt. „Podręcznik analizy pyłkowej” (Faegri, Iversen 1978) (Ryc. 4), którego pierwsze wydanie ukazało się w Danii w 1964 roku.

W ostatnich latach życia J. Dyakowska

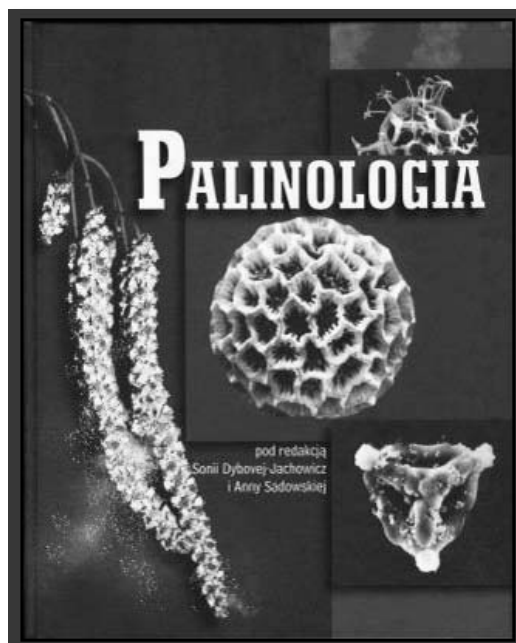
pracowała nad bibliografią palinologiczną. Materiały te dotychczas nie zostały opublikowane. Osobnym nurtem jej zainteresowań była ochrona przyrody, co przejawiało się w bogatym dorobku publicystycznym (Zemanek 1993, 1994) oraz historia botaniki, w której to dziedzinie kontynuowała dokonania swoich wielkich poprzedników, prof. Józef Rostafińskiego i prof. Władysława Szafera. Wielką zasługą prof. J. Dyakowskiej było zorganizowanie biblioteki, która dzisiaj jest największą i najlepiej zaopatrzoną biblioteką botaniczną w Polsce. W 1930 roku objęła opiekę nad księgozbiorem Instytutu Botanicznego UJ, liczącym wówczas około 1500 pozycji. W czasie okupacji niemieckiej uchroniła zbiory biblioteczne przed dewastacją, a nawet zdołała powiększyć księgozbiór. Do czasu przejścia na emeryturę, tj. do 1975 roku, kierowała połączonymi bibliotekami

Instytutu Botaniki UJ i Instytutu Botaniki PAN, posiadającymi wówczas blisko 70 tysięcy woluminów. Ze szczególnym zaangażowaniem wzbogacała dział starodruków botanicznych, należący obecnie do cenniejszych w Polsce.

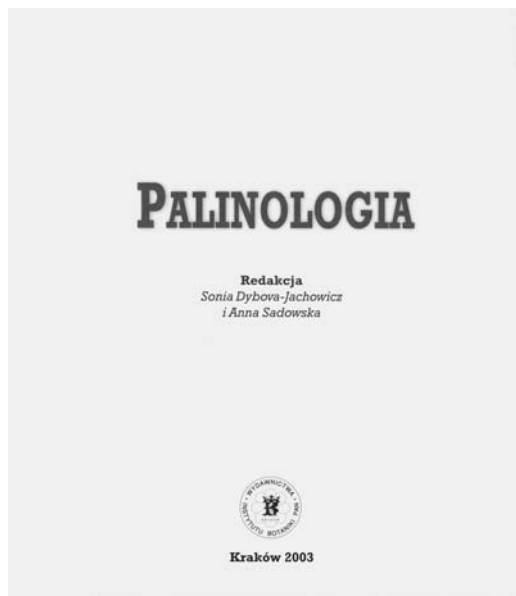
Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego uczcił Jej zasługi i pamięć powołaniem w 1994 roku Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. Jadwigi Dyakowskiej jako wydzielonej jednostki Ogrodu Botanicznego UJ.

W drugiej części spotkania D. Nalepka zainicjowała dyskusję na temat pomocy naukowych w badaniach paleobotanicznych, przede wszystkim w palinologii, w której paleobotanicy, zajmujący się szczątkami roślin kopalnych od najstarszych (paleozoicznych) po najmłodsze (holoceńskie łącznie ze współczesnymi), wymieniały poglądy i mówili o swoich doświadczeniach związanych z korzystaniem ze źródeł naukowych i ich dostępnością. Przy okazji zaprezentowano kolejny – najnowszy – polski podręcznik palinologii pod redakcją S. Dybovej-Jachowicz i A. Sadowskiej (2003) (Ryc. 5).

Wszyscy podkreślali, że w badaniach paleobotanicznych bardzo ważne są kolekcje porównawcze współczesnych roślin: preparatów pyłkowych, owoców i nasion, tkanek oraz drewn. Kolekcją taką dysponuje np. Zakład Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (<http://www.ib-pan.krakow.pl/muzpal/muz-start.html>), na bieżąco uzupełniane nowymi preparatami i okazami. W Internecie można znaleźć coraz więcej fotografii szczątków roślinnych (głównie pyłku i spor), m.in. pod następującymi adresami: <http://www3.bio.uu.nl/palaeo/> <http://www.paldat.org/> <http://geography.berkeley.edu/ProjectsResources/PollenKey/byFamiliesAll-in-1.html> <http://www.geo.arizona.edu/palynology/polonweb.html>, co ułatwia oznaczanie spormorf. Nie są to jeszcze dane wystarczające, należy zatem przyczynić się do ich wzbogacenia, umieszczając w Internecie fotografie znajdowanych w trakcie swoich badań spormorf, ewentualnie weryfikować już zamieszczone. Pewnym ograniczeniem jest to, że komputerowe

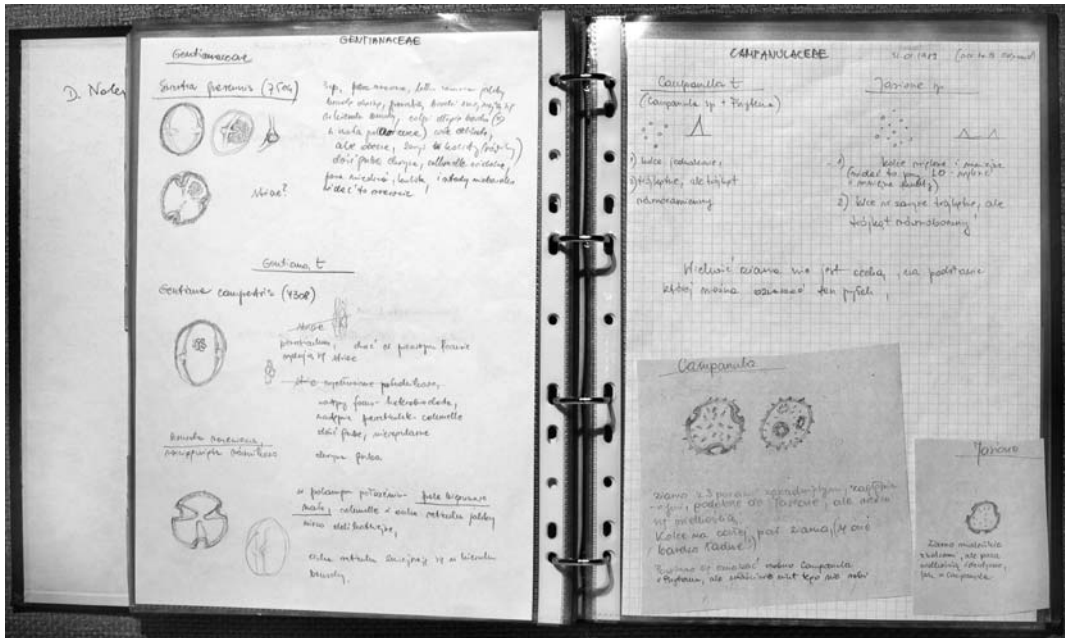
a

b

Ryc. 5. Podręcznik „Palinologia” pod redakcją S. Dybovej-Jachowicz i A. Sadowskiej (2003). a – okładka, b – strona tytułowa (fot. A. Walanus).

Fig. 5. Handbook ‘Palynology’ by Sonia Dybova-Jachowicz and Anna Sadowska, eds (2003). a – the plate of handbook, b – the front page (phot. A. Walanus).

Ryc. 6. Notatnik palinologa z odręcznymi, roboczymi rysunkami i opisami ziaren pyłku (fot. A. Walanus).

Fig. 6. Exercise book of palynologist with hand-made drawings and descriptions of pollen grains (phot. A. Walanus).

Ryc. 7. Uczestnicy konferencji podczas zwiedzania wystawy podręczników palinologii znajdujących się w zbiorach Biblioteki IB PAN/UJ. Objasnia mgr Barbara Znamierowska (pierwsza z prawej), Kierownik Biblioteki (fot. A. Walanus).

Fig. 7. The participants of the conference during viewing of the exhibition of palynological handbooks in the Institute of Botany PAN/UJ Library. Explains M. Sci. Barbara Znamierowska (the first of right), the Head of the Library (phot. A. Walanus).

rozpoznawanie obrazu trójwymiarowego nie jest dotychczas wystarczająco opracowane i stąd mogą wynikać trudności zarówno z prawidłowym zilustrowaniem sporomorfy, jak i sprawdzeniem oznaczeń. Pomimo, że ta łatwo dostępna baza nowych oraz archiwalnych informacji (np. <http://www3.bio.uu.nl/palaeo/research/NEPF/nepf.htm>), jest stale powiększana, to jednak konwencjonalne, drukowane podręczniki i atlasy współczesnych sporomorf z kluczami do ich oznaczania będą nadal w użyciu. Podobnie, jak zawsze bardzo pożyteczna pozostanie bezpośrednia wymiana doświadczeń i możliwość korzystania z tzw. „magicznych notesików” zawierających własne, odręczne rysunki z opisami i uwagami (Ryc. 6). Konkluzją tej dyskusji mogą być słowa mgr Piotra Kołaczyka, doktoranta UJ, „... często korzystam ze zbioru porównawczego... Uważam, że w ten sposób zapobiegam utrwalaniu w mojej głowie błędnych stereotypów podczas oznaczania sporomorf. Wiele zdjęć ziaren pyłku w atlasach nie jest w stanie

oddać wszystkich elementów budowy ziarna pyłku, które widzimy pod mikroskopem, co więcej w atlasie jest prezentowane najczęściej tylko jedno, najbardziej reprezentatywne ziarno pyłku. W ten sposób nie zdajemy sobie sprawy ze zmienności, którą możemy ocenić w preparatach porównawczych. Możliwość korzystania ze zbioru porównawczego była i jest najważniejszym czynnikiem kształtującym moje umiejętności rozpoznawania sporomorf.”

Z okazji Konferencji w Bibliotece IB PAN/UJ (www.ib-pan.krakow.pl) przygotowano wystawę wszystkich podręczników palinologii dostępnych w bibliotece (Ryc. 7). Słowo wprowadzające wygłosiła mgr Barbara Znamierowska, kierownik Biblioteki PAN/UJ, która wspomniała o swoich poprzedniczkach na tym stanowisku, mgr Janinie Oleszakowej (kierowała Biblioteką w latach 1975–1992), uczennicy prof. J. Dyakowskiej, mgr Bożenie Pietras (kierowała Biblioteką w latach 1992–1994) oraz ostatnim kierowniku przed podziałem Biblioteki, dr. hab.

Ryc. 8. Uczestnicy konferencji podczas zwiedzania Muzeum Paleobotanicznego Instytutu Botaniki UJ. Objasnia dr Sławomir Florjan (pierwszy z prawej) (fot. A. Walanus).

Fig. 8. The participants of the conference during viewing of the Palaeobotanical Museum of Institute of Botany UJ. Explains dr Sławomir Florjan (the first of right) (phot. A. Walanus).

Andrzeju Jankunie (kierował Biblioteką w latach 1994–2002). Niepublikowane notatki i rysunki sporomorf kopalnych J. Dyakowskiej, przechowywane w Zakładzie Paleobotaniki IB PAN udostępniła dr Jadwiga Ziaja.

Uczestnicy Konferencji mieli także okazję zapoznać się z bogatą ekspozycją szczątków kopalnych roślin paleozoiku i mezozoiku Muzeum Paleobotanicznego Instytutu Botaniki UJ (www.binoz.uj.edu.pl), którą objaśniał dr Sławomir Florjan (Ryc. 8) oraz z wystawą pt. „Krajobrazy roślinne Polski” Muzeum Paleobotanicznego IB PAN (www.ib-pan.krakow.pl), po której oprowadził dr Grzegorz Worobiec.

Pozostałe fotografie z tego spotkania Sekcji Paleobotanicznej PTB znaleźć można na stronie <http://www.adamwalanus.pl/ptb94.html>. Przy okazji informuję, że fotografie z poprzedniego spotkania Sekcji Paleobotanicznej PTB z 12 kwietnia 2008 roku w Zabrze pt. „Fosylne i subfosylne szczątki roślin w rejonie Górnego Śląska”, znajdują się na stronie http://home.agh.edu.pl/~walanus/zabrze_paleo.html.

LITERATURA

- DYAKOWSKA J. 1948. Deszcz pyłkowy na morzu i u wybrzeży Grenlandii. *Pol. Akad. Umiejętn. Spraw. Posiedz.* **48**(4): 138.
- DYAKOWSKA J. 1959. Podręcznik Palynologii. Metody i Problemy. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- DYAKOWSKA J. 1964. The variability of the pollen grains of *Picea excelsa* Link. *Acta Soc. Bot. Pol.* **33**(4): 727–748.
- DYAKOWSKA J., ZURZYCKI J. 1959. Gravimetric studies on pollen. *Bull. Acad. Polon. Sci., Ser. Sci. Biol.* **7**: 11–6.
- DYBOVA-JACHOWICZ S., SADOWSKA A. (red.) 2003. Palinologia. Wydawnictwa Instytutu Botaniki PAN, Kraków.
- FAEGRI K., IVERSEN J. 1978. Podręcznik analizy pyłkowej. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- SZCZEPANEK K. 1960. Jadwiga Dyakowska, Podręcznik Palynologii. *Wszechświat* **61**(6): 169. [recenzja].
- ZEMANEK A. 1993. Prof. dr Jadwiga Dyakowska (1.II.1905–7. IX.1992). *Wiad. Bot.* **37**(1/2): 112–119.
- ZEMANEK A. 1994. Jadwiga Dyakowska. *Wiad. Bot.* **38**(1/2): 160–162.

Dorota NALEPKA

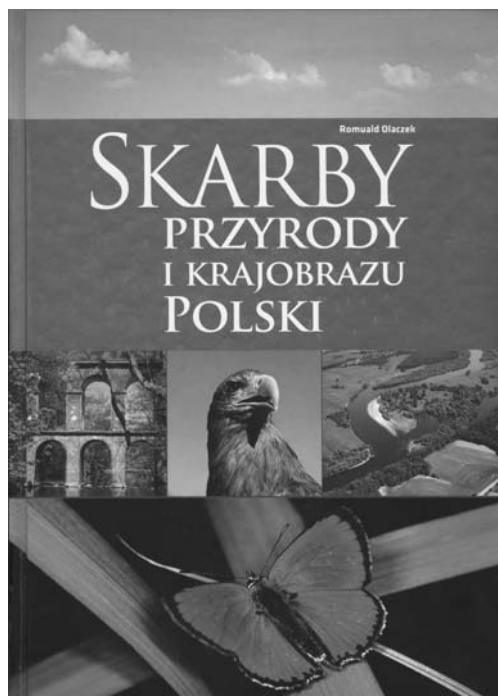
VARIA

PRZEMÓWIENIE NA PROMOCJI KSIĄŻKI *SKARBY PRZYRODY I KRAJOBRAZU POLSKI*, ZAMEK KRÓLEWSKI, WARSZAWA , 14 PAŹDZIERNIKA 2008

Author's speech upon promotion of the book
Treasures of Nature and Landscape in Poland,
King Castle, Warsaw, October 14, 2008

Pani Maju, Pani Ingo, Panie Redaktorze,
Szanowni zebrani,

W najśmielszych marzeniach nie spodziewałem się, że spotka mnie zaszczyt uczestnictwa w promocji popularnonaukowej książki o polskiej przyrodzie w pięknej, szacownej scenerii Zamku Królewskiego w Warszawie i w tak znakomitym towarzystwie. Są tu redaktorzy i pracownicy wydawnictwa, liczni moi przyjaciele i współpracownicy, przyrodnicy, księgarze, dziennikarze

i krajoznawcy, jest moja rodzina – żona, dzieci, wnuczka, zaszczycił nas swoją obecnością profesor Stefan Niesiołowski, wicemarszałek Sejmu RP. Dziękuję wszystkim za przybycie i okazanie zainteresowania książką, a wydawnictwu MULTICO za jej piękne wydanie i za zorganizowanie tej miłej uroczystości.

To, co autor miał do powiedzenia, napisał w książce. Nie będę więc mówił o jej treści, ale o tym, czego nie napisałem: o motywach pracy nad książką i o nadziejach, jakie z nią wiąże.

Późnym latem 1997 r. dr inż. Jan Wróbel, wówczas dyrektor Departamentu Ochrony Przyrody w Ministerstwie Środowiska, przedstawił mnie pani Indze Szwedler i polecił jako ewentualnego autora książki, której pomysł zrodził się w wydawnictwie MULTICO. Miał to być bogato ilustrowany opis najcenniejszych i najpiękniejszych obiektów i miejsc przyrodniczych w Polsce. Temat był mi bliski, ale po namyśle i rozejrzeniu się po księgarniach zwróciłem uwagę, że jest sporo albumów i innych książek poświęconych najpiękniejszym krajobrazom i tym z najwyższej półki wziętym obiektom – parkom narodowym. Należałoby raczej przybliżyć czytelnikom całą różnorodność przyrody, w tym mało znane i na niższych półkach leżące wartości. Wydawnictwo ten pogląd podzieliło, a dyrektor Mirosław Sobkowiak wyraził życzenie, aby urozmaicić treść książki informacjami o zabytkach i innych obiektach kulturowych powiązanych z krajobrazem. Tak się stało. Jednakże, nim doszliśmy do dzisiejszego dnia, redaktorzy wydawnictwa i autor musieli przejść przez wiele progów; ostatecznie trzeba było ograniczyć liczbę fotografii oraz zredukować treści przyrodniczo-kulturowe i odniesienia literackie. Głównym motywem książki jest więc pokazanie piękna i innych wartości przyrody i krajobrazu całej Polski, ich różnorodności i ochrony.

Przypadkowo data promocji książki zbiegła się z Dniem Edukacji Narodowej. Widzę w tym zdarzeniu znaczenie symboliczne. Jest bowiem wydawnictwa i moją nadzieją, iż książka przysłuży się edukacji na polu słabo uprawianym: wiedzy o własnym kraju i bogactwie jego przyrody. Że metodą niepodręcznikową pomoże

poznać je, zrozumieć, polubić i szanować. Będzie pomocą dla nauczycieli, studentów, ambitnych licealistów, dla przewodników turystycznych i pracowników ośrodków edukacji ekologicznej, leśnictwa, parków narodowych i krajobrazowych itp. Że będzie przyjemną lekturą dla tych, którzy w danej chwili nie mogą się udać na leśne lub górskie szlaki, i dla przebywających z dala, a tęskniących za krajem. A także, że otworzy oczy niedowiarkom, niewidzącym tego, co bliskie, i nieceniącym wartości innych niż materialne.

Pan redaktor Dobrołęcki wspominał tu, że podobne publikacje ukazują się w Polsce raz na 50 lat. Miał na myśli dzieła sumujące wiedzę o wartościach przyrody i o zasięgu ich ochrony, adresowane do szerszego kręgu odbiorców niż tylko przyrodnicy, i trwające dłużej niż ich obecność w księgarniach. Pozwolą Państwo, że przypomnę ten ciąg publikacji sprzed 150, 100 i 50 laty. Sto pięćdziesiąt lat temu w *Bibliotece Warszawskiej*, piśmie inteligencji Warszawy i Królestwa Polskiego, opublikowano obszernie sprawozdanie z wyprawy naukowej warszawskich naturalistów do Ojcowa w 1854 r. Warszawskich, nie krakowskich, bo Ojców dzieliła od Krakowa granica państw zaborczych. Publikacja wzbudziła w społeczeństwie duże zainteresowanie, była przyjęta jak opis egzotycznej przyrody nieznanego łądu; wkrótce dolina Prądnika stała się celem wycieczek i modnym letniskiem. Ten wpływ na świadomość zaowocował niebawem obroną niszczonego lasu ojcowskich, a jego echo pobrzmiewa w literaturze (Detyma, Adolf Dygasiński). Również sto lat temu, w 1908 r., profesor Marian Raciborski, wybitny polski botanik tamtego czasu, za pośrednictwem Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika zwrócił się z apelem do społeczeństwa o nadsyłanie informacji o wyróżniających się obiektach botanicznych. Natychmiast, w tym samym roku, w *Kuryerze Warszawskim* i w *Tygodniku Ilustrowanym* ukazał się apel o ochronę Puszczy Białowieskiej, a Raciborski, w czasopiśmie *Kosmos* w 1910 r., opublikował wyniki swojego apelu pt. *Ochrony godne drzewa i zbiorowiska roślin*. Artykuł liczył 14 stron; tyle wówczas

wiedziano o wartościach szaty roślinnej na ziemiach polskich.

Książka, którą dziś prezentujemy, tytułem nawiązuje do książki wydanej w 1932 r. z inicjatywy i pod redakcją profesora Władysława Szafera pt. *Skarby przyrody i ich ochrona*, natomiast treścią – do dzieła Stefana Jarosza z 1954 r. pt. *Krajobrazy Polski i ich pierwotne fragmenty*. Dzieło to, o objętości 50 arkuszy wydawniczych, wydane przez Instytut Urbanistyki i Architektury w nakładzie 10000 egzemplarzy, miało trzy wydania polskie i jedno niemieckie. Jego autor, pierwszy Główny Konserwator Przyrody w Polsce, zebrał w nim informacje o wszystkich chronionych i zasługujących na ochronę obszarach przyrodniczych w obecnych granicach Polski. W pewnym sensie przedstawił program tego, co należy zrobić w zakresie ochrony przyrody, dał projekcję przyszłej sieci obszarów chronionych. Bogato ilustrowane znakomitymi fotografiami dzieło Jarosza było adresowane przede wszystkim do planistów przestrzennych, urbanistów, działaczy gospodarczych i polityków, ale trafiło też na półki biologów, geografów i humanistów – uczonych i nauczycieli.

W drugiej połowie XX w. dokonał się ogromny postęp w poznaniu przyrody polskiej, a jednocześnie wzrosło jej zagrożenie. Niepomiarne wzrósł zasób informacji zawartych w tysiącach artykułów, monografi, inwentarzy, map, przewodników – zatem i objętość książki musiała być większa od poprzednich. Pytano mnie, czy w tych ostatnich 50 latach tak wzrosła różnorodność polskiej przyrody, że dla jej ochrony utworzono 23 parki narodowe, 1400 rezerwatów, 120 parków krajobrazowych, 30 tysięcy pomników przyrody i wiele jeszcze innych obiektów chronionych? Odpowiadam: różnorodność przyrody raczej nie zwiększyła się, wzrosła natomiast nasza wiedza o przyrodzie, nasza wrażliwość i oczekiwania co do jakości otaczającego nas środowiska. A także możliwości państwa działającego w jego obronie.

Motywe, który w niemałym stopniu kierował moim piórem, była przekora, czy wręcz sprzeciw wobec pewnych zjawisk zachodzących w Polsce i w naszym systemie ochrony

przyrody. Nie posługiwałem się słowami ostrej krytyki ani modnymi dziś oskarżeniami; swoje opinie i oceny wyrażałem raczej przez tworzenie obrazów słowami. Wyrazem sprzeciwu wobec komercjalizacji wszelkich wartości, przeciw traktowaniu ochrony przyrody jedynie jako źródła korzyści materialnych dla lokalnych społeczności lub grup interesów („a co my z tego będziemy mieli?”), jest wprowadzenie przyrody w krąg pojęć aksjologicznych. Być może, nie całkiem zgodnie z filozofią i teorią wartości dzieło się z czytelnikami przekonaniem, że w przyrodzie są obecne takie najwyższe wartości, jak prawda, dobro i piękno. Opisuję obszary chronione, które są egzemplifikacją tych wartości, jako spójny system na tle regionalnych odrębności krajobrazowych, uwarunkowanych ekologicznie i historycznie. Jest w tym opisie zachęta do krytycznej refleksji nad dokonującą się właśnie dekompozycją tego systemu, czego przejawem jest rozproszenie odpowiedzialności za ochronę przyrody pomiędzy różne ogniwa administracji i oddanie w ręce gmin prawa decydowania o losach wartości nie gminnych, lecz ogólnonarodowych. Wreszcie ukazanie naszego własnego, oryginalnego dorobku w poznaniu i ochronie polskiej Przyrody jest wyrazem sprzeciwu wobec jego lekceważenia i łatwości, z jaką unieważnia się dorobek poprzedników.

W książce zebrany został stan wiedzy o wartościach przyrody i jej ochronie do czasu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Mam nadzieję, że czytelnicy zauważą i docenią, iż stworzenie systemu obszarów chronionych w takim rozmiarze było w Polsce możliwe dzięki temu, że lasy, wody i część innych gruntów była wspólną, narodową własnością zarządzaną przez państwo. System ten powstawał stopniowo, park po parku, rezerwat po rezerwacie, we współpracy uczonych, leśników, działaczy społecznych i samorządów. Nie w jednorazowym akcie twórczym. Ma niedoskonałości, ale jest, funkcjonuje, społeczeństwo go akceptuje. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej zatrzymało rozwój i osłabiło krajowy system ochrony przyrody; po 1998 r. utworzono tylko jeden park narodowy i jeden

krajobrazowy, podczas gdy w poprzednim dziesięcioleciu powstało 8 parków narodowych i około 40 parków krajobrazowych. Unieważniono wieloletnie plany ochrony i zastąpiono je doraźnymi zadaniami ochronnymi. Praktycznie skasowano racjonalne planowanie przestrzenne, zastępując je planowo bezplanową gospodarką przestrzenną. Obecnie uwaga i energia władz i organizacji ekologicznych skupia się na NATURZE 2000. W książce ten temat pomijam nie dlatego, że nie należę do czcicieli tego kosztownego i konfliktogennego tworu urzędników UE, lecz dlatego, że należy on do innego już etapu historii ochrony przyrody. Może ktoś go oceni po następnych 50 latach.

Jakie jeszcze nadzieje wiąże z książką? Liczę na to, że upowszechnienie wiedzy o wartościach Przyrody i ich rozmieszczeniu w przestrzeni kraju pomoże urzeczywistnić prawo człowieka do środowiska i prawo obywatela do informacji o środowisku. Wiedza jest podstawowym, obiektywnym warunkiem spełnienia tych konstytucyjnych praw. Sądzę też, że pomoże ograniczyć konflikty niektórych projektów inwestycyjnych z ochroną wartości przyrodniczych lub krajobrazowych przez wczesne dostrzeżenie owych wartości. Jeśli bowiem zasadą postępowania ma być rozwój zrównoważony, to zaczyna się on nie wtedy, gdy maszyny w terenie przystępują do urzeczywistnienia projektu technicznego, lecz wtedy, gdy zamysł tego projektu powstaje w czyjejs wyobraźni i konfrontuje się z wiedzą o wartościach przyrodniczych i o interesie społecznym. Liczę też na to, że przez poznanie wartości i piękna przyrody, łatwiej będzie uznać, iż ochrona przyrody jest dla nas imperatywem moralnym, a nie jedynie egzystencjalnym.

W skarbcu – tym niemetaforycznym – bywają złote dukaty i srebrne brakteaty, i miedziane grosze. Wiadomo, że kto nie szanuje groszy, nie dorobi się dukatów. W skarbcu przyrody też spoczywają wartości o różnych nominałach: o randze europejskiej, krajowej, ale też powiatowej i gminnej. Pragnę, aby czytelnicy dostrzegli i docenili nie tylko te pierwsze, ale też tę przyrodę za miedzą, blisko, wokół nas. Czasem przez nas odartą z godności, czasem przez sztukę

upiękkszoną. Miejmy szacunek nie tylko dla Tatr, Pienin, Puszczy Białowieskiej, Wisły – najjaśniejszych pereł w naszym skarbcu, ale też dla każdego rezerwatu, głązu, rzeki i strumienia. Chciałbym, aby książka była odczytana i jako pochwała najcenniejszych składników naszej przyrody i krajobrazu, i jako dowartościowanie naszych małych ojczyzn, krajobrazów rzadko trafiających na kolorowe stronicze albumów.

Dziękuję Państwu za cierpliwe wysłuchanie.

Romuald OLACZEK

UROCZYSTA PROMOCJA

Grand promotion

W dniu 14 października 2008 roku odbyła się uroczysta promocja książki *Skarby przyrody i krajobrazu Polski* zorganizowana przez Oficynę Wydawniczą Multico w Sali Koncertowej Zamku Królewskiego w Warszawie. Autorem tej „wyjątkowej książki prezentującej piękno i unikatowość polskiego dziedzictwa naturalnego” (cytat z zaproszenia) jest Profesor Romuald Olaczek – badacz i nauczyciel akademicki, orędownik idei ochrony przyrody i współtwórca jej naukowych podstaw.

Historię powstania prezentowanego dzieła nakreślił prowadzący spotkanie Pan Piotr Dobrołęcki – redaktor magazynu literackiego *Książki*, zaznaczając, że powstanie dzieła tej rangi jest faktem, który w ochronie polskiej przyrody zdarza się raz na 50 lat.

Panie Maja Komar – prezes Wydawnictwa i Inga Szwedler – wiceprezes Zarządu i dyrektor wydawniczy Multico przybliżyły drogę wieloletniego zmagania się z trudnościami przy przygotowywaniu książki przez Autora i Wydawnictwo. Wybrane fragmenty tego dzieła, napisanego urzekająco pięknym językiem z zachowaniem ścisłości naukowej, przeczytała Krystyna Czubówna.

Kluczowym punktem programu był wykład Profesora – przyrodnika i humanisty, ukazujący wartości przyrody i krajobrazu jako dziedzictwa narodowego. Wykładu wysłuchali licznie

zgrupowani na sali goście z Warszawy, Krakowa, Lublina, Łodzi, a wśród nich najbliższa rodzina, przyjaciele i koledzy z różnych uczelni, a także m.in. delegacja z Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi i Kampinoskiego Parku Narodowego z Jerzym Misiakiem – Dyrektorem Parku.

Uroczystość zaszczylił również swoją obecnością Profesor Stefan Niesiołowski, dziś wice-marszałek Sejmu RP, a kiedyś jeden ze studentów biologii, których botaniki systematycznej uczył Profesor Olaczek.

Specjalny klimat uroczystości stworzyła jej oprawa muzyczna. Utwory Fryderyka Chopina w wykonaniu Katarzyny Glemsk znakomicie korespondowały z przesuwającymi się na ekranie obrazami. W naturalną całość spletało się wszystko: subtelność przyrody, piękno krajobrazu i tchnienie historii w murach Zamku Królewskiego w Warszawie, skąd blisko do Łowicza – miejsca urodzenia Autora książki.

Po wykładzie Profesora głos zabierały osoby z sali. W świetle licznych wypowiedzi potwierdziło się przekonanie, że książka jawi się jako skarbnica informacji na temat polskiego dziedzictwa przyrodniczego, którego wartością są: prawda, piękno i dobro.

Zebrani jeszcze długo otaczali Profesora z kwiatami, kierując bezpośrednio słowa uznania, podziwu i życzenia dalszych osiągnięć twórczych. Wszyscy uczestnicy spotkania byli pod przemożnym wrażeniem pięknej uroczystości i dzieła.

Oficynie Wydawniczej Multico należą się słowa wielkiego uznania za znakomitą organizację uroczystej promocji.

Maria ŁAWRYNOWICZ

ZAROŚNIĘTE PĄKI ŚPIĄCE – NIEZNANA FORMA TERATOLOGICZNA U DRZEW

Cicatrized dormant bugs – an unknown teratological form among trees

Różnorodne zmiany teratologiczne u drzew są stosunkowo częstym zjawiskiem. Powstają

wskutek oddziaływania wirusów, bakterii, grzybów, owadów, rozmaitych substancji chemicznych, zaburzeń w trakcie procesów rozwojowych, jak również pojawiają się spontanicznie z nieznanymi dotychczas przyczynami. Podczas ich formowania dochodzi do niekontrolowanego wzrostu i namnażania się komórek. Zmienione teratologicznie organy nie muszą być jednak pozbawione zdolności funkcjonowania i różnicowania. Często rosną latami wraz z całą rośliną, osiągając niejednokrotnie olbrzymie rozmiary. Klasyfikacja zmian teratologicznych u roślin (Gryziak, Muszyński 2005) wyróżnia trzy podstawowe ich grupy: anormalny rozwój organów, struktury amorficzne i powstawanie zupełnie nowych organów.

U roślin drzewiastych do najczęściej spotykanych zmian teratologicznych zaliczam, na podstawie własnych obserwacji, struktury amorficzne w postaci różnorodnych galasów, będących efektem żerowania fitofagów lub infekcji grzybowych, oraz guzowate narośla na pniach, gałęziach lub korzeniach mające swe podłoże – zdaniem Zambryskiego i współautorów (1980) – w infekcji bakteryjnej.

Guzowate narośla powstają poprzez miejscowy niekontrolowany wzrost tkanki drzewnej na pniu, gałęzi lub korzeniu drzewa i są ich integralną częścią. Jednakże, na wielu gatunkach drzew stwierdziłem obecność tworów mających postać mniej lub bardziej regularnych brył drewna nie zrosniętych z drewnem pnia, a jedynie wyrastających z miazgi. Posiadają własne łyko, miazgę i korowinę. Z macierzystym drzewem połączone są tylko za pomocą niewielkiego wyrostka zakotwiczonego w miazdze pnia zapewniającego dostarczanie wody i asymilatów (Ryc. 1). Po oderwaniu tworów, pozostaje na drzewie ślad w postaci niewielkiego zagłębienia w korowinie i miazdze pnia (Ryc. 2). W przypadku tworów większych (kilka cm średnicy) tworzy się również miskowate zagłębienie w drewnie na skutek obrastania nasady przez przyrastające corocznie warstwy drewna. Mimo to nigdy nie dochodzi do zrosnięcia drewna pnia z drewnem teratoidów. Wieloletnie obserwacje (od 1986 r.)

Ryc. 1. Skupisko młodych zarastających pąków śpiących na pniu buka pospolitego (*Fagus sylvatica* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 1. Cluster of young cicatrizing dormant bugs on trunk of the European beech (*Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 2. Ślady na pniu buka *Fagus sylvatica* L. po oderwanych zarośniętych pąkach śpiących (fot. C. Greń).

Fig. 2. Trails of broken away cicatrized dormant bugs on trunk of the European beech (*Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 3. Zarośnięty pąk śpiący na buku pospolitym (*Fagus sylvatica* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 3. Cicatrized dormant bug on the European beech (*Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

pozwalają wysnuć wniosek, iż są to anormalnie rozwijające się pąki śpiące.

Typowe pąki śpiące są w stanie nawet kilkadziesiąt lat pozostawać w stanie stłumienia, czekając na odpowiednie warunki do rozwoju. Bodźcem pobudzającym je do wzrostu z reguły jest gwałtowne odsłonięcie pnia, np. wskutek wycięcia sąsiednich drzew, a co za tym idzie silniejsze jego nasłonecznienie. Powstają wtedy

tw. gałęzie epikormiczne, często na całej długości pnia (Zimmermann, Brown 1981).

Z moich obserwacji wynika, że czasem, mimo iż dochodzi do pobudzenia merystemu pąka do wzrostu, nie wytwarza się długopęd, a jedynie następuje obrastanie pąka sferycznymi przyrostami drewna. Nie powstaje wtedy gałąź epikormiczna, lecz guzowaty twór nie zrośnięty z drewnem pnia. Na przekroju poprzecznym

Ryc. 4. Zarośnięty pąk śpiący na buku pospolitym (*Fagus sylvatica* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 4. Cicatrized dormant bug on the European beech (*Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 6. Zarośnięty pąk śpiący na buku pospolitym (*Fagus sylvatica* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 6. Cicatrized dormant bug on the European beech (*Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 5. Zarośnięty pąk śpiący na dębie czerwonym (*Quercus rubra* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 5. Cicatrized dormant bug on the Northern Red Oak (*Quercus rubra* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 7. Zarośnięty pąk śpiący po okorowaniu (z buku pospolitego *Fagus sylvatica* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 7. Cicatrized dormant bug after barking (from European beech *Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 8. Zarośnięty pąk śpiący po okorowaniu (z dębu szypułkowego *Quercus robur* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 8. Cicatrized dormant bug after barking (from Pedunculate Oak *Quercus robur* L.) (phot. C. Greń).

Ryc. 9. Zarośnięty pąk śpiący z wyrastającym z niego pędem na buku pospolitym (*Fagus sylvatica* L.) (fot. C. Greń).

Fig. 9. Cicatrized dormant bud with shoot growing from him on the European beech (*Fagus sylvatica* L.) (phot. C. Greń).

takich tworów wyraźnie widać słoje przyrostów rocznych. Średnica największych, zebranych przeze mnie, tego typu zarośniętych pąków sięga ok. 15 cm, a wiek wynosi do 50 lat (na podstawie ilości przyrostów rocznych na przekroju poprzecznym). Z reguły po osiągnięciu średnicy kilku centymetrów zaczynają stopniowo obumierać od wierzchołka i martwica postępuje do nasady, przy czym na grabach zamieranie następuje bardzo szybko i żywe zarośnięte pąki osiągają zaledwie kilka milimetrów średnicy, następnie obumierają i odpadają. Najczęściej występują na buku pospolitym (*Fagus sylvatica* L.) (Ryc. 3, 4, 6, 7), dębach: szypułkowym i czerwonym (*Quercus robur* L., *Q. rubra* L.) (Ryc. 5, 8), topolach (*Populus* sp.), rzadziej na grabie pospolitym (*Carpinus betulus* L.), czeremsze amerykańskiej (*Prunus serotina* Ehrh.), jesionie wyniosłym (*Fraxinus excelsior* L.), wierzbie kruchej (*Salix fragilis* L.), olszy czarnej (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertner). Mimo usilnych, ukierunkowanych poszukiwań nie udało się znaleźć zarośniętych pąków śpiących na brzozie brodawkowatej (*Betula pendula* Roth) i topoli osice (*Populus tremula* L.) (mimo iż na innych gatunkach topól są dość częste). Zaskakujące

było stwierdzenie ich występowania, wprawdzie niezwykle rzadko, także na gatunkach iglastych: sosnie zwyczajnej (*Pinus sylvestris* L.), świerku pospolitym (*Picea abies* (L.) Karsten), jodle pospolitej (*Abies alba* Miller) i modrzewiu europejskim (*Larix decidua* Miller). Największe egzemplarze zebrałem z dębu szypułkowego (*Quercus robur* L.) i buka pospolitego (*Fagus sylvatica* L.).

O pochodzeniu tych tworów od pąków śpiących świadczą zaobserwowane bardzo rzadkie przypadki wyrastania z nich pojedynczych pędów (Ryc. 9). Pędy te odznaczają się bardzo niską żywotnością i szybko obumierają. Dowodzi to jednak, że początkowy nienormalny rozrost pąka nie uniemożliwia zupełnie wytworzenia długopędu. U wierzby natomiast zarośnięte pąki śpiące, znajdujące się w odziomkowej części pnia, porośnięte mchem, przykryte opadłymi liśćmi, a dzięki temu będące w warunkach stałego uwilgotnienia mogą wypuszczać korzenie przybyszowe.

Wyglądem zewnętrznym, na pniu drzewa, zarośnięte pąki śpiące wyglądają jak narośla guzowate, co spowodowało zapewne, iż do chwili obecnej nie były obiektem zainteresowania i badań teratologów, a w literaturze brak jakichkolwiek wzmianek na ich temat. Prostą cechą odróżniającą zarośnięte pąki śpiące od narośli guzowatych jest to, iż można je łatwo oddzielić od drzewa ręką, lub przez lekkie uderzenie czymś twardym (narośla guzowate są anormalnie rozrośniętą tkanką drzewną pnia, gałęzi lub korzeni i chcąc je oddzielić od drzewa trzeba je po prostu odciąć). Odrębne jest również ich pochodzenie. Guzy powstają jako anormalny rozrost tkanki drzewnej wskutek infekcji bakteryjnej, natomiast opisywane przeze mnie twory, są wynikiem obrastania drewnem pąków śpiących, z nieznanых dotychczas przyczyn.

Prawdopodobnie bodźcem do wzrostu są w tym przypadku, podobnie jak podczas normalnego wzrostu gałęzi polikormicznych z pąków śpiących, nagłe zmiany w naświetleniu pnia drzewa, gdyż twory te najczęściej występują na drzewach skrajnych, w mocno prześwietlonych drzewostanach, lub przy drogach. Istotne jest

jednak znalezienie odpowiedzi m.in. na pytania dlaczego w niektórych przypadkach, mimo pobudzenia do wzrostu, z pąka nie wyrasta normalna gałąź, lecz dochodzi do anormalnego jego obrastania drewnem, co i w jaki sposób pobudza zarośnięty już pąk do wytworzenia długopędu?

Poznanie mechanizmów odpowiedzialnych za nietypowy wzrost pąków śpiących wymaga z pewnością przeprowadzenia jeszcze szeregu specjalistycznych badań z pogranicza fizjologii, genetyki, morfologii i anatomii rozwojowej roślin.

LITERATURA

GRYZIAK G., MUSZYŃSKI S. 2005. Jak i dlaczego powstają anomalie rozwojowe u roślin. *Kosmos* **54**(2–3): 267–273.

ZAMBRYSKI P., HOLSTERS M., KRUGER K., DEPICKER A., SCHELL J., VAN MONTAGU M., GOODMAN H. M. 1980. Tumor DNA structure in plant cells transformed by *Agrobacterium tumefaciens*. *Science* **209**: 1385–1391.

ZIMMERMANN M. H., BROWN C. L. 1981. Drzewa, struktura i funkcje. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Czesław GREŃ

DOC. DR HAB. HALINA BEDNAREK- OCHYRA – LAUREATKĄ NAGRODY IM. JILL SMYTHIES PRZYZNAWANEJ PRZEZ TOWARZYSTWO LINNEUSZOWSKIE W LONDYNIE

**Doc. dr hab. Halina Bednarek-Ochyra – Jill
Smythies Prize Winner Awarded by the
Linnaean Society**

Nagroda im. Jill Smythies przyznawana przez słynne Towarzystwo Linneuszowskie w Londynie przypadła w 2009 roku naszej Koleżance, doc. dr hab. Halinie Bednarek-Ochyrze. Tę prestiżową nagrodę ufundował w 1988 roku B. C. Smythies FLS, na cześć swojej żony Florence Mary Smythies („Jill”), której kariera jako artystki botanicznej została przedwcześnie przerywana przez chorobę prawej ręki. Regulamin stanowi, że kapituła przyznaje nagrodę corocznie

Ryc. 1. Uroczystość wręczenia medalu doc. dr hab. H. Bednarek-Ochyrze przez Prezydenta Towarzystwa Linneuszowskiego Profesora Davida Cutlera.

Fig. 1. Ceremony of the presentation of the medal to doc. dr hab. H. Bednarek-Ochyra by Professor David Cutler, President of the Linnaean Society of London.

(składa się ona z medalu i nagrody pieniężnej) za mistrzowski poziom ilustracji botanicznych, publikowanych w formie rysunków lub obrazów, ze szczególnym naciskiem na dokładność botaniczną i wierne przedstawienie cech diagnostycznych.

Halina Bednarek-Ochyra jest pierwszą Polką, która została wyróżniona tą prestiżową nagrodą i w ogóle pierwszym Polakiem odznaczonym

Ryc. 2. Medal im. Jill Smythies.

Fig. 2. Jill Smythies Medal.

Ryc. 3. Naukowcy wyróżnieni nagrodami Towarzystwa Linneuszowskiego w 2009.

Fig. 3. Medal and Award winners of the Linnaean Society of London in 2009.

nagrodą przez to elitarne towarzystwo naukowe. Formalnie Nagroda im. Jill Smythies została Jej przyznana za wspaniałe ilustracje wykonane do dzieła „The Illustrated Moss Flora of Antarctica”, którego jest współautorką (wraz z Ryszardem Ochyra i Ronaldem I. Lewis Smithem), chociaż w ciągu prawie ćwierćwiecza swojej działalności na polu ikonografii botanicznej wykonała ponad 500 tablic ilustrujących mchy i wątrobowce. Ta znakomita monografia antarktycznych mchów, opublikowana w listopadzie 2008 roku przez renomowane światowe wydawnictwo Cambridge University Press, jest pierwszą nowoczesną Florą mchów na południowej półkuli i drugą kontynentalną florą opracowaną przez polskich badaczy. Podniosła uroczystość wręczenia nagrody odbyła się 21 maja 2009 roku w siedzibie Towarzystwa Linneuszowskiego w Burlington House w Londynie. Zbiegła się ona z 50 rocznicą urodzin Laureatki, 30 rocznicą rozpoczęcia studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz 22-leciem pracy naukowej w Instytucie Botaniki PAN. Te wszystkie okazje dają sposobność do złożenia

Jej serdecznych gratulacji i przypomnienia o jej osiągnięciach.

Halina Bednarek-Ochyra należy do grona najwybitniejszych współczesnych taksonomów działających na polu briologii i najlepszych w świecie specjalistów parających się nauką ikonografią mszaków. Szczyci się bardzo dużym, oryginalnym dorobkiem naukowym, publikowanym we wszystkich najważniejszych, renomowanych czasopismach botanicznych na świecie. W ciągu 22 lat działalności naukowej opublikowała 204 prace naukowe, w tym 12 monografii i książek oraz 164 artykuły naukowe. Opisała w nich 14 nowych dla nauki gatunków mszaków, dwa nowe rodzaje, dwa podrodzaje, 9 sekcji, 10 podsekcji i jedną podrodzinę mchów oraz zaproponowała około 120 nowych kombinacji nomenklatorycznych. Obok Flory mchów Antarktydy, do jej najwybitniejszych osiągnięć należy monografia rodzaju *Racomitrium* w Polsce (1995), światowa monografia rodzaju *Codriophorus* (2006), Flora wątrobowców Antarktydy (2000), która jest pierwszą kontynentalną florą

opracowaną przez polskich botaników oraz opracowanie podrodziny Racomitrioideae do flory mszaków Ameryki Północnej (2007). Jest także współautorką sześciu zeszytów Atlasu rozmieszczenia geograficznego mchów w Polsce (1988, 1990–1994), w których opracowała 61 taksonów mchów z oryginalnymi mapami rozmieszczenia nie tylko w Polsce, ale i na całym świecie.

Śledząc wspaniałe osiągnięcia naukowe doc. Haliny Bednarek-Ochyry, łatwo jest zauważyć Jej niezwykłą konsekwencję, upór i dociekliwość badawczą. Tworzone przez nią tablice mszaków, obok autentyzmu, naładowane są ekspresją i wrażliwością artysty, darem osobliwego wizerowania badanych obiektów.

Konrad WOŁOWSKI

POEZJE BOTANIKÓW POETRY OF BOTANISTS

Tak pośrodku

Pogłaskać
Gdy główka taka mała
I włoski miękkie
Malutkie

Pogłaskać
Kiedy cierpienie
A może nawet nie boli
U kresu

Życie wschodzi

Życie zachodzi

A my
Tak pośrodku

maj 2006

Tomasz ZAŁUSKI

BOTANIKA NA WESOŁO FUN BOTANY

Na cieszyńiankę – bis

Cieszę Cieszyn *cieszynianka*,
bo to jego jest wybranka.
Nawet nazwą przypomina,
że korzenie ma z Cieszyna.

RWB

Na (wiosenną) cieszyńiankę

Wszystkie panny... dacie wiarę?
Te ozime, czy też jare, bliżej końca wegetacji
tracą nieco ze swej gracji.

Cieszynianka – rzecz znamienna
pozostaje wciąż *wiosenna*.

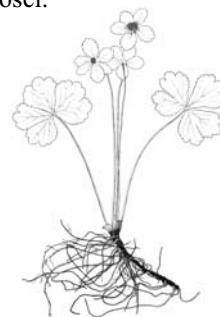
RWB

*Na nietypowego draba
(czyli parę słów o głodku)*

Skromny drobny zagłodzony,
przez los nieco pokrzywdzony.

Dziwny z niego twór natury,
lubi piaski, skały, mury.
Choć siedliska to ubogie,
jemu jakoś dziwnie drogie.

Gdzie pokarmów obfitości,
głodek nigdy nie zagości.

RWB

**PRZEWODNIK DLA STUDENTÓW
BOTANIKI I ZOOLOGII, KTÓRZY NIŻEJ
WYMNIENIONE ZWIERZĘTA MYŁĄ
Z ROŚLINAMI I GRZYBAMI**

**Guide for students of botany and zoology who
below mentioned animals mistake with plants
and fungi**

Gąska (*Tricholoma*)
Gołąbek (*Russula*)
Kania (*Macrolepiota procera*)
Kasztan (*Castanea*)
Kiwi (owoc *Actinidia*)
Kogutek (*Amanita fulva*)
Koza (*Sarcodon imbricatus*)
Kotki (kwiatostany *Salix*)
Kukułka (*Dactylorhiza*)
Kurka (*Cantharellus cibarius*)
Lisiczka (*Cantharellus cibarius*)
Płomykówka (*Tremiscus*)
Sarna (*Hydnum repandum*)
Sowa (*Coprinus comatus*)
Szaraczek (*Boletopsis*)
Ślimak (*Suillus luteus*)
Świniak (*Boletus luridus*)
Turzyca (*Carex*)
Zajączek (*Xerocomus chrysenteron*)

Lidia NOWAK

**NOWE PERIODYKI I SERIE
NEW PERIODICALS AND SERIES**

**ACTA BIOLOGICA UNIVERSITATIS
DAUGAVPILIENSIS**

*Acta Biologica Universitatis Daugavpi-
liensis* (ISSN 1407-8953) jest nowym między-
narodowym czasopismem wydawanym przez

Uniwersytet w Dyneburgu (Łotwa), które ukazują się od 2001 roku. W czasopiśmie publikowane są oryginalne prace naukowe i krótkie doniesienia w języku angielskim z szerokiego zakresu nauk biologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem tematyki dotyczącej fauny, flory, roślinności, biogeografii, taksonomii i ekologii roślin i zwierząt oraz ochrony przyrody. Czasopismo redaguje entomolog, prof. Arvids Barsevskis, obecnie prorektor Daugavpils University, wspomagany przez międzynarodowy komitet redakcyjny reprezentowany przez piętnastoosobowy zespół specjalistów z Bułgarii (1), Gruzji (1), Litwy (4), Łotwy (8) i Polski (1). Wszystkie nadesłane manuskrypty recenzowane są przez przynajmniej dwóch specjalistów.

W tomach *Acta Biologica Universitatis Daugavpiliensis*, które ukazały się do 2008 roku włącznie, z zakresu szeroko pojmowanej botaniki opublikowane zostały następujące prace: L. Dniele, D. Meiere – *New species of fungi included in the list of protected species of Latvia*, J. Rukšēniēnē – *Preliminary notes on Pyrenomycetes from Pamerkiiai (Varėna district, southeastern Lithuania)*, V. Meškauskienė – *Micromycetes infecting linden trees (Tilia L.) in Vilnius city*, D. Matulevičiūtė – *Peculiarities of distribution and naturalisation of Epilobium ciliatum Raf. in Lithuania*, D. Patalauskaitė – *Possibility of survival of Robinia pseudacacia in deciduous forest*, V. Motiekaitytė – *Biological diversity politics: conserving plant diversity from global to local scale*, E. Zviedre – *Genus Chara L. in Latvia – freshwater species and their identification*, G. Jurševska – *Invasive tree taxa in major dendrological plantations in Jelgava district*, D. Patalauskaitė – *Communities of Quercus petraea in Lithuania*, M. Kazlauskas et al. – *Airborne Artemisia pollen in Īauliai (Lithuania) atmosphere with reference to meteorological factors during 2003–2005*, V. Marozas et al. – *Surface fires effect on ground vegetation in Scots pine forests in Lithuania*, K. Ložienė, V. Kamašina – *The evaluation of phenotypic diversity of Thymus ×oblongifolius Opiz according to some morphological characters and comparison with parent species*, E. Bagdonaitė, S. Kazlauskas

– *Secondary metabolites variation in Hypericum maculatum*, E. A. Glazkova – *Peculiarities of vascular plant flora of the Berezovye Islands Archipelago (Gulf of Finland, Russia)*, O. Gudaitytė – *The ecological and phytosociological characteristic of communities with Achillea millefolium in Lithuania*, B. Karpavičienė – *Distribution of Allium ursinum L. in Lithuania*, L. Straigyte, R. Zalkauskas – *Red oak (Quercus rubra L.) condition and morphological traits differences in southern Lithuanian forest*, E. Zviedre – *New species of Charophyta Nitella translucens (Pers.) C. Agardh 1807 in Latvia*, A. Mežaka et al. – *Distribution of epiphytic bryophytes in five Latvian natural forest stands of slopes, screes and ravines*, A. Piterāns et al. – *Lichens in the Užava Nature Reserve*, O. Treikale et al. – *Re-establishment of biological diversity after Heracleum spp. control in riverside Vaive (Gauja National Park)*, V. Marozas – *Early succession of ground vegetation after clearcuttings in spruce forests in a boreonemoral zone, Lithuania*.

Czasopismo *Acta Biologica Universitatis Daugavpiliensis* redagowane jest w standardowym

formacie B5, w układzie dwułamowym; drukowane jest na papierze offsetowym dobrej jakości; ukazuje się w cyklu rocznym, na jeden wolumin składają się dwa numery. Zarówno spisy treści opublikowanych woluminów, jak i poszczególne prace udostępnione są bezpłatnie w formacie PDF na stronie czasopisma pod adresem internetowym <http://www.biology.lv/?menu=5&id=145>.

Adres redakcji:

Acta Biologica Universitatis Daugavpiliensis

Daugavpils University

Vienības 13

Daugavpils, LV-5401, LATVIA

e-mail: arvids.barsevskis@biology.lv

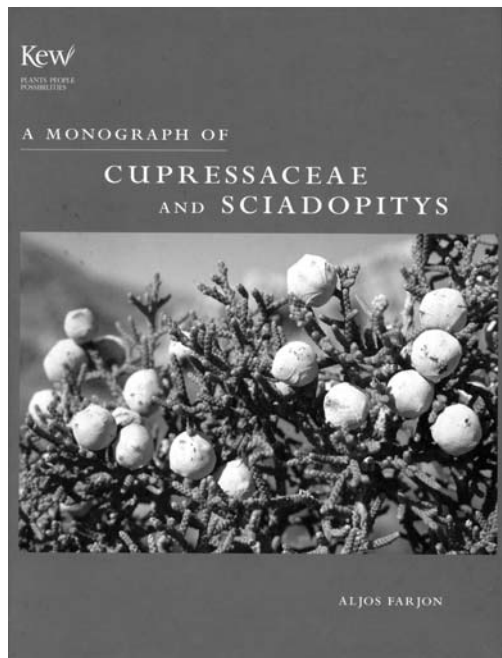
Jan J. WÓJCICKI

RECENZJE • BOOK REVIEWS

FARJON A. *A monograph of Cupressaceae and Sciadopitys*. Royal Botanic Gardens, Kew, 2005, 643 str., il. Twarda oprawa, format 32,5 × 21,5 cm. Cena: 125.00 £. ISBN 1-84246-068-4.

Cupressaceae w obrębie nagozależkowych (niezależnie od rangi taksonomicznej, jaką się im przypisuje) są jedną z najliczniejszych w gatunki rodzin. Aljos Farjon, uwzględniając wyniki najnowszych badań taksonomicznych przeprowadzonych zarówno na podstawie cech morfologicznych i anatomicznych, jak również biochemicznych oraz genetycznych, skłania się do szerokiego traktowania rodziny Cupressaceae, do której włącza także gatunki z rodziny Taxodiaceae. Tak zdefiniowane Cupressaceae występują przede wszystkim na półkuli północnej, z nielicznymi gatunkami na południowej półkuli.

W części wstępnej książki, po wprowadzeniu, znajdziemy przegląd dotychczasowych badań nad iglastymi, następnie omówione zostały cechy budowy morfologicznej i anatomicznej przedstawicieli rodziny Cupressaceae ze szczególnym

uwzględnieniem rozwoju i budowy makrostrombii, zilustrowane licznymi zdjęciami spod mikroskopu skaningowego autorstwa A. Farjona i S. O. Garciji. Na tym tle przedstawiona jest ewolucja i filogenetyka rodzajów w rodzinie, wzbogacone o krytyczny przegląd dostępnych danych paleobotanicznych (ostatni rozdział opracowany przez zespół paleobiologów w składzie Ruth A. Stokey, Jiří Kvaček, Robert S. Hill, Gar W. Rothwell i Zlatko Kvaček), ilustrowany zdjęciami czarno-białymi. W ostatnim rozdziale części wstępnej zgromadzono podstawowe informacje dotyczące ekologii i chorologii poszczególnych rodzajów i gatunków.

Najważniejszą częścią książki jest przegląd rodzajów i gatunków. Zaczyna się on kluczem do oznaczania rodzajów. W dalszej części znajdujemy omówienia poszczególnych rodzajów, a w ich obrębie gatunków. Zarówno rodzaje jak i gatunki w rodzajach uszeregowane są alfabetycznie.

Każdy rodzaj został scharakteryzowany pod względem taksonomii, ekologii i rozmieszczenia geograficznego oraz opatrzony kluczem do oznaczania gatunków. Podobny schemat zastosowano w przypadku gatunków, wzbogacając go ponadto

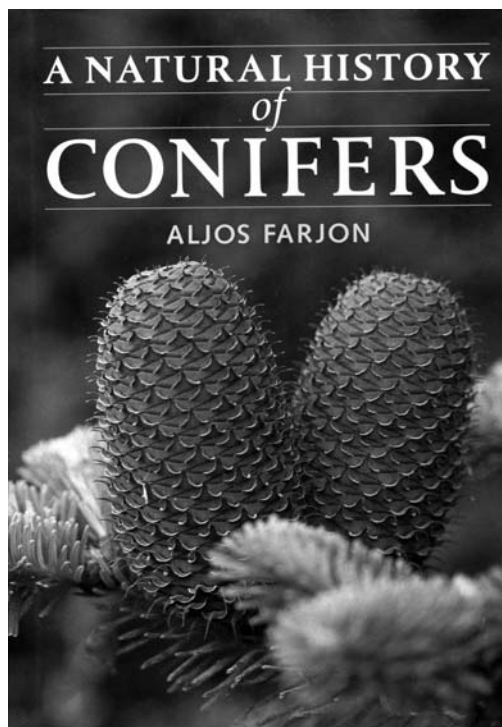
o opis morfologiczny, analizę potrzeb ochrony i zastosowania. Zasięgi geograficzne poszczególnych gatunków, podgatunków oraz odmian przedstawione zostały w oparciu o okazy zielnikowe zweryfikowane przez autora. Na szczególną uwagę zasługują ilustracje, wykonane przez Aljosa Farjona, zarówno drzew w terenie, jak i szczegółów budowy morfologicznej liści, mikro- i makrostrombii, dojrzałych szyszek i nasion. Ilustracje (dla wielu gatunków zapewne jedyne dostępne), wykonywane najczęściej tuszem, są dobrej jakości, zwłaszcza w przypadku detali budowy poszczególnych organów.

Autor pokusił się także o uporządkowanie systematyki wewnątrzgatunkowej w obrębie wszystkich omawianych gatunków, z podziałem na podgatunki lub odmiany oraz podaniem synonimów tych taksonów. Oczywiście, można się nie zgadzać z włączaniem rodziny Taxodiaceae czy Sciadopitaceae do Cupressaceae *sensu lato*, jak też z rangą wyróżnianych podgatunków i odmian, tym nie mniej cała książka zasługuje na szczególną uwagę i powinna się znaleźć w bibliotekach naukowych, chociaż jej cena zapewne odstraszy potencjalnych kolekcjonerów. Jej dystrybucją zajmuje się Royal Botanic Garden, a bliższe informacje dostępne są na stronie <http://www.kewbooks.com>.

Adam BORATYŃSKI

FARJON A. *A natural history of Conifers*. Timber Press, Inc., Portland, Oregon, U.S.A., 2008, 304 str., il. (w tym 157 kol.). Twarda opr., format 27 × 17,5 cm. Cena: 25.00 £. ISBN-13: 978-0-88192-869-3.

Aljos Farjon jest wybitnym znawcą i miłośnikiem iglastych. Jest on członkiem International Association for Plant Taxonomy, Linnean Society of London, Royal Horticulture Society's Conifer Registration Advisory Committee oraz przewodniczącym Conifer Specialist Group of IUCN. Napisał 10 książek i ponad 120 prac, poświęconych głównie, chociaż nie wyłącznie, taksonomii, geografii i ekologii iglastych.

Prezentowana książka jest syntezą jego wiedzy na ten temat i chociaż w zamyśle Autora miała mieć charakter popularny, to jednak wyjątkowa jego wiedza powoduje, że z powodzeniem książkę tę można polecić wszystkim miłośnikom tej wyjątkowej grupy roślin, studentom i naukowcom. Jak pisze William G. Chaloner, profesor botaniki z Uniwersytetu w Londynie, we wstępie do książki, daje ona „...obraz fascynującej grupy roślin, które prawdopodobnie jako jedyne spośród organizmów żyjących na Ziemi, były zdolne przeżyć około 300 milionów lat wędrówek kontynentów i zmian klimatycznych...” Podkreślenia wymaga także fakt, że A. Farjon widział wszystkie gatunki *in situ*, odbywając w tym celu wiele wycieczek i wypraw w najbardziej niedostępne zakątki świata. Ekspedycje pozwoliły poznać biologię wielu gatunków oraz przygotować ich obszerną ikonografię (dla wielu gatunków jedyną dostępną), przedstawioną w książkach Farjona. Treść książki podzielona została na 7 rozdziałów. We wprowadzeniu Autor definiuje pojęcie i pochodzenie iglastych

oraz omawia ich cechy charakterystyczne. W kolejnych rozdziałach omawia systematykę współczesnych i wymarłych nagozalążkowych ze szczególnym uwzględnieniem iglastych. Uwzględniając wyniki zarówno klasycznych badań taksonomicznych, jak i z zastosowaniem metod molekularnych i kladystyki, przedstawia własne poglądy w sposób bardzo sugestywny, zwracając jednocześnie uwagę na potrzebę dalszych badań. Rozdziały dotyczące ekologii i geografii iglastych oraz ich wykorzystania stanowią podsumowanie dotychczasowej wiedzy, uzupełnionej szeregiem ważnych informacji opartych na obserwacjach autora. Ważny jest także rozdział poświęcony wymieraniu iglastych w przeszłości geologicznej i współcześnie. Cała książka jest napisana w sposób przystępny i bogato ilustrowana licznymi kolorowymi fotografiami oraz rysunkami, w ogromnej większości wykonanymi przez samego Autora.

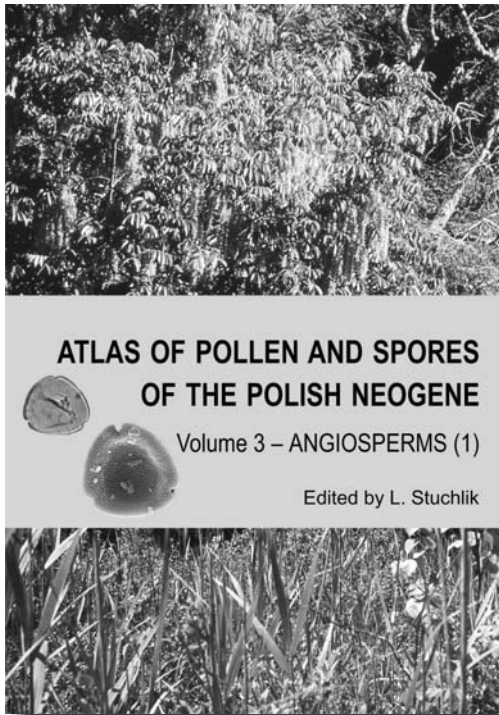
W końcowej części podana jest klasyfikacja współczesnych rodzin i rodzajów iglastych oraz glosariusz z wytłumaczeniem terminów biologicznych.

Książka w cenie wydawnictw albumowych proponowanych także w Polsce, np. przez wydawnictwo Multico, z pewnością poza bibliotekami znajdzie także nabywców prywatnych.

Adam BORATYŃSKI

STUHLIK L., ZIEMBIŃSKA-TWORZYDŁO M., KOHLMAN-ADAMSKA A., GRABOWSKA I., SŁODKOWSKA B., WAŻYŃSKA H. & SADOWSKA A. *Atlas of pollen and spores of the Polish Neogene, Volume 3 – Angiosperms (1)*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 2009, 233 str., 1 ryc., 1 tab., 67 tablic fotograficznych. Miękka opr., format A4. Cena 80.00 PLN. ISBN 978-83-89648-74-7.

Osiem lat po ukazaniu się tomu pierwszego (*Spores*; 2001) i siedem lat po ukazaniu tomu drugiego (*Gymnosperms*; 2002) został opublikowany trzeci tom atlasu ziarn pyłku i zarodników z neogenu Polski. Niniejszy tom jest kontynuacją

działa, którego celem jest przedstawienie i uporządkowanie sporomorf występujących w osadach neogenu na terenie Polski w nawiązaniu do neogeńskich palinoflor z innych krajów Europy. W niniejszym opracowaniu przyjęto klasyfikację ziarn pyłku opartą na ich budowie morfologicznej oraz powiązano ją z pokrewieństwem botanicznym sporomorf. W trzecim tomie atlasu znalazły się ziarna pyłku roślin okrytozależnych z następujących grup morfologicznych: inaperturate (beztworowe), monoporate (jednoporowe), diporate (dwuporowe), triporate (trójporowe), zonoporate (równikowo-porowe) i pantoporate (licznie porowe).

Niniejsze opracowanie zawiera dane z 65 stanowisk neogenu ze wszystkich warstw, zarówno z terenu Nizy Polskiego, jak i północnej części Paratetydy, co przedstawia zamieszczona we wstępie tabela oraz mapa Polski z zaznaczonymi stanowiskami. Materiały pochodzą z kolekcji Instytutu Botaniki im. Władysława Szafera PAN w Krakowie, Państwowego Instytutu Geologicznego i Muzeum Ziemi PAN w Warszawie oraz

Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego.

W trzecim tomie zachowano układ tekstu przyjęty w tomach poprzednich. Wstęp zawiera głównie uwagi dotyczące metodyki i konstrukcji pracy, wyjaśnienia nowych terminów dotyczących morfologii ziarn obserwowanych przy użyciu mikroskopu skaningowego (użytych w opisach w dalszej części opracowania) oraz przedstawia ciekawe zagadnienie nazewnictwa ziarn pyłku znalezionych *in situ* w kopalnych kwiatach (m.in. *Betula*, *Liquidambar*, *Myrica* i *Pterocarya*) i związane z nim paradoksy nomenklaturyczne.

Zasadniczą część atlasu stanowią precyzyjne opisy ziarn pyłku oraz ich ilustracje. Wszystkie taksony zostały sklasyfikowane zgodnie z zasadami Międzynarodowego Kodeksu Nomenklatury Botanicznej ICBN. Dla każdego taksonu podano listę synonimów, rozmieszczenie stratygraficzne ogólne i w Polsce, pokrewieństwo botaniczne, rozmieszczenie geograficzne współcześnie występujących taksonów pokrewnych oraz uwagi (dotyczące głównie nomenklatury oraz porównania z bliskimi gatunkami kopalnymi). Wszystkie taksony o znanej przynależności botanicznej zaklasyfikowano do odpowiedniego elementu paleoflorystycznego: paleotropikalnego lub arktycznotrzeciorzędowego, wprowadzając również pojęcie elementu kosmopolitycznego dla taksonów, których najbliżsi żyjący krewni należą do grupy roślin azonalnych (np. Cyperaceae, Poaceae i Sparganiaceae).

Część systematyczna zawiera opisy 108 gatunków kopalnych należących do 49 rodzajów morfologicznych reprezentujących pyłek roślin zaliczanych do 31 współczesnych rodzin, w tym tak ważnych jak Betulaceae, Juglandaceae, Myricaceae i Ulmaceae, oraz stosunkowo słabo dotychczas opracowanych roślin zielnych z rodzin: Alismataceae, Amaranthaceae (z Chenopodiaceae), Caryophyllaceae, Cyperaceae, Plantaginaceae, Poaceae (w tym Bambusoideae), Polygonaceae, Potamogetonaceae, Ranunculaceae, Sparganiaceae, Typhaceae i Urticaceae.

Opisano dwa nowe rodzaje: *Pteroceltipollis* Kohlman-Adamska & Ziemińska-Tworzydło (z jednym gatunkiem, zbliżonym do pyłku

współczesnego gatunku *Pteroceltis tatarinowii* z rodziny Ulmaceae, występującego w północnych Chinach i Mongolii) oraz *Thalictrumpollis* Stuchlik (z jednym gatunkiem, zbliżonym do pyłku współczesnego rodzaju *Thalictrum* z rodziny Ranunculaceae). Uzupełniono diagnozy pięciu rodzajów morfologicznych (*Alnipollenites*, *Betulaepollenites*, *Carpinipites*, *Celtipollenites* i *Myricipites*). Ponadto opisano 14 nowych gatunków, a w przypadku 9 uzupełniono diagnozy i wprowadzono nowe nazwy.

Wszystkie gatunki zostały zilustrowane fotografiami. Na 67 tablicach zamieszczono imponującą liczbę 1133 zdjęć spod mikroskopu świetlnego (LM) oraz 161 bardzo dobrej jakości zdjęć spod mikroskopu skaningowego (SEM) wykonanych specjalnie do atlasu. Zamieszczony na końcu tomu indeks nazw ułatwia znalezienie w publikacji interesujących nas taksonów.

Jedną ze współauterek atlasu jest Profesor Anna Sadowska (1937–2005), wybitna specjalistka w dziedzinie palinologii i paleobotaniki, autorka wielu publikacji i wieloletni nauczyciel akademicki. Zadeedykowano jej opisany w tomie gatunek *Juglanspollenites sadowskae* Kohlman-Adamska & Ziemińska-Tworzydło.

Przedstawiany atlas stanowi ważną pozycję zarówno dla palinologów, jak i w wszystkich zajmujących się paleobotaniką i stratygrafią neogenu półkuli północnej oraz zagadnieniami pokrewnymi. Przed autorami stoi jeszcze trudne wyzwanie opracowania ostatniego, czwartego tomu atlasu – *Atlas of pollen and spores of the Polish Neogene, Volume 4 – Angiosperms (2)*, obejmującego ziarna pyłku trójbrzdowe i trójbrzdowo-porowe.

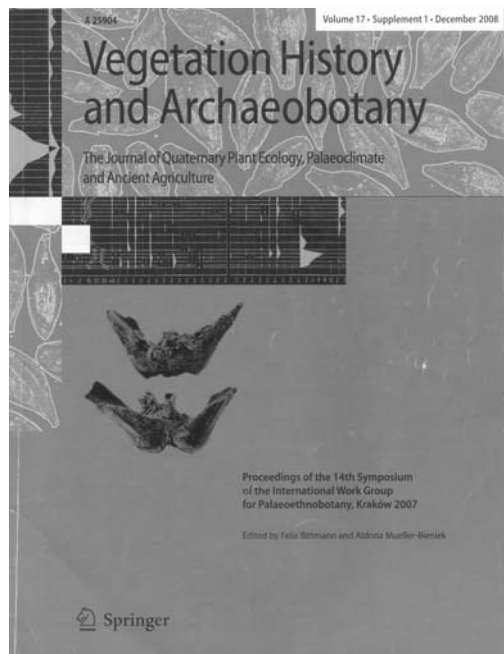
Elżbieta WOROBIEC

BITTMANN F., MUELLER-BIENIEK A. (red.), *Proceedings of the 14th Symposium of the International Work Group for Palaeoethnobotany, Kraków 2007*. *Vegetation History and Archaeobotany* 17, Supplement 1. Springer, Berlin – Heidelberg, 286 str. Miękką opr., format 28 × 21 cm. ISSN 0939-6314 (wersja drukowana), ISSN 1617-6278 (wersja elektroniczna)

W dniach 17–23 czerwca 2007 r. odbyło się w Krakowie 14 Sympozjum Międzynarodowej Grupy Roboczej Palaeoethnobotaniki (International Work Group for Palaeoethnobotany, IWGP) zorganizowane przez Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN i Instytut Archeologii UJ. W spotkaniu tym uczestniczyło ponad 200 osób z 38 krajów, wygłoszono 63 referaty i przedstawiono 83 prezentacje plakatowe. Materiały z sympozjum zostały opublikowane jako suplement czasopisma *Vegetation History and Archaeobotany*, które od 1996 r. jest oficjalnym organem IWGP.

Zasadniczą treść tomu poprzedza wspomnienie o dr Marii Hopf, botaniczce niemieckiej, zmarłej 24 sierpnia 2008 r. w wieku 94 lat. Należała ona do pionierów europejskiej archeobotaniki i założycieli IWGP. Wyniki swych wieloletnich badań nad roślinami związanymi z człowiekiem w pradziejach Europy i Bliskiego Wschodu zawarła w dziele pt. *Domestication of plants in the Old World*, napisanym wspólnie z genetykiem izraelskim Danielem Zoharym.

Tom zawiera 28 artykułów (spośród 46 nadesłanych do Redakcji), których większość stanowią

opracowania oryginalne, a dwa oparte są na danych literaturowych. Jeśli chodzi o chronologię badanych stanowisk to jedno opracowanie dotyczy epipaleolitu, 10 neolitu, 6 epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, 3 prezentują materiały z okresu rzymskiego, a 3 z wczesnego średniowiecza. Badane stanowiska rozrzucone są na obszarze niemal całej Europy i zachodniej Azji.

Artykuł przeglądowy autorstwa H. V. Hunt, M. Vander Linden, X. Liu, G. Motuzaite-Matuzeviciute, S. Colledge i M. K. Jones omawia, niewyjaśnioną dotychczas, historię początków uprawy prosa w świetle danych archeobotanicznych. W wyniku krytycznej oceny znanych z literatury najwcześniejszych (starszych od 5000 lat B.C.) stanowisk *Panicum miliaceum*, *Setaria italica* i *S. viridis* w Europie oraz zachodniej i wschodniej Azji, autorzy stwierdzili, że obecny stan wiedzy nie daje odpowiedzi na pytania o miejsce udomowienia nieznannej formy wyjściowej prosa zwyczajnego, o jedno- czy wielokrotny charakter tego wydarzenia i o kierunki późniejszego rozprzestrzenienia się tego zboża. Zwrócili przy tym uwagę na braki w dokumentacji znalezisk i niedopuszczalne posługiwanie się wyłącznie nazwami lokalnymi roślin w wielu publikacjach o kluczowym znaczeniu dla omawianego zagadnienia. Drugi artykuł przeglądowy dotyczy kontrowersyjnej kwestii możliwości uprawy zbóż na terenach podmokłych w Holandii we wczesnym neolicie (W. A. Out).

Kilka artykułów zawiera interesujące informacje o historii niektórych gatunków roślin. Jednym z nich jest dzika wyka *Vicia peregrina*, której nasiona wystąpiły w dużej ilości na stanowisku neolitu przedceramicznego Netiv Hagdud (11300–10900 kal. lat B.P.) w Izraelu, wraz z dzikim jęczmieniem *Hordeum spontaneum*. Autorzy (Y. Melamed, U. Plitmann, M. E. Kislev) przypuszczają, że wyka ta była wówczas wysiewana, prawdopodobnie w mieszance z dzikim jęczmieniem, ale uprawa jej została z czasem zarzucona i, w przeciwieństwie do jęczmienia, gatunek ten nigdy nie uległ udomowieniu. Jest to ilustracja hipotezy, w myśl której początki udomowienia roślin odbywały się metodą prób i błędów. Inne rośliny, którym poświęcone są

osobne artykuły to *Onopordon acanthium*, *Agrostemma githago*, *Adonis cf. aestivalis* i *Claviceps purpurea* podane z neolitu Niemiec (M. Hellmund), *Cicer arietinum* z neolitu w Bułgarii (E. Marinova, T. Popowa) i podgatunki *Vitis vinifera* z neolitu w Słowenii (T. Tolar-Korenčič, J. Jakše, Z. Korošec-Koruza). Do interesujących znalezisk trzeba zaliczyć odciski łuszczynek *Camelina microcarpa* i *Alyssum desertorum* opisane z dwu stanowisk neolitycznych w Armenii. Ich obecność w materiale użytym do schudzania gliny wskazuje, iż te dzikie gatunki wykorzystywano prawdopodobnie do otrzymywania oleju, choć nie wiadomo czy były zbierane czy uprawiane (R. Hovsepian, G. Willcox).

Kilku autorów zajmuje się rozwojem umiejętności kulinarnych w pradziejach. Na stanowiskach epipaleolitycznych na Bliskim Wschodzie często występują bulwki *Bolboschoenus maritimus*, które prawdopodobnie wchodziły w skład pożywienia roślinnego. Jednakże próby konsumowania bulwek współczesnych wykazały, że całe okazy ugotowane w wodzie nie nadają się do jedzenia. Możliwe jest to dopiero po ich uprzednim sproszkowaniu, które powoduje porozrywanie ścian komórek i uwolnienie substancji odżywczych możliwych do przyswojenia przez organizm człowieka. Doświadczenie to dowodzi, że sama obecność jakichś składników odżywczych w roślinach nie przesądza o ich spożywaniu w przeszłości, konieczna była jeszcze umiejętność ich odpowiedniego przygotowania do jedzenia (M. M. Wollstonecroft, M. M. P. R. Ellis, G. C. Hillman, D. Q. Fuller). Dawne zabiegi kulinarne rozważają także autorzy artykułu poświęconego badaniu ziaren skrobi wydobytych ze spalonych zbóż pochodzących z jednego stanowiska z neolitu w Bułgarii i dwu z końca wczesnej epoki brązu w Grecji (S.-M. Valamoti, D. Samuel, M. Bayram, E. Marinova). Na podstawie porównania w mikroskopie skaningowym ziarniaków z tych stanowisk z eksperymentalnie spalonym materiałem współczesnym autorzy doszli do wniosku, że mikrostruktura ziaren skrobi zachowanych w spalonym materiale może dostarczyć informacji o sposobie przygotowywania pokarmu. W inny sposób próbowano prześledzić

zmiany w sposobie spożywania arbuza. W tym celu porównano uszkodzenia pestek *Citrullus lanatus* pochodzących z okresu rzymskiego i islamskiego w Egipcie z uszkodzeniami pestek zjedzonych, w ramach eksperymentu, przez miejscowych robotników egipskich. Na tej podstawie autorzy (A. Cox, M. van der Veen) przypuszczają, że spożywanie pestek arbuza rozpowszechniło się w Egipcie dopiero w czasach islamskich, natomiast obecność całych pestek w obu okresach sugeruje, że miąższ arbuza mógł wchodzić w skład pożywienia ludzi lub zwierząt zarówno w okresie rzymskim jak i islamskim.

Dwie publikacje poświęcone są trudnościom związanym z oznaczaniem szczątków zwęglonych. Deformacje owoców i nasion pod wpływem wysokiej temperatury oraz różna odporność gatunków na przetrwanie w formie zwęglonej są przedmiotem artykułu opisującego wyniki doświadczenia nad przebiegiem procesu zwęglania współczesnych ziarniaków *Panicum miliaceum* i *Setaria italica* oraz nasion *Linum usitatissimum*, *Papaver somniferum* i *Cannabis sativa* w warunkach redukcyjnych i oksydacyjnych (T. Märkle, M. Rösch). Sztuczną „fossilizację” nasion wykorzystali także V. Lema, A. Capparelli i M. L. Pochettino w celu opisania cech anatomicznych umożliwiających oznaczenie gatunków dyni *Cucurbita* spp., znajdujących na stanowiskach archeologicznych w Ameryce Południowej.

Około 4200 lat B.P. miał miejsce, prawdopodobnie globalny, spadek wilgotności klimatu, z którym wiązano upadek wielu cywilizacji z okresu wczesnej epoki brązu w północnej Mezopotamii i Lewancie. Chcąc odpowiedzieć na pytanie, czy to wahnięcie klimatyczne mogło mieć wpływ na zmiany społeczno-ekonomiczne na przejściu od wczesnej do środkowej epoki brązu, S. Riel przeanalizowała materiały archeobotaniczne ze stanowisk odpowiedniego wieku na Bliskim Wschodzie. Na tej podstawie autorka stwierdziła zmiany w zestawie uprawianych roślin, wyrażające się zanikiem lub spadkiem liczebności stanowisk gatunków wrażliwych na suszę (m.in. lnu *Linum usitatissimum*, winorośli *Vitis* sp., grochu *Pisum sativum*). Przeprowadzona na tym samym materiale analiza izotopowa

wykazała, że jednocześnie nastąpił spadek zawartości izotopu węgla ^{13}C w ziarnie jęczmienia, będący wynikiem niedoboru wody, a zatem potwierdzający spadek wilgotności siedlisk.

Przy omawianiu większości stanowisk autorzy zwracają uwagę na zagadnienia specyficzne dla badanych obiektów. Na przykład na Sycylii wykazano zróżnicowanie pożywienia w sąsiadujących ze sobą osiedlach Greków i Elymów z wczesnej epoki żelaza (H.-P. Stika, A. G. Heiss, B. Zach), przy okazji badania stanowiska Le Chenet des Pierres w Alpach Francuskich rozważano problemy związane z uprawą roślin w warunkach górskich w neolicie (L. Martin, S. Jacomet, S. Thiebault), a analiza materiałów ze stanowiska Glauberg w Niemczech była okazją do przedyskutowania możliwości odróżnienia osiedli producentów i konsumentów oraz miejsc trwale i sezonowo zasiedlanych we wczesnej epoce żelaza (A. Kreuz, E. Schäfer). Przy opisywaniu stanowiska Tel Yarmouth zwrócono uwagę na znaczenie uprawy oliwki i wyłaczania oliwy we wczesnej epoce brązu w Izraelu (A. Salavert), a za szczególnie interesujące odkrycie na stanowisku z I w. A.D. w Dedoplis Gora w Gruzji uznano znalezienie, w preparatach wykonanych do analizy pyłkowej, fragmentów włókien pochodzących z tkanin bawełnianych, jedwabnych i lnianych (E. Kvavadze, I. Gagoshidze).

Materiały pozyskane na stanowisku Tell Brak w północnej Syrii były podstawą do rozważań na temat sposobów przechowywania plonów w okresie neolitu (4 tysiąclecie B.C.) i we wczesnej epoce brązu (3 tysiąclecie B.C.) i ich związku z organizacją dystrybucji żywności w osadzie (M. M. Hald, M. Charles). Rozważaniom na temat przechowywania plonów rolnych poświęcony jest także artykuł omawiający wyniki analizy materiałów roślinnych z osady obronnej z wczesnej epoki żelaza (800/775–350/325 B.C.) w Els Vilars d'Arbeca w Katalonii (N. Alonso, E. Junyent, A. Lafuente, J. B. López).

Opracowanie stanowiska wschodniej kultury linearniej w Moravanach we wschodniej Słowacji (M. Lityńska-Zajac, M. Moskal-Del Hoyo, M. Nowak) dostarczyło materiału do poznania rolnictwa i użytkowania drewna przez ludność,

słabo pod tym względem zbadanej, najstarszej kultury neolitycznej na terenie Słowacji. Mając do dyspozycji liczne datowania radiowęglowe autorzy zwrócili uwagę na niebezpieczeństwo przemieszania w jednym obiekcie archeologicznym węgłonego materiału roślinnego różnego wieku. Pierwsze podsumowanie znalezisk roślin uprawnych i zbieranych w neolicie, epoce brązu i wczesnej epoce żelaza w Toskanii przedstawili C. Bellini, M. Mariotti-Lippi, M. Mori Secci, B. Aranguren i P. Perazzi. Lokalne zmiany roślinności związane z rozwojem osadnictwa na obszarze dzisiejszego Wilna między VI a XV w. A.D. odtworzono na podstawie analizy pyłkowej i analizy szczątków makroskopowych (M. Stančikaitė, D. Kisieliėnė, J. Mažeika, P. Blaževičius).

Dwa artykuły poświęcone są rytualnemu znaczeniu niektórych roślin. W porcie rzymskim w miejscowości Lattes, we Francji, pod fundamentami budynku będącego prawdopodobnie magazynem wina znaleziono ofiarę zakładzinową o interesującym składzie (N. Rovira, L. Chaba). Oprócz często spotykanych przedmiotów, takich jak naczynia, lampki oliwne, monety i wyroby z kości, zawierała ona także rzadko znajdowane w takiej sytuacji spalone szczątki roślinne, należące do gatunków, którym przypisywano właściwości magiczne i symboliczne, w mitologii rzymskiej wiązanych z różnymi bóstwami. Taki skład ofiary może wskazywać, że złożono ją dla wyjednania powodzenia w przedsięwzięciu, jakim był zapewne handel winem. Z kolei analiza pyłkowa i karpologiczna oraz określenie owadów i mięczaków zachowanych w grobie z IV–VI w. A.D., odkrytym na stanowisku w Tsitsamuri w Gruzji, pozwoliły na stwierdzenie, że pochówek miał miejsce wczesnym latem, a zwłoki owinięte w lnianą tkaninę ułożono na wyściółce z roślin pochodzących z najbliższej okolicy (E. Kvavadze, L. Rukhadze, V. Nikolashvili, L. Mumladze).

Zagadnienia związane ze zróżnicowaniem pożywienia w zależności od powiązań etnicznych i statusu społeczno-ekonomicznego rozważa artykuł poświęcony rozprzestrzenianiu się roślin przyprawowych w północno-zachodniej Europie, poczynając od okresu rzymskiego do

średniowiecza (A. Livarda, M. van der Veen). Autorzy zajęli się historią 7 gatunków (*Apium graveolens*, *Anethum graveolens*, *Coriandrum sativum*, *Brassica nigra*, *Foeniculum vulgare*, *Satureja hortensis*, *Carum carvi* i *Petroselinum sativum*), które dla zaspokojenia upodobań żywieniowych wojsk rzymskich najpierw były importowane z obszaru śródziemnomorskiego, a potem, przynajmniej niektóre z nich, stały się przedmiotem lokalnej uprawy. Zagadnienia uprawy roli oraz istnienia ogrodnictwa i sadownictwa u Alamanów w okresie wędrówek ludów i we wczesnej fazie panowania Merowingów (III–VI w. A.D.) omawia artykuł M. Röscha, na podstawie materiałów roślinnych pozyskanych z trzech stanowisk położonych w południowo-zachodnich Niemczech.

Zupełnie inny aspekt badań nawiązujących do archeobotaniki omawia artykuł Z. Celki i M. Drapikowskiej, poświęcony współczesnemu rozmieszczeniu *Malva alcea* w Europie środkowej. Roślina ta, mająca właściwości lecznicze, była kiedyś uprawiana i jako reliktdawnych upraw przetrwała do naszych czasów na grodziskach słowiańskich, skąd rozprzestrzeniła się na inne siedliska antropogeniczne.

Należy podkreślić, że tom jest starannie wydany, wszystkie artykuły były recenzowane, do wielu dołączone są, w wersji elektronicznej, materiały uzupełniające. Treść publikacji dobrze odzwierciedla aktualne tendencje rozwojowe problematyki badawczej archeobotaniki.

Krystyna WASYLIKOWA

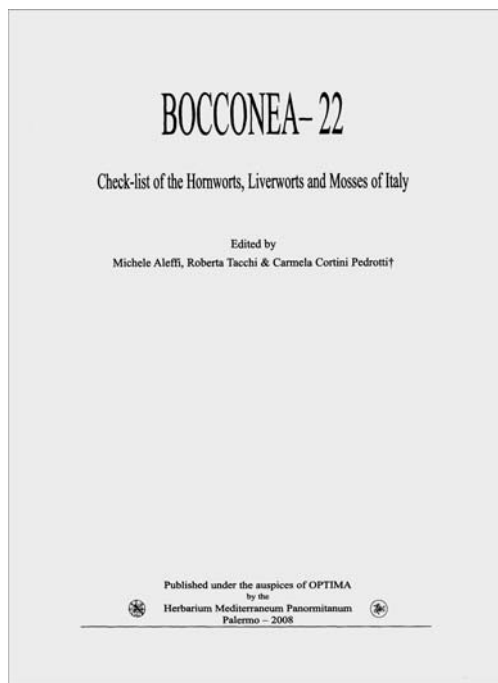
ALEFFI M., TACCHI R., CORTINI PEDROTTI C. *Check-list of the hornworts, liverworts and mosses of Italy*. Bocconeia 22. Herbarium Mediterraneo Panormitanum, Palermo, 2008, 255 str., 1 ryc. Miękką opr., format 24,0 × 17,1 cm. Cena: 53 €. ISSN 1120-4052; ISBN 978-88-7915-024-8.

Wszelkie wykazy i katalogi roślin występujących na określonym obszarze są bodajże najszybciej starzejącymi się opracowaniami, gdyż

każda flora podlega dynamicznym zmianom. Z jednej strony prowadzone intensywnie badania terenowe ciągle dostarczają nowych odkryć gatunków wzbogacających dotychczasowe listy, zaś z drugiej opracowania taksonomiczne i krytyczne rewizje materiałów zielnikowych gatunków wcześniej podawanych z danego obszaru prowadzą do zmian statusu krytycznych taksonów lub prostują błędne oznaczenia. Stąd też co jakiś czas zachodzi potrzeba weryfikacji wcześniej publikowanych list i wprowadzania do nich stosownych zmian. Włoska briologia nie zalicza się do przodujących w świecie w takich dziedzinach jak taksonomia czy eksploracja egzotycznych obszarów Ziemi, ale flora mszaków samych Włoch należy do stosunkowo dobrze poznanych, a dość duża grupa aktywnie działających lokalnych briologów ciągle dokonuje nowych krajowych lub regionalnych odkryć mchów i wątrobowców. Przeciętnie więc co dekadę uaktualniane są tu istniejące wykazy tych roślin. Pierwszy wykaz mchów Włoch opublikowała w 1991 roku zmarła niedawno C. Cortini Pedrotti, przez wiele lat liderka włoskich briologów i autorka niedawno opublikowanej dwutomowej Flory mchów tego kraju¹, a w 2001 roku ukazało się jego drugie, uaktualnione wydanie. Z kolei w 1995 roku M. Aleffi i R. Schumacker wydali analogiczny katalog włoskich wątrobowców i glików, a w 10 lat później pierwszy z tych autorów ogłosił drukiem jego nową wersję. Teraz do rąk briologów trafia trzecie wydanie, tym razem obejmujące katalogi wszystkich trzech grup mszaków Włoch.

Podobnie jak wcześniejsze wydania, także ten wykaz ma charakter tabelaryczny. Gatunki ułożone są alfabetycznie według rodzajów, a w poszczególnych kolumnach zaznaczone jest ich występowanie w 20 regionach administracyjnych Włoch, przy czym zastosowano zróżnicowanie danych sprzed i po 1950 roku. Tak więc jest to nie tylko wykaz taksonomiczny, ale również bardzo ważne źródło danych fitogeograficznych,

¹ Patrz recenzje R. Ochry *Wiadomości Botaniczne* 46(1–2): 93–94 (2002) i *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 13: 66 (2006).

umożliwiające przybliżone odtworzenie lokalnych zasięgów wszystkich taksonów. Wykazy wątrobowców i mchów opatrzone są licznymi komentarzami i uwagami, objaśniającymi w większości przypadków źródło danych chorologicznych dla ponad 200 gatunków.

Ważnym elementem tego katalogu są obszerne wykazy synonimów, obejmujące nazwy użyte dla taksonów podanych we włoskiej literaturze briologicznej. W części końcowej znajduje się pełna bibliografia briologiczna Włoch, w której znalazły się wszelkie publikacje zawierające szczegółowe bądź ogólne dane o włoskich mszakach. Jest to niezwykle wartościowy i cenny element katalogu, gdyż we Włoszech ukazują się liczne lokalne czasopisma, na ogół mało znane i trudno dostępne, w których publikowane są także prace briologiczne. Oprócz ogólnej bibliografii, użytkownicy katalogu znajdą tu osobne zestawienie literatury poświęconej mszakom dla każdego regionu.

Według obecnego katalogu z Włoch znane są 864 gatunki, 8 podgatunków i 40 odmian mchów należących do 222 rodzajów i 59 rodzin oraz

292 gatunki, 5 podgatunków i 5 odmian wątrobowców i glewików zaklasyfikowanych do 87 rodzajów i 42 rodzin. Nazewnictwo taksonów jest bardzo poprawne, a ujęcia taksonomiczne przyjęte zostały za wydanymi w 2000 i 2006 roku wykazami wątrobowców i glewików oraz mchów Europy. Nowy wykaz włoskich mszaków jest bardzo ważnym przyczynkiem do europejskiej literatury briologicznej, gdyż jest szczególnie cennym źródłem danych do rozmieszczenia mszaków na Półwyspie Apenińskim.

Ryszard OCHYRA

BAGUTTI B., HOFMANN H. (BERNEY I., ilustracje). *Die Moose des Kanton Bern (Schweiz)*. Cryptogamica Helvetica Vol. 21. Atar Roto Press SA, Genève, 2007, 320 str., 504 ryciny kreskowe i mapy rozmieszczenia geograficznego, miękka opr., format 27,0 × 20,7 cm. Cena: 80 CHF. ISSN 0257-9421.

Mszaki Szwajcarii należą do najlepiej zbudanych w świecie, co nie powinno budzić specjalnego zdziwienia, gdyż były one przedmiotem badań już w pierwszej połowie XVIII stulecia. Wprawdzie opisowa Flora mchów tego kraju J. Amanna jest dziełem leciwym i przestarzałym, liczącym sobie 90 lat i na pewno wymagającym krytycznej rewizji taksonomicznej, ale badania brioflorystyczne są tu prowadzone bez przerwy przez liczne zastępy amatorów-briologów, dzięki którym w kilku szwajcarskich zielnikach zgromadzone zostały imponujące kolekcje, które pozwalają śledzić historię zmian w częstotliwości występowania wielu gatunków. Do rzadkości natomiast należą w Szwajcarii lokalne flory mszaków, a prezentowane tu opracowanie brioflory kantonu Berno należy do chlubnych wyjątków.

Po Gryzoni, Berno jest drugim co do wielkości kantonem Szwajcarii, położonym w zachodniej części kraju w dorzeczu rzeki Aare, lewego dopływu Renu. Zajmuje on powierzchnię 5961 km² i jest zamieszkały przez prawie milion mieszkańców, a do 1979 roku był on nawet większy o 838 km², ale wówczas jego północna

część została wydzielona w osobny kanton Jura. Kanton Berno obejmuje trzy główne obszary geograficzne: Jurę, Wyżynę Szwajcarską i Alpy Berneńskie z najwyższym szczytem Finsterahorn (4274 m n.p.m.) oraz dwoma niższymi ale bardziej znanymi górami: Jungfrau (4158 m n.p.m.) i Eiger (3970 m n.p.m.). Badania briologiczne w kantonie Berno mają bardzo długą i chlubną tradycję, a zainicjował je w czasach przedlinnuszowskich Albrecht von Haller (1708–1777). W XIX wieku intensywne badania nad florą mszaków prowadzili tu m.in. J. G. Bamberger (1821–1872), H. J. Guthnick (1800–1872), L. Lesquereux (1806–1889) oraz sam wielki W. P. Schimper (1808–1880), niekwestionowany autorytet w dziedzinie briologii w owych czasach. Natomiast w ubiegłym stuleciu mszaki kantonu Berno badał P. Culmann (1860–1936), jeden z najbardziej znanych briologów szwajcarskich, który zebrał największą kolekcję mszaków z tego obszaru, a także F. Ochsner (1899–1976), H. Huber (1919–2001), P. Geissler (1947–2000) oraz W. Strasser, który, obok Culmanna, zgromadził największy zielnik mszaków z tego kantonu. Wyniki trwających blisko trzy stulecia badań nad

florą mchów kantonu Berno są przedstawione w omawianej monografii, która jest klasyczną Florą lokalną, prezentującą dokładne informacje na temat ekologii i lokalnego rozmieszczenia wszystkich gatunków mszaków występujących na badanym obszarze.

Ogółem w kantonie Berno stwierdzono 850 gatunków mszaków, w tym 2 gatunki glewików, 202 wątrobowców i 646 mchów, z których aż 800 gatunków występuje w Alpach. Główną część opracowania wypełnia przegląd rodzajów i gatunków ułożonych w porządku alfabetycznym podług rodzajów. Dla każdego gatunku podane są dane siedliskowe, ogólna liczba stanowisk, pierwsze i ostatnie stwierdzenie w kantonie oraz dane o maksimach i minimach wysokościowych. Rozmieszczenie każdego gatunku przedstawione jest na mapach punktowych, na których zostały zróżnicowane sygnatury dla danych sprzed i po 1960 roku oraz z literatury. Choć przy charakterystyce gatunków brak jest dyskusji taksonomicznych, to dla 25 mniej znanych gatunków, m.in. *Anastrophyllum assimile*, *Andraeaea heinemanii*, *Brachythecium trachypodium*, *Calliargon sarmentosum*, *Cephaloziella grimsulana*, *Desmatodon latifolius*, *Encalypta alpina*, *Dicranella grevilleana*, *Frullania parvistipula*, *Leptodontium styriacum* i *Sphagnum molle* zostały przedstawione bardzo dobrej jakości ryciny kreskowe. Nazewnictwo taksonów jest bardzo poprawne, chociaż autorzy przyjęli bardzo tradycyjne, konserwatywne ujęcia taksonomiczne.

Zasadniczą część opracowania poprzedza ogólna charakterystyka badanego terenu, w której omówione jest jego położenie, geologia, klimat i hydrologia oraz krótko, ale treściwie przedstawiony jest zarys historii badań briologicznych. Sporo miejsca poświęcono tu gatunkom zagrożonym, z których aż 264 znajduje się na czerwonej liście mchów szwajcarskich.

Omówiona książka jest bardzo starannie i elegancko wydana lokalną Florą mszaków, zawierającą wiele wartościowych danych na temat rozmieszczenia tych roślin w jednym z najlepiej zbadanych pod względem briologicznym krajów nie tylko w Europie, ale i w świecie. Jak na razie

tego typu opracowania są specjalnością europejską, a niniejsze opracowanie jest pod każdym względem modelowe.

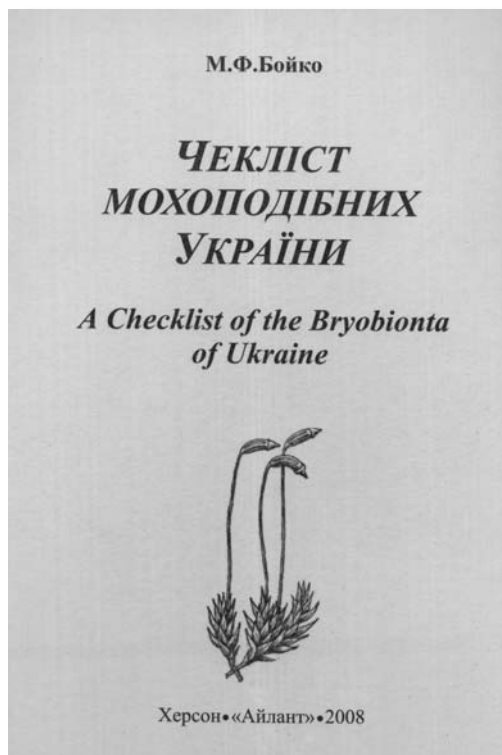
Ryszard OCHYRA

BOJKO M. F. *Čeklist mochopodibnich Ukrajinu*. Ajlant, Cherson, 2008, 231 str. Opr., format 21,1 × 15,0 cm. Cena: nie podano. ISBN 978-966-630-007-5.

Ukraina należy do państw, które mają stosunkowo dobrze poznaną florę mszaków. Już w 1955 roku A. S. Lazarenko opublikował klucz do oznaczania mchów, a w 1964 roku D. K. Zerov wydał analogiczny przewodnik po wątrobowcach i torfowcach tego kraju. Natomiast w latach 1987–2003 ukazała się nowa, czterotomowa Flora mchów opracowana przez G. F. Bačurinę i V. M. Melničuka¹, która zawierała nie tylko opisy i ilustracje wszystkich gatunków, ale także dokładne dane do ich rozmieszczenia na Ukrainie. Prócz tego w latach 1999–2000 V. M. Virčenko opublikował w trzech częściach aktualne wykazy ukraińskich mchów, wątrobowców, glewików i torfowców. Te publikacje świadczą o sporej aktywności briologów u naszego wschodniego sąsiada, chociaż podobnie jak w innych krajach nie tworzyli oni nigdy znaczącej liczebnie grupy badaczy. Postęp w badaniach taksonomicznych, nomenklatorycznych i florystycznych sprawia, że wszelkie katalogi i wykazy roślin szybko się starzeją i co jakiś czas wymagają uaktualnienia. Tak też stało się w przypadku Ukrainy i czołowy obecnie badacz mszaków w tym kraju, profesor M. F. Bojko z Chersonia, oddał do rąk briologów nowy katalog ukraińskich glewików, wątrobowców i mchów. Jest to zarazem pierwszy ukraiński wykaz tych grup mszaków zestawiony razem w jednej publikacji.

Katalog został opracowany według standardowych schematów powszechnie przyjętych

¹ Patrz recenzje R. Ochry: *Kosmos (Warszawa)* **38**: 279–281 (1989) i **39**: 297–298 & 298–299 (1990) oraz *Wiadomości Botaniczne* **48**(1–2): 88–89 (2004).

w tego typu wydawnictwach. Zawiera on wykazy wszystkich stwierdzonych na Ukrainie gatunków glików, wątrobowców i mchów ułożonych w porządku systematycznym. Ujęcia taksonomiczne taksonów zostały generalnie zaadoptowane z niedawno wydanych europejskich wykazów tych roślin, co gwarantuje dużą poprawność nazewnictwa i aktualność ujęć taksonomicznych. Niemniej jednak autor mógł już uwzględnić najnowsze sprostowania i poprawki, które ukazały się później, np. poprawne cytowanie nazwisk autorów klas mchów: *Sphagnopsida* Schimp., *Andreaeopsida* J. H. Schaffn. i *Bryopsida* Pax. Poważną niekonsekwencją jest cytowanie autorów nazw taksonów powyżej rangi rodziny tylko dla mchów i pominięcie ich dla glików i wątrobowców. W kilku przypadkach autorzy nazw taksonów są błędnie podani, np. dla *Haplocladium* Müll. Hal. autor cytuje „(Müll. Hal.) Müll. Hal.”, dla *Pseudoscleropodium purum* (Hedw.) Broth., *Hylocomiastrum umbratum* (Hedw.) Broth. i *Loeskeobryum brevirostre*

(Brid.) Broth. poprawnym autorem nazwy jest Brotherus, a nie Fleischer. W wielu przypadkach autor całkowicie myli dwóch niemieckich Müllerów i nazwy, których autorem jest Karl Müller z Halle (1818–1899), np. *Drepanocladus* (Müll. Hal.) G. Roth., *Anomodon rugelii* (Hook. & Taylor) Müll. Hal., *Brachythecium campestre* (Müll. Hal.) Schimp., *Pohlia drummondi* (Müll. Hal.) A. L. Andrews, *Syntrichia sinensis* (Müll. Hal.) Ochyra, *Acaulon muticum* (Hedw.) Müll. Hal. i *A. triquetrum* (Spruce) Müll. Hal.), przypisuje Heinrichowi Müllerowi (1829–1883), który faktycznie widnieje tylko jako autor jednej nazwy – *Drepanocladus sendtneri* (H. Müll.) Warnst.

Niestety pisownia nazwisk obcych autorów pozostawia wiele do życzenia. Nagminnie jest opuszczanie znaków diakrytycznych, np. „Stefureak” (poprawnie winno być Štefureac), „Smarda” zamiast Šmarda i „Vanek” zamiast Vaňek. Zupełnie niejednolity jest system skrótów nazwisk autorów nazw taksonów i panuje tu duża dowolność i nazwisko jednego autora jest rozmaicie pisane, np. „Mohr” i „D. Mohr” czy „Zander” i „R. H. Zander”. Pozornie może wydawać się, że są to nieistotne i błahie niekonsekwencje, ale należy pamiętać, że właśnie katalogi powinny w tym względzie odznaczać się wyjątkową starannością, gdyż są one wzorem poprawnie pisanych nazw taksonów powielanym później w dziesiątkach czy setkach innych publikacji.

Dla każdej łacińskiej nazwy gatunkowej podany jest jej ukraiński odpowiednik, często cytowane są synonimy homo- i heterotypowe oraz literatura, w której dany gatunek podany został z Ukrainy. Na końcu podane są informacje o występowaniu na Ukrainie, zarówno w jednostkach geobotanicznych, jak i administracyjnych (obwodach). Wielka szkoda, że autor nie zamieścił map z podziałem geobotanicznym i administracyjnym, które szalenie ułatwiłyby lokalizację stanowisk danego gatunku, w szczególności dla użytkowników katalogu spoza Ukrainy, którzy są słabiej zaznajomieni z geografją tego kraju.

Flora mszaków Ukrainy należy do bogatych i ogółem zanotowanych jest w tym kraju 831 gatunków, w tym 4 glikiki, 188 wątrobowców i 639 mchów. Są to liczby nieco mniejsze od liczby

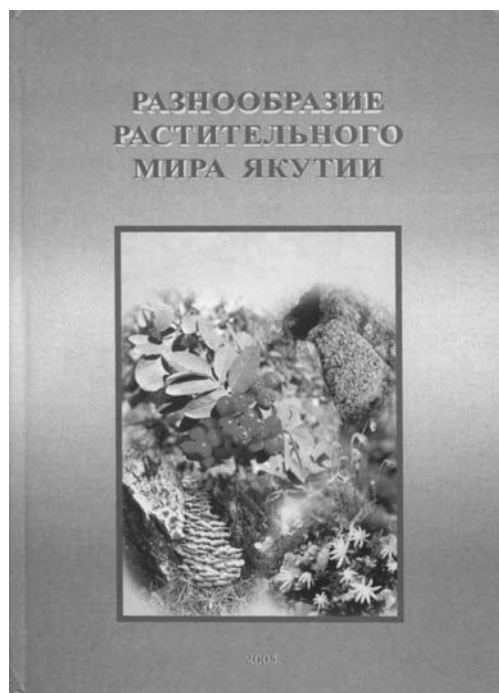
gatunków mszaków stwierdzonych w Polsce, na co bez wątplenia ma wpływ obecność w naszym kraju wielu gatunków wysokogórskich występujących w Tatrach czy Sudetach. Z drugiej strony na Ukrainie występuje szereg gatunków o charakterze śródziemnomorskim, które są nieznanne z Polski, np. *Syntrichia caninervis* Mitt., *S. handelii* (Schiffn.) S. Agnew & Vondr., *Trichostomum brachydontium* Bruch, *Pterygoneurum lamellatum* (Lindb.) Jur. i *Crossidium squamiferum* (Viv.) Jur. Liczba gatunków mchów znanych z Ukrainy na pewno ulegnie zwiększeniu, np. po zrewidowaniu krytycznego kompleksu *Schistidium apocarpum* (Hedw.) Bruch & Schimp. Dla przykładu można podać, że autor przeoczył informację o występowaniu *S. pulchrum* H. H. Blom w Karpatach Wschodnich podaną w monografii Bloma wydanej w 1996 roku.

Na koniec warto zwrócić uwagę na niebywałą karierę angielskiego teminu „checklist”, który oznacza po prostu szczegółowy wykaz, rejestr lub katalog. Został on zaadoptowany przez autora w tytule książki, chociaż takie słowo nie istnieje w żadnym słowniku ukraińskim. Jest całkowicie zrozumiałym fakt, że nowożytnie języki asymilują liczne terminy techniczne, gdy brak jest ich odpowiedników w danym języku, ale tu akurat to nie ma miejsca. Warto zaznaczyć, że ten angielski termin szerzy się, na razie na szczęście tylko w żargonie mówionym, również wśród polskich botaników, ale kto wie czy któregoś dnia ten językowy potworek – „czeklista” – nie zostanie utrwalony na piśmie. Owszem, do rodzimej flory każdego obszaru wdzierają się liczne obce gatunki, na co botanicy nie mają wpływu, ale żeby sami botanicy w zupełnie nieuzasadnionych przypadkach zaśmiecali rodzimy język takimi monstrami, to już woła o pomstę do nieba.

Ryszard OCHYRA

DANILOV N. S. (red.), *Raznoobrazie rastitelnogo mira Jakutii*. Izdatelstvo Sibirskogo Otdelenija Rossijskoj Akademii Nauk, Novosibirsk, 2005, 326 str., 2 ryc. Opr., format 24,8 × 17,6 cm. Cena: nie podano. ISBN 5-7692-0801-5.

Jakucja, zwana w miejscowym języku Sacha, zajmuje całą północną i wschodnią część Syberii Wschodniej i jest największą autonomiczną republiką Federacji Rosyjskiej, która pod względem administracyjnym należy do Dalekiego Wschodu. Jest to ogromne terytorium, prawie dziesięciokrotnie większe od Polski, o powierzchni 3103,2 tys. km², co stanowi niemal 1/5 całego obszaru Federacji Rosyjskiej, zamieszkałe przez niewiele ponad milion mieszkańców. Republika ta położona jest w dorzeczach wielkich rzek syberyjskich płynących do Oceanu Arktycznego: Leny, Jany, Indygirkki i Kołomy. Oprócz części lądowej obejmuje ona ponadto archipelag Wysp Nowosyberyjskich, położonych między Morzem Łaptiewów i Morzem Wschodniosyberyjskim. Jakucja jest krainą górzystą, w której górskie tereny, poprzeplatane szerokimi płaskowyżami i poprzecinane dolinami rzecznyymi, rozciągają się od Wyżyny Środkowsyberyjskiej na zachodzie do Gór Momskich na wschodzie i od wybrzeża Oceanu Arktycznego na północy po Góry Stanowe na południu. Klimat Jakucji należy do najsurowszych spośród wszystkich

terenów zamieszkałych przez człowieka, ze średnią temperaturą stycznia $-43,5^{\circ}\text{C}$, a lipca $+19^{\circ}\text{C}$ oraz bardzo niskimi opadami, wynoszącymi tylko 200–400 mm rocznie. Cały obszar podścielony jest wieczną zmarzliną, która ma 140 m miąższości w okolicach stolicy republiki Jakucka i ponad 300 m na wybrzeżu.

Roślinność Jakucji ma charakter arktycznej tundry zdominowanej przez mszaki, porosty i drobne krzewinki, ciągnącej się szerokim pasem wzdłuż wybrzeża, która ku południowi ustępuje lasotundrze i tajdze. Cała Jakucja podzielona jest na 8 regionów geobotanicznych: arktyczny, oleneński, jano-indygiński, kołymski, środkowojakucki, górnoleński i ałdański. Mimo skrajnie trudnych warunków klimatycznych jej flora należy do bardzo dobrze zbadanych i dotyczy to w równej mierze wszystkich grup roślin i grzybów. Była ona zresztą przedmiotem badań już w pierwszej połowie XVIII wieku, kiedy słynna wyprawa „akademicka” w latach 1733–1743 kierowana przez Johanna G. Gmelina i Gerharda F. Müllera zebrała bogate materiały roślin w Jakucji, które zostały opisane przez tego pierwszego badacza w słynnej czterotomowej „Flora sibirica” wydanej w latach 1747–1769. Rośliny naczyniowe tej republiki są szeroko uwzględnione we „Florze Arktyki ZSRR” publikowanej w latach 1960–1987 oraz w najnowszej „Florze Syberii”, wydanej w latach 1987–2003, zaś w 1974 roku wydany został klucz do oznaczania roślin naczyniowych Jakucji. Bogatą literaturę mają także rośliny zarodnikowe, zwłaszcza mszaki i porosty tego obszaru. Jest ona wszakże bardzo rozproszona i trudno dostępna, gdyż często publikowana była w lokalnych, praktycznie nieosiągalnych wydawnictwach. Dlatego też wszyscy zainteresowani florą Syberii powinni powitać z zadowoleniem omawianą książkę, która jest syntezą całej dotychczasowej wiedzy na temat bogactwa gatunkowego roślin naczyniowych, zarodnikowych i grzybów Jakucji. Jest to praca zbiorowa, przygotowana przez 19 autorów aktualnie zaangażowanych w badania florystyczne na tym obszarze, co powinno gwarantować wysoki poziom naukowy opracowań poszczególnych grup organizmów.

W części wstępnej przedstawiony jest krótki zarys warunków naturalnych Jakucji, który jest bardzo dobrym wprowadzeniem do dyskutowanych w dalszych częściach zagadnień związanych z rozmieszczeniem i bogactwem florystycznym poszczególnych regionów geobotanicznych. Ich szczegółowa i obszerna charakterystyka przedstawiona jest w rozdziale drugim. Zasadniczą treść książki wypełniają wykazy taksonów roślin naczyniowych, wątrobowców, mchów, porostów, glonów oraz grzybów pasożytniczych i wyższych. Mają one charakter tabelaryczny z zaznaczeniem występowania gatunków w poszczególnych regionach florystycznych, a w przypadku glonów podane są one w 13 największych rzekach jakuckich, z rozbiciem na same rzeki i ich dorzecza, oraz na Wyspach Nowosyberyjskich. Każda tabela poprzedzona jest obszernym wstępem, w którym omówione są cechy flory danej grupy, z obszernym cytowaniem literatury, stanowiącej podstawę opracowania wykazów.

Jak na obszar o skrajnie trudnych warunkach klimatycznych, flora Jakucji odznacza się wyjątkowo dużym bogactwem. Samych roślin naczyniowych rośnie tu 1970 gatunków, w tym wiele endemitów, które dla przykładu w części arktycznej stanowią około 4% flory, a do najbardziej typowych należą m.in. *Gorodkovia jacutica*, *Senecio jacuticus*, *Astragalus kolymensis*, *Vicia macrantha*, *Hedysarum vicoides* czy *Potentilla anachoretica*. Równie bogata jest brioflora, licząca 539 gatunków mchów i 213 gatunków wątrobowców. Biota porostów liczy 718 gatunków, a grzybów ponad 923 gatunki. Najbogatsza jest natomiast flora glonów, która liczy 3124 gatunki.

Omawiana książka jest bardzo wartościowym i cennym przyczynkiem do literatury fitogeograficznej i systematycznej, prezentującym w bardzo skondensowany i przejrzysty sposób bogactwo gatunkowe jednego z największych, a zarazem najtrudniejszych do eksploracji regionów Eurazji. Będzie ona cennym źródłem informacji dla chorologów o występowaniu wielu szeroko rozmieszczonych gatunków holarktycznych w tej części świata.

Ryszard OCHYRA

DORR L. J., NICOLSON D. J. *Taxonomic literature. A selective guide to botanical publications and collections with dates, commentaries and types. Supplement VII: F–Frer*. Regnum Vegetabile, Volume 149. A. R. G. Gantner Verlag K. G., Ruggell, 2008, xviii + 469 str. Opr., format 15,5 × 24,5 cm. Cena: 48 €. ISBN 3-87429-339-4 (cały suplement); 978-90616665-0 (niniejszy tom).

Przez kilka ostatnich lat wydawało się, zgodnie z zapowiedzią w notce redakcyjnej, że wydany w 2000 roku szósty suplement do *Taxonomic literature* (określanej skrótowo jako TL–2)¹, był istotnie ostatnim tomem z serii uzupełniającej to monumentalne dzieło. Na szczęście dla wszystkich użytkowników tego podstawowego kompendium wiedzy taksonomicznej, bez którego dzisiaj trudno wyobrazić sobie jakąkolwiek działalność na polu systematyki, projekt ten jest kontynuowany przez L. J. Dorra i D. Nicolsona ze Smithsonian Institution w Waszyngtonie, którzy podjęli się trudnego zadania dalszego kompilowania tego dzieła. W ten sposób po ośmioletniej przerwie do rąk botaników trafia kolejny, siódmy już suplement prezentujący botaników, których nazwiska zaczynają się na literę „F”, a kończą na zbitce „Frer”.

W omawianym tomie znalazły się biogramy 269 botaników, z których 199 pojawia się w TL–2 po raz pierwszy, a dla pozostałych 70 uzupełnione są dane biograficzne i bibliograficzne. Ogółem dla wszystkich z nich przedstawiono 1838 publikacji o tematyce taksonomicznej, florystycznej i fitogeograficznej, dzięki czemu ich suma w całym wydawnictwie osiągnęła imponującą liczbę 35497 pozycji. Wśród nowych nazwisk przeważają botanicy mniej znani, legitymujący się z reguły niewielkim dorobkiem i tylko kilku z nich może pochwalić się kilkudziesięcioma publikacjami. Należą do nich argentyński diatomolog J. Frenquelli (1883–1958) – 38 publikacji, francuski fykolog J. Feldmann (1905–1978) – 28 prac

L.J. Dorr and Dan H. Nicolson

Taxonomic literature

A selective guide to botanical publications and collections with dates, commentaries and types

Supplement VII: F–Frer

A.R.G. Gantner Verlag K.G.
2008

oraz amerykański botanik i ekolog F. R. Fosberg (1908–1993) – 28 opracowań. Trzeba jednak dodać, że w wielu przypadkach znaczna część ich działalności i naukowej twórczości przypada na okres nie objęty przez TL–2, czyli na lata po 1945 roku. Z innych bardziej znanych botaników z tej grupy można wymienić niemieckiego briologa I. Famillera (1863–1923), czeskiego paleobotanika O. Feistenmantela (1848–1891), który wprowadził do nauki powszechnie dziś używany termin „Gondwana”, Urugwajczyka F. Felippone (1853–1939) i Norwega K. Faegriego (1909–2001). Warto też zwrócić uwagę na biogram E. de Flacourta (1607–1660), francuskiego wojskowego i administratora kolonialnego, autora słynnej „Histoire de la grande isle Madagascar” wydanej w 1658 roku i wznowionej w drugim wydaniu w 1661 roku.

Daleko ciekawsza jest druga grupa botaników, dla których poszerzone zostały dane biograficzne i wydawniczo wzbogacona bibliografia

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 8: 92 (2001).

w porównaniu z pierwszym tomem TL-2. Tu na czoło wybija się amerykański botanik M. L. Fernald (1870–1950), którego bibliografia została powiększona aż o 97 pozycji. Dużą wartość ma nowy biogram jednego z najwybitniejszych rosyjskich botaników B. A. Fedczenki (1872–1947), zasłużonego badacza flory azjatyckiej części Rosji, z którego bogatego dorobku naukowego zaprezentowano dalszych 67 prac. Na nowo został opracowany biogram wybitnego amerykańskiego botanika W. G. Farlowa (1844–1919), patrona zielnika w Uniwersytecie Harwardzkim, którego bibliografia została wzbogacona o 52 pozycje. Z innych znanych badaczy, których bibliografia została znacząco uzupełniona na uwagę zasługują, m.in. A. R. Franchet (1834–1900), wybitny franuski znawca roślin azjatyckich – 70 prac, norweski fykolog M. H. Foslie (1855–1909) – 56 publikacji, W. O. Focke (1834–1922), niemiecki batolog (znawca jeżyn) – 53 pozycje oraz hiszpański botanik P. Font Quer (1885–1964), eponim znanej serii wydawniczej „Fontqueria” – 52 pozycje.

Polskich akcentów w tym tomie nie można się doszukać, ale też nie było w historii naszej botaniki badaczy o nazwisku na literę „F”, którzy mieliby jakiś publikowany dorobek naukowy, może z wyjątkiem K. Filipowicza (1845–1891), warszawskiego lekarza spokrewnionego z Tytusem Chałubińskim, który ogłosił drukiem kilka doniesień o roślinach zarodnikowych. Znajduje się tu natomiast uzupełnienie biografii J. R. Forstera (1729–1798), słynnego gdańskiego przyrodnika, który uczestniczył w drugiej podróży J. Cooka naokoło świata. Ponadto można tu znaleźć nazwiska kilku badaczy niemieckich działających na Śląsku: florysty E. Fieka (1840–1897), mikologa R. Falcka (1875–1955) oraz najbardziej znanego z nich F. K. G. Feddego (1873–1942), botanika, wydawcy i redaktora oraz eponima słynnych *Feddes Repertorium*, który przez długie lata związany był z Wrocławiem. Jest tu także biogram czeskiego paleobotanika O. Feistenmantela, który był przez pewien czas asystentem mineralogii we Wrocławiu, gdzie badał kolekcje M. R. J. Goeperta.

Tom opracowany jest dokładnie według tego

samego wzoru jak wszystkie poprzednie edycje TL-2. Wydaje się bezcelowym zachęcanie kogokolwiek do jego studiowania. Jest to bowiem jedna z tych pozycji, która obowiązkowo musi znaleźć się pod ręką każdego botanika parającego się systematyką. Teraz tylko z niecierpliwością należy oczekiwać na ukazanie się dalszych suplementów, które będą zawierać istotne uzupełnienia do pierwszego tomu TL-2, który doprowadzony był do litery „G”.

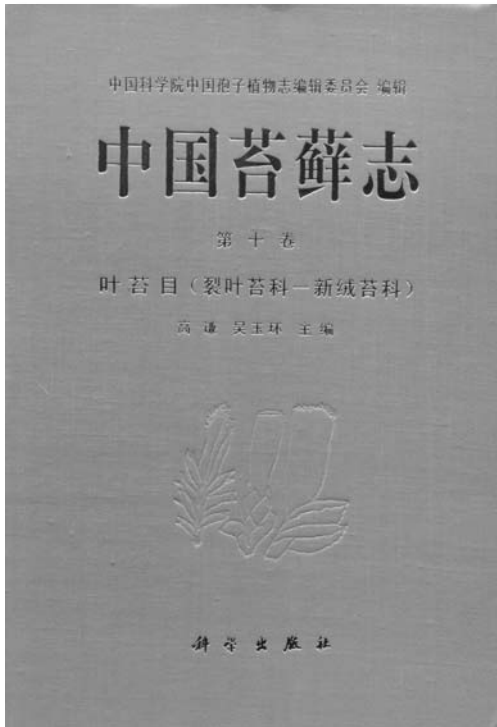
Ryszard OCHYRA

GAO CHIEN, WU YU-HUAN (red.), *Flora Bryophytorum Sinicorum. Vol. 10. Jungermanniales (Lophoziaceae – Neotrichocoleaceae)*. Science Press, Beijing, 2008, xvi + 464 str., 186 ryc. Opr., format 19,2 × 26,7 cm. Cena: 120 juanów renminbi. ISBN 978-7-03-017420-8.

W pięć lat po ukazaniu się pierwszego tomu¹ do rąk czytelników trafia drugi tom Flory wątrobowców Chin, który nominalnie jest dziesiątym tomem Flory mszaków Chin publikowanym w ramach wielkiego przedsięwzięcia wydawniczego „Flora Bryophytorum Sinicorum”. Podobnie jak wszystkie wcześniejsze tomy z tej serii, także ten jest dziełem zbiorowym, opracowanym przez dziewięciu autorów, ale główny ciężar pracy spoczywał na barkach czołowych i najbardziej doświadczonych chińskich briologów: Gao Chiena, Wu Yu-Huana i Cao Tonga. Niestety, jeden z autorów, Lai Ming-Jou, współautor opracowań dwóch niewielkich rodzin Schistochilaceae i Pleuroziaceae, zmarł przed ukazaniem się tomu drukiem.

Obecny tom obejmuje 13 rodzin z rzędu Jungermanniales, w tym tak trudne od strony taksonomicznej i bogate w gatunki jak Lophoziaceae, Scapaniaceae, Geocalycaceae, Plagiochilaceae i Radulaceae. Obejmują one w sumie 43 rodzaje, do których należy 309 gatunków, 1 podgatunek, 6 odmian i 1 forma. Pod względem bogactwa

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 14: 216–217 (2007).

gatunkowego bezwzględny rekord wśród rodzajów dzierży *Plagiochila*, która w Chinach liczy 80 gatunków i 1 podgatunek. O połowę mniej gatunków mają *Scapania* i *Radula* – po 41, a do dużych rodzajów należą jeszcze *Lophozia* (19 gatunków), *Chiloscyphus* (16) i *Heteroscyphus* (14). Trzeba jednak zaznaczyć, że autorzy przyjęli tutaj szerokie ujęcie rodzaju *Chiloscyphus*, łącząc z nim rodzaj *Lophocolea*. Do większych rodzajów należą jeszcze: *Anastrophyllum* (9 gatunków), *Marsupella* (8) i *Barbilophozia* (7). Pozostałe rodzaje liczą 6 i mniej gatunków, a zdecydowanie przeważają rodzaje monotypowe, bo grupa ta liczy w Chinach aż 19 rodzajów.

Nowości taksonomicznych i nomenklatorycznych jest w niniejszym tomie bardzo mało. Należą do nich tylko opisanie nowego gatunku *Leptoscyphus sichuanensis* C. Gao & Y.-H. Wu oraz redukcja *Sphenolobus acuminatus* Horik. do odmiany: *Anastrophyllum minutum* (Schreb.) R. M. Schust. var. *acuminatum* (Horik.) T. Cao & J. Sun. Trzeba jednak zaznaczyć, że w trakcie

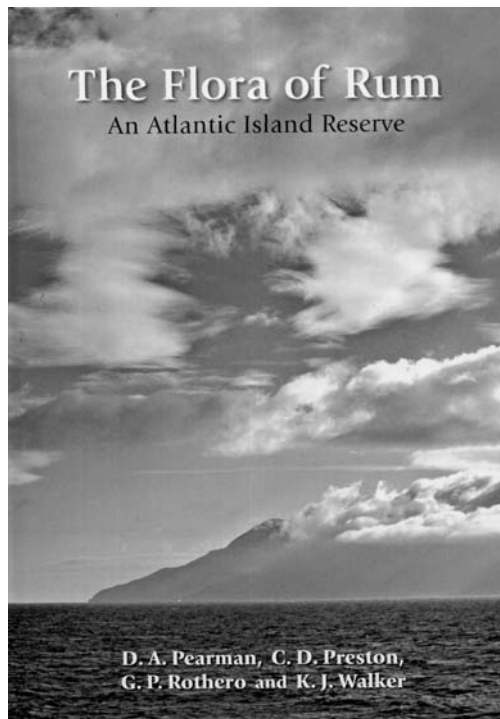
prac nad tym tomem w ostatniej dekadzie odkryto w Chinach szereg nowych gatunków, np. *Scapania ferrugineoides* T. Cao, C. Gao & J. Sun, *S. gaochienia* X. Fu & T. Cao, *Plagiochila chenii* Grolle & M. L. So, *Schistochila minor* C. Gao & Y.-H. Wu, *Isotachis chinensis* C. Gao, T. Cao & J. Sun i *Radula stellatogemmipara* C. Gao & Y.-H. Wu. Ich opisy zostały opublikowane wcześniej w odrębnych pracach, co jest podejściem jak najbardziej słusznym, biorąc pod uwagę długi cykl produkcyjny Flor.

Omawiany tom opracowany jest dokładnie według tych samych wzorów jak wszystkie poprzednie tomy z tej serii. Wszystkie taksony są zilustrowane dość dobrej jakości rycinami kreskowymi, a klucze do oznaczania rodzajów i gatunków są dwujęzyczne: w języku chińskim i angielskim, co praktycznie umożliwia posługiwanie się Florą przez użytkowników nieznających języka chińskiego. Oczywiście wszyscy briologowie oczekują z niecierpliwością na publikację anglojęzycznej wersji Flory wątrobowców, podobnie jak to ma miejsce w przypadku analogicznej Flory mchów. Niestety, jak na razie nic nie wskazuje na to, aby takie tomy miały się ukazać, gdyż wymagają one bardziej krytycznego podejścia taksonomicznego do badanych grup. Taka filozofia jest widoczna przynajmniej w tomach poświęconych mchom, w których opracowania wielu grup w obu wersjach nie są zwykłymi tłumaczeniami tekstów, ale znacznie się różnią od siebie.

Ryszard OCHYRA

PEARMAN D. A., PRESTON C. D., ROTHERO G. P., WALKER K. J. *The Flora of Rum. An Atlantic Island Reserve*. Henry Ling Limited, Dorchester, 2008, 479 str., 25 ryc., 28 kolorowych fotografii. Opr., format 22,7 × 15,9 cm. Cena: 19,50 £. ISBN 978-0-9538111-3-7.

Rum jest niewielką wysepką położoną u zachodnich wybrzeży Szkocji w archipelagu Hebrydów Wewnętrznych, zajmującą 10700 hektarów i mającą kształt dość regularnego

rombu, mierzącego niewiele ponad 14 km między najdalej oddalonymi punktami. Całą jej powierzchnię pokrywają góry, które są resztkami wulkanu czynnego 60 milionów lat temu. Klimat wyspy jest hyperoceaniczny, a ubogie i skrajnie zróżnicowane gleby stwarzają wielkie bogactwo biotopów zasiedlanych przez bogatą florę. W 1957 roku wyspa Rum została uznana za narodowy rezerwat przyrody i utworzono na niej ośrodek przyrodniczy – Nature Conservancy Research Centre, zajmujący się badaniami lokalnej geologii, flory oraz fauny. Jednakże badania flory wyspy mają znacznie dłuższą historię i rozpoczęły się w 1772 roku, kiedy odwiedził ją John Lightfoot i podał z niej 12 gatunków roślin naczyniowych w wydanej 5 lat później „Flora scotica”. Pierwsze kompleksowe badania flory wyspy prowadził przed drugą wojną światową J. W. Heslop-Harrison, który w 1939 roku opublikował jej florę, a w latach późniejszych podał z niej szereg wątpliwych i nieprawdopodobnych gatunków, które stawały pod znakiem zapytania rzetelność tych badań naukowych. Badania flory

wyspy Rum były kontynuowane bez przerwy począwszy od 1957 roku, czyli od chwili utworzenia na niej Centrum Badań Ochrony Przyrody. Ukoronowaniem prowadzonych przez pół wieku badań nad szatą roślinną wyspy jest omawiana książka.

W części wstępnej książki, zajmującej w przybliżeniu jedną trzecią część jej objętości, opisane jest środowisko przyrodnicze i warunki naturalne wyspy Rum (położenie, topografia, klimat, geologia, historia zlodowaceń oraz gleby) oraz dokładnie zarysowana jest historia obecności człowieka na jej obszarze począwszy od mezolitu aż do czasów współczesnych i botaniczne implikacje jego działalności. W obszernym rozdziale czwartym szczegółowo scharakteryzowana jest szata roślinna i omówione wszystkie typy roślinności, od muraw i wrzosowisk poczynając a na roślinności ruderalnej kończąc, a w następnym piątym rozdziale bardzo ciekawie przedstawiona jest historia badań botanicznych. Istotne znaczenie ma rozdział siódmy, w którym podsumowana została flora od strony fitogeograficznej, zaś w krótkim rozdziale ósmym omówione są zmiany we florze począwszy od 1884 roku. Są one raczej niewielkie w zbiorowiskach naturalnych, a szereg gatunków zostało tu zawleczonych tylko przejściowo i w konsekwencji wyspa ma raczej ubogą florę roślin synantropijnych.

Główną część książki, będącą treścią rozdziału dziewiątego, wypełnia wykaz gatunków. Obejmuje on ramienice, które są tu reprezentowane tylko przez 3 gatunki, mszaki – 471 gatunków oraz rośliny naczyniowe – 630 gatunków. Zaskakuje natomiast nieuwzględnienie porostów, które stanowią istotny element szaty roślinnej wyspy. Były one wprawdzie przedmiotem osobnej publikacji O. L. Gilberta wydanej w 1983 roku, ale zapewne różnorodność bioty porostów jest znacznie większa i uwzględnienie tej grupy organizmów na pewno przyczyniłoby się do pełniejszej charakterystyki środowiska lądowego wyspy. Dla każdego gatunku podane jest siedlisko, dane odnośnie do częstości występowania w tetradach, liczba tetrad, w których był zanotowany, a dla rzadkich

gatunków cytowane są poszczególne znaleziska, w tym pierwsze i najnowsze. Dla wielu gatunków roślin naczyniowych podane jest występowanie w zbiorowiskach roślinnych według klucza przyjętego w narodowym systemie klasyfikacyjnym roślinności Wysp Brytyjskich Rodwella. Rozmieszczenie każdego gatunku przedstawione jest na mapach punktowych w dwukilometrowej siatce kwadratów, czyli tetradach. Ogółem wyspa Rum obejmuje 41 tetrad, z których tylko 12 w pełni pokrywa ląd, zaś pozostałe pokrywają zarówno ląd jak i morze. Na mapkach zastosowano zróżnicowanie sygnatur dla oznaczenia danych sprzed i po 2000 roku oraz dla gatunków zawleczonych w tych samych przedziałach czasowych. Książkę zamyka alfabetyczny wykaz stanowisk oraz 3 aneksy, w których zestawione są osoby prowadzące badania terenowe w ostatnim półwieczu, system skrótów nazwisk badaczy, organizacji i zielników oraz kody narodowego systemu klasyfikacji zbiorowisk roślinnych Rodwella.

Książka jest bardzo starannie wydana i prezentuje się niezwykle efektownie, na co niewątpliwie wpływ ma bogata szata ilustracyjna, w tym liczne kolorowe fotografie ukazujące różne typy krajobrazów i zbiorowisk roślinnych, a także konkretne gatunki roślin. Jest to modelowe opracowanie mogące służyć za wzór lokalnej Flory i będące spektakularnym podsumowaniem wieloletnich badań niewielkiego, ale bardzo interesującego pod względem botanicznym obszaru.

Ryszard OCHYRA

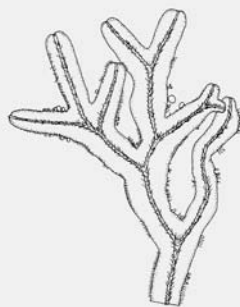
PINHEIRO DA COSTA D. *Metzgeriaceae (Hepaticae)*. Flora Neotropica Monograph 102. The New York Botanical Garden Press, Bronx, N.Y., 2008, 170 str., 83 ryc. Opr., format 26,1 × 18,1 cm. Cena: 49 USD. ISSN 0071-5794; ISBN-10 0-89327-492-5; ISBN-13 978-0-89327-492-4.

Metzgeria jest dużym rodzajem plechowatych wątrobowców, obejmującym około 134 gatunki, występujące w strefie tropikalnej i umiarkowanej

obu półkul. Wykazuje on wyjątkowe bogactwo gatunkowe w tropikach amerykańskich, gdzie jego przedstawiciele najczęściej rosną jako epifity w wilgotnych podgórszych i górskich lasach, zwłaszcza w północnych Andach i Indiach Zachodnich, skąd opisano aż 124 gatunki. Rodzaj zaliczany jest do bardzo trudnych pod względem taksonomicznym, a do najważniejszych cech diagnostycznych odróżniających jego gatunki należą m.in. szerokość plechy, liczba rzędów komórek od żebra do brzegu plechy, liczba brzusznych i grzbietowych komórek epidermy żebra, liczba komórek medularnych, skulptura kutykuli, kształt i położenie włosków na plesze, kształt i budowa rozmnózek oraz rozmieszczenie organów płciowych. W ramach dobrze znanej serii wydawniczej „Flora Neotropica Monograph” opublikowany został ostatnio tom zawierający rewizję taksonomiczną rodzaju *Metzgeria* autorstwa Denise Pinheiro da Costa, czołowej brazylijskiej badaczki wątrobowców, pracownika naukowego Ogrodu

METZGERIACEAE (Hepaticae)

Denise Pinheiro da Costa

FLORA NEOTROPICA MONOGRAPH 102

PUBLISHED FOR THE ORGANIZATION FOR FLORA NEOTROPICA
BY THE NEW YORK BOTANICAL GARDEN PRESS

Botanicznego w Rio de Janeiro. Niestety, opracowanie ukazało się w języku portugalskim, co może utrudniać, ale nie uniemożliwiać, swobodne posługiwanie się nim przez briologów nie znających tego języka.

Przygotowując ten tom, autorka miała nieco ułatwione zadanie, gdyż rodzaj *Metzgeria* był przedmiotem intensywnych badań w latach 1960–1990 przez wybitnego japońskiego briologa Yukinobu Kuwaharę, który w 1986 roku opublikował przegląd rodziny Metzgeriaceae w neotropikach, koncentrując się głównie na gatunkach andyjskich i mezoamerykańskich, a pomijając m.in. gatunki występujące w Brazylii. Książka przygotowana została dokładnie według schematu przyjętego w całej serii, chociaż wbrew tytułowi opracowania w niej publikowane trudno określić mianem monografii, gdyż nie zawierają one wielu elementów, które powinny się z nich znaleźć, m.in. obszerne dyskusje taksonomiczne i nomenklatoryczne. Także i to opracowanie jest solidną rewizją taksonomiczną rodzaju, zawierającą klucz do oznaczania i przegląd neotropikanych gatunków. Dla nazwy każdego gatunku cytowane są dane bibliograficzne i typ nomenklatoryczny oraz synonimy. Wszystkie gatunki są szczegółowo opisane i zilustrowane na całostronicowych tablicach dobrej jakości rycinami kreskowymi, a ich rozmieszczenie przedstawione jest na mapach punktowych, którym towarzyszy wykaz badanych okazów. Całość wiedzy na temat danego gatunku jest podsumowana w krótszych lub dłuższych dyskusjach

W sumie w neotropikach autorka wyróżniła 57 gatunków i 3 odmiany, czyli nieco więcej niż jest ich w opracowaniu Kuwahary. Różnica ta wynika z włączenia do opracowania gatunków występujących w Brazylii i w sąsiednich krajach pokrytych amazońską dżunglą, połączenia rodzaju *Steereella* z rodzajem *Metzgeria* oraz z uznania aż 15 gatunków za konspecyficzne z innymi wcześniej opisanymi gatunkami. Generalnie jednak koncepcje gatunków w obu opracowaniach są zbieżne, wyjąwszy czasami konieczność zmiany nazw niektórych gatunków. Pewne zdziwienie może budzić fakt zupełnego zignorowania *Metzgeria australis* Steph., który

Kuwahara traktuje jako gatunek pantropikalny i podaje go z Kolumbii oraz całej Ameryki Środkowej. Autorka w ogóle nie wymienia tego gatunku i nie dyskutuje tożsamości neotropikalnych okazów zaliczonych do niego przez Kuwaharę, ani nie zamieszcza go wśród taksonów skreślonych z neotropików, co jest poważnym uchybieniem tego opracowania.

Część taksonomiczną poprzedza krótki wstęp, w którym autorka przedstawia historię badanego rodzaju i odkrywania gatunków w neotropikach, historię badań i koncepcje rodzajów w rodzinie Metzgeriaceae oraz zamieszcza przegląd ważnych pod względem taksonomicznych cech diagnostycznych rodzaju. Ponadto krótko omawia główne założenia przyjętej koncepcji gatunków, ekologię i rozmieszczenie geograficzne gatunków, z których 17 (30%) jest endemitami tropikalnej Ameryki. Szerzej natomiast dyskutuje regionalną różnorodność gatunkową badanego rodzaju. Bezdyskusyjnie największe bogactwo gatunkowe rodzaju *Metzgeria* wykazuje w północnych Andach i na Galapagos, skąd znanych jest 38 gatunków. W Brazylii i środkowych Andach rośnie po 26 gatunków, na Karaibach i w Meksyku po 25, a najmniej, bo tylko 6–7 gatunków, znanych jest z niżowych dżungli w dorzeczu Amazonki, Parany i Orinoko.

W sumie jest to kolejny wartościowy przyczynek do poznania brioflory tropikalnej Ameryki, zwłaszcza że dotyczy on bardzo trudnego, a zarazem dużego rodzaju, mającego na badanym obszarze swoje centrum różnorodności.

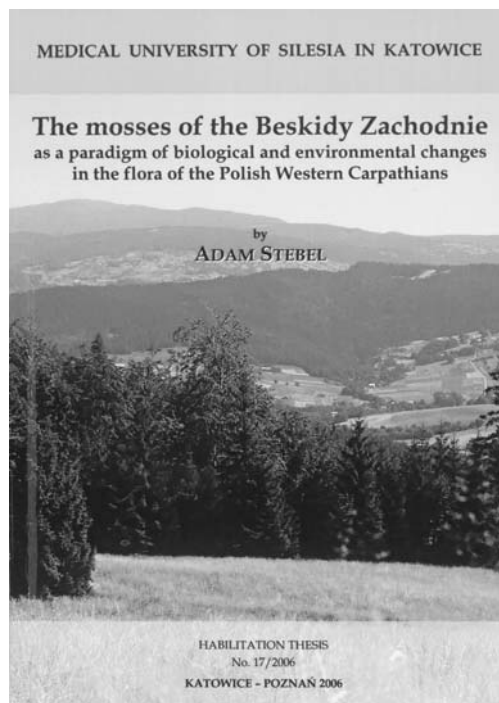
Ryszard OCHYRA

STEBEL A. *The mosses of the Beskidy Zachodnie as a paradigm of biological and environmental changes in the flora of the Polish Western Carpathians*. Habilitation Thesis No. 17/2006. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach i Sorus, Poznań, 2006, 347 str., 59 ryc., 423 map rozmieszczenia. Miękka opr., format 23,8 × 16,8 cm. Cena: 49 PLN. ISBN 83-88895-99-0 & 978-83-88895-99-9 (ŚAM) i 83-89949-26-1 & 978-83-89949-26-4 (Sorus).

Beskidy Zachodnie są największym makroregionem Zewnętrznych Karpat Zachodnich, ciągnącym się od Bramy Morawskiej na zachodzie po Kotlinę Sądecką i Przełęcz Tylicką w dolinie Dunajca na wschodzie. Największa ich część położona jest w Polsce, gdzie tworzą osobny okręg geobotaniczny w Karpatach Zachodnich, podzielony z kolei na kilka podokręgów. Spośród nich najważniejszym i najbardziej interesującym pod względem botanicznym jest podokręg śląsko-babiogórski, który obejmuje siedem jednostek orograficznych (mezoregionów): Beskid Śląski, Beskid Mały, Kotlinę Żywiecką, Beskid Makowski, Beskid Wysoki, Beskid Wyspowy i Gorce.

Flora mchów Beskidów Zachodnich była przedmiotem badań już od wczesnych lat połowy XIX wieku i w ciągu trwających ponad 140 lat badań nagromadzono sporo informacji florystycznych na temat tych roślin, a niektóre pasma, jak na przykład Gorce, doczekały się osobnych opracowań muskoflory. Są to jednak przypadki wyjątkowe i ogólnie flora mchów Beskidów Zachodnich należała do nierównomiernie i pobieżnie zbadanych, a dane florystyczne były bardzo rozproszone w literaturze i często wymagały krytycznej oceny. Dotyczyło to w szczególności podokręgu śląsko-babiogórskiego, który jako jedyny w tej części Karpat posiada pięć dobrze wykształconych pięter klimatyczno-roślinnych w masywach Babiej Góry i Pilska w Beskidzie Wysokim. Rzutuje to w zasadniczy sposób na bogactwo flory wszystkich grup roślin oraz charakter szaty roślinnej tych gór. Dość dobra znajomość flory i zbiorowisk roślin naczyniowych stanowiła bardzo dobry punkt wyjściowy do badania roślin zarodnikowych, zwłaszcza mchów, umożliwiając i ułatwiając zarazem śledzenie różnorodnych zjawisk fitogeograficznych i ekologicznych na ich tle, jak też samych przemian szaty roślinnej.

Omawiane opracowanie jest podsumowaniem dziesięcioletnich badań nad florą mchów Beskidów Zachodnich, prowadzonych w latach 1995–2005, w trakcie których autor zebrał ogromny materiał faktyczny, na który składa się m.in. ponad 26,5 tys. notowań mchów,

w zdecydowanej większości potwierdzonych okazami zielnikowymi. Został on poddany wszechstronnej analizie geograficznej, ekologicznej i geobotanicznej, której wyniki są zaprezentowane w imponującej rozmachem i bogactwem treści monografii, jakiej nie doczekała się żadna inna grupa beskidzkich roślin.

Flora mchów Beskidów Zachodnich jest wyjątkowo bogata i liczy w sumie 392 gatunki, 1 podgatunek i 15 odmian, ustępując w polskiej części Karpat jedynie Tatom. Jednakże sam skład gatunkowy nie wybija się na czoło w tym opracowaniu. Owszem, zainteresowany czytelnik znajdzie tu przegląd flory mchów, ale tylko w aneksach w drugiej części monografii i to jako materiał dokumentujący rozważania ekologiczne i fitogeograficzne z pierwszej części omawianej monografii. Pierwszy z tych aneksów zawiera zwięzły i maksymalnie skondensowany, systematyczny wykaz taksonów, w którym podane są wymagania siedliskowe, status fitosocjologiczny, charakterystyka ekologiczna, dane odnośnie do reprodukcji i częstości

występowania oraz maksima i minima wysokościowe w poszczególnych pasmach beskidzkich. Rozmieszczenie wszystkich taksonów przedstawione jest w czwartym aneksie na kartogramach w pięciokilometrowej siatce kwadratów, w których zróżnicowane są sygnatury dla danych sprzed 1900 roku, z lat 1901–1945 i 1946–1990 oraz po 1900 roku. Natomiast w drugim aneksie zaprezentowane są wykazy mchów z obu beskidzkich parków narodowych: babiogórskiego i gorczańskiego, a w trzecim znalazł się wykaz 41 taksonów, które były podane z Beskidów przed 1990 rokiem, ale nie zostały odnalezione podczas badań. Zostały one uznane za wymarłe, chociaż autor zastrzega, że odnalezienie małych populacji tych mchów jest możliwe na badanym terenie.

Zasadniczą część monografii rozpoczyna zwięzły opis Beskidów Zachodnich, w którym omówiona jest ich fizjografia, klimat, geologia i hydrologia oraz szata roślinna poszczególnych pięter wysokościowych, a także wpływ działalności człowieka na jej obecny kształt. W rozważaniach fitogeograficznych autor szczegółowo analizuje podobieństwa i różnice flory mchów pomiędzy poszczególnymi pasmami beskidzkimi, koncentrując się głównie na czynnikach warunkujących poziome i pionowe rozmieszczenie gatunków. Bardzo bogaty w treści jest rozdział poświęcony ekologicznym wzorcom rozmieszczenia mchów w Beskidach Zachodnich. Autor skupia swoją uwagę na wpływie różnych czynników siedliskowych (typ podłoża, światło, woda) na rozmieszczenie poziome i pionowe mchów, zwłaszcza gatunków acydoofilnych i kalcyfilnych, które analizuje w ścisłym nawiązaniu do budowy geologicznej.

Bardzo wartościowy jest rozdział poświęcony pochodzeniu i pokrewieństwom flory mchów Beskidów Zachodnich, w którym szczegółowo omówione są elementy geograficzne i chorologiczne. W swoich rozważaniach autor koncentruje się na gatunkach oceanicznych i suboceanicznych oraz subkontynentalnych, mających w Karpatach, odpowiednio, wschodnie i zachodnie kresy swych zasięgów, a także gatunkach górskich, które stanowią trzon karpackiej flory. Rozważania

fitogeograficzne kończy rozdział, w którym dyskutowany jest problem geobotanicznego podziału Beskidów Zachodnich z briologicznego punktu widzenia. Autor dzieli Podokrąg Śląsko-Babiogórski na cztery odcinki: Śląski, Żywiecki, Babiogórsko-Gorczański i Myślenicko-Limanowski, a do Podokręgu Sądeckiego włącza wschodnie części Beskidu Wyspowego i Gorców.

Dwa końcowe rozdziały poświęcone są wpływowi człowieka na florę mchów i problemowi ich ochrony na badanym obszarze. Szczególnie wartościowe jest tu zestawienie 222 gatunków i trzech odmian mchów występujących w 29 rezerwatach przyrody utworzonych w Beskidach Zachodnich. Szeroko omawia gatunki chronione i zagrożone oraz zestawia czerwoną listę mchów beskidzkich, na której znalazło się 125 gatunków. Na koniec autor proponuje nowatorską metodę oceny stanu środowiska przyrodniczego z wykorzystaniem mchów epifitycznych.

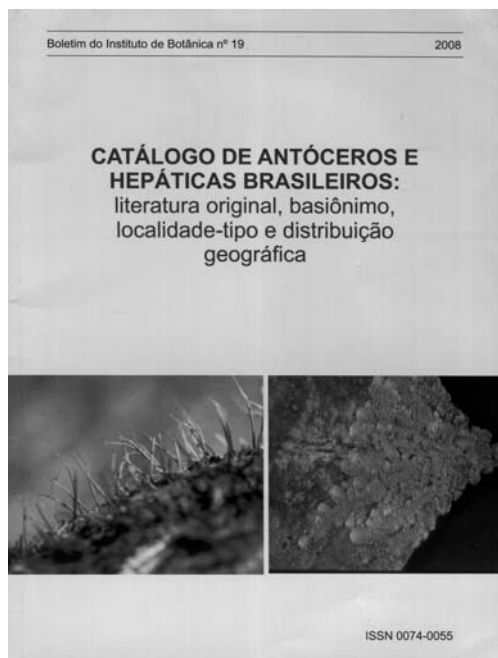
Monografia Adama Stebla jest opracowaniem modelowym, zawierającym wszechstronną i wieloaspektową analizę flory mchów i jej przemian na tle całej szaty roślinnej Beskidów Zachodnich, a wnioski wynikające z tych badań mają wartość uniwersalną. Stanowi ona bezprecedensową pozycję w polskiej literaturze briologicznej i geobotanicznej, gdyż jest pierwszym tak obszernym i szczegółowym studium fitogeograficznym i ekologicznym poświęconym florze mchów jednostki geobotanicznej tak wysokiej rangi jaką jest okręg, wnoszącym wiele oryginalnych myśli i koncepcji. Tej klasy opracowania, wykonanego z takim rozmachem i precyzją dla tak rozległego obszaru nie doczekała się w Polsce żadna inna grupa roślin i grzybów. Nic więc dziwnego, że monografia spotkała się z powszechnym uznaniem i w 2007 roku jej autor został wyróżniony Medalem im. Zygmunta Czubińskiego, przyznawanym przez Polskie Towarzystwo Botaniczne za wybitne prace naukowe mające charakter regionalnych monografii geobotanicznych.

Halina BEDNAREK-OCHYRA
Ryszard OCHYRA

YANO O. *Catálogo de Antóceros e Hepáticas Brasileiros: literatura original, basiônimo, localidade-tipo e distribuição geográfica*. Boletim do Instituto de Botânica n° 19. Instituto de Botânica, São Paulo, 2008, 110 str. Miękka opr., format 27,9 × 21,0 cm. Cena: nie podano. ISSN 0074-0055.

Olga Yano, Brazylijka japońskiego pochodzenia, jest liderką brazylijskich briologów, od końca lat 70. minionego wieku aktywnie pracującą nad florą mszaków największego kraju Ameryki Południowej. W 1984 roku wydała pierwszy wykaz wątrobowców i glewików Brazylii, w którym zestawiała wszystkie stwierdzone w literaturze dane na ich temat na terenie tego kraju, a latach późniejszych kilkakrotnie publikowała rozmaite uzupełnienia do tego katalogu. Około ćwierć wieku później opracowała nowy katalog brazylijskich wątrobowców i glewików, który jest szczególnie przydatny, gdyż w tym czasie badania florystyczne oraz taksonomiczne i nomenklatoryczne zaowocowały licznymi zmianami ujęć systematycznych, jak też doprowadziły do odkrycia wielu nowych gatunków dla Brazylii, w tym nowych dla nauki.

Od czasu opublikowania w 1823 roku przez G. Raddiego i W. Arnotta pierwszych prac zawierających dane odnośnie do brazylijskich wątrobowców, z tego największego neotropikalnego kraju podano lub opisano ponad 1600 gatunków tych roślin, ale wiele z nich w trakcie późniejszych badań zostało zlikwidowanych, gdyż okazały się identyczne z gatunkami wcześniej opisanymi. Mimo tych licznych redukcji nazw do synonimów, liczba zaakceptowanych gatunków znanych z Brazylii jest w dalszym ciągu olbrzymia jak na tę grupę roślin. Według obecnego katalogu występuje tu 988 gatunków, 31 odmian i 4 formy wątrobowców należących do 147 rodzajów i 39 rodzin oraz 23 gatunki glewików sklasyfikowanych w 6 rodzajach i 3 rodzinach. Są to liczby imponujące, nawet jeśli ostateczna liczba gatunków ulegnie zmniejszeniu do 700–750 jak niektórzy szacują, gdyż i tak stanowić to będzie około 15% wszystkich znanych w świecie gatunków z tej grupy. To wielkie bogactwo hepaticoflory jest

przede wszystkim odzwierciedleniem wielkiego zróżnicowania biotopów tego tropikalnego kraju, zwłaszcza w amazońskiej dżungli, którą zasiedlają bardzo liczne gatunki epifityczne i nalistne.

Niniejszy katalog nie jest zwykłym wykazem nazw gatunków wątrobowców i glewików występujących w Brazylii, ale zawiera o wiele więcej ważnych informacji. Obejmuje on trzy części, z których pierwsza jest ogólnym przeglądem wyższych jednostek taksonomicznych, od gromad poczynając i na rodzajach kończąc, z podaniem liczby rodzajów, gatunków i niższych jednostek w poszczególnych rodzinach oraz gatunków w rodzajach. Druga i zarazem najważniejsza część katalogu zawiera alfabetyczny wykaz akceptowanych gatunków, odmian i form. Dla każdego taksonu podane są dane bibliograficzne jego nazwy, bazonim, o ile był on opisany pod inną nazwą oraz cytowany jest typ. Nie jest to dokładny cytat z protologu, ale z reguły dość swobodny przekaz danych zaczerpniętych z etykiet zielnikowych. W wielu przypadkach cytowany jest okaz-typ, ale nie można tego uznać za formalną typizację nazw, gdyż nigdzie nie jest powiedziane, że typ nomenklatoryczny jest wskazany właśnie w tym

miejsu. Wreszcie na końcu podane są stany Brazylii, w których zostało stwierdzone występowanie danego taksonu. Ta część katalogu jest bardzo wartościowa, gdyż jest ona ważnym uzupełnieniem do wydanego w 2003 roku przez S. R. Gradsteina i D. Pinheiro da Costa opracowania „The Hepaticae and Anthocerotae of Brazil”, który jest poszerzonym katalogiem brazylijskich wątrobowców i glików, ale nie zawierającym ani cytatów typów, ani bazonimów¹.

Trzecia część katalogu zawiera wykaz synonimów, zarówno taksonomicznych, jak i nomenklatorycznych. W sumie obejmuje on 523 nazwy, ale najważniejsze tu jest każdorazowo wskazanie autora danej synonimizacji lub zmianę statusu nazwy uznanej za synonim.

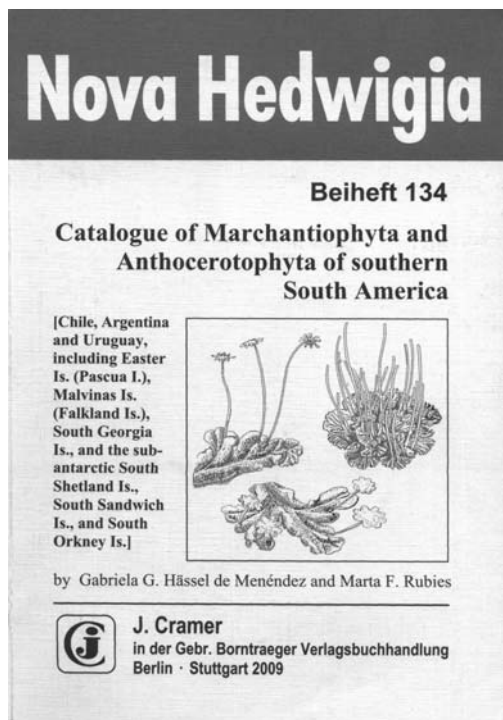
Omawiany katalog jest ważnym i wartościowym przyczynkiem do literatury hepaticologicznej i to nie tylko Brazylii. Każdy badacz zainteresowany neotropikalnymi glikami i wątrobowcami łatwo znajdzie tu bowiem dane dotyczące typów nomenklatorycznych nazw oraz wskazanie w wielu przypadkach zielników, w których zdeponowane są okazy-typy, co jest istotnym ułatwieniem w pracach taksonomicznych.

Ryszard OCHYRA

HÄSSEL DE MENÉNDEZ G. G., RUBIES M. F. *Catalogue of Marchantiophyta and Anthocerotophyta of southern South America* [Chile, Argentina and Uruguay, including Easter Is., (Pascua I.), Malvinas Is. (Falkland Is.), South Georgia Is., and the subantarctic South Shetland Is., South Sandwich Is., and South Orkney Is.]. Nova Hedwigia Beiheft 134. J. Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, Berlin – Stuttgart, 2009, 672 str., 3 ryc. Miękka opr., format 17 × 24 cm. Cena: 189 €. ISSN 1438-9134; ISBN 978-3-443-51056-5.

Badania flory wątrobowców i glików umiarkowanej i zimnej strefy Ameryki Południowej

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 48(3–4): 116–118 (2004).

włącznie z Falklandami i Ziemią Ognistą rozpoczęły się już w drugiej połowie XVIII wieku, by osiągnąć swe apogeum w dwóch następnych stuleciach. Pierwszy okaz wątrobowca z tego regionu zebrał Philibert de Commerson w Cieśninie Magellana w trakcie francuskiej wyprawy L. A. Bogueville'a dookoła świata w latach 1766–1769 na statkach „Etoile” i „La Boudusse”. Został on opisany w 1789 roku jako *Jungermannia magellanica* Lam. przez Lamarecka w tomie słynnej „Encyclopédie” poświęconym botanice, a dzisiaj jest dobrze znany jako *Garckstroemia magellanica* (Lam.) Trevis. i jest jednym z najbardziej efektownych wątrobowców w tych rejonach Ziemi. Drugi najstarszy okaz wątrobowca został zebrany 20 grudnia 1774 roku przez J. R. Forstera, uczestnika drugiej wyprawy J. Cooka, w Christmas Sound na Ziemi Ognistej. Został on opisany w 1806 roku przez Sprengla również jako *Jungermannia magellanica* Spreng., chociaż nazwa ta odnosi się do zupełnie innego gatunku niż okaz Commersona i obecnie poprawnie nazywa się *Frullania magellanica* F. Weber & Nees.

Najwięcej, bo aż 6 gatunków, zebrał w tym regionie w 1787 roku A. Menzies na Wyspie Stanów (Isla de los Estados) koło Ziemi Ognistej w trakcie wyprawy G. Vancouvera na statku „Prince of Wales” w latach 1786–1789. Zostały one opisane w latach 1818–1820 przez W. J. Hookera w słynnych „Musci exotici”, a dzisiaj są to dobrze znane, mające szeroki zasięg gatunki: *Blepharidophyllum densifolium* (Hook.) Ångstr., *Chiloscyphus horizontalis* (Hook.) Nees, *Frullania lobulata* (Hook.) Hook. f. & Nees, *Lepidogyna menziesii* (Hook.) R. M. Schust., *Schistochila lamellata* (Hook.) A. Evans i *Temnoma quadripartitum* (Hook.) Mitt. Wiek dziewiętnasty był okresem wielkiej ekspansji ówczesnych mocarstw w tym regionie, organizujących tu liczne wyprawy badawcze, które zaowocowały licznymi odkryciami nowych gatunków roślin, w tym także mchów i wątrobowców. W tym czasie opisano stąd setki nowych gatunków wątrobowców, a podsumowanie całej wiedzy na ich temat można znaleźć w monumentalnym dziele F. Stephaniego „Species Hepaticarum”, publikowanym w latach 1898–1925. Te może przydługie uwagi historyczne są w pełni uzasadnione, ponieważ daremnie ich szukać w omawianej książce. A szkoda, bo badania briologiczne na tych obszarach łączą się nierozdzielnie z pasjonującą historią ich odkrywania i eksploracji.

Po okresie względnego zastoju w okresie międzywojennym i tuż po wojnie, wraz z Międzynarodowym Rokiem Geofizycznym 1957–1958 w badaniach briologicznych na Dalekim Południu otwarty został nowy rozdział. W przeciwieństwie do wcześniejszych okresów, w badaniach terenowych zaczęli aktywnie uczestniczyć profesjonalni briolodzy, co zaznaczyło się niebywałym wzrostem informacji na temat wątrobowców i mchów oraz licznymi odkryciami nowych dla nauki taksonów. Wyniki tych badań publikowane były w setkach opracowań, często rozproszonych w całej literaturze i przez to niełatwo dostępnych, a na czoło wybijają się tu regionalne Flory Półwyspu Brunswick J. J. Engela z 1978 roku¹,

Falklandów tego samego autora z 1990 roku² oraz kontynentalna Flora wątrobowców Antarktydy H. Bednarek-Ochyry i współpracowników z 2000 roku³. Teraz do tej kolekcji dochodzi omawiany katalog wątrobowców południowej części Ameryki Południowej i przyległych obszarów, opracowany przez Gabrielę Hässel de Menéndez, długoletnią pracownicę Muzeum Historii Naturalnej w Buenos Aires, która przez ponad pół wieku prowadziła badania nad wątrobowcami i glewikami tego obszaru, ogłaszając wyniki w ponad 70 publikacjach. Niestety inicjatorka i współautorka tego katalogu nie cieszyła się długo swym dziełem, gdyż zmarła 4 lipca 2009 roku dożywszy sędziwego wieku 82 lat. Omawiany katalog jest świetnym uzupełnieniem analogicznego katalogu mchów, opublikowanego w 1986 roku przez D. M. Greene⁴ i oba te dzieła stanowią bezcenne źródło informacji na temat mszaków opisanych bądź odnalezionych w południowej części Ameryki Południowej i na terenach przyległych.

Z podtytułu książki wynika, że katalog obejmuje swym zasięgiem Chile, Argentynę i Urugwaj oraz Wyspę Wielkanocną, Falklandy, Georgię Południową, a także archipelagi Sandwiczu Południowego, Orkadów Południowych i Szetlandów Południowych. Te trzy archipelagi są określone mianem wysp subantarktycznych, chociaż według powszechnie dziś akceptowanej koncepcji opartej na kryteriach klimatycznych i biogeograficznych, należą one do Antarktydy i tylko Georgia Południowa jest typową wyspą subantarktyczną. O ile ta kwestia jest przedmiotem dyskusji naukowej, to zupełnie niezrozumiałe jest zaakceptowane przez recenzentów oraz wydawcę traktowanie Falklandów, Georgii Południowej, a przede wszystkim obszaru Półwyspu Antarktycznego pomiędzy 25° a 74° długości geograficznej zachodniej (Antártida Argentina) jako prowincji

² Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 35: 172 (1991).

³ Patrz recenzja H. Klamy, *Wiadomości Botaniczne* 45(3–4): 131–133 (2001).

⁴ Patrz recenzja R. Ochyry, *Kosmos (Warszawa) Seria A*, 37: 127–129 (1988).

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 27: 303–304 (1983).

argentyńskich, co jest poglądem bardzo kontrowersyjnym pod względem politycznym. Dla równowagi na mapie regionów i prowincji Chile uwzględnione są też roszczenia tego kraju do terytorium Antarktydy (Antártica Chilena) między 53° a 90° długości geograficznej zachodniej. Trzeba tu zaznaczyć, że Falklandy i Georgia Południowa są administrowane przez Brytyjczyków odkąd ktokolwiek interesował się tymi wyspami, natomiast status Antarktydy regulowany jest Traktatem Antarktycznym z 1961 roku, który unieważnia wszelkie roszczenia terytorialne w tym regionie i był on ratyfikowany również przez Argentynę i Chile. Obecnie w literaturze naukowej można ze świecą szukać poglądów uznających Antarktydę za terytorium zależne i prace naukowe na pewno nie są dobrym miejscem na propagowanie nacjonalizmów.

Omawiany katalog obejmuje 8 części, ale sam tekst książki przypomina w rzeczywistości olbrzymi artykuł naukowy, bez wyraźnego wyodrębnienia poszczególnych rozdziałów. Główną częścią katalogu, zajmującą około $\frac{3}{4}$ objętości książki, zajmują alfabetyczne wykazy wszystkich gatunków i taksonów wewnątrzgatunkowych wątrobowców i glewików, jakie kiedykolwiek podane zostały w literaturze z badanego obszaru. Nazwy akceptowanych taksonów są wytłuszczone i łatwo rzucają się w oczy, a dla każdego z nich cytowany jest typ ze wskazaniem zielnika lub zielników, w których przechowywane są okazy-typy. Nie zawsze typ jest dokładnie zacytowany z protologu, np. dla *Chiloscyphus horizontalis* (Hook.) Nees jako typ wskazany jest okaz zebrany na wyspie Hermite przez J. D. Hookera w 1842 roku, podczas gdy faktycznie gatunek ten został opisany jako *Jungermannia horizontalis* Hook. już w 1818 roku na podstawie okazów zebranych przez A. Menziesia w 1787 roku na Wyspie Stanów. Ponadto dla akceptowanych gatunków podane są informacje o ilustracjach i mapach rozmieszczenia oraz dane z literatury odnośnie do rozmieszczenia geograficznego. Dla Chile i Argentyny są one ułożone według prowincji, w kierunku z północy na południe, ale brak zróżnicowania topograficznego bardzo utrudnia szybką percepcję

tych danych. Na dodatek wychodzi tu w pełni absurd politycznego podejścia autorek do samej Antarktydy, gdyż te same dane są cytowane dwukrotnie: raz dla 26. prowincji Argentyny, a drugi raz dla 42. prowincji Chile, co na przykład drastycznie widać w przypadku *Hygrolembidium ventrosum* (Mitt.) Grolle, gatunku znanego na obszarze objętym katalogiem tylko z Orkadów Południowych i Szetlandów Południowych. W sumie wykaz ten obejmuje ponad 2300 nazw taksonów wątrobowców i 49 glewików. Bardzo wartościowe są również przypisy objaśniające kwestie taksonomiczne i fitogeograficzne, których jest ogółem 683 do listy wątrobowców i 21 do wykazu glewików.

Pełną syntezę wiedzy taksonomicznej odnośnie do wątrobowców i glewików badanego obszaru zawierają systematyczne wykazy taksonów obu grup, opracowane podług najnowszych systemów klasyfikacyjnych. Każdy z nich zawiera taksony od gromady po formy, bez podania jednak dokładnych danych bibliograficznych dla nazw, z wyjątkiem ogólnego cytowania pozycji, w której zostały opublikowane. Natomiast dla każdej akceptowanej nazwy gatunkowej wymienione są wszystkie lokalne synonimy homoi heterotypowe. Z obu wykazów wynika, że na badanym obszarze stwierdzono 716 gatunków, 11 podgatunków, 19 odmian i 2 formy wątrobowców zaliczanych do 154 rodzajów i 56 rodzin oraz 23 gatunki i jedną odmianę glewików należących do 9 rodzajów i 4 rodzin. Są to liczby znaczące, ale realna liczba gatunków jest przypuszczalnie mniejsza, co powinny w przyszłości potwierdzić studia taksonomiczne nad krytycznymi i słabo dotąd zbadanymi grupami wątrobowców.

W końcowej części znajdują się wykazy gatunków i taksonów wewnątrzgatunkowych dla poszczególnych prowincji Chile i Argentyny oraz Urugwaju. Z zestawień tych wynika, że w Argentynie stwierdzono dotychczas 562 gatunki wątrobowców i 15 gatunków glewików, podczas gdy z Chile znane są 553 gatunki wątrobowców i 14 glewików, z których 385 taksonów wątrobowców i 7 glewików jest wspólnych dla obu krajów. Urugwaj ma bardzo słabo zbadaną hepaticoflorę i do tej pory z tego kraju podano

zaledwie 30 gatunków. Spośród wszystkich prowincji najbogatszą florę posiadają chilijska Magallanes – 308 taksonów oraz argentyńska Tierra del Fuego – 287 taksonów.

Ostatnia część zawiera zestawienie gatunków według typów zasięgowych, których jednak autorki nie definiują. Jest to najsłabsza część tego opracowania, zawierająca sporo błędów, które podważają jej wiarygodność. Na przykład, autorki traktują *Temnoma quadriparticum* var. *randii* (S. W. Arnell) R. M. Schust. jako gatunek południowoamerykańsko-nowozelandzki i przeoczą fakt, że odmiana ta znana jest z wyspy Marion w sektorze afrykańskim Subantarktyki, skąd zresztą została opisana jako odrębny takson. Identyczny przypadek reprezentuje *Herzogobryum vermiculare* (Schiffn.) Grolle, gatunek pospolity w prowincji kergueleńskiej Subantarktyki, opisany jako nowy dla nauki z Wysp Kerguelena. Pewne zdziwienie budzi fakt, że objaśniając zasady klasyfikowania typów zasięgowych, autorki cytują szereg lokalnych katalogów, ale zupełnie ignorują Flory Półwyspu Brunswick i Falklandów J. J. Engela i Florę wątrobowców Antarktydy H. Bednarek-Ochyry i współautorów, w których akurat zdefiniowane są najważniejsze elementy geograficzne południowych wątrobowców oraz zaprezentowane liczne mapy ich ogólnego rozmieszczenia.

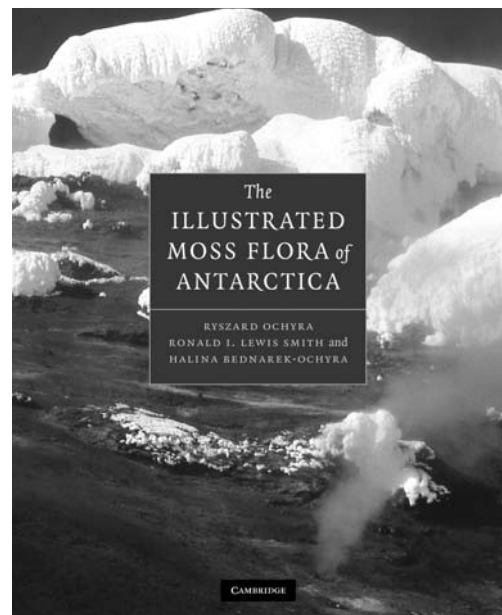
Książka zawiera szereg nowości taksonomicznych i nomenklatorycznych, w tym 3 nowe podrzędy (Acrobolbinae, Adelantinae i Plagiochilineae), 29 nowych synonimów, 5 nowych kombinacji nomenklatorycznych, wskazanie 8 nowych lektotypów i ważne opublikowanie dwóch nazw, które wcześniej pojawiły się w literaturze jako *nomina nuda*. W sumie, katalog ten jest bardzo wartościowym źródłem informacji i na pewno powinien znaleźć się w podręcznej bibliotece każdego badacza zajmującego się taksonomią i fitogeografią południowych wątrobowców i glików. Niestety, dla wielu potencjalnych nabywców barierą nie do przekroczenia może okazać się astronomicznie wysoka cena książki.

Ryszard OCHYRA

OCHYRA R., LEWIS SMITH R. L., BEDNAREK-OCHYRA H. *The Illustrated Moss Flora of Antarctica*. Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, Delhi, 2008, XVII + 685 str., 275 ryc. (w tym tablice z rycinami i mapy). Twarda opr., format 21,9 × 27,6 cm. Cena: 125 £. ISBN-13: 978-0-521-81402-7.

Unikalne dzieło dotyczące mchów z całego kontynentu Antarktydy wraz z otaczającymi wyspami ukazało się w renomowanym światowym wydawnictwie, a jego współautorami i inicjatorami jest dwójka polskich uczonych. Jest to światowe osiągnięcie botaniki polskiej i pierwsze kompletne opracowanie mchów Antarktyki.

Autorzy oparli swoje badania na ogromnym materiale około 10 000 arkuszy zielnikowych uzyskanych z największych herbariów na świecie zawierających zbiory z Antarktydy. W sumie w monografii znalazło się 111 gatunków z 55 rodzajów i 17 rodzin. Opis każdego gatunku zawiera wskazanie typu, zestaw synonimów, opis morfologii i anatomii, dyskusję taksonomiczną, opis sposobu reprodukcji w Antarktyce

(czasami z obszerną dyskusją), informacje o siedlisku, opis zasięgu ogólnego, rozmieszczenie w Antarktyce oraz przykładowe, zbadane okazy wraz ze stanowiskami, nazwiskiem zbieracza i akronimem zielnika.

Nowością są mapy zasięgu każdego gatunku w badanym regionie świata oraz mapy zasięgów ogólnych, dla większości gatunków opublikowane po raz pierwszy. Dla mnie jako fitogeografii mają one pierwszorzędne znaczenie.

Cechą wyróżniającą omawianą monografię wśród większości prac briologicznych są doskonale całostronicowe ryciny, ilustrujące pokrój danego gatunku oraz szczegóły morfologiczne i anatomiczne. W ten sposób są zilustrowane wszystkie taksony, co stanowi również o nieprzemijającej wartości tego dzieła. Ilustracje te mają nie tylko wartość naukową ale także artystyczną, co zostało docenione w roku 2009 przez Linnean Society w Londynie, które przyznało ich autorce dr hab. Halinie Bednarek-Ochyra prestiżową nagrodę Jill Smythies Award.

Jak każda monografia systematyczna, również omawiane dzieło zawiera liczne klucze. Co warte podkreślenia, na początku dzieła, przed opisami systematycznymi gatunków, znajduje się klucz do rodzajów, jest też klucz do klas, w każdej rodzinie klucz do rodzajów, a w obrębie rodzaju do gatunków. Każda wyższa jednostka ponadgatunkowa też posiada swój oryginalny taksonomiczny opis.

Opisy gatunków są bardzo szczegółowe. Oprócz danych o morfologii i anatomii podane są liczby chromosomów. W dyskusji autorzy podają zwykle wiele danych o zmienności gatunku tak dla sporofitu jak i gametofitu, ewentualnych zmianach nomenklaturycznych. Dla każdego gatunku podano również sposób reprodukcji oraz bardzo wyczerpująco omówiono siedlisko.

Przedstawiana monografia ma obszerny wstęp, zawierający między innymi historię badań oraz omówienie szczegółowe (z powołaniem się na literaturę źródłową) warunków abiotycznych i przyrodniczych. W części historycznej zestawiono w tabeli kolejność odkrywania mchów w Antarktyce, podano los danego taksonu oraz nazwę pod którą dzisiaj występuje.

Recenzowane dzieło zawiera bardzo istotne rozdziały, dotyczące ekologii mchów Antarktyki oraz szerokie omówienie ich fitogeografii, a w tym podział na elementy geograficzne według Engela z autorskimi modyfikacjami. Rozdział ten, oparty na mapach autorskich, stanowiących podstawę wyróżniania elementów geograficznych, jest bardzo istotny dla oceny zróżnicowania taksonomicznego i fitogeograficznego brioflory. Na uwagę zasługuje też rozdział skromnie zatytułowany jako „Kilka uwag” o pochodzeniu mchów Antarktyki. Chociaż dostępna dokumentacja kopalna jest bardzo uboga, to zestawienie jej i wyrażenie przez autorów swoich poglądów na temat historii brioflory jest niezwykle interesujące.

Literatura cytowana w dziele jest olbrzymia i obejmuje około 2200 pozycji. To zestawienie pokazuje ogrom dzieła, bo to nie tylko bardzo liczne materiały zielnikowe, które trzeba było zbadać, ale i dane z literatury, które należało przeczytać i zinterpretować. Oczywiście część tej literatury dotycząca północnej półkuli miała zastosowanie przy tworzeniu oryginalnych map ogólnych zasięgów, bo co najmniej połowa brioflory Antarktyki to gatunki bipolarne lub kosmopolityczne. Zwraca też uwagę ogromny dorobek autorów dzieła. Samych tylko cytatów, gdzie R. Ochyra jest pierwszym autorem jest ponad 130, a H. Bednarek-Ochyra ma ponad 25 cytowanych prac, w których jest pierwszą autorką.

Na wcześniejszy dorobek autorów w badaniach antarktycznych wskazuje też liczba kombinacji taksonomicznych, w których pojawiają się ich nazwiska, czy opisane stąd nowe dla świata gatunki.

Dla mnie osobiście, jak i dla przyszłych badaczy brioflory Antarktyki, bardzo istotną częścią recenzowanej monografii są umieszczone na końcu tekstu zestawienia gatunków, które z różnych względów należy wykluczyć z badanej flory.

Dzieło prof. Ryszarda Ochyry i współautorów jest bardzo dobrze wydane. Wiele zestawień i indeksów oraz przejrzystość układu pozwalają mi stwierdzić, że zostało przygotowane do druku perfekcyjnie. Należą się tu słowa uznania

autorom, bo prawie w całości było ono przez nich składane w Polsce, czego znane światowe wydawnictwo nie raczyło zaznaczyć.

Na zakończenie mojej krótkiej recenzji jeszcze raz podkreślam, że powstało dzieło o światowym znaczeniu, świetnie napisane, które będzie stanowiło jeden z kamieni milowych w poznaniu świata organizmów żywych szóstego kontynentu Ziemi. A szczególną radością jest to, że powstało ono przede wszystkim dzięki pracy dwóch Polaków – Ryszarda Ochryry i Haliny Bednarek-Ochryry.

Adam ZAJĄC

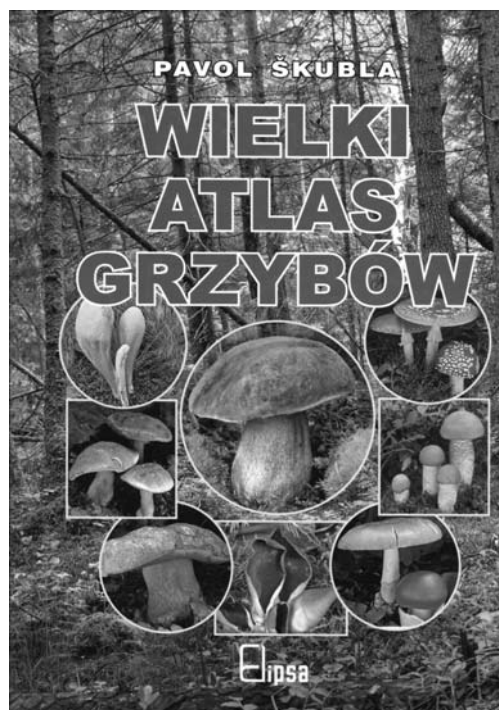
ŠKUBLA P. *Wielki Atlas Grzybów*. Elipsa, Publicat S.A., Poznań 2007. 432 strony, 800 fotografii. Oprawa twarda, format 14 × 21 cm, cena 49,90 PLN. ISBN 978-83-245-9550-1.

Upodobanie Polaków do grzybobrania i spożywania grzybów nie przekłada się na rzetelną wiedzę o tej grupie organizmów. Każdego roku odnotowywane są w Polsce poważne, a nawet śmiertelne zatrucia grzybami. Znajomość gatunków jadalnych zazwyczaj przekazywana jest z pokolenia na pokolenie. W zależności od regionu kraju ich zestaw jest różny, uwarunkowany lokalną różnorodnością i miejscową tradycją. Uzupełnieniem dla tej zwyczajowej wiedzy mogą być popularnonaukowe wydawnictwa, w formie przewodników czy atlasów, które, dzięki rozwojowi rynku wydawniczego są obecnie w dużym wyborze dostępne na półkach księgarskich. Przykładami godnych polecenia pozycji tego typu mogą być: „Grzyby. Rozpoznawanie i zbieranie” Till R. Lohmeyer i Ute Künkele z opisami i ikonografią 600 gatunków dziko rosnących grzybów czy „Grzyby. Wielki ilustrowany przewodnik” Ewalda Gerhardt’a, z fenomenalnymi fotografiami z natury, omawiający przeszło 1000 gatunków.

„Wielki atlas grzybów” Pavola Škubli to polskie tłumaczenie atlasu wydanego na Słowacji w 2007 roku, zawierającego fotografie i opisy 800 gatunków grzybów tworzących duże, widoczne gołym okiem owocniki, należące do

gromad grzybów podstawkowych (Basidiomycota) i workowych (Ascomycota). Publikacja zwraca uwagę bardzo wysokim poziomem edytorskim, ma twarde oprawę, doskonały papier i świetną jakość druku w kolorze.

Książka jest opatrzona krótkim wstępem od wydawcy polskiego autorstwa Marty Wrzosek i podzielona jest na cztery części. Na końcu znajduje się skorowidz nazw polskich i oddzielny dla nazw łacińskich. W część pierwszej zaprezentowano 222 gatunki grzybów jadalnych. Część druga omawia 154 gatunki trujące. W części trzeciej znajdują się informacje o 238 gatunkach niejadalnych. Część czwarta jest zatytułowana „Grzyby chronione”, ale oprócz nich, prezentuje także wybrane gatunki rzadkie, znajdujące się na słowackiej oraz polskiej czerwonej liście grzybów zagrożonych wymarciem. Wśród nich są oczywiście grzyby z każdej kategorii przydatności do spożycia. W tej części znalazło się 186 gatunków. W obrębie każdej z wymienionych grup zastosowano kolejność alfabetyczną według nazw polskich.

Poszczególne części książki mają oddzielny, krótki wstęp. Najobszerniejszym wprowadzeniem (4 strony) poprzedzony jest rozdział poświęcony grzybom trującym, które mają specjalne piktogramy w zależności od rodzaju powodowanych przez nie zatruc. Scharakteryzowano zatrucia powodowane przez grzyby i towarzyszące im objawy.

Układ graficzny na poszczególnych stronach książki jest przejrzysty. Na każdej zaprezentowano dwa gatunki grzybów z opisem i kolorową fotografią oraz nagłówkiem zawierającym numer kolejny (numeracja ciągła od 1–800), polską i łacińską nazwę grzyba, w niektórych przypadkach uzupełnioną o jeden synonim. Nagłówki zawierają również piktogramy z informacjami o wymaganiach siedliskowych, kategorii powodowanych przez grzyb zatruc i poziomie walorów smakowych. Cyframi rzymskimi podano w miesiącach orientacyjny termin wytwarzania owocników. W opisie dość szczegółowo omówiono cechy budowy owocników, a także poczyniono uwagi odnośnie ekologii i gatunków podobnych. Zupełnie pomięto natomiast informacje o cechach budowy mikroskopijnej. Opisy są czytelne dzięki wytluszczeniu słów kluczowych.

Wszystkie fotografie wykonano w naturze. Większość z nich jest zaaranżowana tak, żeby uwidocznili cechy diagnostyczne grzyba. W zależności od gatunku wyeksponowane są różne, charakterystyczne detale budowy owocnika, ułatwiające jego identyfikację. W nielicznych przypadkach (195, 301, 335, 374, 411, 699) zdjęcia są wypalone w bieli, przez co tracą swoją wartość ilustracyjną. Wszystkie fotografie są przycięte do jednakowego rozmiaru $7,5 \times 7,5$ cm, co niejednokrotnie zaburzyło pierwotne proporcje zdjęcia i zniweczyło autorski zamysł kompozycji kadru, a w pojedynczych przypadkach pozbawiło fotografię ważnych informacji o detalach budowy owocnika, na przykład w wyniku odcięcia podstawy trzonu czy brzegu kapelusza. W odniesieniu do trzech gatunków: *Panaeolus olivaceus* (279), *Mycena tintinabulum* (444) oraz *Pholiota lubrica* (483), patrząc na fotografię, można mieć poważne wątpliwości co do poprawności ich oznaczenia. Rzadko (np. 447)

zdjęcia przedstawiają owocniki nietypowe dla gatunku, ale zasadnicza większość fotografii dobrze oddaje cechy charakterystyczne prezentowanych grzybów.

Zastosowany w książce podział rozdzielający gatunki jadalne, niejadalne, trujące i rzadkie, spowodował w skrajnych przypadkach, że grzyby należące do jednego rodzaju, znalazły się w czterech różnych miejscach atlasu, np. rodzaje *Clitocybe*, *Cortinarius*, *Lactarius*, *Russula* i *Tricholoma*.

Za poważne niedopatrzenie polskiego wydawcy należy uznać fakt, że chronione u nas gatunki: *Clavariadelphus ligula*, *Microstoma protracta*, *Sarcoscypha austriaca*, *Hydnellum ferrugineum*, *Hydnellum suaveolens*, *Ganoderma lucidum* i *Hygrocybe calyptriformis* znalazły się w części poświęconej grzybom niejadalnym.

Według wyjaśnień autora książki, liczne gatunki grzybów pominięto ze względu na fakt, iż „nie wydają się interesujące dla przeciętnego grzybiarza”. Z tego powodu zaniechano przedstawienia grzybów workowych tworzących niewielkie i nieprzydatne do konsumpcji owocniki. Ten sam los spotkał niemal wszystkie grzyby nadrzewne z wyjątkiem kilku wybranych gatunków chronionych, np. *Hapalopilus croceus* czy *Grifola frondosa* oraz jednego jadalnego *Laetiporus sulphureus*. Jestem jednak przekonany, że „wielkich atlasów grzybów” nie tworzy się dla przeciętnego grzybiarza lecz dla bardziej wymagającego odbiorcy, dla którego te braki, będą poważnym niedociągnięciem. Zauważalna jest również nieobecność ogólnego wstępu, wprowadzającego w królestwo grzybów i omawiającego choćby najbardziej skrótowo morfologię, biologię i ekologię tej grupy organizmów. Brak również odwołania do jakiegokolwiek systemu klasyfikacji grzybów.

Trzeba przyznać, że pierwsze wrażenie po pobieżnym przejrzaniu książki jest bardzo korzystne ze względu na wysoki poziom edytorski. Jednak podczas korzystania z niej, ujawniają się omówione wyżej mankamenty. Bez zastrzeżeń można książkę rekomendować osobom zainteresowanym grzybami wyłącznie dla ich wartości kulinarnej. Dzięki szokującej dla polskiego czytelnika liczbie

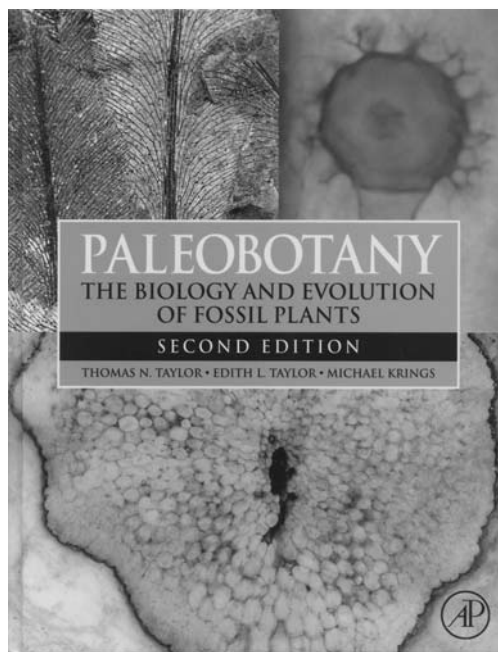
zaprezentowanych gatunków jadalnych (222!) można znacząco poszerzyć listę grzybów zbieranych do spożycia. Autor najwyraźniej nie mógł się zdecydować czy książka ma być podręcznym, praktycznym przewodnikiem grzybiarza, czy też, zgodnie z tytułem, wielkim atlasem grzybów. Tytuł zobowiązuje, a w tym przypadku zobowiązanie nie zostało dotrzymane. Książka nie jest atlasem lecz „wielkim przewodnikiem po grzybach kapeluszowych przydatnych lub nieprzydatnych do konsumpcji”. Pomimo tych zastrzeżeń, warta jest polecenia jako obszerna i starannie wydana ikonografia wybranych gatunków grzybów występujących w środkowej Europie.

Dariusz KARASIŃSKI

TAYLOR T. N., TAYLOR E. L., KRINGS M. *Paleobotany. The Biology and Evolution of fossil plants*. Second Edition. Elsevier Academic Press, Burlington, 2009, 1230 str., 2131 ryc., w większości wielobarwnych fotografii. Opr., format 28,2 × 22,3 cm. Cena: 62,99 £. ISBN 978-0-12-373972-8.

Szesnaście lat po opublikowaniu podręcznika paleobotaniki „The Biology and Evolution of Fossil Plants”¹ ukazało się znacząco poszerzone i unowocześnione drugie wydanie, pod nieco zmienionym tytułem. W jego przygotowaniu autorom pierwszego wydania, amerykańskim paleobotanikom małżeństwu Thomas N. i Edith L. Taylor (University of Kansas, Lawrence) towarzyszył paleobotanik niemiecki, Michael Krings (Bayerische Staatssammlung für Paläontologie und Geologie, Monachium). W przygotowaniu dzieła mieli także swój udział liczni paleobotanicy (489) z całego świata, którym autorzy dziękują zarówno za udostępnienie niepublikowanych wcześniej ilustracji, jak i za komentarze do tekstów w poszczególnych rozdziałach.

Do nowej książki włączono całość materiału z poprzedniego wydania, nie zmieniła się liczba

rozdziałów (23). Nowością jest natomiast podział rozdziałów na opatrzone podtytułami akapity, których spis zawiera tabela zamieszczona na początku każdego rozdziału, co w istotny sposób ułatwia znalezienie poszukiwanej informacji. Co więcej, w każdym rozdziale omawiającym poszczególne grupy, podano w ramce taksony wyższego rzędu z uwzględnieniem najnowszych ustaleń w zakresie systematyki roślin kopalnych. Znacznie poszerzony został słownik terminów.

W stosunku do pierwszego wydania wszystkie rozdziały mają tytuły albo takie same, albo zbliżone. W rozdziale 5 wyższą rangę przyznano glikom, wymieniając je w tytule obok mszaków. Rozdział 6, poświęcony pochodzeniu roślin lądowych, ma nieco zmieniony tytuł („The Move to the Land”). Z myślą o osobach korzystających z podręcznika, ale nie biologach, także w tym wydaniu zawarto niezbędne wiadomości o budowie roślin, ich organach i systemie tkankowym, ze stosownymi ilustracjami (Rozdział 7), ale w znaczenie poszerzonym zakresie. Kolejny rozdział (8) omawia najwcześniejsze rośliny lądowe, następne rozdziały poświęcone są widłakowym (9), skrzypowym (10), paprociom i wczesnym

¹ Patrz recenzja G. Worobca, *Wiadomości Botaniczne* 39(1/2): 159–160. 1995.

roślinom paprociopodobnym (11), pranagozależnym (12), pochodzeniu i ewolucji nasienia (13), paprociom nasiennym paleozoicznym (14) i mezozoicznym (15). W nowym wydaniu podręcznika obszerny jest rozdział (16) poświęcony znanym dotychczas typom ulistnienia roślin późnego paleozoiku i mezozoiku, osobno omówiono sagowcowe (17). Tytuły pozostałych rozdziałów, jak również ich tematyka zostały te same, to znaczy rozdział 18 poświęcony jest miłorzębowym, 19 – nagozależnym o nieokreślonym pokrewieństwie, 20 – kordaitom, 21 – roślinom nagonasiennym, 22 – roślinom kwiatowym i 23 – interakcjom roślin i zwierząt.

Nowe wydanie podręcznika posiada nie tylko większą objętość i znacznie bogatszą stronę ilustracyjną – ale przede wszystkim uwzględniła wyniki najnowszych badań we wszystkich omawianych działach. Od czasu opublikowania poprzedniego wydania przybyło wiele nowych danych, dzięki czemu dotychczasowa wiedza o roślinach ubiegłych epok geologicznych została w znaczącym wymiarze poszerzona, uzupełniona bądź skorygowana.

Książka ta, podobnie jak poprzednia, oparta jest przede wszystkim na materiałach amerykańskich, ale w znacznie szerszym zakresie uwzględniono w niej najnowsze dane z Europy czy z obszarów dawniej nie eksplorowanych (np. Antarktyda, Azja Wschodnia). Udoskonalone techniki i metody badawcze pozwoliły zbadać i opisać szczegóły budowy anatomicznej wielu taksonów w obrębie prawie wszystkich grup roślin kopalnych.

W książce uwzględniono ponad 5 tysięcy publikacji, które autorzy określili jako „wstęp do podstawowej literatury”, odsyłając zainteresowanych do bibliografii paleobotanicznej pod podanym adresem internetowym <http://paleobotany.bio.ku.edu/BiblioOfPaleo.htm>. Książka jest bardzo bogato ilustrowana, posiada 2131 rycin, w większości barwnych, z których wiele jest po raz pierwszy publikowanych. Z uwagi na największą liczbę znalezisk najobficiej zostały zilustrowane paprocie i rośliny paprociopodobne, paleozoiczne paprocie nasienne, rośliny nagonasienne i kwiatowe. Zwraca uwagę bardzo duża

liczba fotografii budowy anatomicznej kopalnych roślin oraz rycin z rekonstrukcjami nowych taksonów.

Każdy rozdział został poprzedzony mottem z różnych utworów poetyckich i do każdego z nich dodano fotografie wielu wybitnych uczonych paleobotaników, zarówno zmarłych jak i aktualnie pracujących. Z grona polskich paleobotaników zamieszczono fotografię śp. doc. Marii Reymanówniej.

Powstanie tego dzieła, w takim imponującym wymiarze i zakresie, umożliwił Internet, niedostępny podczas prac nad pierwszym wydaniem. Autorzy podają, oprócz wyżej wymienionego adresu, jeszcze pięć kolejnych, a to dla Index Nominum Genericorum <http://ravenel.si.edu/botany/ing/ingForm.cfm>, dla GBIF portal <http://www.gbif.org>, Peter Hoen's Glossary of Pollen and Spore Terminology, 2nd edition <http://www.bio.uu.nl/~palaeo/glossary/glos-int.htm>, the International Commission on Stratigraphy <http://www.stratigraphy.org> oraz L. Watson and M. J. Dallwitz's The Families of Flowering Plants <http://delta-intkey.com/angio/>

Celem, jaki sobie postawili autorzy i który został zrealizowany, było opracowanie swojego rodzaju encyklopedii paleobotanicznej, obejmującej najważniejsze dane z tej dziedziny wiedzy, o wybitnie interdyscyplinarnym charakterze, przydatne w naukach biologicznych i geologicznych, na poziomie badań profesjonalnych, jak i amatorskich.

Ewa ZASTAWIAK

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- 4TH INTERNATIONAL PLANT DORMANCY SYMPOSIUM, 8–11 VI 2009

Informacja: Dr. Michael Foley, USDA-Agricultural Research Service (Plant Science Research Unit), Fargo, North Dakota, USA

E-mail: info@plantdormancy.com
<http://www.plantdormancy.com>

- 8TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE PLANT HORMONE ETHYLENE, 21–25 VI 2009

Informacja: Department of Horticulture, Cornell University, 134A Plant Sciences Bldg, Ithaca, NY 14853, USA

E-mail: ethylene@cornell.edu
<http://www.hort.cornell.edu/ethylene/index.html>

- 11TH INTERNATIONAL PALEOLIMNOLOGY SYMPOSIUM, GUADALAJARA, MEXICO, 23–26 VI 2009

Informacja: <http://www.paleolim.org>

- PLANT ROS 2009 – THE SOCIETY FOR FREE RADICAL RESEARCH PLANT OXYGEN GROUP MEETING ON REACTIVE OXYGEN AND NITROGEN SPECIES, 8–10 VII 2009, HELSINKI, FINLAND

Informacja: Prof. Jaakko Kangasjärvi, Plant Biology, Department of Biology and Environmental Sciences, University of Helsinki, POB 65, Viikinkaari 1, FIN-00014 Helsinki, FINLAND

Tel. +358 9 191 59444
 Fax: + 358 9 191 59552
 E-mail: organizers@pog2009.org
<http://pog2009.org/>

- FUNGAL EVOLUTION AND CHARLES DARWIN: FROM MORPHOLOGY TO MOLECULES, 9–11 VII 2009

Informacja: National Center for Genetic Engineering and Biotechnology (BIOTEC), 113 Thailand Science Park, Phahonyothin Rd., Klong 1, Klong Luang, Pathumthani 12120, THAILAND

Tel. +66 2564 6700 ext. 3379–3382
 Fax: +66 2564 6574
 E-mail: darwinconf2009@biotec.or.th
<http://www.biotec.or.th/darwinconf2009>

- VII INTERNATIONAL CONGRESS OF SYSTEMATIC AND EVOLUTIONARY BIOLOGY (ICSEB-VII) – „EXTENDING THE DARWINIAN PANORAMA”, VERACRUZ, MEXICO, 5–10 VII 2009

Informacja: <http://www.botanik.univie.ac.at/ICSEB7/index.htm>

E-mail: icseb.evol@univie.ac.at

- 3RD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON

AUXINS AND CYTOKININS IN PLANT DEVELOPMENT, 10–14 VII 2009

Informacja: Dr. Eva Zazimalova, Institute of Experimental Botany, Rozvojová 263, 165 02 Prague 6 – Lysolaje, CZECH REPUBLIC

E-mail: zazimalova@ueb.cas.cz
<http://acpd.cas.cz>

- SYSTEMATICS – FIRST MEETING OF BIOSYST 2009, SEVENTH BIENNIAL CONFERENCE OF THE SYSTEMATICS ASSOCIATION & 11. GIBS-JAHRESTAGUNG, 10–14 VIII 2009

Informacja: Peter Hovenkamp, Nationaal Herbarium Nederland, Leiden University Branch, P.O. Box 9514, 2300 RA Leiden, THE NETHERLANDS

Tel. +31 71 527 4732
 Fax: +31 71 527 3522
 E-mail: hovenkamp@nhn.leidenuniv.nl
<http://www.nationaalherbarium.nl>

- STATISTICAL GENETICS AND STATISTICAL GENOMICS, HONOLULU, HAWAII, 13–17 VII 2009

Informacja: Richard Sarver, Department of Biostatistics, 1665 University Blvd, RPHB 414, University of Alabama at Birmingham, Birmingham, AL 35294-0022, USA

Tel. +205 975 9169
 E-mail: rsarver@uab.edu
<http://www.soph.uab.edu/ssg/nsfstatgen/nsfsecondannual>

- INTERNATIONAL CONFERENCE – „SPRUCE IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHANGE”, HALMSTAD, SWEDEN, 31 VIII – 3 IX 2009

Informacja: <http://www-spruce2009.slu.se>
 E-mail: spruce2009@slu.se

- SAGE2009 – SOUTHEAST ASIAN GATEWAY EVOLUTION CONFERENCE, 14–17 IX 2009

Informacja: SAGE2009, SE Asia Research Group, Royal Holloway University of London, Egham, Surrey, TW200EX, UK

E-mail: sage2009@nhm.ac.uk
<http://sage2009.rhul.ac.uk>

- 4TH CONFERENCE OF POLISH SOCIETY OF EXPERIMENTAL PLANT BIOLOGY, 21–25 IX 2009

Informacja: Polish Society of Experimental Plant Biology, Faculty of Biochemistry, Biophysics and Biotechnology, ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków

Tel. +12 6646537
 Fax: +12 6646902
 E-mail: 4conf@ptber.org.pl
<http://www.4conf.ptber.org.pl>

● 13TH EVOLUTIONARY BIOLOGY MEETING, 22–25 IX 2009

Informacja: Axelle Pontarotti, Université de Provence, 3 place Victor Hugo, case 19, F-13331 Marseille Cedex 03, FRANCE
 E-mail: egee@univ-provence.fr
<http://sites.univ-provence.fr/evol-cgr/>

● 9TH INTERNATIONAL CONGRESS ON PLANT MOLECULAR BIOLOGY, 25–30 X 2009

Informacja: Sandi Strother, St. Louis, University of Missouri, Missouri, USA
 Tel. +573 882 9558
 E-mail: ipmb2009@missouri.edu
<http://www.ipmb2009.org>

● 23RD NEW PHYTOLOGIST SYMPOSIUM: CARBON CYCLING IN TROPICAL ECOSYSTEMS, Guangzhou, CHINA, 17–20 XI 2009

Informacja: Helen Pinfield-Wells, New Phytologist Central Office, Bailrigg House, Lancaster University, Lancaster LA1 4YE, UK
 Tel. +44 1524 594 691
 Fax: +44 1524 594 696
 E-mail: newphytsymp@lancaster.ac.uk
<http://www.newphytologist.org/carbon/default.htm>

● XIXTH CONGRESS OF AETFAT (ASSOCIATION POUR L'ETUDE DE LA TAXONOMIE DE LA FLORE D'AFRIQUE TROPICALE), 25 IV – 1 V 2010

Informacja: Dr. Vololoniaina Jeannoda, General Secretary of AETFAT 2010, Département de Biologie et Ecologie Végétales, Faculté des Sciences, BP 906, 101 Antananarivo, MADAGASCAR
 E-mail: jeannoda_vololoniaiana@yahoo.fr
<http://www.aetfat2010.org>

● 12TH CONGRESS OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR PLANT BIOTECHNOLOGY, ST. LOUIS, USA, 6–11 VI 2010

Informacja: iapb.schmidt@danforthcenter.org
<http://www.iapb-stl.org>
<http://www.iapb2010.org>

● 20TH INTERNATIONAL PLANT GROWTH

SUBSTANCES ASSOCIATION (IPGSA) CONFERENCE, 28 VI – 2 VII 2010

Informacja: Dr. Montserrat Pages, Departament Genètica Molecular, CSIC, Barcelona, SPAIN
<http://www.ipgsa.org/meeting/index.htm>

● PLANT BIOLOGY 2010 – JOINT ANNUAL MEETING OF THE AMERICAN SOCIETY OF PLANT BIOLOGISTS AND THE CANADIAN SOCIETY OF PLANT PHYSIOLOGISTS, Montréal, CANADA, 30 VII – 5 VIII 2010

Informacja: <http://www.aspb.org/meetings/pb-2010/>

● 9TH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS (IMC9), 1–6 VIII 2010

Informacja: Ms. Nina Cosgrove, 9th International Mycological Congress, Edinburgh International Conference Centre, Edinburgh, UK
 Tel: +44 1865 843297
 Fax: +44 1865 843958
 E-mail: n.cosgrove@elsevier.com
<http://www.imc9.info>

● 55 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO (PTB) – „PLANTA IN VIVO, IN VITRO, ET IN SILICO” WARSZAWA, 6–12 IX 2010

Informacja: Dr inż. Katarzyna Marciszewska, Sekretarz Komitetu Organizacyjnego LV Zjazdu PTB, SGGW, Wydział Leśny, Katedra Botaniki Leśnej, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa
 Tel. +22 5938026
 Tel. kom. 607 315 529
 E-mail: ptb.marciszewska@wl.sggw.pl
<http://www.ptb.waw.pl/konferencje.html>

● 8TH EUROPEAN PALAEOBOTANICAL AND PALYNOLOGY CONFERENCE, 6–10 VII 2010

Informacja: Prof. dr Lilla Hably, Botanical Department, Hungarian Natural History Museum, Budapest, Pf. 222, H-1476 HUNGARY
 Tel./fax: +36 1 314 1483
 E-mail: 2010EPPC@palaebotany.org
<http://www.eppc2010.org/>

● CONGRESS „RUSSULALES – 2010”, 7–12 IX 2010

Informacja: Alfred Loss, 6 Allée des Ecureuils, B-6280 Loverval, BELGIUM
 E-mail: alfred.loss@skynet.be
http://www.amfb.eu/russulales_2010.htm

● 19TH CONGRESS OF THE CARPATHIAN
BALCAN GEOLOGICAL ASSOCIATION, 23–26
IX 2010

Informacja: Dr. Alexandros Chatzipetros, Executive
Secretary, Thessaloniki, GREECE
Tel./Fax: +30 2310 998512
E-mail: info@cbga2010.org
http://www.cbga2010.org

● XVIII INTERNATIONAL BOTANICAL CON-
GRESS, Melbourne, AUSTRALIA, 24–30 VII 2011

Informacja: <http://www.ibc2011.com/ibc2011>

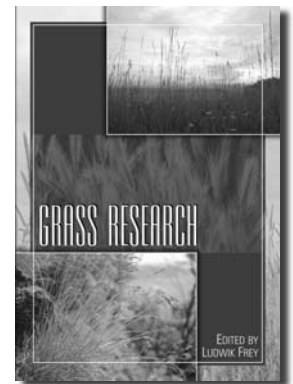
Opracował: Jan J. WÓJCICKI

LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

L. FREY (red.) 2009. *Grass research*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 131. ISBN: 978-83-89648-77-8. Cena: 29,90 zł.

Tom *Grass research* zawiera dziesięć prac, stanowiących pokłosie konferencji poświęconej trawom, organizowanej co dwa lata w Instytucie Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie: M. Nobis – *Feather grasses (Stipa) of the Pamir Alai Mts (Middle Asia): an outline for further studies*, A. Urbisz, A. Pierścińska – *Melica altissima (Poaceae): the status, origin and distribution in Poland*, A. Nobis, W. Paul – *Sclerochloa dura (Poaceae) in Poland*, A. Stachurska-Swakoń – *Phytogeographical aspects of the grasses occurring in tall-herb vegetation in the Carpathians*, M. Szczepaniak – *Ecological aspects of anatomical and morphological variation of Elymus hispidus, E. repens and E. ×mucronatus*, A. Urbisz – *Ways of bringing grasses belonging to ephemerophytes into the area of Poland*, A. Bomanowska, P. Witosławski – *Share and diversity of grasses in synanthropic florae of major towns in Central Poland*, J. Krawczyk, M. Hara – *The karyotype analysis of selected species of rye (Secale: Poaceae)*, R. Kosina – *On polymorphism of starch grains in the grass (Poaceae) endosperm*, J. Łuszczynski, B. Łuszczynska – *Steppe macromycetes in xerothermic grasslands in Poland*.

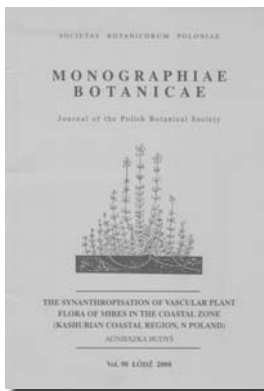
Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. 012-4241731, fax: 012-4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

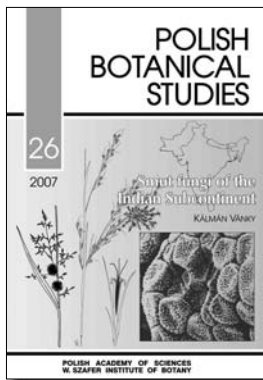

A. BUDYŚ 2008. *The synanthropisation of vascular plant flora of mires in the coastal zone (Kashubian Coastal Region, N Poland) – range, reasons for, and spatial characteristics*. Monographiae Botanicae, Vol. 98, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 55. ISSN: 0077-0655; ISBN: 978-83-86292-70-7. Cena: 30,00 zł.

W przedstawianym tomie *Monographiae Botanicae* opublikowane zostały wyniki badań nad synantropizacją flory roślin naczyniowych w strefie przymorskiej zatorfionych obniżek Pobreża Kaszubskiego (północna Polska), jej zakresem, przyczynami i przestrzennymi uwarunkowaniami. Wykorzystanie bogatych materiałów historycznych umożliwiło prześledzenie przemian antropogenicznych roślinności na torfowiskach przymorskich w ciągu ostatnich niemal 200 lat. Zagadnienia szczegółowe zilustrowane zostały licznymi zestawieniami tabelarycznymi, syntetycznymi diagramami, a także barwnymi mapami. Na końcu tomu zamieszczono bogatą bibliografię, a także obszerne streszczenie w języku polskim, które umożliwi czytelnikom nie znającym języka angielskiego zapoznanie się z treścią publikacji.

Dystrybucja: Zarząd Główny PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; tel. 022-5530532, e-mail: ptb-bibl@biol.uw.edu.pl

K. VÁNKY 2007. *Smut fungi of the Indian Subcontinent*. Polish Botanical Studies 26. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 265. ISSN: 0867-0730; ISBN: 978-83-89648-59-4. Cena: 65,00 zł.

Pierwsza monografia grzybów głowniowych występujących na Subkontynencie Indyjskim (Bangladesz, Indie, Nepal, Pakistan i Sri Lanka), stanowiąca wynik długoletnich badań autora. W tomie uwzględniono 369 gatunków należących do 45 rodzajów; zestawiono również taksony, które z różnych względów należy uznać za wątpliwe. Poszczególne rodzaje zilustrowano rycinami wybranych gatunków. Zamieszczono również klucze do oznaczania rodzajów i gatunków. Na końcu książki zamieszczono bogatą bibliografię i wybraną dodatkową literaturę dotyczącą grzybów głowniowych Subkontynentu Indyjskiego, a także trzy indeksy: nazw grzybów głowniowych, grzyb – żywiciel i żywiciel – grzyb. Tom został zadedykowany indyjskiemu specjalistce zajmującemu się grzybami mikroskopijnymi, profesorowi N. D. Sharmie.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. 012-4241731, fax: 012-4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

A. WACNIK, E. MADEYSKA (red.) 2008. *Polska północno-wschodnia w holocenie. Człowiek i środowisko – Holocene of northern-east Poland. Man and his environment*. Botanical Guidebooks 30. Polish Academy of Sciences, W. Szafer Institute of Botany, Kraków, ss. 259. ISSN: 1642-5006; ISBN: 978-83-89648-68-6; ISBN: 978-83-89836-96-0. Cena: 49,00 zł.

Tom dedykowany profesor Magdalenie Ralskiej-Jasiewiczowej z okazji 50-lecia pracy w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, w którym opublikowano 15 następujących prac: D. Drzymulska – *Holocenska historia roślinności torfowiska Borki (Puszcza Knyszyńska)*, W. Gumiński – *Wahania poziomu wody byłego Jeziora Staßwińskiego (środkowe Mazury) na podstawie stratygrafii i danych osadniczych*, M. Karczewski – *Zmiany poziomu lustra wody w jeziorach mazurskich w ciągu ostatnich dwóch tysięcy lat w świetle źródeł archeologicznych i historycznych*, M. Kupryjanowicz – *Badania palinologiczne w Polsce północno-wschodniej*, A. M. Noryskiewicz – *Stan badań palinologicznych na Pojezierzu Chełmińskim i na przyległych częściach dolin Wisły i Drwęcy*, A. Pelisiak, M. Rybicka – *Spoločności neolityczne a środowisko naturalne w rejonie jeziora Gościąg (Polska środkowa)*, K. Pochocka-Szwarc et al. – *Wstępne wyniki badań sedymentologicznych i paleobotanicznych osadów kopalnego zbiornika jeziornego z okolic Węgorzewa*,

M. Rybicka – *Problem neolityzacji północno-wschodniej Polski – osada kultury późnej ceramiki wstęgowej w Równinie Dolnej*, E. Smolska, P. Szwarczewski – *Zróźnicowanie wiekowe pokryw stokowych jako efekt niesynchronicznego zasiedlania Pojezierza Suwalskiego i Sejneńskiego*, L. Starkel – *Odrębność zapisu holocentrycznych zmian klimatu w dolinach Niżu Polskiego*, P. Szwarczewski – *Uwagi o wieku późnoglacialnych i holocentrycznych osadów organicznych i tempie ich akumulacji na przykładzie okolic Sejn*, P. Szwarczewski, M. Kupryjanowicz – *Etapy rozwoju zagłębień bezodpływowych w okolicach Sejn*, A. Wacnik, M. Ralska-Jasiewiczowa – *Przemiany szaty roślinnej w rejonie kopalnego Jeziora Staßwińskiego i jej związek z lokalnym osadnictwem pradziejowym*, J. Zachowicz, G. Miotk-Szpiganowicz – *Historia Zalewu Wiślanego w świetle nowych badań palinologicznych*, S. Żurek et al. – *Zatorfienie i osady jeziorne półwyspu Rosochaty Róg (jeziro Wigry, Polska północno-wschodnia)*. Wszystkie opracowania posiadają streszczenia w języku angielskim, a także dwujęzyczne opisy tabel i podpisy rycin umożliwiające wykorzystanie zawartych w nich informacji czytelnikom nie znającym języka polskiego.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. 012-4241731, fax: 012-4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

Polskie Towarzystwo Botaniczne
zaprasza na
LV Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego
„*Planta in vivo, in vitro et in silico*”
6–12 września 2010 r.
Kampus Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

W programie

Walne Zgromadzenie Delegatów (6 września), sesje plenarne (7 września), sesje referatowe i posterowe organizowane przez poszczególne sekcje PTB (8–9 września) oraz sesje terenowe w wybranych obiektach przyrodniczych centralnej i północno-wschodniej Polski oraz Litwy południowej

Organizator Zjazdu

Polskie Towarzystwo Botaniczne, Oddział w Warszawie

Współorganizatorzy Zjazdu

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW):

Wydział Leśny: Katedra Botaniki Leśnej, Z-d Mikologii i Fitopatologii Leśnej; Wydział Rolnictwa i Biologii: Katedra Botaniki; Wydział Ogródnictwa i Architektury Krajobrazu: Katedra Ochrony Środowiska, Katedra Roślin Ozdobnych

Uniwersytet Warszawski:

Wydział Biologii: Ogród Botaniczny

Instytut Badawczy Leśnictwa

Ogród Botaniczny Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej PAN

Komitet Organizacyjny

dr hab. Jacek Zakrzewski, dr inż. Katarzyna Marciszewska, dr Łukasz Chachulski, dr inż. Wojciech Ciurzycki, Piotr Dobrzyński, dr Bożena Dubielecka, dr Kazimierz Dyguś, dr Małgorzata Falencka-Jabłońska, dr Mirosława Górecka, mgr inż. Magdalena Górską-Czekaj, dr Sławomir Janakowski, dr inż. Józef Klocek, dr inż. Monika Latkowska, dr Elżbieta Melon, dr Artur Obidziński, mgr inż. Małgorzata Pstrągowska, dr inż. Piotr Sikorski, dr inż. Mirosław Sobczak, dr Małgorzata Sułkowska, dr inż. Andrzej Szczepkowski, dr inż. Ewa Zarsa-Januszkiewicz

Komitet Naukowy

prof. dr hab. Jan J. Rybczyński, prof. dr hab. Maria Ławrynowicz, prof. dr hab. Elżbieta Bednarska, dr hab. Urszula Bielczyk, dr hab. Jacek Borowski, prof. dr hab. Maria Dynowska, prof. dr hab. Ludwik Frey, prof. dr hab. Jan Holeksa, prof. dr hab. Ewa Kępczyńska, prof. dr hab. Jan Kępczyński, dr Maria Lankosz-Mróz, dr Anna Mikuła, dr hab. Dorota Nalepka, prof. dr hab. Elżbieta Romanowska, dr Anna Rusińska, dr Ewa Szczęśniak, prof. dr hab. Elżbieta Weryszko-Chmielewska, prof. dr hab. Beata Zagórska-Marek

Lokalny Komitet Naukowy

dr hab. Grażyna Garbaczewska, doc. dr hab. Helena Kubicka, prof. dr hab. Aleksandra Łukaszewska, dr inż. Katarzyna Marciszewska, dr Artur Obidziński, prof. dr hab. Jerzy Puchalski, dr hab. Barbara Sudnik-Wójcikowska, dr inż. Andrzej Szczepkowski, doc. dr Hanna Werblan-Jakubiec, prof. dr hab. Czesław Wysocki, prof. dr hab. Stefan Zajączkowski, dr hab. Jacek Zakrzewski

Sekretariat 55 Zjazdu PTB

dr inż. Katarzyna Marciszewska

Katedra Botaniki Leśnej, Wydział Leśny
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa

e-mail: ptb.marciszewska@wl.sggw.pl

tel. (+4822) 5938026, fax (+4822) 5938022

<http://www.zjazd55.ptb.waw.pl>

THE POLISH BOTANICAL SOCIETY
announces the
55th MEETING OF THE POLISH BOTANICAL SOCIETY
„Planta in vivo, in vitro et in silico”
September 6–12, 2010
Warsaw University of Life Sciences-SGGW
166 Nowoursynowska St., 02-787 Warsaw, Poland

Programme

General Assembly (September 6), plenary sessions (September 7), session arranged by PBS sections (September 8–9), field sessions presenting the virtues and changes of Central and North-East Poland as well as of Southern Lithuania vegetation

Organizer

Warsaw Branch of Polish Botanical Society

Coorganizers

Warsaw University of Life Sciences–SGGW (WULS-SGGW):

Forestry Faculty: Forest Botany Department, Mycology and Forest Phytopathology Division; Agriculture and Biology Faculty: Department of Botany; Horticulture and Landscape Architecture Faculty: Department of Environment Protection, Ornamental Plants Department

Warsaw University (WU)

Biology Faculty: Institute of Botany, Botanical Garden

Forest Research Institute (FRI)

Botanical Garden Centre for Biological Diversity Conservation
of Polish Academy of Sciences (BG CBDC PAS)

Organizing Committee

Jacek Zakrzewski, Katarzyna Marciszewska, Łukasz Chachulski, Wojciech Ciurzycki, Piotr Dobrzyński, Bożena Dubielecka, Kazimierz Dyguś, Małgorzata Falencka-Jabłońska, Mirosława Górecka, Magdalena Górka-Czekaj, Sławomir Janakowski, Józef Klocek, Monika Latkowska, Elżbieta Melon, Artur Obidziński, Małgorzata Pstrągowska, Piotr Sikorski, Mirosław Sobczak, Małgorzata Sułkowska, Andrzej Szczepkowski, Ewa Zaraś-Januszkiewicz

Scientific Committee

Jan J. Rybczyński, Maria Ławrynowicz, Elżbieta Bednarska, Urszula Bielczyk, Jacek Borowski, Maria Dynowska, Ludwik Frey, Jan Holeksa, Ewa Kępczyńska, Jan Kępczyński, Maria Lankosz-Mróż, Anna Miłkowska, Dorota Nalepka, Elżbieta Romanowska, Anna Rusińska, Ewa Szczęśniak, Elżbieta Weryszko-Chmielewska, Beata Zagórska-Marek

Local Scientific Committee

Grażyna Garbaczewska, Helena Kubicka, Aleksandra Łukaszewska, Katarzyna Marciszewska, Artur Obidziński, Jerzy Puchalski, Barbara Sudnik-Wójcikowska, Andrzej Szczepkowski, Hanna Werblan-Jakubiec, Czesław Wysocki, Stefan Zajączkowski, Jacek Zakrzewski

55th PBS Meeting Office

Katrzyzna Marciszewska, Ph.D.

Forest Botany Division, Forestry Faculty

Warsaw University of Life Sciences-SGGW

159 Nowoursynowska St., 02-776 Warsaw, Poland

E-mail: ptb.marciszewska@wl.sggw.pl

Tel. (+4822) 5938026, Fax (+4822) 5938022

<http://www.zjazd55.ptb.waw.pl>